



Joakim Dragstmo Andersen

Norsk-kinesiske diplomatiske relasjoner

Tiananmen og Dalai Lama,
krisen mellom 1988 og 1991

Masteroppgave i historie

Trondheim, november 2014

Norsk-kinesiske diplomatiske relasjoner:

**Tiananmen og Dalai Lama,
krisen mellom 1988 og 1991.**

HIST3000

(60 studiepoeng ECTS)

Masteroppgave i historie

Institutt for historiske studier

Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet

Trondheim, Norge

November 2014

Joakim Dragstmo Andersen

Introduksjon

Norge anerkjente den nye kinesiske staten i 1950, bare noen måneder etter at Mao Zedong proklamerte kommunistenes seier og opprettelsen av Folkerepublikken fra Tiananmen. Norge og Kina har hatt et uavbrutt forhold siden den tiden til nå.¹ En av grunnpilarene i forholdet, sett fra kinesisk side, er hvordan Norge forholder seg til Taiwan (Republikken Kina)², Tibet³, og andre regioner⁴ av særlig sensitiv interesse for Kina, men Norges krav til menneskerettigheter kommer ofte i veien. Det er nå litt over tre år siden Nobels fredspris ble gitt til den kinesiske dissidenten⁵ Liu Xiaobo. Det finnes mange delte meninger om denne prisen, og andre priser utgitt de senere årene av Nobelinstituttet. Det er kanskje ikke så mange som husker Nobel fredsprisen fra 1989, som ble gitt til den kinesiske dissidenten Dalai Lama, men hvordan reagerte den kinesiske regjeringen da? Hva var forskjellene på reaksjonene i 1989 og 2010, og hvordan håndterte den norske regjeringen Kinas reaksjon? Eller hvordan påvirket Tiananmen hendelsene situasjonen mellom Norge og Kina i 1989?

¹ Det har til nå vært to stans i de diplomatiske forbindelsene, men ingen fullstendige brudd.

² Norge gjorde det slutt på de diplomatiske forbindelsene med Republikken Kina samtidig som de begynte forholdet til Folkerepublikken Kina. Noen land, som Sverige, valgte å gjøre det slutt på de diplomatiske forbindelsene med Republikken Kina når de opprettet forbindelser med Folkerepublikken Kina, men opprettet kultur og business kontorer i Taipei (Taibei). Andre land igjen, som Storbritannia, valgte å anerkjenne begge statene på lik linje. Norge opprettet et handelskontor på Taiwan en stund senere men har i ettertid lagt ned kontoret.

³ Tibet (Xizang). Når det gjelder bruk av kinesiske navn, velger jeg å gjengi dem på den måten som er vanlig i Kina, som er basert på pinyin-systemet. Ved noen tilfeller er bruken av et annet gjengivelses system for navn så vanlig, at selv Kina bruker det når de skal gjengi navn på engelsk, et eksempel er Hong Kong.

⁴ Xinjiang (Øst-turkmenistan), Hong Kong (Xianggang), Macao (Aumen), Øst- og Sør-Kina havet.

⁵ Ordet dissident har forskjellig menig/bruk i forskjellige land/kretser. Jeg velger å bruke ordet om en person som protesterer mot/utfordrer sitt lands handlinger/lover og som av landet blir sett på som en lovbrøyer og oppvigler. En benevnelse som ofte har en positiv ordlyd i Norge.

Forord

Tusen takk til min veileder Per Hernæs.

Tusen takk til alle som gav meg tilbakemeldinger på tredjesemesterseminaret.

Tusen takk til støtte fra venner.

Tusen takk til det norske Generalkonsulatet i Shanghai.

Tusen takk til mine besteforeldre.

Tusen takk til min kone.

Innholdsfortegnelse:

Forsiden	s. 1
Kort introduksjon	s. 2
Forord	s. 3
Innholdsfortegnelse	s. 4
Tidslinje – 1800 – 2014	s. 6
Kapittel 1 – Introduksjon	s. 9
1.1 Problemstilling og analytisk rammeverk	s. 10
1.2 Eksisterende forskning	s. 11
1.3 Kilder	s. 19
1.4 Oppgavens oppbygging	s. 21
Kapittel 2 – Bakgrunns kapittel, Norske og kinesiske relasjoner fra 1800 til 1987 ...	s. 23
2.1 Norges og Kinas fortid, tiden før 1912	s. 23
2.2 De urolige årene, perioden mellom 1912 og 1949	s. 28
2.3 Rolige tider, tiden mellom 1949 og 1966	s. 37
2.4 Diplomatiske forbindelser, tiden mellom 1966 og 1987	s. 43
2.5 Konklusjon	s. 49
Kapittel 3 – Dalai Lama og Tibet spørsmålet 1900-1987	s. 51
3.1 Tibet og Dalai Lama i tiden før 1911	s. 52
3.2 Tibets forsøk på løsrivelse og selvstendighet	s. 5
3.3 Tibet under kommunistpartiets styre	s. 62
3.4 Konklusjon	s. 70
Kapittel 4 – Tiananmen og Dalai Lama, krisen 1988-1991	s. 72
4.1 Dalai Lamas besøk til Norge	s. 72
4.2 Demonstrasjonene i Tibet, mars 1989.....	s. 76
4.3 Tiananmen gjennom historien, et ømt punkt i Kinas historie	s. 78
4.4 Demonstrasjonene på Tiananmen våren 1989	s. 81

4.5 Konklusjon	s. 98
Kapittel 5 – Oppmykning og nytt brudd	s. 102
5.1 Dalai Lama mottar Nobel fredspris	s. 102
5.2 Relasjonene bedrer seg, 1990-1992	s. 117
5.3 Tiden mellom 1993 og 2009	s. 126
5.4 Sammenligning av krisen i 1989 med krisen i 2010	s. 129
5.5 Konklusjon	s. 132
Kapittel 6 – Avslutning	s. 135
6.1 Oppsummering	s. 135
6.2 Funn/konklusjon	s. 136
6.3 Videre forskning.....	s. 140
Litteratur og kilder – Kilder, litteraturliste, og videre lesning	s.
1	4
2	
Vedlegg:	
Forskerinnsyn – søknad og svar	s. 157
Norges grunnlov	s.
1	6
0	
Kinas grunnlov	s.
1	6
2	
Den tibetanske eksilregjeringens grunnlov	s.
1	6
4	
Folkeforbundets grunnlov	s. 166
De Forente Nasjoners grunnlov	s. 171
FNs menneskerettigheter	s. 176
Offisielle besøk mellom Norge og Kina	s.
1	8
1	
En liste over norske og kinesiske ambassadører	s.
1	9
3	
En liste over viktige avtaler inngått mellom Norge og Kina	s.
1	9
6	
Norges Kina-strategi	s. 199

Vedlegg – Tidslinje:

Før 1949:

1644 – Begynnelsen på Qing dynastiet.

1814 – Mai 17. Norge skriver sin egen grunnlov.

Danmark overdrar Norge til Sverige etter Napoleonskrigene.

1839-1842 – Første opiumskrig.

1847 – Mars 20. Sverige-Norge inngår en traktat med Kina.

1851 – Sverige-Norge etablerer et generalkonsulat i Guangzhou.

1853 – Sverige-Norge etablerer et konsulat i Shanghai.

1856-1860 – Andre opiumskrig. Kina mistet hele Ytre Mandsjuria til Russland.

1884-1885 – Den fransk-kinesiske krig. Kina mistet tributtstaten Vietnam.

1894-1895 – Første kinesisk-japanske krig. Kina mistet Taiwan og tributtstaten Korea.

1899-1901 – Bokseropprøret, en anti-imperialisme krig med 8 stormakter.

1904-1905 – Den russisk-japanske krig. Mandsjuria blir japansk interessesfære.

1905 – Juni 7. Det norske *Stortinget* erklærer Norges uavhengighet fra Sverige.

Oktober 26. Sverige godkjenner Norges løsrivelse.

Oktober 30. Russland anerkjenner den norske staten.

November 3. Den første utenriksdiplomat kommer til Norge, Herr A. Herbert fra Storbritannia.

En kinesisk delegasjon kommer på besøk til Norge.

1906 – Qing Kina anerkjenner den norske staten.

Det kongelige norske generalkonsulat i Shanghai ble åpnet.

1911-1912 – Xinhairevolusjonen.

1912 – Februar 12. Qing keiseren blir avsatt og Republikken Kina blir proklamert.

1914-1918 – Første verdenskrig.
1915-1950 – Borgerkrig i Kina.
1915 – Japan overtar de tyske besittelsene i Kina.
1919 – Mai 4. Student opprør mot imperialismen og statens svakhet på Tiananmen.
Juni 28. Opprettelsen av Folkeforbundet.
Oktober 10. Kinas nasjonalistiske parti (GMD) blir gjenopprettet.
Norge oppretter en ambassade i Beijing.
1920 – Norge annekterer Svalbard.
1921 – Kinas kommunistiske parti (KKP) blir opprettet i Shanghai.
1931-1932 – Mandsjuria krisen. Japan angriper Kina.
1932 – Shanghai-krigen. Japan angriper Kina.
1937-1945 – Andre kinesisk-japanske krig (Andre verdenskrig).

1949-1988:

1945-1954 – Den første indokinesiske krig.
1945 – Opprettelsen av de Forente Nasjoner.
1949 – Oktober 1. Folkerepublikken Kina blir proklamert fra Tiananmen.
Republikken Kina regjeringen flykter til Taiwan.
1949-1974 – CIA trener tibetanske tropper i geriljakrig mot Kina.
1950 – Januar 7. Den norske regjeringen anerkjenner den nye kinesiske staten.
1950 – Tibet blir igjen en del av Kina, «Syvpunktsavtalen» ble signert.
1950-1953 – Koreakrigen.
1951 – Tre anti-kampanjen.
1952 – Fem anti-kampanjen.
1954 – Oktober 5. Norge og Kina oppretter diplomatiske forbindelser.
1955 – Kongeriket Norge og Folkerepublikken Kina utveksler ambassadører.
1956 – Hundre blomster-kampanjen.
1957-1959 – Anti-høyre-kampanjen.
1958-1961 – Det store spranget.
1959 – Det tibetanske opprøret, forsøk på løsrivelse.
1959-1975 – Vietnamkrigen (Den andre indokinesiske krig).
1963 – Norge underskrev en kulturavtale med Kina. Kinas første med et vestlig land.
1966-1976 – Kulturrevolusjonen.
1971 – Oktober 25. Kina overtar Taiwans sete i FN.

1972 – Det norske ambassade komplekset i Beijing blir ferdig.
1973 – Dalai Lama besøker Norge og Vesten for første gang.
1976 – Januar 8. Zhou Enlai dør.
 April 5. Studentopprør på Tiananmen.
 September 9. Mao Zedong dør.
1978 – Kina åpner for handel og kontakt med Vesten.
 Desember. Demonstrasjoner på Tiananmen for den femte «moderniseringen».
 Kjent som Peking våren og Demokratimuren bevegelsen.
1979 – Januar 1. Kina og USA oppretter offisielt diplomatiske forbindelser.
1986-1987 – Demokrati demonstrasjoner på Tiananmen.
1987-1989 – Kontinuerlige demonstrasjoner i Tibet.
 Noen større i september 1987, mars 1988 og mars 1989.
1987 – September 21. Dalai Lama holder en tale til den amerikanske kongressen.
1988 – Juni 15. Dalai Lama holder en tale til Europaparlamentet.
 Oktober. Dalai Lama besøker Norge.

1989-2014:

1989 – Mars 5. Opprør i Tibet.
 April 15. Hu Yaobang dør og student demonstrasjonene på Tiananmen begynner.
 Juni 4. Student massakren på Tiananmen.
 Juni. Norge fryser de diplomatiske forbindelsene med Kina.
 Oktober 9. Sametinget blir opprettet.
 Oktober. Norge åpner et handelskontor på Taiwan.
 Desember 10. Dalai Lama blir tildelt Nobels Fredspris.
1990 – Norge gjenopptar de diplomatiske forbindelsene med Kina.
1996 – Det norske generalkonsulatet i Shanghai gjenåpnes.
1997 – Februar 19. Deng Xiaoping dør.
 Juli 1. Storbritannia returnerer Hong Kong til Folkerepublikken Kina.
1997-2010 – Årlig norsk-kinesisk menneskerettsdialog.
1999 – Juli. Bekjempelsen av Falun Gong bevegelsen.
 Desember 20. Portugal returnerer Macao til Folkerepublikken Kina.
2001 – Kina blir med i WTO. Blir fullt medlem først i 2004.
2004 – Norge og Kina feirer 50 år med diplomatiske forbindelser.
2008 – Juni. Det kongelige norske generalkonsulatet i Guangzhou ble åpnet.

Oktober. Det norske konsulatet i Hong Kong ble gjenopprettet som et honorærkonsulat.
2010 – Desember 10. Liu Xiaobo ble tildelt Nobels Fredspris.

Kina fryser de diplomatiske forbindelsene med Norge.

2011 – Februar 20. Demokrati demonstrasjoner i Beijing og andre byer, største siden 1989.

2014 – Mai. Dalai Lama besøker Norge for ellefte gang.

Kapittel 1 – Introduksjon

USAs president Harry S. Truman uttalte 15. desember 1945:

It is the firm belief of this Government [USA] that a strong, united and democratic China is of the utmost importance to the success of this United Nations organization and for world peace. A China disorganized and divided [...], is an undermining influence to world stability and peace, now and in the future.⁶

Er dette utsagnet fortsatt gjeldende i dag, og hvilken betydning har det for Norge? Jeg tror at dette utsagnet gjelder nå mer enn før, og jeg tror også at dette utsagnet var enda viktigere i 1989 enn i 1945. Jeg synes dette er et passende sitat for denne masteroppgaven da det beskriver viktigheten av Kina i internasjonal politikk. Et annet sitat som ofte blir nevnt når man skriver om Kina kommer fra Napoleon, ved to tilfeller skal Napoleon Bonaparte ha pekt på et kart og uttalt seg om Kinas mulige storhetstid, først i 1803 og senere igjen i 1814. Det finnes flere oversettelser av begge versjonene, men samlet sier de: «Here lies a sleeping dragon/giant/lion, let her/him sleep, for when she/he wakes up, she/he will shake/shock the world.»⁷ Jeg tror dette er med på å forklare hvorfor det har vært så viktig for Norge å skape gode relasjoner med Kina, eller hvorfor det i 2014 igjen er viktig å forbedre relasjonene med Kina.

Prosessen for å komme frem til denne oppgavens problemstilling og kilder har vært lang, men den har gitt meg en større innsikt i norsk og kinesisk historie og forholdet dem imellom. Det har vært litt varierende hva jeg har funnet som kilder til forskjellige hendelser og tidsperioder og derfor har problemstillingen blitt litt forandret som følge av det også. Blant annet hadde jeg vurdert å analysere hendelsene rundt Koreakrigen og Liu Xiaobo i egne kapitler, men har i stedet valgt å bruke dem som sammenligninger til hendelsene rundt 1989. Derfor har tittelen på oppgaven også blitt endret mang en gang, med blant annet forslag som, «Fra Tiananmen til

⁶ Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 3: Internasjonal politikk 1941-1955*. Universitetsforlaget, Oslo 1972, s. 296.

⁷ China History Forum: <http://www.chinahistoryforum.com/topic/17589-napoleons-saying-about-china/> (16. apr 2014) og ABC News: <http://abcnews.go.com/GMA/story?id=1142148> (16. apr 2014).

Liu Xiaobo», «Fra kongelige besøk til Nobels Fredspris», «Nobels fredspris og menneskerettigheter», og «Norges og Kinas fortid, bølger på det stille havet».

1.1 Problemstilling og analytisk rammeverk

Problemstillingen for denne oppgaven er: *Hva gikk krisen mellom Norge og Kina fra 1988-1991 ut på og hva ble gjort for å løse den?* For å kunne besvare denne oppgaven har det vært nødvendig å stille noen underspørsmål. Hvordan var forholdet mellom Norge og Kina før krisen? Hva eller hvem startet krisen og hvorfor startet den? Hva ble så gjort for å bedre forholdet? Etter hvert som oppgaven fikk form og jeg fikk mer klarhet i hva krisen gikk ut på kunne jeg stille en rekke andre spørsmål for å utdype analysen. Det ble da viktig å stille spørsmål ved forholdet mellom Norge og Kina over lengre tid, for å analysere om denne krisen var spesiell og om det var en dypere grunn for begge regjeringers reaksjoner. Det ble også etter hvert viktig å analysere forholdet mellom Kina og Tibet, for å forstå betentheten i Tibet-spørsmålet. Til slutt ble det viktig å trekke noen sammenligninger med dagens krise mellom Norge og Kina, da den kan gi en innsikt til å kunne forstå krisen i 1989. Gjennom oppgaven har jeg derfor stilt en rekke spørsmål for å komme frem til et svar for problemstillingen. Blant annet har jeg undersøkt viktigheten av menneskerettigheter for Norge og viktigheten av respekt for landets indre anliggender for Kina. Det ble viktig å dele krisen inn i perioder, fordi det var ikke en hendelse som førte til krisen, men en rekke hendelser. Jeg ble derfor også nødt til å undersøke begge regjeringenes reaksjoner på hverandres handlinger og hvor langt de var villige til å gå for å bedre forholdet igjen. Hvilke grunner har Norge og Kina for å ha gode relasjoner?

Hvilken relevans har dette temaet og denne oppgaven, hva gjør den viktig? Først og fremst har det blitt skrevet lite om dette temaet, diplomatiske relasjoner mellom Norge og Kina. Man kan finne mye om diplomatiske relasjoner mellom Norge og Kina med et tredje land, men det er ikke blitt gjort så mye forskning på relasjonene med hverandre. Det er også skrevet mye om Tiananmen hendelsene, menneskerettighetsproblemet i Kina og Tibets ønske om selvstyre, men det er ikke gjort så mye forskning på hvordan den norske regjeringen har forholdt seg til dette eller det at Norge stanset de diplomatiske relasjonene med Kina i et år etter Tiananmen

hendelsene. Forholdet mellom Norge og Kina blir bare viktigere og viktigere etterhvert som verden blir mer globalisert og Kinas innflytelse og styrke øker. For det andre var det tidligere en del spekulasjon rett etter utdelingen av Nobels fredspris i 2010 om hvordan dette vil påvirke forholdet mellom Norge og Kina. Nå har det gått litt tid siden da, og folk stiller nå spørsmål ved hvor lenge konsekvensene vil vare. Jeg mener derfor det vil være interessant å sammenligne denne hendelsen med hendelsen fra 1989 for å se om det er noen likheter og noe vi kan lære fra den for å bedre dagens forhold. Ved å sammenligne 2010 hendelsen med tidligere hendelser, kan man få en ide om hvordan dagens situasjon er. Er den prekær? Er den umulig å løse? En må huske at folk/regjeringer handler aldri på samme måte flere ganger, og at ingen situasjoner er helt like. Det er ikke mulig å gjøre en naturvitenskaplig analyse her og forvente at man får det samme utfallet hver gang i tilnærmede like hendelser. Men det er allikevel noe å lære.

Grunnet hva jeg har hatt tilgang på av kilder har jeg valgt å fokusere på den norske siden, hvordan den norske regjeringen handlet i forhold til Kina, og hvordan det norske folk reagerte. Det er også viktig å se den norske og den kinesiske regjeringens handlinger i forhold til situasjonen i verden. For eksempel, ville den norske regjeringen ha møtt med Dalai Lama hvis ingen andre regjeringer gjorde det? Eller ville den norske regjeringen ha fordømt volden på Tiananmen hvis ingen andre regjeringer gjorde det? Eller hvordan ville den norske regjeringen ha reagert hvis ikke media og den norske befolkningen hadde fordømt den kinesiske regjeringens vold? Krisen bestod derfor av en miks av reaksjoner grunnet besøk av Dalai Lama, demonstrasjoner, vold, menneskerettigheter, respekt og Nobels fredspris. Dette førte til at det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina ble stoppet for første gang siden det ble opprettet mellom Kongeriket Norge og Folkerepublikken Kina.

1.2 Eksisterende forskning

Hvordan vil eksisterende forskning bli brukt i denne masteroppgaven? Til den grad det finnes forskning om temaet og problemstillingen, har jeg prøvd å bruke den aktivt, men da jeg ikke har funnet store mengder forskning om selve problemstillingen blir oppgaven belyst fra mange forskjellige kilder. Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven, så er det gjort lite forskning på forholdet mellom Norge og Kina, og spesielt tiden rundt 1989. De fleste verkene jeg derfor kan referere til her vil være forskning om Norges utenrikspolitikk og Kinas

utenrikspolitikk hver for seg og deres forhold til andre stater som USA. Ingrid Myrstad beskriver den samme problematikken i sin masteroppgave, om mangelen på forskning innen Norges utenrikspolitiske forhold til Kina.⁸ Når jeg har valgt forskning som jeg ønsker å diskutere i dette kapitlet så har jeg prøvd å velge forskjellige typer. Både bøker og artikler, både de som beskriver norsk og de som beskriver kinesiske utenrikspolitikk, både de som omhandler temaet og de som omhandler tiden for denne masteroppgaven. Med dette har jeg prøvd å vise noe av det som finnes av forskning på feltet og samtidig overveie dens betydning for oppgaven.

I 2007 startet Utenriksdepartementet et program kalt «Refleks» som skulle øke norsk diskusjon om norsk utenrikspolitikk.⁹ Dette året laget den norske regjeringen også en egen Kina-plan. Gjennom programmet er det blitt holdt en rekke debatter og blitt utgitt en rekke artikler og bøker om Norges utenrikspolitikk, hvor det blir stilt spørsmål ved og forsøkt å gi svar på tema som Norges forhold til andre stater, hva som er bra og/eller dårlig med norsk utenrikspolitikk, hvordan Norges posisjon i internasjonalpolitikk er i forandring, osv. Det er få av disse forskningene som går direkte på forholdet mellom Norge og Kina, selv om forholdet til Kina blir nevnt i noen av bøkene, som bøkene «Hva Norge kan være i verden» og «Norske interesser: Utenrikspolitikk for en globalisert verden» av Henrik Thune og Leiv Lunde.¹⁰ En annen bok er «Norge og det nye verdenskartet» hvor det diskuteres om verden vil komme til å bli en bipolar, multipolar eller en null-polar verden. Øystein Tunsjø ser for seg en bipolar verden med USA og Kina. Sending og Leira ser for seg en multipolar verden med regionalisering. Johannes Rø og Paal Sigurd Hilde mener Europa vil miste mye av sin makt. Søreide påpeker allikevel at Norge må holde seg nær til Europa og USA gjennom FN, NATO og WTO, for å nevne noen av vinklingene som blir lagt frem.¹¹

⁸ Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s. 10.

⁹ Den norske regjering: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks.html?id=474693> (14. mar 2014). En av kommentarene på Utenriksdepartementets hjemmeside har temaet «Verden i endring – globalisering, nordområdene og nye stormakter» hvor det pekes på at det er flere voksende stormakter i verden, blant annet Kina, India, og Brasil, og at land som Russland og EU igjen styrker sin økonomiske og politiske makt. (Den norske regjering: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/norske-interesser/endring.html?id=478867> (21. nov 2013)).

¹⁰ Thune, Henrik og Leiv Lunde: *Hva Norge kan være i verden*. Cappelen Damm, Litauen 2013 og Lunde, Leiv, Henrik Thune m.fl.: *Norske interesser: Utenrikspolitikk for en globalisert verden*. Cappelen Damm, Norge 2008.

¹¹ Mølster, Odd og Åsmund Weltzien red.: *Norge og det nye verdenskartet*. Cappelen Damm, Latvia 2013 og Den norske regjering: http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/Nyheter-og-pressemeldinger/nyheter/2013/nytt_kart.html?id=727646 (22. nov 2013).

Artikkelen «Kinas vekst – implikasjoner for norsk sikkerhetspolitikk» skrevet av Øystein Tunsjø fra Institutt for Forsvarsstudier er muligens den artikkelen som best kommer inn på forholdet mellom Norge og Kina, men siden dette er bare en artikkel og den tar for seg forholdet generelt blir den derfor nokså overfladisk. Artikkelen utforsker Norges forhold til EU og USA og hvordan det vil kunne bli forandret etter som Kinas makt vokser.¹² En annen artikkel skrevet av Øystein Tunsjø kalt «Kinas vekst - implikasjoner for Norge» går litt mer i dybden da tidsperspektivet er litt kortere. Men siden den fokuserer på tiden etter 2007 får den liten betydning for denne masteroppgaven. I artikkelen diskuterer Øystein Tunsjø Norges Kina strategi fra 2007. Han analyserer viktigheten av Kina opp mot Norges viktigste sikkerhetspartner USA, og hvordan Kina vil kunne påvirke dette forholdet. Det spekuleres i om det vil oppstå en ny bipolar eller multipolar verden, og om Norges forhold til USA vil svekkes med USAs dreining mot Øst-Asia. Konklusjonen er at Norge ønsker å holde et nært forhold til USA og samtidig følge EUs tilnærming til Kina.¹³ Generelt for alle disse bøkene og artiklene er at de tror at Kina vil bli en viktig aktør på den politiske arenaen og at det vil være viktig for Norge å posisjonere seg riktig.

Kina sees både av Norge og verden som viktigere og viktigere i verdenspolitikken, og blir ofte beskrevet som en sterkere aktør i verdenspolitikken enn kineserne selv velger å innrømme ovenfor Vesten/verden. Kinas betydning for Norge er økende, blant annet er Kina Norges tredje største handelspartner etter EU og USA.¹⁴ Kina er et av fem permanente medlemmer av FNs Sikkerhets Råd. Kina har nå fått fast observatørstatus i Arktisk Råd. Kina er blitt verdens nest største økonomi og samtidig verdens største importør og eksportør.¹⁵ I

¹² Den norske regjering:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/reaksjoner/kinasvekst.html?id=525402> (21. nov 2013). Avslutningsvis i artikkelen skriver Øystein Tunsjø: «Poengnet her har ikke vært å presentere et alarmerende argument om at Kina er det viktigste spørsmålet knyttet til norsk sikkerhetspolitikk. Isteden har ideen vært å illustrere hvorledes Kina påvirker norske interesser og hvilke sikkerhets- og forsvarspolitiske utfordringer Kina stiller Norge og dets allierte overfor.»

¹³ Idunn: <http://www.idunn.no/ts/ip/2011/03/art18> (21. nov 2013).

¹⁴ Norges nærings- og handelsdepartement red.: *Norway-China: Free Trade Agreement – Joint Feasibility Study*. Norges nærings- og handelsdepartement, Oslo, 2007 og Den norske regjering:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/frihandelsavtaler/partner-land/kina.html?id=457436> og <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Norway%20-%20China%20FTA%20MoU.pdf> og <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Forstudien%20med%20Kina.pdf> (14. mar 2014).

¹⁵ Den norske regjering: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/frihandel-og-internasjonalt-naringssamar/kina.html?id=594109> og <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/Nyheter-og-pressemeldinger/nyheter/2008/stort-kina-engasjement-i-oslo.html?id=517507> og NRK:

<http://nrk.no/nyheter/okonomi/1.6937788> (14. mar 2014). Kina har også verdens største befolkning. Er verdens største handelspartner, og er største handelspartner for 124 land. Kina er også verdens største produsent av vindkraft og solkraft teknologi og verdens største forbruker av energi generelt men også innen kull og olje. Kina er størst innen mange andre områder også og hvis veksten i Kina fortsetter vil Kina om noen få år bli størst på mange andre felt også. Aftenposten: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Kina-er-blitt-verdens-storste->

2007 ga den norske regjeringen ut en egen Kina-strategi. Strategien la vekt på tre ting, å øke Norges handel med Kina, å øke samarbeidet innen energi, og være en pådriver for menneskerettigheter i Kina. Grunnen til at det ble lagt vekt på disse tre foruten at det er det som er bra for Norge, Kina eller verden, er fordi det er disse tre feltene Norge har noe å bidra med, hvor Norge kan sies å være en ekspert og pådriver.¹⁶

En presentasjon holdt av Frode Liland i 1996 kalt «Moral og realpolitikk. Norges forhold til Kina etter 1966» er en god oppsummering av Norges forhold til Kina mellom 1966 og 1990. Institutt for Forsvarsstudier har utgitt et hefte med presentasjonen, og da heftet utgjør bare 6 sider, får man ikke så mange detaljer. Den er å anbefale for de som har liten kunnskap om forholdet mellom Norge og Kina, men for de som allerede har en del kunnskap om temaet vil den ikke kunne gi så mye. Presentasjonen er delt inn i fire tema, Norges forhold til Kina fra 1966 til 1989, Norges reaksjon på hendelsene på Tiananmen i 1989, Norges syn på Tibet og Taiwan, og Norges forhold til menneskerettighetene i Kina. Denne artikkelen er muligens noe av det nærmeste jeg fant av forskning som handler om samme tema og tidsperiode som denne masteroppgaven. Men da artikkelen er kort, dekker mange tema og en lang tidsperiode blir den lite analytisk. I denne artikkelen mener Frode Liland at Kinas størrelse og innflytelse er grunnen til at Norge burde holde kontakt og ikke på grunn av ideologi eller økonomi.¹⁷

En annen bok som er viktig å nevne når man ønsker å forstå norsk utenrikspolitikk er «Norway's Foreign Relations: A History» av Olav Riste som beskriver de norske relasjonene med andre land i tiden mellom 890 og 2000, hvor fokuset er på tiden etter 1905. Mye av fokuset i boken er på Norges forhold til krig, stormaktene, Danmark og Sverige. Men Kina er lite nevnt i boken. Boken har en god framstilling av Norges utenrikspolitikk og viser hvordan norsk utenrikspolitikk er fraværende eller mangelfull før Andre verdenskrig, men blir mye mer aktiv og klar etter Andre verdenskrig. Fra å være et land som ikke ønsker å binde seg til internasjonale organisasjoner, til å bli et land som ønsker å bruke internasjonale

handelspartner-7067331.html#.UwxIcfl5NW8 og Teknisk Ukeblad: <http://www.tu.no/kraft/2013/01/28/ble-storst-i-verden-pa-vindkraft-i-lopet-av-10-ar> og <http://www.tu.no/industri/2012/08/12/-nar-kineserne-bestemmer-seg-for-a-ta-et-marked-sa-gjor-de-det> og ABC Nyheter: <http://www.abcnyheter.no/penger/oekonomi/2013/08/13/kina-i-ferd-med-bli-verdens-stoerste-oljeimportoer> (14. mar 2014).

¹⁶ Den norske regjering:

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Kinastrategi_opplag_to.pdf#search=kina (21. nov 2013).

¹⁷ Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*. Institutt for Forsvarsstudier:

http://ifs.forsvaret.no/publikasjoner/info/inf_1996/Sider/IFSInfo0396.aspx (10. jan 2014) og

<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99523/INF0396.pdf?sequence=3> (14. mar 2014).

organisasjoner til å binde stormaktene. Da boken ikke behandler Norges forhold til Kina og Kina bare nevnes i noen setninger og som regel sammen med Russland vil den ikke kunne hjelpe til å besvare denne masteroppgavens problemstilling.¹⁸ «Norges Utenrikspolitikk» av Torbjørn L. Knutsen, Gunnar Sørbo og Svein Gjerdaaker kan sammenlignes litt med boken «Norway's Foreign Relations». Selv om denne boken også dekker en lang tidsperiode i norsk utenrikspolitikk, er den mye kortere en Olav riste sin. På den annen side dekker den flere tema, blant annet norsk menneskerettighetspolitikk i utlandet og i Kina, men da denne delen er litt kort blir den derfor lite detaljert på samme måte som presentasjonen «Moral og realpolitikk. Norges forhold til Kina etter 1966». Men alle disse tre tekstene vil være gode til å holde orden på kronologien og noen viktige hendelser i forholdet mellom Norge og Kina. Norges Utenrikspolitikk vil også kunne sies å være den mest objektive av disse tre da den er en samling av artikler fra rundt 20 forskere.¹⁹

Den norske ambassaden i Beijing har i samarbeid med det kinesiske utenriksdepartementet utgitt noen bøker som beskriver det statlige forholdet mellom Norge og Kina. Bøkene ble laget for å minnes flere år med relasjoner. Boken «Modern Norway and China» ble utgitt i 1998 for å lage en samling av temaer som ble tatt opp da Norge hadde en stor delegasjon på besøk i Kina i 1997 med blant annet Kongen. Boken inneholder taler som ble gitt av norske ministre og deres kinesiske motpart om deres respektive oppgaver og ansvar innen statsforvaltning, som lov og orden, menneskerettigheter, handel, arbeidsforhold, media, osv., 19 tema i alt. Boken sier ikke noe om hvordan forhandlingene gikk, men gir et godt bilde på hva som ble diskutert denne gang og et bilde på hva som ofte blir diskutert. Boken «Norway in China 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations» ble utgitt for å minnes 50 år med relasjoner mellom statene Norge og Kina. Boken er delt inn i ni små kapitler som ser på det politiske og økonomiske samarbeidet, etableringen av politiske relasjoner, kulturelt samarbeid, samarbeid innenfor miljø og forskning, samarbeid innenfor utdanning, menneskerettighets dialoger, osv. Mange av temaene i denne boken er de samme som i «Modern Norway and China». Disse bøkene gir en god oversikt over samarbeidet mellom Norge og Kina, og beskriver det som jevnt over godt, men belyser ikke hva som skjedde under krisen mellom 1988 og 1991 og blir derfor litt ensidig. Da disse bøkene er utgitt av det

¹⁸ Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001.

¹⁹ Knutsen, Sørbo og Gjerdaaker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg.

norske og kinesiske utenriksdepartementet fokuserer de derfor på det positive i forholdet og stiller heller ikke spørsmål ved hendelser.²⁰

«I Yangzidragens Rike: Nordmenn i Shanghai gjennom 150 år» er skrevet av Stein Seeberg, tidligere ansatt i UD og Gunnar Filseth, en journalist i Aftenposten. Denne boken ble skrevet på oppdrag fra utenriksdepartementet i anledning gjenopprettelsen av det norske generalkonsulatet i Shanghai i 1996. Bokens fem kapitler tar for seg historien til Shanghai fra tidlig 1800-tallet opp mot 2000-tallet. Boken legger vekt på Shanghais vekst mot storhetstid i 1930 og igjen i 2000. De ser også på hvordan nordmenn og den norske stat har vært til stede i Shanghai. Siden den konsentrerer seg om Shanghai, mens denne oppgavens fokus ligger i Beijing og Kina som helhet blir heller ikke denne boken viktig for denne masteroppgaven. Denne boken stiller seg litt mer kritisk til forholdet mellom Norge og Kina enn de to andre bøkene utgitt av utenriksdepartementet, men den velger allikevel å fokusere på at det er bra og viktig for Norge å ha et godt forhold med Kina.²¹

Det finnes mange masteroppgaver fra både NTNU og andre universiteter i Norge innen en rekke fagfelt som omhandler Kina og i noen tilfeller hvor masteroppgaven analyserer et forhold mellom Norge og Kina. Men det er få av dem som handler om den tidsperioden eller temaet denne masteroppgaven analyserer. Men det er verd å nevne to oppgaver som har påvirket formatet og innholdet i denne masteroppgaven. «Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905» skrevet av Ingrid Myrstad som sin masteroppgave i historie ved Universitetet i Bergen høsten 2009. I masteroppgaven ser hun på etableringen av et svensk-norsk generalkonsulat i Guangzhou og et i Shanghai, og betydningen dette fikk for norsk handel med Kina. Innholdet er bra men tidsperioden for Myrstads masteroppgave er en helt annen enn min egen.²² Den andre masteroppgaven jeg ønsker å nevne er «Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia» skrevet av Eva Terese Voldhagen, en hovedfagsoppgave på NTNU våren 2001. Oppgaven beskriver hvordan Norge arbeider for menneskerettigheter internasjonalt, og i dette tilfellet i forhold til Myanmar, Kina og Indonesia. På grunn av at den

²⁰ Norwegian Embassy red.: *Modern Norway and China*. Norwegian Embassy, Beijing 1998 og Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004.

²¹ Seeberg, Stein og Gunnar Filseth: *I Yangzidragens rike: Nordmenn i Shanghai gjennom 150 år*. Schibsted, Oslo 2000.

²² Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009.

omhandler flere land og bare feltet menneskerettigheter, blir det lite informasjon å hente fra denne oppgaven for å kunne besvare min egen oppgave. Men den vil kunne gi en del innsikt i hvorfor Norge valgte å straffe Kina for brudd på menneskerettighetene i 1989 mens Norge til andre tider har valgt å fokusere på handel. Voldhagen konkluderer med at Norge behandlet Kina annerledes enn de to andre landene i forhold til menneskerettigheter, og at økonomi spilte en viktig rolle der. Men hun påpeker også at Norge handler etter egne ønsker og lar seg ikke styre av andre stater. Selv om jeg er enig i den første konklusjonen er jeg ikke helt enig med den andre. Jeg tror Norge blir ofte påvirket i sine valg av andre stater.²³

En bok som er skrevet av en norsk forsker om kinesisk politikk og derfor verd å nevne her er «Kinesisk politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping» av Torstein Hjellum. Boken omfatter perioden fra begynnelsen av 1800-tallet frem til begynnelsen av 90-tallet, hvor tiden under Mao Zedong og Deng Xiaoping er de viktigste, og nevner også Tiananmen hendelsene i 1989. Men den sier ikke mye om Tibet, og da den ikke sier noe om Norges reaksjoner eller forhold til Tiananmen hendelsene blir heller ikke denne boken utfyllende om denne masteroppgavens tema eller problemstilling. Men boken gir et bilde på hvordan en norsk forsker ser på kinesisk politikk.²⁴ Boken «China under Communism» skrevet av Alan Lawrance beskriver kommunist Kinas indre og ytre politikk fra 1949 til 1990-tallet. Boken nevner ikke Norge, men den gir et bilde på hvordan situasjonen var mellom Kina og noen andre vestlige land. Dette kan derfor gi en pekepinn på hvorfor Norge handlet slik de handlet under samme tidsperiode. Jeg tror også den er litt mer kritisk til Kinas politikk enn boken til Torstein Hjellum.²⁵

I 2001 ble det utgitt en bok om Nobels fredspris som tar for seg alle prisvinnerne mellom 1901 og 2000. Den vil kunne gi noe informasjon om Dalai Lama og grunnen til at han fikk Nobels fredspris i 1989, men vil ikke kunne gi noen detaljer på hva konsekvensene av dette var eller om det var noen baktanker med å tildele ham prisen det året. Teksten om Dalai Lama er ganske kort på bare to sider. Man får en kort beskrivelse av situasjonen i Tibet og om livet til Dalai Lama i tillegg til å forklare kort hvorfor Dalai Lama ble tildelt fredsprisen og kort om den kinesiske regjeringens reaksjon. Boken baserer seg på Nobelinstittutets kilder og viser

²³ Voldhagen, Eva Terese: *Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia*. NTNU, Trondheim 2001.

²⁴ Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995 (Nasjonalbiblioteket: <http://www.nb.no/nbsok/nb/6a75523fcad174e2e00ace4e9fda624c?index=0#0> (16. apr 2014)).

²⁵ Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000.

derfor heller ikke mye om hva den norske eller den kinesiske regjeringen følte om hvem som fikk Nobels fredspris i 1989. Da boken er skrevet på oppdrag fra Nobelinstituttet for å feire 100 år med fredsprisen er det tydelig at boken beskriver valg av fredsprisvinner som bra mens den ikke støtter den kinesiske regjeringens reaksjon.²⁶

Bøkene «Kilder til moderne historie 3: Internasjonal politikk 1941-1955»²⁷ og «Kilder til moderne historie 4: Internasjonal politikk 1950-1965»²⁸ skrevet av Helge Pharo og Bjørn A. Nordahl, tar for seg den internasjonale politikken som foregår mellom stormaktene fra 1941-1965. Hovedfokuset ligger på USA og Sovjetunionen og problemene som oppstår mellom disse to statene under Andre verdenskrig og fortsetter under Den kalde krigen. Men det er to kapitler i den første boken og ett kapittel i den andre boken som fokuserer på Øst-Asia og dermed Kina. Bøkene er hovedsakelig en samling kilder om bestemte hendelser. Kildene består av referater, taler, utsagn, osv. av stormaktenes ledere og regjeringer. Bøkene gir derfor et noe relevant bilde på Kinas utenrikspolitikk de første tiårene etter Andre verdenskrig, men er stille til hvordan Norge forholder seg til dette. I samme bokserie har man boken «Kilder til moderne historie 1: Norsk utenriks politikk»²⁹ av Knut E. Eriksen og Geir Lundestad. Boken fokuserer på Norges forhold til USA, NATO, Norden og Vest-Europa i tiden 1945 til 1962. Denne boken som de to ovennevnte bøkene er også en samling av kilder. Men ingen av kildene ser på Norges forhold til Kina eller Øst-Asia. Det positive med disse tre bøkene er at det er gjengivelse av originale kilder. Men på den annen side får man da bare synspunktene til den personen eller staten som kommer med uttalelsen.

«Internasjonal politikk» av Erling Bjøl beskriver og forklarer grunner til hvorfor internasjonal politikk er som den er. Boken beskriver hvordan internasjonal politikk påvirkes av mange faktorer, som geografi, befolkningsstørrelse, økonomi, verdssystemer, maktbegjær, osv. Selv om boken nevner Kina, så blir den for generell. Den gir derfor et greit overblikk over hva internasjonal politikk er, men forklarer ikke hvordan Kina eller Norge driver internasjonal politikk.³⁰ «The Changing Politics of Foreign Policy» av Christopher Hill beskriver også

²⁶ Stenersen, Øyvind, Ivar Libæk og Asle Sveen: *The Nobel Peace Prize: One hundred years for peace. Laureates 1901-2000*. Cappelen 2001.

²⁷ Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 3: Internasjonal politikk 1941-1955*. Universitetsforlaget, Oslo 1972.

²⁸ Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 4: Internasjonal politikk 1950-1965*. Universitetsforlaget, Trondheim 1973.

²⁹ Eriksen, Knut E. og Geir Lundestad: *Kilder til moderne historie 1: Norsk utenriks politikk*. Universitetsforlaget, Oslo 1972.

³⁰ Bjøl, Erling: *Internasjonal politikk*. Cappelens forlag, Oslo 1972.

hvordan internasjonal politikk virker, men argumenterer saken fra en litt annen vinkel. Han legger mye vekt på begreper som neo-/realisme, liberalisme, osv. når han forklarer hvordan stater handler i internasjonal politikk. Det blir referert til Kina flere ganger, og til og med Norge er nevnt. Men de er aldri nevnt i samme kontekst, fordi Norge er bare med i forklaringer om Norges forhold til EU.³¹

1.3 Kilder

Det har tatt mye tid å innhente kilder for denne oppgaven, og det har til tider vært vanskelig å vite hvor jeg skulle lete. I begynnelsen håpet jeg å kunne intervju en rekke personer i Utenriksdepartementet, på de respektive ambassadene og ved en rekke forskningsinstitutter. Det gikk ikke som planlagt, da de fleste ikke var villig til å møte og de som var villig til å møte kunne ikke så mye om krisen i 1989 eller var ikke så villig til å uttale seg. For eksempel fikk jeg møtt med en representant for fra det norske Utenriksdepartementet og en representant fra den kinesiske ambassaden i Oslo høsten 2012. Begge ønsket å forbli anonyme og var forsiktige med hva de svarte på grunn av at Norge og Kina var nylig kommet opp i ei ny krise.³² Jeg søkte også etter kilder i både Riksarkivet og Statsarkivet, men på grunn av at materialet er relativt nytt ennå hadde ikke Utenriksdepartementet avlevert noe om tidsperioden mellom 1987 og 1992. Det ble derfor nødvendig å søke om innsyn i Utenriksdepartementets arkiver. Men de begrunnet informasjonen som for sensitiv da Norge og Kina er i krise og gav derfor avslag.³³ Og som nevnt tidligere så er det ikke utført så mye forskning om dette. Jeg ble derfor nødt til å basere meg på norske avisartikler fra 1989 og hva jeg kunne finne på internettsidene til den norske regjeringen, den kinesiske regjeringen og den tibetanske eksilregjeringens hjemmesider. Jeg har også hentet en del svar fra en rekke andre kilder, blant annet nyhetssendinger på NRK.

³¹ Hill, Christopher: *The Changing Politics of Foreign Policy*. Palgrave MacMillan, Kina 2003. (Noen uttalelser i boken som beskriver Kinas utenrikspolitikk: «A limited use of military power may also be seen as necessary for exemplary reasons, as when China briefly invaded Vietnam to remind its assertive smaller neighbor of the realities of the regional power balance in 1979.» (s.147) «The style of Chinese diplomacy after the 1949 revolution, rather more than the substance, was parochial, ideological and somewhat hectoring, at least until after Mao's death in 1976.» (s.241) «It is commonplace to observe that the United States, for example, has consistently believed that its own values should be exported, whereas China has never felt the need to proselytize, despite its own conviction of superiority.» (s. 18) Den kinesiske regjeringen reagerte sterkt mot internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner som kjempet for kinesiske dissidenter på 1990-tallet. (s. 206))

³² Intervju med en representant på den kinesiske ambassaden i Oslo, mandag 22. oktober 2012, kl. 9:30, og Intervju med en representant fra det norske Utenriksdepartementet, mandag 22. oktober 2012, kl. 12:00.

³³ Søknadsbrevet og avslaget har jeg valgt å legge ved som bevis og ligger i vedleggs delen.

Når det gjelder året 1989 er det meste av kildematerialet hentet fra norske aviser som omtaler hendelsene i 1989. Ellers er mye hentet fra hjemmesidene til det norske Stortinget,³⁴ den norske og den kinesiske ambassaden,³⁵ hjemmesidene til begge statenes utenriksdepartement,³⁶ og hjemmesidene til begge statenes regjeringer.³⁷ Jeg har også brukt hjemmesidene til Dalai Lama³⁸ og den tibetanske eksilregjeringen³⁹ i stor grad. Det er flere ting man må tenke på når man bruker kilder, blant annet blir internett kilder ofte fjernet etter en tid, som gjør det vanskelig å finne tilbake til den kilden. Dette har skjedd i stor grad med de kinesiske kildene jeg har brukt. Det er heller ikke vanskelig å lage sin egen nettside, side det finnes mange sider med dårlig kildekvalitet. Men vanligvis kan man være trygg på informasjonen som blir gitt hvis det er en rekke sider som gjengir den samme informasjonen. En kilde vil alltid være farget av opprinnelsen, det vil si at den informasjonen kilden gir blir gitt fra ståstedet til den personen som skriver kilden. Det kan føre til at feil informasjon blir gjengitt, men i større grad til at man får bare vite den ene siden av en sak. For eksempel vil de norske avisene beskrive det norske folks reaksjon på hendelsene i 1989, men får i liten grad med seg reaksjonene til det kinesiske folk og lederskap. Eller hvis man bruker hjemmesidene til en regjering vil de være farget av at regjeringen ønsker å formidle et budskap.

Et annet problem er å finne de kildene man trenger, for eksempel fant jeg mye informasjon fra Stortingets hjemmeside for tidsperioden før 1949. Det fantes noe kildemateriale helt frem til 2000, men perioden mellom 1988 og 1992 var helt tom, i motsetning til Stortingsforhandlingene om andre land.⁴⁰ Nå vil jeg tro at Stortinget diskuterte Kina i større grad enn før mens krisen varte. På den annen side finner man informasjon vedrørende Kina bare fra 1995 og etter på regjeringens hjemmesider.⁴¹ En forklaring kan være at de rett og slett

³⁴ Det norske Stortinget: <http://www.stortinget.no/> (2. des 2013).

³⁵ Norges ambassade i Kina: <http://www.norway.cn/> (15. okt 2013) og Kinas ambassade i Norge: <http://no.china-embassy.org/eng/> (15. okt 2013).

³⁶ Det norske utenriksdepartementet: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud.html?id=833> (15. okt 2013) og Det kinesiske utenriksdepartementet: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/> (15. okt 2013).

³⁷ Den norske regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb.html?id=4> (15. okt 2013) og Den kinesiske regjeringen: <http://english.gov.cn/index.htm> (15. okt 2013).

³⁸ Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/> (16. nov 2014)

³⁹ Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/> (16. nov 2014)

⁴⁰ Tiden mellom 1935 og 1979 er også tom. Stortinget: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/?y=1814&yw=1987&s=Kina> (16. apr 2014) og <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/?y=1993&yw=2001&s=Kina> (16. apr 2014) og <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/?y=1987&yw=1992&s=Kina> (16. apr 2014).

⁴¹ Den norske regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/sok.html?pageRef=115322&querystring=Kina&offset=0&sortby=default++dcdate&hits=1&lang=nb&solution=gov&searchview=governmentnbsppublished&id=86008> (16. apr 2014) og <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv.html?pageRef=86008&querystring=Kina&offset=0&sortby=defau>

bare ikke har rukket å lagt ut noe, men en like sannsynlig er det at de har vært selektiv i hva de har lagt ut, for å mest mulig sette forholdet i godt lys. Dette fører til at mange av kildene jeg må bruke for å besvare oppgaven blir annenhåndskilder. Nå er det ikke slik at kildene blir automatisk dårlig av den grunn, men det fører til at kildene på nytt blir farget av den personen som fremstiller dem, og noe informasjonen kan også gå tapt i prosessen. De bøkene jeg ser på, spesielt da doktoravhandlinger og masteroppgaver, vil som regel være litt mer objektive enn litteratur generelt. Disse bøkene vil somregel stille seg nøytrale til hva som skjer, og ikke bare se en hendelse fra en side. Men på den annen side, siden de ikke er førstehånds materiale, så vil det være mangler i fakta, slik at konklusjoner kan være trukket på manglende fakta, eller at man selv velger å bruke en konklusjon som noen andre allerede har fattet.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven vil fokusere på tiden mellom 1987 og 1992, når forholdet mellom Norge og Kina erfarte til da sin største krise. Men oppgaven vil også se på denne hendelsen i forhold til datidens hendelser og noen kriser Norge og Kina erfarte før denne tiden for så å avslutte med å trekke noen likheter med dagens krise.

Oppgaven vil fokusere på to hendelser i de norsk-kinesiske forbindelsene,

- i) 1988-1989 – Dalai Lamas besøk til Norge og mottagelsen av Nobels fredspris,
- ii) 1989-1991 – Tiananmen massakren og dens ringvirkninger.

Men den vil også komme inn på andre situasjoner som har skapt en krise eller et brud i de norsk-kinesiske diplomatiske forbindelsene, som:

- iii) 1949-1955 – Koreakrigen og dens ringvirkninger,
- iv) 2010-2014 – Liu Xiaobos mottagelse av Nobels fredspris.

I kapittel 2 trekker jeg opp noen lange linjer i forholdet mellom Norge og Kina fra 1800-tallet og frem til 1987 for å undersøke forholdet over tid. Jeg trekker frem noen situasjoner som enten har brakt de to nasjonene nærmere eller lengre fra hverandre. Det er mange forhold som kunne ha blitt bedre belyst, blant annet Norges forhold til Taiwan, men det blir for mye for dette kapitlet. I kapittel 3 fokuserer jeg på Tibet spørsmålet/problematikken og trekker opp

[It++dcdete&hits=1&searchview=governmentnb&solution=archive&lang=nb&id=115322](https://www.nb.no/search/?q=1988-1989+Dalai+Lamas+besok+til+Norge+og+mottagelsen+av+Nobels+fredspris&hits=1&searchview=governmentnb&solution=archive&lang=nb&id=115322) (16. apr 2014).

noen lange linjer om historikken mellom Kina og Tibet. I dette kapitlet prøver jeg å gi en forståelse av hvorfor Tibet er et betent tema for den kinesiske regjeringen og noe av årsaken til alle demonstrasjonene og menneskerettighetsbruddene som skjer der. Jeg undersøker også hvem Dalai Lama er og hans plass i konflikten. Kapittel 2 og 3 tar for seg mye av det teoretiske og analytiske rammeverket. Jeg viser da til hvordan både Norge og Kina driver utenrikspolitikk og hvordan menneskerettigheter spiller inn i dette. Kapittel 4 og 5 er oppgavens hovedfokus. I disse kapitlene analyserer jeg starten på krisen, ved å se på hva som hendte, hvordan hver av partene reagerte og hva de gjorde for å bedre forholdet igjen. Her blir det også trukket noen sammenligninger med dagens situasjon. I kapittel 4 fokuserer jeg på starten av krisen og frem til Norges reaksjon på Tiananmen hendelsene, mens i kapittel 5 fokuserer jeg på overrekkelsen av Nobels fredspris til Dalai Lama og hva som ble gjort fra begge sider for å bedre forholdene igjen. Kapittel 6 gir en oppsummering og konklusjon over funnene som har blitt gjort og noen tanker om det fremtidige forholdet. Jeg avslutter kapitlet med å gi noen tanker om videre forskning.

På slutten av oppgaven har jeg lagt ved flere vedlegg som vil være til god hjelp for å forstå Norges og Kinas valg under krisen, deres syn på menneskerettigheter og nærheten i forholdet. De første vedleggene er søknaden og avslaget til innsyn i UD's arkiver. Deretter har jeg plukket ut en rekke avsnitt i den norske og den kinesiske grunnloven som spesielt omhandler menneskerettigheter. Jeg har også valgt å gjøre det samme med den tibetanske eksilregjeringens grunnlov, Folkeforbundets grunnlov og de Forente Nasjoners grunnlov da jeg tror alle disse grunnlovene vil gi et bilde av hvorfor de kinesiske studentene valgte å demonstrere for flere rettigheter, hvorfor den norske regjeringen oppfordrer til å overholde menneskerettighetene og hvor langt kinesiske myndigheter har kommet i å implementere flere rettigheter for å nevne noen eksempler. Jeg har også valgt å ta med den norske regjeringens Kina-strategi fra 2007 som viser til hvor viktig Kina er for Norge, da regjeringen ikke har utarbeidet en egen strategi for hvert enkelt land. Jeg har også laget en liste over de viktigste avtalene mellom Norge og Kina, en liste over diplomatiske besøk på høyere nivå, og en liste over de respektive ambassadørens opphold i Norge/Kina. Jeg har også utarbeidet en tidslinje som jeg har valgt å plassere i begynnelsen av denne masteroppgaven for enklere å kunne gi et overblikk over situasjonen. Disse vedleggene er tatt med for å styrke oppgaven, ved å gi et bedre og bredere bilde på hva som er grunnlaget til en del av handlingene som blir begått mellom Norge og Kina.

Kapittel 2 – Bakgrunns kapittel: Norske og kinesiske relasjoner fra 1800 til 1987

Norge og Kina har en lang fortid med diplomatiske og andre relasjoner. Hvordan har forholdet vært, er det bare nå i senere tid at det har oppstått problemer mellom den norske og den kinesiske stat, og hva ble gjort for å bedre forholdet? Mange multilaterale arenaer, som Folkeforbundet og de Forente Nasjoner har bragt Norge og Kina tettere sammen og hjulpet til med sementeringen av et stabilt og godt forhold. Har det lange forholdet spilt en viktig grunn for hvorfor det har vært et gjensidig ønske om å bedre forholdet etter en krise? Formålet med dette kapitlet er å analysere det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina i lange trekk for å belyse om det har vært gjentakende problemer/kriser i forholdet. Kapitlet vil derfor ikke ta for seg alt som har skjedd mellom Norge og Kina, men fokusere på noen begivenheter som vil kunne belyse krisen i 1989 mellom Norge og Kina.

2.1 Norges og Kinas fortid, tiden før 1912

Når startet det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina, og hvordan var forholdet, oppstod det noen kriser imellom Norge og Kina eller noen problemer som påvirket forholdet? På veggen i gangen til det norske generalkonsulatet i Shanghai henger det en stor rull i glass og ramme. Rullen er en kopi av et brev som ble sendt fra den kinesiske keiseren til den norske kongen i 1906. På rullen står det:

The Emperor of the Great Kingdom of Ch'ing extends his greetings to the King of the Great Kingdom of Norway. The Emperor of the Kingdom of Ch'ing, as instructed by the Empress Dowager Tz'u-his Hsien Huang-Hou, accepts the credentials of the Kingdom of Norway, and hereby learns of Your ascending the Throne, which is in conformity with a nationwide wish, and which provides an excellent opportunity for enhancing the cordial relationship between the two Kingdoms.

As directed by the Empress Dowager Tz'u-his, the Emperor of the Kingdom of Ch'ing presents to Your Majesty the occasional scroll, wishing the Kingdom of Norway happiness and prosperity blessed with Your lasting Throne, and herewith expressing the sincere greetings from the Kingdom of Ch'ing.

Day 1 of Month 12, Year 32 in the Reign of Kuang-hsu
The Great Kingdom of Ch'ing⁴²

Dette er et bevis på at selv om Norge var et lite land og langt borte fra Kinas grenser, valgte den kinesiske staten å anerkjenne den norske staten, bare et år etter Norges løsrivelse fra unionen med Sverige. Ut ifra hva jeg har funnet av kilder så langt, viser dette seg å være noe gjentakende i forholdet mellom Norge og Kina, at de er snare til å anerkjenne hverandres regjeringer etter at det har vært et skifte. For å forstå forholdet mellom Norge og Kina etter 1949, og spesielt i de to situasjonene jeg har tenkt å undersøke dypere, nemlig reaksjonene på Tiananmen hendelsene i 1989 og Nobels fredspris i 1989, har jeg valgt å ta et lite tilbakeblikk på tiden før 1949.

2.1.1. Starten på Republikken Kina

Relasjonene mellom den norske stat og den kinesiske stat begynner på 1800-tallet, da Norge var i en personalunion med Sverige og Kina et stort imperium med den dynastiske tittelen Qing (清朝)⁴³ (1644-1911).⁴⁴ Den regjerende klassen i Kina under dette dynastiet var Mansjurene (满族).⁴⁵ Mansjurene blir assimilert av den kinesiske kulturen og ender opp med å snakke og skrive kinesernes språk, følge den kinesiske filosofien Konfusianisme⁴⁶ og styre staten på den samme måten som tidligere dynastier hvor Kina er «Zhongguo» (中国), Midtens Rike, og hvor alle andre stater er vasaller og Kina underdanige. Storbritannia og mange av de andre stormaktene på 1800-tallet ønsket å opprette handelsforbindelser med Kina, men det kinesiske hoffet så ingen grunn til at de skulle handle med Vesten når de allerede hadde alt.

⁴² A letter from Qing China to Norway. Translated by Zhang Dingquan of Shanghai International Studies University. A copy hangs at the Norwegian Consulate General in Shanghai. Note for reference: Year 32 of Kuang-hsu is 1906 in the Western calendar.

⁴³ Første gang et kinesisk ord blir skrevet, setter jeg også ordet i forenklet kinesisk i parentes.

⁴⁴ Ordet Kina brukes på mange forskjellige måter, men er generelt en samlebetegnelse for alle statsformene for Kina. I begynnelsen av oppgaven bruker jeg Kina på en generell måte og om tiden før kommunistenes overtagelse, men etter 1949 vil Kina referere til Folkerepublikken Kina, altså staten Kina. Det samme gjelder for Taiwan som er en samlebetegnelse på ei øy, en provins og en stat. Når jeg skriver Taiwan refererer jeg til Republikken Kina, altså staten Taiwan.

⁴⁵ Mansjurene var en nomade stamme nord for Kina som invaderte og overtok Kina da Keiseren av Ming dynastiet ble myrdet under en borgerkrig. Den største etniske gruppen i Kina er Han (汉族) kineserne, og det er de som oftest blir forbundet med ordet kineser.

⁴⁶ En filosofi som blir mindre viktig under nasjonalistene og som blir sett på som gammeldags og stagnerende for Kina av kommunistene. Under Kulturrevolusjonen blir mange av de gamle tradisjonene i Kina forfulgt og ødelagt. I senere år har konfusianismen blitt en viktig kultur eksport for Kina.

Kina var på denne tiden i en av sine lukkede perioder, en politikk som også ble brukt mellom 1949 og 1978 under kommunistene. Det kinesiske hoffet var allikevel villig til å holde havnen i Guangdong (广州)⁴⁷ åpen og til tider ble noen andre havner åpnet for internasjonal handel. Men de var i hovedsak bare villig til å eksportere varer mot at Vesten betalte med sølv og gull, ikke mot bytte av varer.⁴⁸ Dette førte senere til opiumshandelen og opiumskrigene da Vesten, ledet an av Storbritannia, valgte å tvinge det kinesiske hoffet å tillate internasjonal handel i Kina. Gjennom hele 1800-tallet ble Kina tvunget til å inngå avtaler kjent som «unequal treaties»⁴⁹, ofte etter å ha tapt en krig med et av de industrialiserte landene.⁵⁰ Etter en del feilslåtte reformer, forsøk på modernisering og opprør⁵¹ på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet, blir det styrende regimet styrtet av flere maktfaktorer, blant annet av Sun Yat-sen⁵² (孙中山) og nasjonalist partiet hans, i 1911 kjent som Xinhairevolusjonen.⁵³ Den 12. februar 1912 blir Republikken Kina (中华民国)⁵⁴ proklamert. Kina rives så i mange interessesfærer av den nye republikken, lokale krigsherrer og utenlandske konsesjonsområder.

⁴⁷ Kanton.

⁴⁸ Roosevelt Institute: <http://www.rooseveltinstitute.org/new-roosevelt/china-syndrome-krugman-blaming-victim-crime> (10. mars 2014)

⁴⁹ Unequal treaties – urettferdige traktater, var avtaler som ble påtvunget Kina av industrialiserte land for å få tilgang på det store markedet i Kina. Disse avtalene var som regel til vestens favør og Kinas ufavør. Traktatene inneholdt som regel rettigheter til bruk/styre av land, handel, diplomati, misjonering, visse friheter og beskyttelse av traktatlandets borgere og store krigsskadeerstatninger.

(<http://www.chinaeducenter.com/en/whychina/qing.php> (10. mars 2014))

⁵⁰ Sverige-Norge tok aldri del i disse «unequal treaties» ifølge den svenske ambassaden i Beijing, men noen andre kilder ser på den svensk-norske traktaten med Kina som ble inngått i Guangzhou 20. mars 1847, på lik linje med de traktatene stormaktene påtvang Kina. Sveriges ambassade i Kina:

<http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/Peking/Landfakta/Om-Kina/> (4. okt 2013) Handelstraktaten mellom Sverige-Norge og Kina:

http://books.google.no/books?id=KBQEAAAQAAJ&pg=PA22&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (7. jan 2014)

⁵¹ Mange av opprørene ble startet av alminnelige borgere som hørte til Han kineserne eller andre etniske grupper vest i Kina, som ønsket å styrte Mandsjuenes styre. Fra 1800-1950 var den styrende regjeringen i Kina konstant i krig, enten med en annen stormakt eller på grunn av borgerkrig eller indre opprør. (Kriger med andre stormakter: Første opiumskrig (1839–1842) med Storbritannia. Andre opiumskrig (1856–1860) med Storbritannia og Frankrike. Den fransk-kinesiske krig (1884 – 1885). Første kinesisk-japanske krig (1894–1895). Bokseroppøret (1899 – 1901) med 8 stormakter. Mandsjuria krisen (1931-1932) med Japan. Shanghai-krigen (1932) med Japan. Andre kinesisk-japanske krig og Andre verdenskrig (1937-1945). Borgerkrig og opprør: 11 opprør mellom 1812 og 1912. Konstant borgerkrig mellom 1915 og 1950, ofte med innblanding av Sovjetunionen.

⁵² Sun Zhongshan, her er også kjent under mange andre navn. Han er sett på som en far til det moderne Kina av både kommunistene i Kina og nasjonalistene på Taiwan.

⁵³ Det fantes andre nasjonalistiske partier i Kina, men det er dette partiet som blir oversatt til norsk som nasjonalistene. Sun Yat-sen etablerte nasjonalistpartiet i 1894. Men på grunn av at partiet ble forbudt av Yuan Shikai (袁世凱) i 1913, som hadde utropt seg selv til keiser i 1915 etter at han ble president i 1912, byttet nasjonalist partiet navn. Partiet ble hetende Chinese Revolutionary Party (中华革命党) fra 1914 til 1919, før Sun Yat-sen reformerte partiet igjen i 1919 og flyttet hovedkvarteret fra Guangzhou til Shanghai og ble igjen hetende nasjonalist partiet. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 774 og 779-782

⁵⁴ Zhonghua Minguo.

10. oktober 1919 ble det kinesiske nasjonalist partiet (国民党)⁵⁵ gjenetablert. Bare to år senere i 1921 blir det kinesiske kommunist partiet (共产党)⁵⁶ etablert i Shanghai⁵⁷ (上海) av Mao Zedong og ni andre.⁵⁸ Hele perioden fra 1912 til 1949 som er kjent som Republikken Kina er i bunn og grunn en borgerkrig uten en samlet regjering som styrer hele Kina.⁵⁹

2.1.2. Starten på forholdet mellom Norge og Kina

Norge og Kina har hatt relasjoner lengre enn folk flest tror, både kulturelt og politisk, og går et godt stykke tilbake i tid i det keiserlige Qing Kina.⁶⁰ Etter Første opiumskrig⁶¹ ble Kina tvunget til å skrive under på Nankingtraktaten med britene i 1842.⁶² I 1847 skrev Kina under på en traktat med Sverige-Norge som det femte og siste landet før Kina sa seg lei av å signere traktater.⁶³ Da Andre opiumskrig var over i 1860 ble Kina igjen tvunget til å signere en del traktater og åpne flere havner for handel med vesten.⁶⁴ Myrstad påpeker at det er ganske spesielt at lille ikke-imperialistiske Sverige-Norge fikk være det femte landet til å signere en

⁵⁵ Guomindang, GMD (Kuomintang, KMT).

⁵⁶ Gongchandang, KKP. Også forkortet som CPC og CCP.

⁵⁷ Shanghai har alltid vært kjent som Shanghai i Vesten.

⁵⁸ Chen Duxiu og Li Dazhao blir sett på som grunnleggerne av det kinesiske kommunist partiet da det var de som skrev charteret for partiet. De, Mao Zedong og 7 andre opprettet partiet. Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995, s. 69 og 111, og Lund, Erik og Eivind Indresøvdde: *Historie 10*. Aschehoug, 2005, s. 85.

<http://www.nb.no/nbsok/nb/517e94df7585b378a9d727e202a0488b?index=5#107> (21. mar 2014) og The Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China:

<http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3576/t17831.htm> (16. nov 2012)

⁵⁹ Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 781-782.

⁶⁰ Norges Utenriksdepartement: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/Introduction-Norway-and-China/#.Uk6fKIb7pMc (4. okt 2013)

⁶¹ Kina utkjempet to omfattende kriger med Storbritannia og andre stormakter på 1800-tallet som har fått navnene Første opiumskrig (1839-1841/42) og Andre opiumskrig (1856-1858/60). I begge tilfellene ønsket Kina å forby salg av opium i Kina og konfiskerte og ødela derfor store mengder opium. Dette så stormaktene på som en mulighet til å påtvinge Kina å drive handel, og til å skaffe seg territoriale rettigheter i Kina. Disse krigene er grunnen til at Hong Kong (香港) og Macao (马交, 澳门) ble gitt tilbake til Kina først i 1997 og 1999 henholdsvis. Traktatene er blitt kjent som unequal treaties (se fotnote 49 og 50).

(http://spot.colorado.edu/~shiu/Keller_Li_Shiue.pdf (10. mars 2014)) På det meste brukte nesten 10% av Kinas befolkning opium, en befolkning på nesten 400 millioner i 1880. Dette gav stor fortjeneste i Storbritannia og India hvor opiumen ble produsert. (Dag Thomas Kvalvik: *Norske misjonærs bilder av Kina*: https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3331/Masterthesis_Kvalvik.pdf?sequence=3 (8. jan 2014))

⁶² Nankingtraktaten er en av de aller første av disse «unequal treaties» som Kina ble tvunget til å underskrive. Kina ble tvunget til å underskrive denne traktaten i Nanjing (Nanking) 1842 etter nederlaget mot Storbritannia under hva som er blitt kjent som Første opiumskrig. (http://spot.colorado.edu/~shiu/Keller_Li_Shiue.pdf (10. mars 2014) og British Library: <http://www.bl.uk/reshelp/findhelppregion/asia/china/guidesources/chinatrade/> (8. Mars 2014)

⁶³ Som nevnt over så var ikke Sverige-Norge et av de landene som påtvang Kina traktater, men på grunn av at Kina var blitt tvunget til å være åpen til å drive handel, tok Sverige-Norge denne muligheten da den bød seg. Traktaten ble inngått 20. mars 1847. (Prosjekt Runeberg: <http://runeberg.org/sbh/b0055.html> (7. jan 2014)) http://www.chinaforeignrelations.net/treaty_table (12. Mar 2014)

⁶⁴ Tientsin (Tianjin) traktaten ble undertegnet. Denne gangen invaderte de vestlige styrkene det kinesiske sommerpalasset, stjal alle rikdommer og brente palasset til grunnen. Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s.3

avtale med Kina. En avtale som åpnet for handel, diplomati og misjonering.⁶⁵ De første norske misjonærene ankom Kina på 1880-tallet og i 1902 var det allerede fem norske misjonsorganisasjoner i Kina.⁶⁶ Traktaten gav også Norge visse spesielle rettigheter i flere av Kinas havnebyer.⁶⁷ Det ble ganske populært for norske handelsskip å bytte varer i Kina, både på vegne av Norge og andre land.⁶⁸ Norge hadde en av verdens største handelsflåter på denne tiden, bare overgått av Storbritannia og USA.⁶⁹ Selv om Kina ikke var så villig til å importere store mengder varer fra Vesten, så drev de med en storstilt eksport, noe som er tydelig i handelsbalansen mellom Norge og Kina nå også.⁷⁰ Kina var verdens største økonomi på begynnelsen av 1800-tallet, hadde blant annet verdens største BNP, verdens største industriproduksjon og verdens største eksport. Kina er igjen blitt verdens største eksportør, men er i motsetning til tiden før 1840 og før 1978 også blitt en av verdens største importører. Kina hadde 33% av verdens BNP i 1820, til sammenligning hadde hele Europa 24% og USA bare 2%. Kinas andel av verdens BNP sank kraftig utover 1800-tallet da den kinesiske økonomien stagnerte og Vestens økonomi ble drevet frem av industrialiseringen. I 1980 hadde Kinas andel av verdens BNP sunket til bare 2%. Med Kinas økonomiske suksess hadde Kina 15% av verdens BNP igjen i 2005.⁷¹

⁶⁵ Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s.3 og Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995, s. 33

⁶⁶ Dag Thomas Kvalvik: *Norske misjonærens bilder av Kina*: https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3331/Masterthesis_Kvalvik.pdf?sequence=3 (8. jan 2014) og Frelsesarmeens Historiske Selskap: <http://fahistoriskselskap.bloggnorge.com/2013/09/27/frelsesarmeens-forste-kina-misjonaer-fra-norge/> (7. jan 2014) og <http://bjornolav.blogspot.no/2010/12/125-ar-siden-de-frste-norske.html> (7. jan 2014) og Tent: <http://www.tent.no/413/forsker-pa-misjon-og-handel-i-kina> (7. jan 2014)

⁶⁷ Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995, s. 33

⁶⁸ Norske skip opererte ofte som mellommenn ved å de kunne ta med en vare fra et land i Europa avlevere den i Kina for så å hente en vare i Kina som så ble levert i Europa.

⁶⁹ Norge hadde vært sen til å fornye handelsflåten sin, så mange av skipene var gamle og dårlige, og mesteparten var seilskip og ikke dampskip som i Storbritannia. I 1905 nådde antallet norske skip som ankom Kina et toppunkt med hele 1200 skip, altså nesten 4 anløp hver dag. Tent: <http://www.tent.no/413/forsker-pa-misjon-og-handel-i-kina> (7. jan 2014)

⁷⁰ Roosevelt Institute: <http://www.rooseveltinstitute.org/new-roosevelt/china-syndrome-krugman-blaming-victim-crime> (10. mars 2014) og Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 668-670. Mens 8.6 % av den norske importen kom fra Kina i 2010, gikk bare 1.8 % av den norske eksporten til Kina, noe som tilsvarer 4.3 % av den norske utenrikshandelen. (Den norske regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/nou-er/2012/nou-2012-2/15.html?id=669574> (8. mars 2014))

⁷¹ Kina stod for 29.8% av verdens industriproduksjon i 1830 men hadde sunket til 3.6% i 1913. Til sammenligning stod India for 17.6% av verdens industriproduksjon i 1830 men bare 1.4% i 1913. Vesten på sin side hadde litt under 39% til sammen i 1830 og nesten 92 % i 1913. I 1870 hadde Asia (inkludert Kina og Japan) fortsatt verdens største BNP med 38.3% av verdenstotalen mot 33.6% i Vest-Europa og 10.2% i USA, Canada, Australia og New Zealand til sammen. Men Asia hadde på dette tidspunktet bare 14% av verdens eksport. (Hans Hækkerup: Kinas tilbakevenden: http://www.krigsvidenskab.dk/sites/default/files/militaert_tidsskrift_139.argang_nr.2_2010_3.pdf (1. apr 2014)) (<http://www.tcd.ie/Economics/staff/orourkek/Istanbul/JGWGEHNIndianDeind.pdf> (10. mars 2014) og http://www.crei.cat/people/voth/voth_trading_silver.pdf (10. mars 2014))

I 1851 opprettet Sverige-Norge et generalkonsulat i Guangzhou⁷² (广州),⁷³ og to år senere ble et vise-generalkonsulat opprettet i Shanghai. I 1863 ble disse to stasjonene byttet om. Da Norge brøt ut av unionen med Sverige⁷⁴ opprettet Norge et generalkonsulat i Shanghai i 1906 og et vise-generalkonsulat i Hong Kong⁷⁵ (香港) samme året.⁷⁶ Generalkonsulatet i Shanghai var et av de aller første konsulatene det nye norske utenriksvesenet åpnet.⁷⁷ Det norske utenriksvesenet ble offisielt etablert fra 26. oktober 1905, men hadde i realiteten fungert siden 7. juni det samme året.⁷⁸ I 1905 hadde Norge bare råd til å sende ut 8 diplomatiske utsendinger⁷⁹, alle til Europa og USA foruten Buenos Aires. Samme året ble det også sendt ut 14 konsulære utsendinger, hvorav en til Shanghai og en til Hong Kong.⁸⁰ Som allerede nevnt over, før det hadde gått et år etter unionsoppløsningen aksepterte Kina den nye norske staten og utvekslet både brev og besøk.⁸¹ Det første offisielle besøket fra Kina til Norge kom 26. april 1906. Delegasjonen var ledet av Dai Hongci, *Chairman for the Imperial Court's Cultural Department*. De besøkte Europa for å studere vestlig politisk administrasjon, handel, vitenskap og teknologi.⁸² Norge hadde opprinnelig ikke vært et av målene, men da Norge fikk sin selvstendighet, inviterte den norske regjeringen den kinesiske delegasjonen. De fikk da muligheten til å se en nylig opprettet stat som fortsatt valgte monarki i tillegg til en stat som var i en begynnende industriell fase som de selv var. Dette var viktig for den kinesiske regjeringen da de slet med å opprettholde et monarki.⁸³

2.2 De urolige årene, perioden mellom 1912 og 1949

⁷² Guangzhou (Canton).

⁷³ Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s.5

⁷⁴ Norge og Sverige måtte inngå nye handelstraktater med Kina etter 1905. Sverige signerte en ny i 1908. (American Society of International Law: <http://www.jstor.org/stable/2212084> (7. jan 2014))

⁷⁵ Hong Kong (Xianggang).

⁷⁶ Norges Utenriksdepartement: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/history/#.Uk6rlob7pMc (4. okt 2013)

⁷⁷ Norges ambassade i Kina: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/shanghai/#.U1KB-VCuwqc (7. okt 2013)

⁷⁸ Den norske regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/org/historikk.html?id=861> (6. jan 2014)

⁷⁹ Diplomatiske utsendinger hadde ansvaret for de overordnede relasjonene mellom to stater, mens konsulære utsendinger hadde ansvaret for handelen mellom to stater.

⁸⁰ Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 81

⁸¹ A letter from Qing China to Norway. Translated by Zhang Dingquan of Shanghai International Studies University. A copy hangs at the Norwegian Consulate General in Shanghai.

⁸² Norges Utenriksdepartement: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/history/#.Uk6rlob7pMc (4. okt 2013)

⁸³ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004, s. 26

Var Norge like snar til å anerkjenne den nye kinesiske staten etter 1912 som Kina hadde vært til å anerkjenne den nye norske staten etter 1905? Hvordan var Folkeforbundet med på å påvirke forholdet mellom Norge og Kina? Perioden 1912 til 1949 i Kina var en tid med store omveltninger, og mye indre og ytre strid.⁸⁴ Da Qing-Kina falt og Republikken Kina⁸⁵ ble opprettet ønsket Norge å fortsette de gode relasjonene med Kina og var derfor tidlig ute med å akseptere den nye regjeringen i Kina. Etter hvert opprettet Norge flere generalkonsulat i Kina, etter som forholdene mellom de norske og kinesiske myndighetene ble bedre og etter hvert som handelen mellom disse to landene økte. Norge hadde også en økende interesse for Kina på grunn av den økende handelen mellom Kina og Europa, noe Norge kunne nyte godt av som transportør av varene med handelsflåten sin. Forholdet bygget videre på respekt, fordi Norge var et av få land i Vest-Europa som ikke hadde påtvunget Kina *unequal treaties*.⁸⁶ Den første norske ambassaden i Kina ble opprettet i Beijing⁸⁷ (北京) i 1919.⁸⁸ I 1919 forhandlet Norge frem rettighetene til å styre og bruke Svalbard, hvor Republikken Kina var en av de opprinnelige signatarene.⁸⁹

2.2.1 Norges anerkjennelse av Republikken Kina

Da Norge var en nasjon som arbeidet for likestilling og andre menneskerettigheter ble det i 1927 under et Stortingsmøte tatt til orde for å bedre forholdene til de kinesiske industriarbeiderne, som kortere arbeidsdager, bedre lønn og en fridag i uken, noe de imperialistiske maktene var imot. Det ble også diskutert andre måter hvorved man kunne

⁸⁴ Se fotnote 51.

⁸⁵ En regjering som ble opprettet med et samarbeid mellom Sun Yat-sen, Yuan Shikai og flere andre ledere for nasjonalist og parti bevegelser. Men allerede i 1915 ble regjeringen splittet i fraksjoner, hvor deler av regjeringen ble sittende i Beijing mens andre deler ble sittende i Nanjing og/eller andre byer i sør-kina.

⁸⁶ Sveriges ambassade i Kina: <http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/Peking/Landfakta/Om-Kina/> (4. okt 2013)

⁸⁷ Beijing (Peking) ble for en tid kalt Beiping da Nanjing ble hovedstaden i Republikken Kina.

⁸⁸ Norges ambassade i Kina: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/visit_shijia_hutong/#.UIKBJFCuwqc (7. okt 2013)

⁸⁹ Lovdata: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09?q=traktater* (17. mars 2014) Svalbard traktaten inneholdt to klausuler som regulerte Norges makt og myndighet over øyene. Alle signatarene til traktaten fikk like rettigheter med Norge for utvinning av de økonomiske ressursene på øyene og øyene kunne ikke brukes til noen form for krig. Svalbard traktaten ble signert av Norge den 9. februar 1920. Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 117. Folkerepublikken Kina har også siden 1970-tallet blitt mer aktiv i legge krav på øyer som de mener de eier ifølge historiske kilder både i Øst-Kina Havet og i Sør-Kina Havet. Norge bedrev en lignende politikk på begynnelsen av 1900-tallet. Norge gjorde krav på flere øyer og områder i Arktiske farvann, men ikke alle ble akseptert. Mens Norges krav på Svalbard, Bjørnøya og Jan Mayen ble godkjent, ble ikke Norges krav på Grønland godkjent, en sak Danmark vant i Den internasjonale domstolen (International Court of Justice in Hague). Norge har i varierende grad ønsket å igjen "erobre" sine tapte territorier fra det norske middelalder riket, som Grønland, Island, Færøyene, Hebridene, Isle of Man, Shetlandsøyene, Orknøyene, Båhuslen og Jemtland og Herjedalen. Norge har også gjort krav på områder i Antarktis som har blitt akseptert i varierende grad. (Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=7&wid=a&psid=DIVL630&pgid=a_0357 (12. mars 2014))

hjelpe kinesernes menneskerettigheter da de ble undertrykket av de imperialistiske makter.⁹⁰ I 1928 etter å ha tatt hovedstaden og store deler av Kina fikk Chiang Kai-shek (蒋介石)⁹¹ og nasjonalistene nominell kontroll over Kina, som førte til at flere land sa seg villige til å inngå diplomatiske forbindelser med nasjonalistene som den styrende regjeringen i Kina og tillate nasjonalistene å samle inn skattene.⁹² Igjen var Norge tidlig ute og i 1927 ble det tatt opp flere saker vedrørende Kina i det norske Stortinget, hvor de viktigste sakene var at det var på tide å anerkjenne en regjering som den rettmessige regjeringen i Kina, valget falt på Kantonregjeringen. Det var også på tide å forhandle frem nye avtaler og avbryte de eksisterende avtalene/traktatene som var urettferdige mot Kina.⁹³ Dette var valg Norge tok for blant annet å distansere seg fra de imperialistiske stormaktenes handlinger i Kina.⁹⁴ Beslutningen om å anerkjenne en regjering i Kina ble oversendt både utenriks- og konstitusjonskomiteen og regjeringen uten at det førte til noe.⁹⁵ I 1928 tok så den norske chargé d'affaires i Beijing igjen opp spørsmålet om anerkjennelse av en kinesisk regjering, da ambassaden hadde måttet forholde seg til flere regjeringer. Utenriksdepartementet vedtok å anse Nasjonalistregjeringen som den styrende regjeringen og 8. februar 1929 ble det vedtatt ved kongelig resolusjon å anerkjenne Nasjonalistregjeringen som den styrende regjeringen i

⁹⁰ Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1311 og https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1312 (22. jan 2014)

⁹¹ Jiang Jieshi. Sun Yat-sen døde i 1925, og da ingen hadde blitt valgt til å etterfølge ham som leder for nasjonalistpartiet så Chiang Kai-shek sin mulighet til å overta styringen.

⁹² På denne tiden hadde nasjonalistpartiet til Sun Yat-sen brutt ut av koalisjonsregjeringen i Beijing og opprettet en egen regjering i Guangzhou, kjent som Kantonregjeringen. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 782-783 og Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1930&paid=6&wid=b&psid=DIVL980&pgid=b_0387 (11. mars 2014)

⁹³ På denne tiden var det fortsatt flere stridende regjeringer i Kina. Det var to store, en som satt i Beijing og en som satt i Kanton (Guangzhou). Det var ellers også flere provinsielle (område) regjeringer som ønsket å danne sin egen stat. Dette gjorde det derfor til tider innviklet å inngå avtaler med kinesiske myndigheter, siden det var flere parter man måtte forholde seg til. Senere i diskusjonen blir det fremlagt et ønske om å støtte Hankowregjeringen (Hankou, er nå en del av Wuhan) i stedet for Kantonregjeringen. (Se fotnote 44 og 51) (Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1312 (22. jan 2014))

⁹⁴ Stormaktene i Europa og ellers i verden ble på denne tiden kalt imperialist- og kriger- statene av Norge. De norske myndighetene ønsket å distansere seg fra disse statenes handlinger som krig, tvang, overgrep, osv.

⁹⁵ Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1310 og https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1313 og https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=6&wid=a&psid=DIVL2986&pgid=a_1044 og https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=b_0773 (11. mars 2014)

Kina. Regjeringen informerte utenriksdepartementet om at hvis de så ønsket kunne de meddele dette videre til Nasjonalistregjeringen, noe de ikke anså som nødvendig da Nasjonalistregjeringen anså de inngåtte avtalene som tegn på anerkjennelse. Da Norge hadde forhandlet frem en ny tarifftraktat med Nasjonalist regjeringen 12. november 1928 anså de det som et tegn på anerkjennelse selv om de ikke hadde mottatt en “de jure”-anerkjennelse fra norske myndigheter.⁹⁶ 17. februar 1930 signerte Norge en ny traktat i Nanjing med den kinesiske Nasjonalistregjeringen.⁹⁷ 23. april 1931 ble det bestemt å oppheve retts- og juridiksjonsspørsmålene i «freds-, vennskaps- og handelstraktaten» fra 1847, dette ble godkjent ved kongelig resolusjon 5. juni 1931.⁹⁸

2.2.2 Folkeforbundet (Nasjonenes forbund)

Hvordan var Norges holdning til Japans angrep på Kina på 1930-tallet og hvordan ble Folkeforbundet brukt? 28. juni 1919 signerte Norge og Kina traktaten for opprettelsen av Folkeforbundet (LN), forløperen til de Forente Nasjoner (FN), sammen med 42 andre stater.⁹⁹ Norge ble med i Folkeforbundet med den tro at dette var den beste måten å forholde seg nøytral på og samtidig oppmuntre andre stater til fred.¹⁰⁰ Når så Japan, en av datidens

⁹⁶ Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1930&paid=6&wid=b&psid=DIVL980&pgid=b_0388 (11. mars 2014)

⁹⁷ Nasjonalistregjeringen var for en tid kjent som Kantonregjeringen. Den samme avtalen som ble signert med Norge ble samtidig også signert med Brasil, Frankrike, Nederland, Storbritannia og USA, som var de eneste landene foruten Norge som Nasjonalistregjeringen anerkjente som traktatmakere. Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=6&wid=b&psid=DIVL682&pgid=b_0101 (11. mars 2014) Noen av de tidligere territorialrettighetene var på dette tidspunktet ennå ikke fjernet, som den konsulærejurisdiksjon. Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=7&wid=a&psid=DIVL630&pgid=a_0356 og (11. mars 2014)

⁹⁸ Norge hadde arbeidet med opphevelse av territorialretten siden 1925, men i likhet med stormaktene ventet de med å oppheve den inntil lovverket og håndhevelsen av lovverket i Kina ble mer stabilt. Arbeidet med opphevelsen av territorialretten ble opptrappet i 1929 på ønske fra den kinesiske utenriksministeren. Andre deler av traktaten fra 1847 ble opphevet da andre traktater ble inngått, som tolltraktaten i 1928, osv. Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1932&paid=6&wid=b&psid=DIVL942&pgid=b_0267 (12. mars 2014) og

http://books.google.no/books?id=KBOEAAAAQAAJ&pg=PA22&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (12. mar 2014)

⁹⁹ League of Nations (LN) og United Nations (UN). Kina ble med som et av de opprinnelige signatørene til Folkeforbundet, mens Norge ble med som et av de opprinnelige inviterte medlemmene. Dette forbundet oppstod gjennom fredsforhandlingene til Første verdenskrig. (Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 521)

¹⁰⁰ Det var delte meninger om Norge burde bli med i Folkeforbundet eller ikke. Under en viss tvil gikk Norge inn i det nye Folkeforbundet, og var mer opptatt av å fortsette sin nøytralitetslinje enn å stole på en kollektiv sikkerhetspolitikk eller bidra til sanksjoner i Forbundets regi. Et hovedmål for Norges arbeid i Folkeforbundet ble å styrke de mindre lands innflytelse i det mellomfolkelige samkvem. Det ble gjentatte ganger i Stortinget tatt til orde for å melde seg ut av Folkeforbundet. Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=6&wid=b&psid=DIVL980&pgid=b_0388

stormakter angrep Manchuria 18. september 1931, en del av Nord-Kina, protesterte Norge og forlangte av Folkeforbundet å fordømme denne handlingen. Men Folkeforbundet og USA var ikke villig til å gå lengre enn å protestere gjennom vanlige diplomatiske kanaler.¹⁰¹ I 1930 ble Norge valgt som et av de tre ikke-permanente medlemslandene til Rådet¹⁰² i Folkeforbundet.¹⁰³ Fra 1939 til 1946 satt Carl J. Hambro som president for Rådet i Folkeforbundet. Dette førte til at Norge hadde en viktig rolle i Folkeforbundet under både Japans første (1931), andre (1932) og tredje (1937) angrep på Kina.¹⁰⁴ Nikolaos Socrates Politis sa i en tale til Folkeforbundet i 1927:

There is a tendency to forget that the League is not a super-State or a Power capable of imposing its will on others; it is simply a free association for co-operative action among individual nations for the development and organization of international life, of which the Covenant laid the foundation.

For the most part the League has no power [...].¹⁰⁵

Uttalelsen til Politis viste seg å være sann da Folkeforbundets medlemmer ble trukket inn i flere store problemer som Folkeforbundet viste seg å være ute av stand til å løse.¹⁰⁶

Kina appellerte til Folkeforbundet 22. september 1931 om hjelp. Selv om Norge oppfordret Folkeforbundet til å inngå sanksjoner mot Japan, var det ikke noe de gjorde med en gang Kina

[publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1932&paid=6&wid=a&psid=DIVL1608&pgid=a_0552](#) (9. apr 2014) og Store norske leksikon: http://snl.no/Norsk_historie_fra_1905_til_1939 (20. jan 2014) og Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 135

¹⁰¹ Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 134-135

¹⁰² Antallet ikke-permanente land i Rådet varierte mellom 3 og 9 land. Permanente land i Rådet varierte mellom 2 og 6 land. De ikke-permanente rådsmedlemmene satt for tre år om gangen. Det var viktig for Norge og de andre nordiske landene at det kontinuerlig var en representant fra Norden i Rådet. Nederland ble ofte i saker som gjaldt Folkeforbundet sett på som en partner til de nordiske landene. Stortinget:

[https://www.stortinget.no/no/Saker-og-](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1934&paid=2&wid=a&psid=DIVL1403&pgid=a_1239)

[publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1934&paid=2&wid=a&psid=DIVL1403&pgid=a_1239](#) (9. apr 2014)

¹⁰³ Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 187

¹⁰⁴ Japan hadde hatt militære styrker i Liaoning siden 1895 og i Manchuria siden 1905 (og Shandong siden 1914 da de tok Tysklands besittelser), etter de respektive krigene med Kina og Russland. Disse områdene hadde vært Japans interessesfære siden den tiden, men med Japans økende interesse for et stort Øst-Asia imperium gikk de i 1931 inn for gjøre Nord-Kina til en del av Japan. Det var nesten konstant krig mellom Kina og Japan mellom 1928 og 1954. (World War II Database <http://ww2db.com/battle.php?list=C> (9. Apr 2014)) Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 695 og 785

¹⁰⁵ Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 201

¹⁰⁶ Norges rolle i Folkeforbundet, Folkeforbundets evne til å forhindre krig og Folkeforbundets nedrustningskonferanser ble gjentatte ganger diskutert i Stortinget. Krig i Mandsjuria var da ofte eksemplet som ble brukt på Folkeforbundets manglende evner. Japan og de andre senere aksemaktene var ikke de eneste stormaktene som ikke fulgte bestemmelsene i nedrustningskonferansene, både Storbritannia, Frankrike og USA økte sine forsvarsbudsjetter i 1930-årene. Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1933&paid=7&wid=a&psid=DIVL638&pgid=b_0652 og https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1934&paid=7&wid=a&psid=DIVL673&pgid=b_0619 (9. apr 2014)

appellerte til Folkeforbundet, siden den norske ministeren i Japan¹⁰⁷ hadde frarådet Norge å handle. Den norske ministeren hadde blitt informert av den japanske utenriksministeren at dette var bare en liten intern sak mellom Japan og Kina og derfor ikke noe andre land trengte bry seg med. Den norske ministeren fikk beskjed om at dette ikke var en krigshandling men kun en forflytning av tropper for å beskytte sine interesser som nettopp hadde blitt truet. Men siden Norge var medlem av Rådet ble det til at de måtte handle. Rådet i Folkeforbundet ble innkalt til minst tre møter høsten 1931 på grunn av Mandsjuria-konflikten. Under et av disse møtene ba Folkeforbundet Japan om å stanse alle krigshandlinger i Kina, noe Japan sa seg villig til å gjøre. Japan gikk med på kravet om å stanse krigshandlingene bare for å hale ut tiden ved å blidgjøre medlemslandene av Folkeforbundet for en tid.¹⁰⁸ Etter et av disse ekstra forsamlingene til Folkeforbundet høsten 1931, ble noen av Folkeforbundets saker diskutert på Stortinget, blant annet ble den japanske representantens uttale om at Japan alltid hadde vært villige til å nedruste tatt opp. En sak Stortinget så på med stor tvil når man sammenlignet den japanske representantens utsagn med den aggressive politikk Japan førte i Øst-Asia.¹⁰⁹

28. januar 1932 angrep Japan Shanghai da de mente at Kina bedrev økonomisk krig mot dem grunnet at kinesere boikottet japanske varer. Selv om denne krigen forårsaket store materielle ødeleggelser i Shanghai og påvirket handelen og områdene til de vestlige stormaktene også gjorde ikke Folkeforbundet noe denne gangen heller. 3. mars 1932 valgte Japan å trekke styrkene ut fra Shanghai for å konsentrere angrepet i nord, inntil videre.¹¹⁰ På denne tiden var Japans krigshandlinger i Kina blitt vanlig kjent blant nordmenn. Media og regjeringsopposisjonen kritiserte den norske regjeringen for manglende handlekraft og manglende bruk av sin posisjon i Folkeforbundet. Da småstatene Belgia, Sveits og Tsjekkoslovakia som også satt i Rådet forlangte at Japan skulle stanse alle krigshandlinger i Kina valgte den norske utenriksministeren å gjøre det samme under møtet som ble holdt 5. mars 1932, altså to dager etter at krigshandlingene i Shanghai hadde stanset, og de i Mandsjuria hadde blitt nedtrappet fordi Japan allerede hadde tatt hele Mandsjuria og de kinesiske myndighetene ikke hadde krefter til å konsentrere seg om det japanske angrepet på

¹⁰⁷ Norske ambassadører ble kalt ministre på denne tiden. Den norske ministeren (ambassadøren) i Japan var også minister i Kina på denne tiden. Han ble flyttet fra Beijing til Tokyo på grunn av stridighetene som forgikk i Kina. Norge hadde fortsatt et generalkonsulat i Shanghai.

¹⁰⁸ Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 201-203, 399-400

¹⁰⁹ Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1932&paid=7&wid=a&psid=DIVL718&pgid=b_0626 (12. mar 2014)

¹¹⁰ Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 785

grunn av borgerkrig i store deler av Kina. Norge og flere andre stater mente at det var nå på tide å aktivisere sanksjonspolitikken i Folkeforbundet mot Japan.¹¹¹ Igjen var ikke stormaktene i Folkeforbundet villig til å inngå sanksjoner mot Japan. Det var ikke slik at Folkeforbundet ikke våget å foreta seg noe, men de ønsket ikke å bruke for store ressurser på dette da verden allerede slet på grunn av den store depresjonen som hadde kommet etter Første verdenskrig og da konfliktene i Shanghai hadde stoppet skapte denne konflikten ingen forstyrrelser for de gjenværende landene i Folkeforbundet.¹¹²

Folkeforbundet bestemte seg allikevel, etter press fra de små statene i Folkeforbundet, å nedsette en kommisjon som skulle se på forholdene i Mandsjuria.¹¹³ I mellomtiden opprettet Japan marionettstaten Mandsjukuo (滿洲国) og innsatte den tidligere Qing-keiseren Pu Yi (溥儀) som president.¹¹⁴ Da kommisjonen gav sin rapport i februar 1933, som var mild i sin behandling av Japan, meldte Japan seg ut av Folkeforbundet i stedet for å rette seg etter dens krav, som igjen førte til at Folkeforbundet ikke foretok seg noe angående situasjonen i Mandsjuria. Som svar på Folkeforbundets rapport argumenterte Japan for at Kina ikke var en stat, at Manchuria var en lovløs region, og at Japan bare rykket inn med sine styrker for å

¹¹¹ Japan var på dette tidspunktet fortsatt en av Storbritannias allierte noe de hadde vært siden 1902 da Storbritannia innså at de trengte en alliert i Stillehavet for å beskytte sine interesser. Da Første verdenskrig hadde vart i noen år så Japan muligheten til å utvide sitt imperium ved å ta de tyske besittelsene i Stillehavs-Asia og angrep de tyske besittelsene i august 1914, blant annet Qingdao og andre besittelser i Shandong. Dette skapte irritasjon i Kina som hadde håpet å få tilbake de tyske besittelsene i Kina. Japan tvang så Kina til å gå med på en rekke krav, blant annet om Japans tilstedeværelse i Shandong og Mandsjuria. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 695 og 718

¹¹² De små statene i Folkeforbundet ønsket opprinnelig å innføre en del økonomiske sanksjoner mot Japan, men da Japan ikke trakk sine militære styrker utfra Mandsjuria oppfordret de til militære tiltak/sanksjoner. Tyskland og Italia aksepterte Japans handlinger i det nordlige Kina og aksepterte på et senere tidspunkt Japans opprettelse av marionettstaten Mandsjukuo i 1932. Storbritannia og Frankrike var ikke villig til å handle uten de andre stormaktene og USA og Sovjetunionen ønsket ikke å bli innblandet. Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 401-402 og Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 785

¹¹³ Kommisjonen ble ledet av britten Lord V. A. G. R. Bulwer-Lytton. Stortinget var også til dels avventende med å kreve at Folkeforbundet foretok seg noe i Mandsjuria før etter at rapporten fra kommisjonen hadde kommet. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 785 og Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1933&paid=2&wid=b&psid=DIVL204&pgid=b_0087 (9. apr 2014)

¹¹⁴ Pu Yi ble utropt til keiser i Mandsjukuo i 1934. Ifølge visse kilder var det norske utenriksdepartementet ikke så veldig opptatt av konflikten mellom Kina og Japan annet enn å beskytte sine egne interesser, og Japan ble sett på som en sivilisert stat. På grunn av den toleranse det norske utenriksdepartementet viste mot Japans handlinger fikk det mange til å tro at de aksepterte Japans handlinger og staten Mandsjukuo, noe som skapte flause situasjoner i visse diplomatiske situasjoner. "Norges tilnærming var hele tiden en "minimumstilnærming" – hvor lite var det mulig å investere uten at det ble et politisk problem?" Cambridge Journals: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=6872100&next=true&jid=CEH&volumeId=19&issueId=01> (9. Apr 2014) og Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 785 og Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 445 og Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 135

forsvare sine bedrifter. Det vil si sine fremtidige interesser og planer i Mandsjuria. Norge valgte i denne saken å følge stormaktenes holdning til situasjonen i Mandsjuria, og holdt seg nokså avventende. Norsk utenrikspolitikk i mellomkrigsårene var mer forsiktig enn etter Andre verdenskrig.¹¹⁵

En noe lignende hendelse skjedde noen år senere da Italia bestemte seg på nytt for at de ønsket å ta Etiopia.¹¹⁶ Igjen var Norge sen til å handle, igjen viste Folkeforbundet seg uvillig til å utføre større sanksjoner mot Italia, en av stormaktene i Folkeforbundet og fast medlem av Rådet, når de angrep et annet medlem av Folkeforbundet. Situasjonen var slående lik da Japan, også en stormakt og fastmedlem av Rådet, angrep Kina som også var medlem av Folkeforbundet.¹¹⁷ Men denne gangen var stormakten nærmere og situasjonen på fastlands Europa hadde forverret seg, det ble da derfor viktig å prøve å imøtekomme Italia for at de ikke skulle slå seg sammen med Tyskland.¹¹⁸ Folkeforbundet viste litt større handlekraft i 1939 ved å sparke Sovjetunionen ut av Folkeforbundet for å ha angrepet Finland, igjen var det en stormakt og et fast medlem av Rådet som angrep en av de mindre statene i Folkeforbundet.¹¹⁹ USA forble utenfor Folkeforbundet og ble ikke med i Andre verdenskrig før Japan angrep USA.¹²⁰

2.2.3. Borgerkrig i Kina og fult ut krig med Japan

Nasjonalistene, kommunistene og lokale krigsherrer hadde vært i konstant krig med hverandre siden 1912, så da Japan gang på gang angrep Kina var de for splittet av indre uro til å kunne bekjempe de japanske angrepene. Gjennom det meste av denne perioden var det viktigere for

¹¹⁵ Det var borgerkrig i Spania mellom 1936 og 1939, og både Tyskland, Italia og Sovjetunionen drev aktivt med å innta andre stater. Da ble Kina-Japan problematikken som foregikk på den andre siden av kloden mindre viktig. Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 403 og Vincent Ferraro:

<https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/WorldWar2/manchuria.htm> (10. apr 2014)

¹¹⁶ Italia var en av grunnleggerne i Folkeforbundet med fast sete i Rådet, men trakk seg 11. desember 1937 på grunn av krigen med Etiopia (Abessinia) og opptakten til Andre verdenskrig. Den italiensk-etioopiske krig (Den andre italiensk-abessinske krig) varte fra 3. oktober 1935 – 7. mai 1936.

¹¹⁷ Japan var en av grunnleggerne i Folkeforbundet med fast sete i Rådet, men trakk seg fra Folkeforbundet 27. mars 1933.

¹¹⁸ Tyskland ble medlem av Folkeforbundet 8. september 1926 og fikk fast sete i Rådet, men trakk seg fra Folkeforbundet 19. september 1933.

¹¹⁹ Sovjetunionen ble medlem av Folkeforbundet 18. september 1934 og fikk fast sete i Rådet, men ble utvist 14. desember 1939 da de angrep Finland.

¹²⁰ Selv om den amerikanske presidenten Woodrow Wilson var en av forkjemperne for Folkeforbundet, ble det medlemskapet nedstemt i den amerikanske kongressen. Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 134-135 og Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 388, 404, 407 og 409-410 og WorldLII: <http://www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1939/42.html> (17. Des 2013)

Chiang Kai-shek å fjerne kommunistene før han begynte å bekjempe den japanske invasjonen da han mente at man måtte ha et samlet Kina for å kunne bekjempe den japanske invasjonen. På den annen side mente kommunistene at det var viktigere å bekjempe japanerne først, det var i det minste det de fortalte folket for å få folket over på sin side. Kommunistene hadde i 1923 blitt en del av nasjonalistene, men Chiang Kai-shek stolte ikke på kommunistene og de russiske rådgiverne og i 1927 begynte han å fjerne alle på venstre siden i partiet. Kommunistene på sin side hadde aldri stolt på nasjonalistene heller og mente de var for kapitalistiske og vennlige mot imperialistene.¹²¹

7. juli 1937 trappet Japan opp angrepet i Kina og inntok snart hele østkysten, med blant annet Beijing, Nanjing og Shanghai. Igjen protesterte Folkeforbundet, men var heller ikke denne gangen villig til å inngå noen militære sanksjoner. Dette angrepet ble starten på Andre verdenskrig i Øst-Asia og en av de viktigste årsakene til den vedvarende fiendskapet mellom Kina og Japan.¹²² På grunn av at Japan bestemte seg for å angripe hele Kina ble nasjonalistene og kommunistene enige om å inngå en midlertidig fredsavtale for å bekjempe den felles ytre fienden. Det oppstod allikevel til tider konflikter mellom nasjonalistene og kommunistene.¹²³ Japans angrep på Kina i 1937 var det fjerde og største konflikten mellom Kina og Japan siden 1890.¹²⁴ Dens brutalitet er kjent gjennom hendelser som Nanjing massakren, hvor japanske soldater drepte over 250 000 sivile og voldtok over 60 000 kvinner i Nanjing på bare noen få uker. Mange sivile ble brukt til bajonett øvelser mens andre ble bare skutt eller brent. Japanske myndigheter fornektet dette da dette ble kjent i media og erkjenner fortsatt ikke brutaliteten av dette den dag i dag. Japan trengte Mandsjuria siden Japan var overbefolket og

¹²¹ Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 782-783

¹²² Fra 1937 til 1945 var det en konstant krig mellom Kina og Japan kjent som Andre kinesisk-japanske krig, og starten på Andre verdenskrig i Øst-Asia. USA fortsatte å handle med og låne penger til både Japan og Kina helt til Japan angrep Pearl Harbor i 1941, men etter 1937 begynte USA å forby visse varer som kunne bli brukt i krig og fra 1941 forbød USA salg av skrapjern og olje til Japan. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 833, 844-845 og Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 445

¹²³ Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 783

¹²⁴ 1) Første kinesisk-japanske krig (First Sino-Japanese War) (1. august 1894 – 17. april 1895) Kina mister Korea, Formosa (Taiwan), deler av Shandong og deler av Mandsjuria. 2) Mandsjuriakrisen / Mukdenhendelsen (Japanese invasion of Manchuria / Mukden Incident) (18. september 1931 – 27. februar 1932) Kina mister hele Mandsjuria. 3) Shanghai krigen (28. januar 1932 – 3. mars 1932) Japan inngikk en fredsavtale med nasjonalistene hvor Kina igjen måtte gå med på en del krav fra Japan. 4) Andre kinesisk-japanske krig (Second Sino-Japanese War) (7. juli 1937 – 9. september 1945) Ble fra 1941 en del av Andre verdenskrig. Japan klarer å ta hele østkysten av Kina før de til slutt tapte krigen. (Japan utkjempet også Den russisk-japanske krig fra 8. februar 1904 – 5. september 1905. Russland tapte noe land som de tidligere hadde tatt fra Kina, som Mandsjuria og Sakhalin. Japan mistet disse områdene etter 1945.) Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 668-671

det var stor mangel på olje, jern og andre metaller, og de trengte fastlandskina for å finne arbeidskraft til alle de nye prosjektene det Japanske Imperiet ønsket å starte.¹²⁵

Tidligere under krigen hadde Tyskland til tider hjulpet Kina med rådgivere, lån og varer, det ble det slutt på 27 september 1940 da Japan stiftet et forbund med Tyskland og Italia. Aksemaktene var allikevel ikke så samkjørte som De allierte og kunne til stadighet angripe et annet land uten å opplyse partnerne om dette på forhånd, som blant annet da Japan angrep USA. Som førte til at USA og Storbritannia erklærte Japan krig 8. desember 1941, 10 år etter at Kina hadde bedt Folkeforbundet om hjelp da Japan angrep Mandsjuria.¹²⁶

Da Japan var beseiret i 1945 brøt borgerkrigen mellom nasjonalistene og kommunistene ut igjen. Helt siden 1937 hadde både nasjonalistene og kommunistene prøvd å plassere seg slik at de ville ha overtaket på motparten så fort Japan var beseiret. Begge hadde flere ganger unnlatt å angripe Japan og laget avtaler om å overta de befridde område som De allierte kontrollerte. Nasjonalistene hadde best kontakter med De allierte og fikk blant annet Sovjetunionen til å overgi Mandsjuria og USA til å overgi Taiwan i 1945.¹²⁷

2.3 Rolige tider, tiden mellom 1949 og 1966

2.3.1 Starten på Folkerepublikken

Etter nesten 40 nye år med indre og ytre kriger, tok Det kinesiske kommunistiske parti makten i Kina, og erklærte starten på Folkerepublikken Kina (中华人民共和国)¹²⁸ den 1. oktober 1949. Alle krigsherrene hadde blitt knekt og nasjonalistene hadde flyktet til Taiwan, hvor de fortsetter å styre staten Republikken Kina (ROC).¹²⁹ De fleste nasjonalistene flyktet fra fastlandskina innen utgangen av desember 1949, og den siste kampen ble utkjempet i august 1950, hvor kommunistene endte opp med å få kontroll over øya Hainan og en del andre små

¹²⁵ Tallene på de drepte og voldtatte spriker fra kilde til kilde. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 833 og 835

¹²⁶ Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 844-845

¹²⁷ Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 862-863

¹²⁸ Zhonghua Renmin Gongheguo (PRC)

¹²⁹ På det nåværende tidspunkt (2013) er det bare 22 FN godkjente stater som holder offisielle relasjoner med ROC. Det vil si at det er 22 stater som mener at regjeringen på Taiwan er de offisielle myndighetene i Kina og ikke regjeringen på fastlandskina.

øyer langs kysten av fastlandet. Republikken Kina er nå bare i besittelse av øya Taiwan og noen andre små øyer rundt den og ved kysten av Fujian på fastlandet.¹³⁰

På denne tiden hadde Mao Zedong fått full kontroll på Kinas kommunistiske parti og staten, med Zhou Enlai som en av sine nærmeste. Mao Zedong hadde klatret opp fra å være et av flere medlemmer i Politbyråets stående komite i 1935 til å bli kommunist partiets de facto leder, og Folkerepublikken Kinas formann (president) i 1949.¹³¹ Zhou Enlai ble politisk kommisær i 1933 og statsminister og utenriksminister i 1949.¹³² Med unntak av noen kortere perioder hvor Mao Zedong ble utfordret som enehersker, satt han med makten frem til sin død i 1976.

2.3.2 Fornyelse av det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina

Noen av de spørsmålene jeg ønsker å stille i denne delen av kapitlet er hvorfor gikk det fem år fra Norge anerkjente Kina til det ble utvekslet ambassadører, og var Koreakrigen en påvirkende faktor i dette? Storbritannia var det første ikke-kommunistiske landet som anerkjente den kommunistiske staten, og gjorde det så tidlig som 6. januar 1950, bare tre måneder etter opprettelsen av Folkerepublikken Kina (Kina) og bare en måned etter at Chiang Kai-shek hadde flyktet til Taiwan. Men Storbritannia anerkjente også fortsatt Republikken Kina (Taiwan) på Taiwan, til stor irritasjon for den kommunistiske regjeringen i Kina, som førte til lite samarbeid mellom Storbritannia og Kina de første fire årene, før den ble forbedret etter Genève-konferansen holdt våren 1954.¹³³ Denne konferansen ble holdt for å komme til enighet om fredsforhandlingene i Korea og Indokina med krigenes hoveddeltagere, hvor alle deltagere ble invitert til å være med. Den 7. januar 1950, anerkjenner Norge den kommunistiske regjeringen som den styrende regjeringen i Kina og som den eneste kinesiske regjeringen og kutter derfor alle bånd med den nasjonalistiske regjeringen til Chiang Kai-shek. Dette skapte en viss irritasjon i USA som ikke var villig til å anerkjenne den kommunistiske regjeringen og til en viss grad i Storbritannia som valgte å knytte bånd med begge

¹³⁰ 10. desember 1949 utropte Chiang Kai-shek Taipei, Taiwan som den nye hovedstaden i Republikken Kina (ROC), noe som hadde skjedd gjentatte ganger under borgerkrigen og krigen med Japan da de måtte forlate den tidligere hovedstaden. Taipei ble så hovedstaden i den nye Republikken Kina basert på øya Taiwan, som førte til at landet i senere tid bare blir omtalt som Taiwan.

¹³¹ Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995, s. 69 og 111

¹³² Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995, s.

109

¹³³ Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000, s. 17

regjeringene.¹³⁴ Utenriksminister Hallvard Lange argumenterte for at det var ingen tvil om hvem som styrte Kina, og derfor heller ingen grunn til å vente med å anerkjenne den nye regjeringen.¹³⁵ Norge kan ha valgt å være tidlig ute med å anerkjenne den nye regjeringen i Kina fordi den sittende regjeringen i Norge var styrt av Arbeiderpartiet, men høyresiden har vist at de ønsker sterke bånd med Kina de også, og ingen av høyresidens regjeringer har prøvd å forandre på dette valget.

I mai 1951 hadde Folkerepublikken Kina etablert diplomatiske forbindelser med 19 stater, Norge var ikke en av dem da de hadde valgt å vente litt i motsetning til Danmark og Sverige som utvekslet diplomater i mai 1950.¹³⁶ Året før Koreakrigen brøt ut, begynte de fleste utlendingene å forlate Kina og flere land valgte å stenge sine ambassader og konsulater da kommunistene tok makten i Kina, Norge på den annen side valgte å ha sine gjenværende konsulater åpne.¹³⁷ Den norske ambassaden hadde blitt stengt på grunn av at Kina var i krig med Japan, mens det norske generalkonsulatet i Shanghai forble åpent frem til 1966 da kulturrevolusjonen brøt ut i Kina.¹³⁸ 25. juni 1950 brøt Koreakrigen ut og Norge valgte å vente enda lengre med å utveksle diplomater. På oppfordring fra FN sendte Norge helsepersonell og et mobilt felt sykehus under NORMASH styrken til Soul, Sør-Korea som en del av FNs fredsbevarende tropper mens Kina endte med å støtte Nord-Korea med både tropper og utstyr mot FNs vilje.¹³⁹ Da Kina ikke var en del av FN følte de heller ingen plikt til å følge FNs beslutninger. USA valgte så å kutte alle sine bånd med Kina og oppfordret alle

¹³⁴ Norge har ved flere anledninger valgt å anerkjenne en stat før sine allierte og til tider med protest fra sine allierte, men det har også vært tilfeller hvor Norge har vært sene til å anerkjenne stater som sine allierte anerkjente. Norge var et av de første landene til å anerkjenne Vietnam (Nord-Vietnam) og gjorde det allerede i 1971 mot sterke protester fra USA. Noen andre eksempler er Biafran(Nigeria (1960-tallet), Myanmar (1962/2012), Palestina (1988/2012) og Kosovo (2008). (Christian Sørensen: *Konsesjon til radikale*: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/34468/Sxrensen-Master.pdf?sequence=1> (4. feb 2014))

¹³⁵ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004, s. 36

¹³⁶ 20 år senere, i 1969 hadde fortsatt bare 50 stater etablert diplomatiske forbindelser med Folkerepublikken Kina. Men det økte kraftig frem til 1971 da Folkerepublikken Kina fikk flere stemmer i FN slik at de kunne overta Republikken Kinas plass i sikkerhetsrådet og FN generelt. Det er nå mer enn 161 stater som har offisielle forbindelser med Folkerepublikken Kina. Kinas Regjering: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17823.htm> (15. nov 2012) og China Foreign Relations: http://www.chinaforeignrelations.net/establishment_diplomatic_relations_sequence (12. apr 2014)

¹³⁷ Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000, s. 17

¹³⁸ Norge var det siste vestlige landet som gav opp sitt konsulære nærvær i Shanghai etter kommunistenes overtagelse i 1949, og gjorde det i 1966 ved starten av kulturrevolusjonen. Generalkonsulatet i Shanghai ble opprettet igjen i 1996. De fleste land opprettet konsulater i Shanghai først etter at deng Xiaoping åpnet Kina igjen. Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s.12

¹³⁹ Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 258

sine allierte til å gjøre det samme, både diplomatiske og økonomiske, og de oppfordret FNs medlemsland til å ikke tillate Kina i FN.¹⁴⁰

Korea var blitt delt i en nordlig og en sørlig del da USA og Sovjetunionen befrikk hver sin del av Korea under Andre verdenskrig, og mens USA lot en høyre orientert regjering ta over i sør lot Sovjetunionen en venstreorientert regjering ta over, begge diktatoriske av natur. Da de ikke ble enige om sammenslåingen valgte den nordlige regjeringen å gå til angrep, og siden USA var redd for at Korea skulle bli kommunistisk valgte de å rapportere dette til FN.¹⁴¹ Det var først når Sør-Korea hadde med hjelp av USA og FN styrken nesten slått Nord-Korea at Kina valgte 18. oktober 1950 å støtte Nord-Korea med militært personell og ikke bare rådgivere av frykt for at USA skulle ta hele Korea og på den måten være Kinas nærmeste nabo.¹⁴² Det ble derfor diplomatisk lite taktisk av Norge å veksle diplomater med Kina på dette tidspunktet da Kina og et av Norges viktigste allierte, USA, var i krig. 27. juli 1953 endte Koreakrigen som igjen gjorde det mulig for Norge å vurdere å utveksle diplomater med Kina. Nå var det ikke slik at Norge ikke hadde noen diplomater i Kina, da både det kommuniststyrte Shanghai hadde et norsk generalkonsulat og det britiskstyrte Hong Kong hadde et generalkonsulat, som begge hadde vært operative siden 1906. Men det var først etter Genève-konferansen i 1954 at Norge og Kina ble enige om offisielt å utvekslet diplomater. Dette førte til at Norge på nytt kunne åpne en ambassade i Beijing.

Fra april til juli i 1954 deltok Kina på Genève-konferansen som omhandlet fredsforhandlinger og gjenforening i Korea og Indokina.¹⁴³ De faste deltagerne var Folkerepublikken Kina, Frankrike, Storbritannia, USA og Sovjetunionen (USSR), de samme landene som satt i FNs sikkerhetsråd, foruten at Folkerepublikken Kina (Kina) var representert i stedet for Republikken Kina (Taiwan) fordi Kina hadde vært involvert i begge krigene og var regionens

¹⁴⁰ USA og EC/EU innførte våpen embargo mot Kina og embargo på andre varer. Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000, s. 26

¹⁴¹ Boken "Kilder til moderne historie 3" har et helt kapittel med kilder om Koreakrigen. Mange av kildene er telegram, brev og taler mellom FN, USA og Kina hvor de stiller hver sine krav til å få slutt på krigen i Korea. Kina var ikke en del av FN på denne tiden, og så derfor det som mindre viktig å følge FNs beslutninger. FN påpekte at FN-styrkene hadde FN mandat og var der for å stanse borgerkrigen. Kina på sin side fryktet at amerikanske styrker skulle befeste seg langs den kinesiske grensen, og mente at koreanerne burde løse denne konflikten på egen hånd. Kina ville bare gå med på å trekke ut sine styrker fra Korea etter at man hadde hatt forhandlinger og ikke før. Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 3: Internasjonal politikk 1941-1955*. Universitetsforlaget, Oslo 1972, s. 327-399

¹⁴² Kina hadde allerede sommeren 1950 vurdert å støtte Nord-Korea, men mange av de kinesiske lederne fryktet at de ville tape krigen mot USA og at det var bedre å befeste Kina. Da Stalin senere på året oppfordret Mao til å sende tropper for å støtte Kim Il-sung og at Sovjetunionen ville støtte med utstyr bestemte Mao Zedong, med støtte fra Zhou Enlai, å sende soldater til Korea.

¹⁴³ Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000, s. 43-44

stormakt, mens Taiwan ikke hadde vært involvert. Andre land var også med blant annet Norge, ettersom hvilken sak som ble diskutert. Norge deltok i møtene som gjaldt Korea fordi de hadde stilt med personell til FNs styrker i Koreakrigen. Da Koreakrigen var over og Kina ikke følte seg like truet, tok Norge initiativet til å utveksle diplomater med Kina. Dette ble gjort 5. oktober 1954.¹⁴⁴ Norge var land nummer 16 i rekken av land som utvekslet diplomater med Kina, men land nummer fem hvis man sammenligner bare med Vesten.¹⁴⁵ Så selv om det hadde gått fire år siden Norge anerkjente Kina, var det få andre land som hadde valgt å utveksle diplomater med Kina i mellomtiden. Det samme året som Norge og Kina utvekslet diplomater etablerte de også en utenriksstasjon i motpartens hovedstad.¹⁴⁶ 5. oktober 1954 sendte kinesiske myndigheter et brev til de norske og sa seg villig til å inngå diplomatiske forbindelser, noe de norske diplomatene hadde oppfordret til siden januar 1954.

In order to promote the relations between the People's Republic of China and the Kingdom of Norway, and taking into account the desire of the Government of the Kingdom of Norway expressed in the aide-mémoire presented by the negotiating representative of the Government of the Kingdom of Norway in Peking on January 25, 1954, and the position recently taken by the Kingdom of Norway, which was in accord with its recognition of the People's Republic of China, the government of the People's Republic of China hereby proposes that normal diplomatic relations be established between the People's Republic of China and the Kingdom of Norway and that ambassadors be appointed mutually.¹⁴⁷

Da Kina følte at Norge oppfylte kravene som Kina hadde for hvem de ønsket å opprette diplomatiske forbindelser med sendte de et svar til den norske legasjonen i Kina. De kravene som Kina stilte for å opprette diplomatiske forbindelser var at det finnes bare et Kina og det er Folkerepublikken Kina. Man kunne derfor ikke ha noen politiske eller statlige forbindelser med Taiwan som var en provins i Kina, eller med noen andre regioner i Kina, inkludert Tibet, Xinjiang, Indre Mongolia, og Mandsjuria, da det ble forventet at man måtte respektere Kinas territoriale integritet/grenser. Det ble også forventet at man overholdt prinsippene for likhet, gjensidig fordel/gevinst, gjensidig respekt, gjensidig ikke-aggresjon, ikke-innblanding i hverandres interne anliggender, og fredelig sameksistens. Hvis den andre parten gjorde dette

¹⁴⁴ Norges ambassade i Kina: <http://www.norway.cn/Embassy/Norway-and-China/Anniversaries/50år/> (27. sep 2012) og Norges ambassade i Kina: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/Norway---China-55-year-friendship/#.Uk6wz4b7pMc (4. okt 2013)

¹⁴⁵ Det kommer an på hvilken liste man bruker, om man regner med de landene som fortsatt anerkjente Taiwan eller ikke. Hvis man regner med de landene som valgte å ha diplomater med både Kina og Taiwan var Norge nummer 22 til å utveksle diplomater med Kina.

¹⁴⁶ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004, s. 6

¹⁴⁷ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004. Baksiden og s. 39

ville Kina på sin side gjøre det samme og uten krav om landets ideologiske system.¹⁴⁸ 6. oktober 1954 sendte Nicolai Geelmuyden en meddelelse hjem til Utenriksdepartementet hvor han skrev:

Forhandlingene med den kinesiske regjering ble avsluttet og normale diplomatiske forbindelser er opprettet fra i dag, med senere utveksling av ambassadører som følge. Det ble også gitt formell godkjenning av Geelmuyden som chargé d'affaires a.i., og han ber Utenriksdepartementet om å få seg tilsendt det vanlige akkrediteringsbrev adressert til den kinesiske utenriksminister.¹⁴⁹

Den samme dagen ble den norske utenriksstasjonen i Beijing opprettet med Nicolai Geelmuyden som Norges representant i Kina. Men det tok enda et år før det ble utvekslet ambassadører.¹⁵⁰ 1. februar 1955 skrev den kinesiske formann Mao Zedong et brev til Kong Haakon VII. Utenriksminister Zhou Enlai co-signerte.

Your Majesty,

For the purpose of consolidating and developing the friendly relations between the People's Republic of China and the Kingdom of Norway, I appoint, in accordance with the decision of the Standing Committee of the National People's Congress of the People's Republic of China, Mr. Wang Yu-ping Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the People's Republic of China to the Kingdom of Norway.

I hereby accredit Mr. Wang Yu-ping with the Credentials, and request Your Majesty to receive him favourably, and to give entire credence to all that he may communicate to Your Majesty in the name of the Government of the People's Republic of China.¹⁵¹

Med dette ble det enighet om å utveksle ambassadører og dermed oppgradere statusen på hverandres utenriksstasjon. I juni 1955 ankom kinas ambassadør, Wang Yuping, til Oslo for å presentere sine akkreditiver. I desember samme året ankom den norske ambassadøren, Ernest Krogh-Hansen Beijing og presenterte sine akkreditiver. Men det tok flere år før relasjonene utviklet seg, de første tiårene var både handelen og den diplomatiske kommunikasjonen liten. Norge konsentrerte seg om sine gamle partnere i Vesten og Kina var i en isolasjonsfase.¹⁵²

I begynnelsen var det mange land som ikke anerkjente Folkerepublikken Kina i det hele tatt, blant annet USA. Mens andre land igjen, som blant annet Storbritannia, valgte å anerkjenne

¹⁴⁸ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China:

<http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.shtml> (20. sep 2013) og

<http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17825.shtml> (20. sep 2013) og Kinas Regjering:

<http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.htm> (15. nov 2012)

¹⁴⁹ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004. Forsiden

¹⁵⁰ Kinas ambassade i Norge: <http://no.china-embassy.org/eng/zngx/t110722.htm> (23. mai 2012)

¹⁵¹ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004. Baksiden

¹⁵² Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004, s. 36

Folkerepublikken Kina på linje med Republikken Kina, noe som gikk imot begge de kinesiske myndighetenes krav om at det var bare et Kina. Andre land igjen valgte en tredje løsning, og så på opprettelsen av den kommunistiske staten som det legitime styret i Kina, Norge var et av disse landene. Det var derfor ingen selvfølge at alle land i NATO tok det samme valget ovenfor Kinas regjering eller at man fulgte USAs formaning. Allerede i 1941 ble Kina sett på som en politisk stormakt av den norske eksilregjeringen i London og den norske utenriksministeren Trygve Lie uttalte at Norge burde utvide sine utenriksrelasjoner med Det Britiske Imperiet, Amerikas Forente Stater (USA), Sovjetunionen (USSR) og Kina.¹⁵³ Hvis vi sammenligner dette med dagens situasjon, ser vi at det er disse landene som har de største norske ambassadene og at det er bare disse landene og Brasil som har generalkonsulater i tillegg til ambassaden.¹⁵⁴ Man har lett for å glemme at Kina var en stormakt i Øst-Asia på 50-tallet etter at Mao Zedong hadde samlet det meste av Kina under en regjering igjen, noe de ikke hadde vært siden begynnelsen av 1800-tallet. Kina var fortsatt teknologisk svak og hadde store forsømmelser i hele landet, men hadde også en stor stående hær, en stor arbeidsstyrke og store ressurser og klarte derfor å kjempe mot supermakten USA i Koreakrigen.¹⁵⁵

2.4 Diplomatiske forbindelser, tiden mellom 1966 og 1987

Forholdet mellom Norge og Kina var fortsatt rolig på 60-tallet og det var først på 70-tallet at kontakten økte. Norge sendte minst ti diplomatiske delegasjoner på høyere nivå til Kina mellom 1973 og 1988 og mottok to fra Kina, i motsetning til perioden mellom 1950 og 1972 hvor Norge sendte en og mottok ingen.¹⁵⁶ Jeg vil påpeke at alle land først og fremst handler i sitt eget lands interesse. Og at dette ikke er noe unntak for verken Norge eller Kina. Jeg vil også påpeke at alle land har noen faste prinsipper de handler på. I en presentasjon Frode Liland holdt om Norges diplomatiske forhold til Kina sa han:

Norsk politikk overfor Kina har vært preget av Kinas størrelse og innflytelse i verdensøkonomien, landets kommunistiske ideologi, og økonomiske hensyn. Samtidig har mer

¹⁵³ Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001, s. 168

¹⁵⁴ Norge har tre generalkonsulater i USA: Huston, New York og San Francisco. Norge har to generalkonsulater i Russland: Murmansk og St. Petersburg. Norge har to generalkonsulater i Kina: Guangzhou og Shanghai. Norge har et generalkonsulat i Brasil: Rio de Janeiro. Norge har et generalkonsulat i Storbritannia: Edinburgh. Dette konsulatet er en mellomting mellom de andre generalkonsulatene og honorærkonsulatene. Norge er ellers sterkt representert i EU og har mange honorærkonsulater rundt i verden.

¹⁵⁵ Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995, p. 119

¹⁵⁶ Se vedlegg. Kinas ambassade i Norge: <http://www.chinese-embassy.no/eng/zngx/t110722.htm> (14. apr 2014) og Norges ambassade i Kina: http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/Officialvisits/#.U0uoLPl_tW9 (14. apr 2014)

moralske hensyn, som bistand, miljøspørsmål og menneskerettigheter, etter hvert satt denne tradisjonelle realpolitiske tilnærmingen under press.¹⁵⁷

Liland beskriver forholdet som basert på tre realpolitiske hensyn, størrelse og innflytelse, ideologi, og økonomi, men at til tider vil moralske hensyn som bistand, miljøspørsmål og menneskerettigheter påvirke dette forholdet. Eva Terese Voldhagen skriver i sin masteroppgave at disse tre moralske hensynene har påvirket Norges forhold til Kina i mye mindre grad enn hva det har gjort ovenfor andre land som Myanmar (Burma).¹⁵⁸ Vi kan også nevne Vietnam, Indonesia og andre land i Øst-Asia hvor de moralske hensynene har hatt større betydning enn i Kina. I stedet for inndelingen Liland bruker velger Voldhaugen å dele utenrikspolitikken inn i tre dimensjoner, 1) militære, sikkerhet og strategiske hensyn, 2) den internasjonale økonomien, og 3) normer og prinsipper i folkeskikk.¹⁵⁹ På denne måten blir de realpolitiske hensynene og de moralske hensynene sidestilt. Jeg mener at Norge er mer forsiktige i sin politikk ovenfor Kina som er en stormakt på mange måter, enn ovenfor de fleste andre land i Øst-Asia, dette fører derfor til at handel/økonomi blir det førende hensynet i forholdet med Kina, mens det ovenfor land som Myanmar har liten betydning og da spiller menneskerettighets politikken en mye viktigere rolle.

Nå er det ikke slik at Norge ikke har vært opptatt av menneskerettighetspolitikken i sin politikk ovenfor Kina, men den har ofte blitt ført på en litt annen måte enn i for eksempel Indonesia, Myanmar og Vietnam. Norges aktivitet innen internasjonal menneskerettighets politikk har også blitt mye større enn den var på 50-tallet eller 80-tallet for den del. På grunn av stadige klager fra NGOer (non-governmental organizations), FN, og handelspartnere, blant annet Norge har Kina gjentatte ganger forandret menneskerettighetslovene i Kina som har vært en av grunnene til at den kinesiske grunnloven gjentatte ganger har blitt forandret. Den fjerde grunnloven kom i 1982 og ga flere demokratiske rettigheter til folket enn de tidligere grunnlovene og den gav en mer klar oppdeling av makten mellom de utøvende, lovgivende og dømmende maktene i Kina.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014)

¹⁵⁸ Voldhagen, Eva Terese: *Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia*. NTNU, Trondheim 2001, s. 72-74

¹⁵⁹ Voldhagen, Eva Terese: *Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia*. NTNU, Trondheim 2001, s. 11

¹⁶⁰ Den første grunnloven i PRC ble skrevet i 1954, den andre i 1975 og den tredje i 1978. Den fjerde grunnloven har også blitt endret på noen ganger siden 1982, som i 1988, 1993, 1999 og i 2004.

2.4.1 Både Norge og Kina velger å bedre forholdet

I tiden mellom 1954 og 1966 hadde forholdet mellom Norge og Kina vært relativt uproblematisk, men så hadde det vært svært liten kontakt også, og uten kontakt oppstår det ikke mange problemer. Fra 1973 av valgte norske diplomater å ta kontakt med de kinesiske for å utvide forholdet, dette skjedde før Kinas økonomiske åpning og under kulturrevolusjonen. Da oppstod det noen tilfeller hvor det ble tegnet karikaturtegninger av Mao i norske medier som kinesiske myndigheter følte var uhøflig og protesterte på, men ellers var det nokså rolig på 70- og 80-tallet også frem til norske myndigheter valgte å ta imot dissidenten Dalai Lama.¹⁶¹

Da kulturrevolusjonen brøt ut i Kina i 1966 ble det mer uttrykt for utenlandske diplomater å bo i Kina og i 1967 ble forholdene så dårlige at norske myndigheter vurderte å stenge den norske ambassaden i Beijing, som var den siste norske legasjonen i fastlandskina da det norske generalkonsulatet i Shanghai hadde blitt lagt ned året før som det siste konsulatet i Shanghai, men gjorde det ikke av hensyn til skipstrafikken.¹⁶² Shanghai var på dette tidspunktet langt ifra så viktig som handelsstasjon som det hadde vært på 30-tallet på grunn av alle krigene som hadde vært i Shanghai mellom 1932 og 1949 og kommunistenes overtagelse etter 1949. Under kulturrevolusjonen tok Kina initiativet til å bedre forholdet, og i 1971 sendte de til og med en av de høyest rangerte personene fra det kinesiske utenriksdepartementet til Norge. Det kan ha vært et tilfeldig valg eller noe Kina gjorde med flere stater rundt dette tidspunktet, men mest sannsynlig var dette en måte for Kina å skaffe seg et bedre omdømme på, etter at kulturrevolusjonen hadde gjort det motsatte. Ved å knytte bedre relasjoner med Norge kunne Kina også prøve å knytte bånd med USA som var en viktig alliert av Norge. Det var også en måte for Kina å posisjonere seg på etter bruddet med Sovjetunionen på begynnelsen av 60-tallet. Siden Norge var et demokratisk land, men ikke like kapitalistisk som USA på grunn av at Norge hadde mange sosialistiske strukturer, og var åpen til å stifte kontakt med kommunistiske stater, som tilfellet var med Sovjetunionen og andre østeuropeiske stater, var Norge et mulig valg for Kina. En annen mulig årsak til at Kina valgte å sende en høyt rangert diplomat til Norge i 1971 var for å påse at Norge ville stemme for Kina (Folkerepublikken

¹⁶¹ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014)

¹⁶² Norge var det siste vestlige landet som gav opp sitt konsulære nærvær i Shanghai etter kommunistenes overtagelse i 1949, og gjorde det i 1966 ved starten av kulturrevolusjonen. Generalkonsulatet i Shanghai ble opprettet igjen i 1996. Andre stater opprettet konsulater i Shanghai etter at deng Xiaoping åpnet Kina igjen. Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s.12

Kina) og ikke Taiwan (Republikken Kina) under avstemningen i FN og hvilken av de to statene som skulle besitte setet i FN og bli akseptert som den eneste kinesiske regjeringen.¹⁶³

I 1973 dro den norske utenriksministeren Dagfinn Vårvik på besøk til Kina, under oppholdet inngikk Norge og Kina en avtale om sivil flytrafikk som ble signert 12. mai og trådte i kraft fra samme dag.¹⁶⁴ Men det var først etter Deng Xiaopings fire moderniseringer¹⁶⁵ i 1978 at den kinesiske eksporten til Norge tok av, og i 1991 da Norge gjenopptok de diplomatiske forbindelsene med Kina gjorde eksporten et nytt hopp. Mens den kinesiske eksporten til Norge har vært gradvis økende, har den norske eksporten til Kina økt i rykk og napp. I 1980 dro den norske statsministeren Oddvar Nordli til Kina og igjen ble det undertegnet en bilateral avtale, denne gangen innen økonomisk, industrielt og teknisk samarbeid som ble undertegnet 25. september.¹⁶⁶ Han fikk møte med flere av Kinas toppledere som Deng Xiaoping¹⁶⁷, Hua Guofeng¹⁶⁸ og Zhao Ziyang¹⁶⁹. Dette førte til flere og hyppigere møter mellom toppledere i disse to statene. Oljeteknologi og vannkraft ble Norges satsningsområder, som førte til nærmere forbindelser. Alt i alt var forholdet ganske bra frem til juni 1989, sett fra norske øyne, og frem til våren 1988 sett fra kinesisk øyne.¹⁷⁰

2.4.2 Folkerepublikken Kina overtar plassen i FN

¹⁶³ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014)

¹⁶⁴ I 1974 ble det inngått en avtale om navigering til sjøs og en avtale om registrering av varemerker. Se vedlegg for flere avtaler. Lov data: <http://emeritus.lovdata.no/cgi-wift/udoffles?doc=tra-19730512-001.txt&> (14. apr 2014)

¹⁶⁵ De fire moderniseringer var fire felt som skulle moderniseres i Kina. De fire feltene var landbruk, forsvar, vitenskap og teknologi. Ofte blir demokrati beskrevet som den femte modernisering av demokratiforkjempere i Kina. Hua Guofeng var den som opprinnelig startet de fire moderniseringer, men da Deng Xiaoping tok over som Kinas ubestridte leder utviklet han denne politikken videre, som har ført til at det er han som har fått æren for denne politikken.

¹⁶⁶ 1973 – utenriksministeren, 1974 – handelsministeren, 1975 – handelsministeren, 1978 – oljeministeren og utenriksministeren, 1980 – statsministeren, 1984 – statsministeren, 1985 – kronprinsen og 1988 - statsministeren. Se vedlegg for flere besøk. Lov data: <http://emeritus.lovdata.no/cgi-wift/udoffles?doc=tra-19800925-001.txt&> (14. apr 2014)

¹⁶⁷ Deng Xiaoping: Vise-statsminister (1st. Vice-Premier) fra 1971-1980 (Vice-Premier fra 1949-1980) og KKPs president (Generalsekretær for Det kinesiske kommunistparti) fra 1956-1967. Formann i KKPs militære kommisjon fra 1981-1989. (For å sikre sin posisjon startet Deng gruppen «Central Advisory Commission», hvor han var president fra 1982-1987. Gruppen ble nedlagt i 1992.) Døde i 1997.

¹⁶⁸ Hua Guofeng: Statsminister (Formann for statsrådet) fra 1976-1980 og KKPs president (Formann for Det kinesiske kommunistparti) fra 1976-1981. Formann i KKPs militære kommisjon fra 1976-1981. Døde i 2008.

¹⁶⁹ Zhao Ziyang: Statsminister (Formann for statsrådet) fra 1980-1987 og KKPs president (Generalsekretær for Det kinesiske kommunistparti) fra 1987-1989. Døde i 2005.

¹⁷⁰ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014)

Hvilken betydning har FN spilt i forholdet mellom Norge og Kina? 24. oktober 1945 signerte Norge¹⁷¹ og Kina¹⁷² traktaten for opprettelsen av FN sammen med 48 andre stater, og året etter ble Folkeforbundet nedlagt. Begge organisasjonene ble opprettet etter en verdenskrig med den tanke å gjøre slutt på krig ved å bringe stater i dialog. Fem land ble utpekt til å representere stormaktene i verden og til å sitte som permanente medlemmer av Sikkerhetsrådet, foruten USA og Sovjetunionen var det ingen selvfølge at de andre tre ble Storbritannia, Frankrike og Kina, men da disse tre var en del av de allierte var det naturlig at de ble med mens de stormaktene som hadde kjempet sammen med aksemaktene ikke fikk en fast plass.¹⁷³ Den tidligere norske utenriksministeren Trygve Lie ble valgt til FNs første generalsekretær, noe som brakte ære på og glede til den norske regjeringen.¹⁷⁴ Det er interessant å se på hvor ofte veto retten til de fem permanente landene har blitt brukt, fordi mens Kina har brukt den bare 6 ganger mellom 1946 og 2008, har Russland brukt den 124 ganger og USA 82 ganger. Hvorfor har Kina valgt å bruke vetoretten så mye mindre enn de andre medlemmene? Kina har hatt et litt annet syn på FN enn Vesten, og har derfor ofte valgt å avstå fra å stemme eller delta på/i en sak.¹⁷⁵

Rett før og rett etter avstemningen om hvilken av de to kinesiske regjeringene som skulle være representert i FN, var det mange land som valgte å inngå diplomatiske relasjoner med Kina, en del av disse var tidligere kolonier og en del av disse hadde tidligere holdt relasjoner med regjeringen på Taiwan.¹⁷⁶ Etter to tiår med politisk krigføring, og 21 avstemninger i FN, mellom Kina og Taiwan om hvem som er det eneste Kina, oppnådde Kina å få flest FN land til å stemme på dem som det eneste Kina i 1971 med 76 stemmer for, 35 imot og 17 som unnlot å stemme.¹⁷⁷ Norge og det meste av Europa stemte for å la Kina overta setet i FN, mens USA, Australia og andre vestlige nasjoner stemte mot. Mange land holder fortsatt

¹⁷¹ Norge gikk offisielt inn i FN den 27. november 1945.

¹⁷² Nasjonalistene (Guomindang partiet) som styrte Republikken Kina signerte på vegne av Kina.

¹⁷³ Det var opprinnelig 6 rullerende plasser i sikkerhetsrådet, men i 1965 ble de utvidet til 10, som rullerer annet hvert år. Norge har sittet i sikkerhetsrådet 4 ganger (1949-1950, 1963-1964, 1979-1980 og 2001-2002), og sittet som president i sikkerhetsrådet 7 ganger (jun 1949, jul 1950, aug 1963, aug 1964, apr 1979, jun 1980, mar 2002). Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 867

¹⁷⁴ Regjeringen var ikke like glad da Stortingspresident Carl Joachim Hambro ble valgt til Folkeforbundets president i 1939, en tid hvor verden var på randen til krig. Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 1

¹⁷⁵ Storbritannia har brukt vetoretten 32 ganger og Frankrike 18 ganger. Republikken Kina brukte den bare 1 gang og de andre 5 gangene var Folkerepublikken Kina. Kina brukte vetoretten til å blokkere Mongolias søknad om medlemskap i 1955. Global Policy Forum:

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/102/32810.html> (15. apr 2014)

¹⁷⁶ Påminner om at jeg skriver Kina for Folkerepublikken Kina og den kommunistiske regjeringen, og Taiwan for Republikken Kina og den nasjonalistiske regjeringen.

¹⁷⁷ FN har langt flere medlemsland i dag enn i 1971, siden et stort antall tidligere kolonier har siden den tid blitt selvstendige og medlemmer av FN.

uoffisielle relasjoner med Taiwan, noe Norge gjorde for en tid også, gjennom handels og/eller kulturkontorer i Taiwan. Kina overtok så plassen til Taiwan i FN og derfor også den faste plassen i sikkerhetsrådet den 25. oktober 1971.¹⁷⁸ Den kommunistiske regjeringen blir derfor nå sett på som den rettmessige regjeringen i Kina.¹⁷⁹ Det gikk fortsatt noen år etter 1971 før USA og de gjenværende land i Vesten valgte å utveksle diplomater med Kina.¹⁸⁰ USA og Kina opprettet offisielle diplomatiske forbindelser først 1. januar 1979. Myndighetene på Taiwan prøvde gjentatte ganger på 2000-tallet å bli medlem av FN som «Taiwan», men ble nektet dette på grunn av et-Kina-politikken som både Taiwan og Kina har ført siden 1949. Minst 47 FN-stater, blant annet Danmark, Sverige, Finland, Sveits, Tyskland og Storbritannia, anerkjenner Folkerepublikken Kina som Kina men velger fortsatt å ha relasjoner med Taiwan, først og fremst handelsforbindelser. Noen land, som USA velger å anerkjenne begge land på lik linje. Butan er den eneste staten i FN som verken holder diplomatiske forbindelser med Kina eller Taiwan.

2.4.3 Norske reaksjoner til kinesisk praksis

I 1980 utførte Kina en prøvesprengning av en atombombe i atmosfæren, deler av dette radioaktive materialet drev helt til Norge. Så under Stortingets spørretime 5. nov 1980 spurte stortingsrepresentant Hanna Kvanmo den daværende utenriksministeren Knut Frydenlund om hva Utenriksdepartementet hadde gjort angående saken og om de blant annet hadde reist en protest til Folkerepublikken Kina. Utenriksministeren forklarte at Kina ikke hadde tiltrådt prøvestansavtalen fra 1963, som forbød all type prøvesprengning av atombomber, men at Norge hadde anmodet Kina om å tiltrå avtalen. Han forklarte videre at de ikke hadde noen planer om å klage på hendelsen, da denne mengden radioaktivitet bare utgjorde 1% av den konstante radioaktiviteten vi får fra solen. Men da Hanna Kvanmo igjen oppfordret utenriksministeren til å protestere på hendelsen sa han seg villig til å tenke på det. Utenriksministeren opplyste om at Kina ønsket å tre inn i det internasjonale samarbeidet, og da ville det være lurt av Kina å slutte seg til prøvestansavtalen, men av den samme grunnen tror jeg også han valgte å føre en mer diplomatisk tone ovenfor Kina.¹⁸¹

¹⁷⁸ Russland fikk Sovjetunionens plass i FNs Sikkerhets Råd i 1991. FN-Sambandet: <http://www.fn.no/Bibliotek/FNs-historie/1970-1979> (27. jan 2014)

¹⁷⁹ Meisler, Stanley. *United Nations: The First Fifty Years*. New York: Atlantic Monthly Press, 1995, s. 195-197

¹⁸⁰ I 2014 anerkjenner de fleste FN stater Folkerepublikken Kina som det eneste Kina. Men 22 av statene i FN anerkjenner fortsatt Republikken Kina som det eneste Kina.

¹⁸¹ 22. desember 1995 valgte kommunestyret i Lillesand kommune å sende et skriv vedrørende atomprøvesprengningene i Kina og Frankrike. Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1980-81&paid=7&wid=a&psid=DIVL566&pgid=a_0739 s. 615-616 (12. apr 2014) og <https://www.stortinget.no/no/Saker-og->

Da Statsminister Gro Harlem Brundtland skulle besøke Kina i 1988 ble menneskerettighetsspørsmålet i Kina tatt opp på Stortingets spørretime 20. januar 1988. Stortingsrepresentant Per-Kristian Foss spurte daværende utenriksminister Thorvald Stoltenberg om Statsministeren ville ta opp menneskerettighetsproblematikken når hun besøkte Kina. Utenriksministeren svarte bekreftende at de norske besøkene til Kina alltid tok opp menneskerettighetsspørsmålet på besøk i Kina og at Statsministeren hadde denne gangen spesielt spurt om situasjonen til de opposisjonelle og rettspraksisen forbundet med opposisjonelle.¹⁸²

2.5 Konklusjon

Vi kan stadfeste at Norge og Kina har hatt diplomatiske relasjoner over lang tid, og når enten Norge eller Kina har fått en ny statsform var begge vært relativt ivrige etter å gjenopprette det diplomatiske forholdet med motparten. For å besvare noen grunnleggende spørsmål i dette kapitlet som er med på å bygge opp under problemstillingen for denne master oppgaven valgte jeg å dele kapitlet inn i fire tidsperioder, den første om Norges forhold med keiserriket Kina, den andre med borgerkrigstiden i Kina og de to siste med kommunistregjeringen. Et av de innledende spørsmålene jeg stilte var hva som ble gjort for å bedre relasjonene i kriser som oppstod før 1988, den gjentakende løsningen var kontakt, det å løse problemet gjennom dialog. Men da de fleste problemene som er nevnt i dette kapitlet er på grunn av situasjoner som ikke oppstod mellom Norge og Kina men hvor begge ble innblandet løste situasjonen seg ofte over tid. I situasjoner hvor andre land undertrykte Kina på en eller annen måte, som ved «unequal treaties» på 1800-tallet, Japans angrep på Kina på 30-tallet, og Kinas utestengelse fra FN frem til 70-tallet, valgte Norge å stille seg litt på sidelinjen for å vente å se hva andre stormakter foretok seg, men valgte alltid til slutt å støtte Kina. Kan man derfor ut fra de begivenhetene som er nevnt i dette kapitlet si noe om det lange forholdet har hatt betydning for om forholdet ble bedret etter problemer som oppstod? Det vil jeg påstå er vanskelig å si utfra disse eksemplene, men de avkrefter heller ikke muligheten. Det virker derimot som om det lange forholdet kan ha betydd noe for valget å

[publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1995-96&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=b_0959](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1995-96&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=b_0959)
(12. apr 2014)

¹⁸² Det er få Stortingets spørretime som tar opp menneskerettighetsspørsmålet og tibetspørsmålet før 1988, men etter 1992 blir det mer vanlig. (Ifølge hva Stortinget selv har lagt ut på hjemmesidene sine.) Stortinget: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1987-88&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=b_0534 (12. apr 2014)

gjenoppta relasjoner hver gang Kina og Norge fikk en ny statsform, selv om det viktigste på dette feltet har mest sannsynlig vært handelen.

For å konkludere noen spørsmål som ble reist gjennom kapitlet, så brukte Norge mye lengre tid på å anerkjenne den nye kinesiske regjeringen etter 1912 enn hva Kina gjorde ovenfor Norge etter 1905, siden Kina anerkjente den norske regjeringen allerede i 1906, mens den norske ikke anerkjente den kinesiske før i 1929. En viktig årsak til dette var de mange konkurrerende regjeringene i Kina etter 1912. Både Folkeforbundet og FN var med på å bringe Norge og Kina nærmere hverandre. Norge var sjokkert over at Japan, som var sett på som en sivilisert nasjon, kunne angripe et av medlemsstatene i Folkeforbundet, men på grunn av gode relasjoner med Japan, var den norske regjeringen noe sene med å fordømme hendelsen og forlange Folkeforbundet til å inngå sanksjoner mot Japan. Selv om Koreakrigen i seg selv ikke skapte noen kriser mellom Norge og Kina, gjorde den det vanskelig for Norge og Kina å forbedre de diplomatiske relasjonene da de var på hver sin side i krigen.

Kapittel 3 – Dalai Lama og Tibet spørsmålet 1900-1987

Hva er Norges syn på Dalai Lama og Tibet (西藏)¹⁸³, og til Kinas behandling av tibetanere? I dette kapitlet har jeg undersøkt forholdet mellom Kina og Tibet mellom 1900 og 1987 for bedre å kunne forstå Kinas syn på Tibet-spørsmålet og hva problemet går ut på. Jeg har da også fått mer klarhet i hvorfor Kina ikke ønsker innblanding i indre anliggender. Blant annet har jeg undersøkt hvordan Kina har reagert når Norge eller Vesten har prøvd å påvirke situasjonen i Tibet. I dette kapitlet fokuserer jeg på Tibets forsøk på løsrivelse, Kinas okkupasjon av Tibet, Dalai Lamas bakgrunn og opprør og den tibetanske eksilregjeringen. Jeg belyser også hvordan Storbritannia, India og USA påvirket forholdet mellom Kina og Tibet. Hvordan var situasjonen i Tibet før 1912 og hvilken fortid er det tibetanerne kjemper for? Dette kapitlet vil hjelpe med å besvare spørsmålet, på hvilken måte har Norges forhold til Dalai Lama og Tibet påvirket eller anstrengt forholdet mellom Norge og Kina?

På det kinesiske utenriksdepartementets hjemmesider forklarer de tydelig at for å drive handel med Kina må man være innforstått med at det finnes bare ett Kina, og det er Folkerepublikken Kina. Man kan derfor ikke ha noen politiske relasjoner med eksilregjeringer, gjelder både Taiwan og Tibet, som regnes som provinser i Kina. Kinesiske myndigheter forventer også at man respekterer Kinas territoriale grenser (inkludert Tibet). Det forventes også at man overholder prinsippene for likhet, gjensidig fordel/gevinst, gjensidig respekt, gjensidig ikke-aggresjon, ikke-innblanding i hverandres interne anliggender, og fredelig sameksistens. Kinesiske myndigheter påpeker også at et lands sosiale eller ideologiske systemer ikke vil være styrende for om de velger å holde diplomatiske relasjoner med det landet. Kina er ganske åpen for at territoriale uenigheter kan bli løst senere hvis man ikke klarer å bli enige på

¹⁸³ Xizang, Tibet er så vanlig brukt, så jeg velger å bruke det i teksten min også.

det nåværende tidspunktet slik at de ikke er til hinder for gode relasjoner. Denne politikken brukes aktivt i forholdet med både Japan, India og andre naboland.¹⁸⁴

3.1 Tibet og Dalai Lama i tiden før 1911

Hvem er Dalai Lama og hvilken rolle har han spilt i Tibet? Hvorfor reagerer kinesiske myndigheter på at Dalai Lama besøker Norge og møter med representanter fra den norske staten? For å forstå hvorfor Kina reagerte så sterkt på tildelingen av Nobels fredspris til Dalai Lama må vi se litt på hva tittelen betyr, hvem den 14. Dalai Lama er og hvem hans forgjengere var. Dette delkapittelet vil redegjøre for Dalai Lamas status i Tibet og i forhold til de andre åndelige/politiske lederne i Tibet. Dette delkapittelet vil også redegjøre for forholdet mellom Kina og Tibet i tiden før 1911.

3.1.1 Dalai Lama – tibetanernes åndelige og politiske leder

Hvem er Dalai Lama og hvilken rolle har han spilt i Tibet? Hvordan har Dalai Lamas makt/autoritet forandret seg fra opprettelsen av tittelen frem til den 13. Dalai Lama? Dalai Lama¹⁸⁵ er en tittel som ble gitt til den øverste åndelige lederen i Gelug¹⁸⁶ sekten (gul hatt) skolen innen tibetansk buddhisme av den mongolske herskeren (høvdingen/kongen) Altan Khan i 1578, som i retur ble utpekt som Kublai Khans reinkarnasjon. Selv om Gelug skolen er en av de yngste innen tibetansk buddhisme ble den en av de sterkeste da den allierte seg med de mongolske herskerne på 1500-tallet.¹⁸⁷ Gelug skolen har tre svært kjente «university

¹⁸⁴ Kina har også uttalt at: “1. The sovereignty of the territories concerned belongs to China. 2. When conditions are not ripe to bring about a thorough solution to territorial dispute, discussion on the issue of sovereignty may be postponed so that the dispute is set aside. To set aside dispute does not mean giving up sovereignty. It is just to leave the dispute aside for the time being. 3. The territories under dispute may be developed in a joint way. 4. The purpose of joint development is to enhance mutual understanding through cooperation and create conditions for the eventual resolution of territorial ownership.” Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.shtml> (20. sep 2013) og <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17825.shtml> (20. sep 2013) og <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18023.shtml> (21. sep 2013) og Kinas Regjering: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.htm> (15. nov 2012).

¹⁸⁵ Den 3. Dalai Lama var den første som fikk den tittelen mens han ennå levde, de to forgjengerne ble skjenket denne tittelen etter sin død og etter at Sonam Gyatso var utpekt som den 3. Dalai Lama. Dalai Lama er bare en av flere titler som blir gitt til personer som ansees som svært åndelige og reinkarnerte/gjenfødte skikkelser. Det finnes flere typer Lamaer, som Panchen Lama, det finnes flere typer Rinpoche, som Ling Rinpoche og Reting Rinpoche og flere andre Tulku (reinkarnasjoner) som Tai Situpa og Karmapa. Dalai er mongolsk og betyr «hav», Lama er tibetansk og betyr «lærer» (guru, mentor).

¹⁸⁶ Denne skolen ble etablert av Je Tsongkhapa i 1409. Je Tsongkhapa fikk senere tittelen Je Rinpoche. Gelug (gul hatt) er den yngste men største av de fire eldste og største skolene innen tibetansk buddhisme, den eldste er Nyingma (rød hatt) og de andre to er Kagyu og Sakya. To andre store skoler er Jonang og Bon. (About.com: <http://buddhism.about.com/od/vajrayanabuddhism/tp/Schools-of-Tibetan-Buddhism.htm> (26. apr 2014)).

¹⁸⁷ Kong Dorje, en av kongene i Tibet på 1600-tallet hadde alliert seg med noen av de andre store skolene i tibetansk buddhisme, som Sakya, Jonang, og Kagyu, men så på Gelug skolen med stor skepsis da den allierte seg med mongolene.

monasteries» (universitetskloster) hvor Ganden Klosteret er den største og hvor Gelug skolens leder holder til.¹⁸⁸ Ifølge tibetansk tradisjon er Dalai Lama den reinkarnerte bodhisattvaen for medfølelse.¹⁸⁹ Fra og med den 3. Dalai Lama ble lamaen med tittelen Dalai Lama tibetanernes øverste åndelige leder, men under den 5. Dalai Lama i 1642 ble Dalai Lama også Tibets øverste politiske leder da den 5. Dalai Lama inngikk et samarbeid med mongolene og med makt samlet alle føydalherrene under et styre.¹⁹⁰ Tibet hadde tidligere vært styrt av mange klostre og høvdinger, hvor de tidligere Dalai Lamaen hadde også hatt en del politisk makt, men aldri over hele Tibet. Tibet var også for en tid en vasallstat og tributt betaler til Ming dynastiet (1368-1644). På grunn av at Tibet var delt i mange regioner med egne herskere førte dette ofte til krig mellom dem, men som en samlet stat ville de kunne beskytte seg mot de omkringliggende maktene. Den 5. Dalai Lama håpet vel også på å kunne bringe Tibet inn i en storhetstid igjen, på linje med statusen Tibet hadde hatt på 600- til 800-tallet. Hver gang en Dalai Lama døde ble en annen Lama eller høvding valgt som regent mens den neste Dalai Lama ennå var ung. Selv om Dalai Lama og Panchen Lama har for det meste siden 1600-tallet blitt sett på som de øverste åndelige og timelige lederne i Tibet har de ikke sittet alene med makten, da alle skoler har hatt sine egne ledere, som også ofte er reinkarnerte skikkelser, som Reting Rinpoche i Reting skolen.¹⁹¹ Den 5., 13. og 14. Dalai Lama er de eneste som har sittet med den fulle politiske makten og selv de måtte konstant jobbe for at lokale ledere ville støtte dem.

Panchen Lama¹⁹² er den neste høyeste Lama tittelen innen Gelug skolen. Ifølge tibetansk tradisjon er Panchen Lama den reinkarnerte bodhisattvaen for visdom, Amitābha (uendelig lys). Det var den 5. Dalai Lama som utpekte den 4. Panchen Lama, og da Panchen Lama døde startet han tradisjonen for hvordan å utpeke den neste Panchen Lama. Så hver gang Dalai Lama dør er det Panchen Lama som har hovedansvaret for å finne den reinkarnerte Dalai Lama, og motsatt når Panchen Lama dør er det Dalai Lama som har hovedansvaret for å finne

¹⁸⁸ Gelug skolens leder er ikke Dalai Lama, som er en viktig skikkelse innen skolen, men skolens leder er en person innen skolen som har oppnådd stor visdom for så å bli utpekt av Dalai Lama til å inneha stillingen i 7 år. Til tider sitter noen lengre, og ofte er det denne lederen som underviser den nye Dalai Lama, blant annet satt han som underviste den 14. Dalai Lama i 14 år. Den tredje lederen i skolen Khedrup Gelek Pelzang (1431-1438) ble senere den første Panchen Lama.

¹⁸⁹ En bodhisattva er en som har oppnådd en tilstand av perfekt opplysthet (buddhahood).

¹⁹⁰ Den norske tibet-komité: http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (2. apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

¹⁹¹ Den norske tibetkomité: <http://tibet.no/fakta-om-tibet/historie/> (18. apr 2014) og <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (18. apr 2014) og Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (21. apr 2014).

¹⁹² Lobsang Chökyi Gyalsen ble utpekt som den 4. Panchen Lama og var den første som fikk denne tittelen mens han ennå levde, de tre forgjengerne ble så skjenket denne tittelen etter at den 4. Panchen Lama var utpekt.

den neste Panchen Lama.¹⁹³ Det skjer ved å lese skyene og andre naturtegn som viser hvilket område barnet er i og når de kommer til området vil de besøke flere hjem med barn for så å presentere barnet med flere leker og for å se om barnet klarer å velge ut de samme lekene Lamaen brukte som liten. Dette blir gjentatt flere ganger for å forsikre seg om at de har funnet den rette personen, den gjenfødte Lama. Munkene som blir sendt ut for å finne den reinkarnerte lamaen går også til andre ledere, blant annet orakler for å få hjelp til å finne den nye lamaen.

I 1876 ble den 13. Dalai Lama, Thupten Gyatso født. Thupten Gyatso ble utpekt av den 8. Panchen Lama ved hjelp av Nechung oraklet, og andre abbeder. I 1882 ble han ordinert til munk av Tatsak Rinpoche, daværende regent i Tibet. Men han måtte undervises av forskjellige åndelige ledere i flere år før han kunne ta over rollen som den øverste åndelige lederen i Tibet. Det er derfor ikke slik at all makten i utpekelsen av neste lama eller styret over Tibets åndelige og politiske tilværelse ligger hos en mann selv om Dalai Lama til tider har hatt mye makt. 27. september 1895 ble all den religiøse og politiske makten gitt til den 13. Dalai Lama, i en tid hvor Qing Kinas makt i Tibet var minimal og hvor både Russland og Storbritannia kjempet om innflytelse i Tibet. Den 13. Dalai Lama oppnådde mer makt enn sine forgjengere men klarte ofte ikke å innføre reformer for å modernisere Tibet da Tibets adelsmenn og abbeder fortsatt hadde stor makt og ønsket ikke å reformere landet. Dalai Lama måtte derfor handle på en slik måte at de ikke ville gjøre opprør.¹⁹⁴

3.1.2 Det tibetanske samfunnet

Mange kilder regner med at nesten 95 % av tibetanerne var enten leilendinger eller slaver til de resterende 5% av befolkningen, som var de åndelige lederne. Hvordan ble folket behandlet? I Vesten tenker man ofte på Tibet som et Shangri-La, et demokrati, et fredens land, men var det virkelig slik før 1950?

¹⁹³ Dalai Lama er den høyeste åndelige lederen i tibetansk buddhisme. Når Panchen Lama dør, blir den nye utpekt av Dalai Lama. Når en ny person blir valgt som den neste lamaen er det fordi de blir sett på som den forrige lamaens reinkarnasjon. Når den 10. Panchen Lama døde i 1989 utpekte Dalai Lama den 11. Panchen Lama, men han ble ikke akseptert av regjeringen i Kina da Dalai Lama var i eksil og en forræder av staten, så de utpekte sin egen kandidat.

¹⁹⁴ Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (21. apr 2014) og About.com: <http://buddhism.about.com/od/vajrayanabuddhism/a/tibetfreedom.htm> (26. apr 2014) og http://buddhism.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=buddhism&cdn=religion&tm=4675&f=00&su=p284.13.342.ip_&tt=2&bt=8&bts=9&zu=http%3A//www.bbc.co.uk/dna/h2g2/A415450 (28. apr 2014) og H2G2: http://h2g2.com/edited_entry/A415450 (26. apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

Tibet deles tradisjonelt inn i tre regioner/provinser som heter U-tsang, Kham og Amdo, hvor U-tsang tidligere var delt i regionene U og Tsang. Dalai Lama har blitt gjenfødt 12 ganger i Tibet, hvorav 7 ganger i U-tsang, 4 i Kham og 1 i Amdo. Men den 4. Dalai Lama ble gjenfødt i Mongolia og den 6. Dalai Lama i India.¹⁹⁵ Tibet ble styrt av Panchen Lama eller en annen regent når Dalai Lama ikke var myndig. Staten ble administrert av et råd på fire personer kalt Kashag og 4-500 legmenn valgt blant aristokratiet og abbedene. Tibet var under Dalai Lama et veldig mannsdominert samfunn med Dalai Lama som øverste autoritet, men har etter gjeninnlemmelsen i Kina blitt et mer likestilt samfunn mellom kjønnene og klassene.¹⁹⁶ Tibet var også delt inn i et klansystem og et klostersystem som kontinuerlig kjempet seg imellom om makten.¹⁹⁷ Derfor hadde Dalai Lama en nokså begrenset makt utenfor Lhasa og de andre områdene Gelug sekten styrte. Men den 13. Dalai Lama hadde klart å forene alle klanene i Tibet igjen mot en felles ytre fiende i stedet for å krige innbyrdes. Tibetaneerne hadde ikke bare vært delt i grupper grunnet de forskjellige grupperingene inne buddhismen, men også på grunn av etniske grupperinger mellom de som bodde rundt for eksempel Ladakh, Lhasa, Kham, og Amne Machin.

Inntil 1950 hadde rundt 90% av tibetanerne ingen rettigheter. Kinesiske myndigheter lot tibetanerne beholde mye av sitt gamle styresett mellom 1951 og 1959, men fra 1959 ble det tibetanske teokratiet i stor grad fjernet. Den menige tibetaner var enten livegne eller slave til det lokale klosteret eller den lokale adelen. På grunn av dette var befolkningen sett på som en eiendel, som kunne straffes og behandles som man ville, enten om det var å selge dem, eller straffe dem med fysiske avstraffelser som å kutte av hender, føtter, nese, tunge eller annet. Unge gutter i ung alder ble tatt fra familiene sine og tvunget inn i klostersystemet, hvor de selv kunne bli utsatt for voldtekt. Det var som regel verre for kvinnen enn mannen. Klostrene var loven. Det er derfor ikke slik at alle tibetanere savner tiden før 1950, og det finnes også tibetanere som lever utenfor Tibet som ikke savner den tiden. Men de fleste tibetanere som forlot Tibet i 1959 var de tilknyttet den øverste klassen og derfor mistet sitt gode liv. Det finnes derfor en rekke tibetanere rundt i verden som lever et bedre liv nå enn under Dalai Lamas styre. Tibet var med andre ord ikke et Shangri-la.¹⁹⁸ Den 13. Dalai Lama prøvde etter

¹⁹⁵ Den 14. Dalai Lama er den eneste som ble født i Amdo, på det tidspunktet en del av Kina. Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (21. apr 2014).

¹⁹⁶ Aftenposten, torsdag 7. desember 1989, s. 8 reportasjer.

¹⁹⁷ The CIA's Secret War in Tibet by Kenneth Conboy and James Morrison: agentura.ru/library/THECIA.doc (3. nov 2014).

¹⁹⁸ Ikke nødvendigvis alle var slaver, noen tibetanere var sikkert leilendinger. Aftenposten: http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Tibet-var-ikke-noe-Shangri-La-7544028.html#.U1gNqPI_tW8 (25.

1911 å fjerne noen av de mest undertrykkende sidene av Tibets kloster system. Han innførte også Tibets første mynter og sedler. Etablerte Tibets første postkontor og politistasjon. Opprettet et institutt innen medisin og astrologi og den første skolen med engelsk. Styrket militæret og sendte personer til England for å studere ingeniørfag.¹⁹⁹ Fra 1913 innfører Dalai Lama noen enda større reformer. Han begynte å avskaffe føydalstatene og retten til å holde bønder som tjenere. Han forbød klostrene å kreve inn skatter og fysisk lemllestelse som straff.²⁰⁰ Selv om Dalai Lama var øverste leder, ble ikke alle forandringer godt mottatt, og mange tok det lang tid å forandre. Derfor ble fortsatt mye av volden og undertrykkelsen i Tibet fortsatt helt til 1989.

3.1.3 Forholdet til Kina

Hvor sterk var Kinas påvirkning og styre i Tibet? Det er stor uenighet i dag blant både kinesiske, tibetanske og vestlige forskere om hvordan forholdet mellom Kina og Tibet har vært. Hele eller deler av Tibet har vært underlagt de kinesiske dynastiene Yuan, Ming og Qing i forskjellig grad.²⁰¹ Men disse tre dynastiene hadde tre forskjellige styrende folkeslag. Yuan var styrt av mongolene, Ming av han-folket og Qing av mansjurene. Det er han-folket som i størst grad forbindes med kineserne og derfor blir ofte de to andre dynastiene ikke sett på som en kinesisk stat. Men selv om man ser bort fra styresettet, har det gjennom alle disse tre dynastiene foregått handel mellom tibetanere og han-folket.²⁰² Språkene er ikke nært beslektet, men er i samme språkfamilie. De har også en del kulturelle likheter på grunn av kontakten og påvirkningen fra buddhismen. Men Buddhismen fikk aldri like stor utbredelse hos han-folket som hos tibetanerne. Det er også viktig å huske at Tibet er geografisk langt unna hoffet i Beijing. Det var ikke alltid at guvernørene som var sendt til Tibet styrte på den måten de skulle og det hendte at de måtte bli erstattet.²⁰³

apr 2014) og Skepticblog: <http://www.skepticblog.org/2009/03/15/dalai-lama/> (3. nov 2014) og Michael Parenti Political Archive: <http://www.michaelparenti.org/Tibet.html> (3. Nov 2014) og Skeptoid: <http://skeptoid.com/episodes/4111> (3. nov 2014).

¹⁹⁹ Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (23. sep 2014).

²⁰⁰ His Hollines the 14. Dalai Lama: <http://www.dalailama-archives.org/texts.php?pageID=30> (27. sep 2014).

²⁰¹ Det meste av Tibet er en del av Kina i dag, foruten noen regioner i sør som er en del av India. Disse regionene ble en del av India på begynnelsen av 1900-tallet da britene tok området.

²⁰² Kina har i mange hundre år bestått av en samling av mange etniske grupper, og selv om Han-kineserne ikke alltid har styrt har de vært den største befolkningsgruppen og derfor forbindes de med ordene Kina og kineser.

²⁰³ His Hollines the 14. Dalai Lama: <http://www.dalailama-archives.org/texts.php?pageID=28> (27. sep 2014).

Storbritannia og Russland hadde begge kjempet for innflytelse i Tibet på 1800-tallet mens Tibet var underlagt Qing Kina.²⁰⁴ I 1904 marsjerte britiske soldater inn i Tibet og påtvang Tibet å trekke en grense mellom India og Tibet som var til britenes fordel slik at deler av sørlige Tibet ble en del av India, noe de senere kinesiske regjeringene aldri har godkjent. Den 13. Dalai Lama flykter til Mongolia. Storbritannia okkuperte Tibet for en stund men overgav Tibet til Kina igjen etter å ha kommet til enighet med Kina om at Kina styrte Tibet men at Storbritannia kunne drive handel der.²⁰⁵ For å stanse «the great game», en konkurranse mellom Storbritannia og Russland om å tilegne seg land i Asia, godtok både Storbritannia og Russland Kinas overhøyhet i Tibet i 1907. Da Storbritannia hadde invadert Tibet i 1904 ble Tibet tvunget til å underskrive en rekke avtaler hvor Kinas overhøyhet ikke var nevnt, men da Kina klaget på dette skrev Storbritannia noen nye avtaler i 1906 og 1907 som anerkjente Kinas *de jure* overhøyhet i Tibet, selv om dette var muligens mest for å tilfredsstille Russland. I 1908 besøker Dalai Lama det kinesiske hoffet, kildene er litt uenige i hvorfor. Noen kilder sikter til at han var villig til å anerkjenne Kinas styre i Tibet mens andre sikter til at han ønsket å be om større frihet. Det kinesiske hoffet ender med å styre forhandlingene. Dalai Lama ender med å få fem togvogner fulle av gaver og Tibet går fra å være et territorium til å bli en provins i Kina.²⁰⁶ Dalai Lama som hadde flyktet under Storbritannias angrep vendte i 1909 tilbake til Tibet, men da han skrev et brev til myndighetene i Beijing i 1910 for å stanse de styrkene som var på vei til Tibet for å gjenopprette Kinas *de facto* overhøyhet, ble Dalai Lama straks avsatt som den høyeste politiske leder i Tibet av den kinesiske stat. Storbritannia, Nepal, Bhutan og Sikkim protesterte alle på invasjonen uten at det kinesiske hoffet brydde seg.²⁰⁷ Hva var grunnen for disse andre statene til å protestere? For de små statene var det nok

²⁰⁴ Det er stor uenighet om hvor lenge Tibet har vært en del av Kina, spesielt siden Qing (og Yuan) dynastiet ikke var styrt av Han kineserne men mandsjuene (og mongolene) og det er stor uenighet i hvor stor grad Tibet var en del av Ming dynastiet, men de fleste er enige i at Tibet har vært en del av Kina siden 1950. Det er noen tibetanske grupper som kjemper om fullstendig løsrivelse, mens andre kjemper for mer selvstyre innen Kina. Det er også et ønske om at de tibetanske områdene som ligger utenfor provinsen Tibet skal bli en del av Tibet igjen.

²⁰⁵ Dette var nokk en avtale som ble mer påtvunget Kina grunnet Kinas svakhet enn en avtale Kina så seg fortjent med. Men det samme kan sies om mange av de avtalene som Tibet måtte si seg villig til å signere med Kina og andre utenforstående makter. About Religion: <http://buddhism.about.com/od/The-Dalai-Lamas/a/The-13th-Dalai-Lama-Part-1.htm> (27. sep 2014).

²⁰⁶ Det meste av Amdo og Kham hadde allerede blitt en del av kinesiske provinser på 1700-tallet. Dette var områder som tibetanere sloss med kinesiske krigsherrer om på begynnelsen av 1900-tallet uten at de noen gang fikk full kontroll. For det meste kontrollerte regentene i Tibet et område som følger de samme grensene som dagens provins, altså noe større enn provinsen som eksisterte på slutten av 1800-tallet. His Hollines the 14. Dalai Lama: <http://www.dalailama-archives.org/texts.php?pageID=30> (27. sep 2014) og About Religion: <http://buddhism.about.com/od/The-Dalai-Lamas/a/The-13th-Dalai-Lama-Part-1.htm> (27. sep 2014).

²⁰⁷ Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties10.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties11.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties12.html> (21. apr 2014) Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

mest av frykt for at kinesiske styrker kom nærmere og kunne derfor true deres egen sikkerhet. For Storbritannia var det nok mest fordi de selv håpet å kunne øve en del innflytelse i Tibet uten å måtte bruke for mye tid eller penger, noe som ville bli vanskeligere igjen hvis Kina bestemte seg for å stenge grensene inn til Tibet. Dalai Lama flyktet igjen til India i 1910 da kinesiske styrker ble sendt mot Lhasa. Avsettelsen av Dalai Lama som Tibets leder ble bare utført på papiret grunnet at begge hærstyrkene som Kina sendte ble slått tilbake. Da Qing dynastiet falt i 1911 ble de resterende mandsjustyrkene forvist fra Tibet og Dalai Lama kunne konsolidere sin makt i Tibet. Etter å ha blitt influert av Vesten bestemte Dalai Lama seg for å reformere Tibet, men samtidig endte han med å styrke sin politiske autoritet slik at all makten igjen ble gitt til ham, noe som ikke hadde vært tilfellet siden den 5. Dalai Lama.²⁰⁸

3.2 Tibets forsøk på løsrivelse og selvstendighet

Hva var Tibets stilling i verden før 1951, ble Tibet noen gang anerkjent som en egen stat etter Qing-dynastiets fall? Dette delkapittelet vil redegjøre for forholdet mellom Kina og Tibet i tiden mellom 1911 og 1950. Dette kapittelet er også det som virkelig beskriver det eksisterende problemgrunnlaget mellom Kina og Tibet. Var Tibet selvstendig for så å bli okkupert av Kina, eller var de hele tiden en del av Kina? Mellom 1912 og 1951 opererte Tibet for det meste som en selvstendig stat, selv om både den nasjonalistiske regjeringen og den kommunistiske regjeringen var imot at Tibet skulle løsrives fra Kina.²⁰⁹ Begge disse regjeringene hadde gjentatte ganger prøvd å inngå avtaler med tibetanerne hvor det ble lovet at Dalai Lama skulle få styre i Tibet og at Tibet ville være en egen stat i en kinesisk føderasjon, men Dalai Lama nektet hver gang.²¹⁰ Siden de konkurrerende regjeringene i Kina hadde nok med å bekjempe hverandre og lokalekrigsherrer var det ikke før kommunistene vant at de hadde tid og krefter til igjen å hevde sin rett i Tibet, noe de gjorde i 1951. På grunn av at den kommunistiske regjeringen i Kina har et ganske forskjellig bilde på hendelsene i

²⁰⁸ Det var fortsatt diverse kinesiske krigsherrer som styrte i nord og øst i Tibet, dagens Qinghai og Sichuan. Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (21. apr 2014) og About.com: <http://buddhism.about.com/od/vajrayanabuddhism/a/tibetfreedom.htm> (26. apr 2014) og http://buddhism.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=buddhism&cdn=religion&tm=4675&f=00&su=p284.13.342.ip_&tt=2&bt=8&bts=9&zu=http%3A//www.bbc.co.uk/dna/h2g2/A415450 (28. apr 2014) og H2G2: http://h2g2.com/edited_entry/A415450 (26. apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

²⁰⁹ Da Qing-dynastiet falt i 1912, ønsket flere provinser i Kina å bryte ut av Kina, blant annet Mongolia og Tibet. På grunn av stridende regjeringer og borgerkrig hadde ikke Kina ressurser til å tvinge alle provinsene til å forbli en del av Kina. Men da Andre verdenskrig sluttet i 1945 var det bare Mongolias løsrivelse, godt støttet av Sovjetunionen, som ble godkjent av verdenssamfunnet.

²¹⁰ Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet1.html> (21. apr 2014).

Tibet en hva den tibetanske eksilregjeringen har fører dette til at man må luke ut fakta fra egne perspektiver.²¹¹

3.2.1 Den 13. Dalai Lama erklærer Tibet selvstendig

Verdenssamfunnet var på begynnelsen av 1900-tallet i endring. Europa var på randen til å starte det som er kjent som 1. Verdens krig. Kina var i borgerkrig hvor blant annet flere grupper ønsket å bryte ut av et samlet Kina, både etniske minoriteter og han grupper. Hva skjedde i Tibet på denne tiden og hvordan påvirket dette lamaenes maktposisjon i Tibet? I hvilken grad ble Tibet anerkjent av verdenssamfunnet? Hvordan forholdt Japan seg til Tibet?

Etter at de kinesiske hærstyrkene var blitt forvist fra det meste av Tibet ble de gjenværende kinesiske offiserene i Tibet tvunget til å signere to avtaler i 1912. Disse avtalene beordret alle kinesiske offiserer og soldater ut av Tibet, og bare det mest nødvendige av utstyr ble tillat å ta med. Noen representanter fra Nepal signerte som vitner. Avtalene beskrev i detalj hvordan dette ville foregå og at de gjenværende kineserne i Tibet ville bli behandlet med respekt.²¹² I løpet av året erklærte Tibet sin uavhengighet og opprettelsen av en republikk, selv om det i realiteten var et teokrati med Dalai Lama som øverste leder.²¹³ Det ble ikke foretatt noen demokratiske valg av ledere. Den 13. Dalai Lama som hadde flyktet til Sikkim, India i 1910 kunne igjen returnere til Tibet i januar 1913. 8. januar 1913 signerte Agvan Dorzhiev og tre andre tibetanere under på en traktat med Mongolia hvor de anerkjente hverandres suverenitet. Agvan Dorzhiev var en av den 13. Dalai Lamas utsendinger og utenriksminister for en tid, men hadde i dette tilfellet ikke mottatt autorisasjon fra Dalai Lama til å kunne inngå avtaler med noen andre stater. 13. februar 1913 offentliggjorde han fempunktsuttalelsen om Tibets uavhengighet/selvstendighet og Tibet ble erklært en stat. Planen beskrev i hovedsak Tibet som et selvstendig territorium med den fredelige religionen buddhisme og Dalai Lamas første mål for Tibet. I denne uttalelsen ba Dalai Lama på nytt Tibets ledere med å opphøre med unødvendig vold mot Tibets borgere.²¹⁴

²¹¹ De fleste tibetanere i eksil er tibetanere som tidligere hørte til Tibets adelsklasse eller deres etterkommere. Den kinesiske regjeringen: http://english.gov.cn/official/2011-07/11/content_1904075.htm (29. apr 2014).

²¹² Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china1.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china2.html> (21. apr 2014).

²¹³ Den norske tibetkomite: <http://tibet.no/fakta-om-tibet/historie/> (27. apr 2014).

²¹⁴ Dette var en uttalelse som Dalai Lama hadde skrevet uten de kinesiske myndighetenes aksept. Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china1.html> og (21. apr 2014) og Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (21. apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

Foruten den mongolske staten, som også ble dannet ved å bryte ut av Kina da Qing dynastiet falt, var det ingen andre stater som offisielt anerkjente den tibetanske staten da de mente den var en del av Kina på en eller annen måte.²¹⁵ Muligens den viktigste grunnen til at kommunistene ikke gikk inn i Mongolia i 1951 for å hevde sin rett der også var at Mongolia ble beskyttet av Sovjetunionen.²¹⁶ Den tibetanske eksilregjeringen hevder likevel at det er flere andre tegn på at de var en egen stat før 1951, blant annet Simla Accord avtalen²¹⁷ som ble inngått med Storbritannia i 1914, hvor regioner i sørlige Tibet ble avgitt til India, en avtale som Kina aldri anerkjente og grunnen til at Kina gikk til krig med India i 1962.²¹⁸ Kina på sin side hevder at denne avtalen har ingen validitet da Kina trakk seg fra avtalen og Tibet var en del av Kina og kunne derfor ikke inngå avtaler som gjaldt rikets grenser. Avtalen ble dessuten inngått i hemmelighet mellom Storbritannia og Tibet, en avtale som Storbritannia ikke

²¹⁵ Noen kilder opplyser at Tibet og Mongolia anerkjente hverandre den 11. januar 1913. Flere stater, blant annet Storbritannia, anerkjente en viss autonomi i Tibet ofte i form av indre selvstyre men utenrikspolitisk underlagt Kina. Til en viss grad likt dagens situasjon for Hong Kong med et land to styresett.

<https://sites.google.com/site/legalmaterialsontibet/home/eden-memorandum> (21. Apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

²¹⁶ Andre kinesiske regjeringer hadde gjort militære forsøk på å få kontroll i Mongolia igjen uten hell før kommunistene kom til makten. Kina ønsket ikke å starte en krig med Sovjetunionen over Mongolia på dette tidspunktet. Mongolias adelsmenn erklærte Mongolia selvstendig 29. desember 1911 og opprettet en teokratisk stat. Siden Kina ble delt mellom flere konkurrerende regjeringer var det noen som til en viss grad aksepterte Mongolias og Tibets autonomi, men de fleste prøvde gjentatte ganger å få dem til å akseptere «Five Races Under One Union», en føderasjon hvor Han kineserne, mandsjuene, mongolene, tibetanerne og uigurene/Hui kineserne utgjorde fem stater i et samlet Kina. Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties14.html> (21. apr 2014) og Google books:

http://books.google.no/books?id=mhJY7VgEWTUC&pg=PA2003&dq=reins+of+liberation&sig=ACfU3U1gNusc78Fwt-lkrPBBSb7FuHKDMQ&redir_esc=y#v=onepage&q=reins%20of%20liberation&f=false (27. apr 2014).

²¹⁷ Forhandlingene for Simla avtalen ble startet i 1913 av representanter for Storbritannia, Tibet og Republikken Kina. Den kinesiske representanten, Ivan Chen, trakk seg fra forhandlingene 3. juli 1914, som førte til at Storbritannia og Tibet omgjorde avtalen seg imellom. Kina trakk seg fra avtalen da de ikke ble enige om hvor grensa mellom ytre og indre Tibet skulle gå og en del andre krav Tibet og Storbritannia stilte. Mens avtalens første utkast sa at den tibetanske provinsen U-tsang og den vestlige delen av provinsen Kham skulle være styrt av Tibet men med kinesisk overhøyhet, som betød at Kina styrte Tibets utenrikspolitikk, skulle den tibetanske provinsen Amdo og den østlige delen av Kham ligge under kinesisk styre, og den sørlige delen av Kham under britisk India. Denne avgrensningen har omtrent den samme avgrensningen som i dagens kommunistiske Tibet, hvor U-tsang og vestlige Kham utgjør provinsen Tibet, Amdo utgjør Qinghai og den østlige delen av Kham utgjør den vestlige delen av Sichuan.

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03068376708731991#.U1Ugr_1_so4 (21. apr 2014) og Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties16.html> (21. apr 2014) og South Dakota State University: <http://www.sdstate.edu/projectsouthasia/loader.cfm?csModule=security/getfile&PageID=863071> (21. apr 2014).

²¹⁸ Krigen brøt ut 20. oktober 1962 da Kina angrep India da de ikke ble enige om grensene og på grunn av at India hadde valgt å gi Dalai Lama og andre tibetanere asyl. Krigen sluttet 20. november det samme året da Kina trakk seg ut fra de fleste områdene de hadde tatt i India og de erklærte en våpenhvile. Det er fortsatt uenigheter mellom Kina og India om hvor den virkelige grensen mellom de to statene går og en rekke grenseavtaler har blitt brukt og delvis godkjent opp gjennom årene, som Johnson Line (1865), Macartney-MacDonald Line (1899), McMahon Line (1914) og Line of Actual Control (1962). Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties16.html> (21. apr 2014).

offisielt godkjente før 1937.²¹⁹ I 1918 kom Tibet og Kina igjen i en grensetvist hvor Storbritannia endte som meglar og hvor det ble laget en avtale som bygget videre på den i 1814, uten direkte å nevne den, hvor grensene ble helt klare. Dette var en avtale som ikke var til verken Kinas eller Tibets beste.²²⁰

Da den 13. Dalai Lama, døde i 1933 hadde han ennå ikke rukket å innføre en rekke av de reformene han hadde forespeilet seg. Årsakene til det kan være mange, men to av de viktigste grunnene var nok at han fortsatt måtte trå varsomt for ikke å miste makten til adelsmennene eller abbedene. Ved Dalai Lamas død tok den 5. Reting Rinpoche, Jamphel Yeshe Gyaltzen (1912-1947), over som regent i Tibet.²²¹ I 1941 ble han avsatt som regent og kastet i fengsel hvor han døde seks år senere. Begrunnelsen for å kaste ham i fengsel var at han var korrump, siden han undertrykket folket og lå med damer. I fengselet ble han utsatt for tortur og forgiftning, som viser at selv de øverste lederne ikke var trygge og at det var interne stridigheter om makten. I 1934 ble forholdene mellom Tibet og Kina litt bedre igjen da Kina sendte en delegasjon som overrakte kondolanser over den 13. Dalai Lamas død. Dette åpnet også for mer kontakt mellom de to regjeringene, noe det tibetanske aristokratiet ikke var like glad for og hvor noen gikk så langt at de gjorde opprør mot den tibetanske regjeringen. Men opprøret ble straks slått ned. Største parten av tibetanerne var på dette tidspunktet fortsatt leilendinger som jobbet for å brødfø adelsmenn eller klostre.²²²

3.2.2 Den 14 Dalai Lama blir født

Tenzin Gyatso²²³ ble født 6. juli 1935 i den tibetanske provinsen Amdo, en del av den kinesiske Qinghai (青海) provinsen, som Lhamo Thondup.²²⁴ Foreldrene var rike og drev deres egen bondegård med hester, sauer, bygg, bokhvete og poteter. Gården ble drevet av familietjenerne og inntekten fra hestesalg ga familien råd til fine klær. Men det diskuteres

²¹⁹ Storbritannia reviderte sitt syn på Tibets autonomi 29. oktober 2008, fra at Kina hadde overhøyhet (suzerainty) over Tibet men ikke fullt styre til at Tibet var en del av Kina med kinesisks suverenitet (sovereignty). The Economist: <http://www.economist.com/node/12570571> (21. apr 2014).

²²⁰ Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties18.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties19.html> (21. apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

²²¹ Reting Rinpoche er som regel den styrende abbeden i Reting Klosteret og det var også den 5. Reting Rinpoche. Tenzin Jigme Thutob Wangchuk (1948-1997) tok over som den 6. Reting Rinpoche etter den femtes død. Den 5. Reting Rinpoche var den som fant og senere underviste den 14. Dalai Lama. Kina ser på ham som en god munk.

²²² De fleste adelsmenn var reinkarnasjoner, personer som ble gitt mye makt i for av sin tittel.

²²³ Navnet har flere stavemåter, men disse er de mest vanlige: Dainzin Gyaco og Danzeng Jiacao (丹增嘉措).

²²⁴ Landsbyen het Takster og hadde kun 20 familier, men de fleste familiene var nok store familier med slaver/tjenere.

hvor høy status familien hadde, men det som er sikkert er at de var en velstående familie. Tenzin Gyatso var en av 16 barn, men bare 7 overlevde.²²⁵ Som 2-åring ble han utpekt som den 14. Dalai Lama av den 10. Panchen Lama. 22. februar 1940, og mens han ennå ikke var fylt 5 år, ble Lhamo Thondup tatt med til Potala Palasset og innsatt som Tibets åndelige leder hvor han offisielt oppgav navnet sitt og ble Tenzin Gyatso, den 14. Dalai Lama. To av hans brødre ble ved andre anledninger også utpekt som tulkuer, altså reinkarnasjoner. Hans eldste bror Thubten Jigme Norbu ble utpekt som den gjenfødte Taktser Rinpoche av den 13. Dalai Lama, mens den yngre broren Tenzin Choegyal ble utpekt som den gjenfødte Ngari Rinpoche, begge høye åndelige ledere.²²⁶ De første årene i oppveksten lærte unge Tenzin Gyatso å snakke en dialekt av Mandarin da hans familie ikke kunne snakke tibetansk.²²⁷ Da den 14. Dalai Lama ble seks år tok noen munkere ham med seg til Lhasa hvor han begynte på munkeskolen. Ma Bufeng var den lokale krigsherren i Qinghai på denne tiden, en muslimsk Hui-kineser, og var ikke så ivrig på at det skulle utpekes en ny Dalai Lama. Etter at Tenzin Gyatso ble utpekt som den 14. Dalai Lama ble han plassert i husarrest. Familien måtte senere betale løsepenger for å kunne flytte til Lhasa.²²⁸

Den 3. Taktra Rinpoche, Ngawang Sungrab Thutob (1874-1952), tok over som regent i 1941 og satt frem til 1950 da den 14. Dalai Lama tok over som regent.²²⁹ I 1942 opprettet Tibet et utenriksdepartement og det ble sendt delegater til Storbritannia, Nepal, Bhutan og Sikkim, og i 1946 sendte det tibetanske utenriksdepartementet gratulasjoner til både Kina og India i tillegg til Storbritannia og USA over å ha vunnet i Andre verdenskrig.²³⁰ På grunn av Indias uavhengighet fra Storbritannia 15. august 1947 ble Tibet usikker på sitt ståsted i forhold til India siden Tibet fortsatt gjorde krav på de områdene Storbritannia hadde tatt over 50 år tidligere, men 11. juni 1948 valgte den tibetanske regjeringen motvillig å akseptere Nehrus

²²⁵ About News: <http://worldnews.about.com/od/tibet/p/Dalai-Lama.htm> (18. sep 2014) og The Tibet Album: http://tibet.prm.ox.ac.uk/photo_1999.23.1.14.1.html (18. sep 2014) og Encyclopedia of World Biography: <http://www.notablebiographies.com/Co-Da/Dalai-Lama.html> (23. sep 2014).

²²⁶ Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/from-birth-to-exile> (25. apr 2014).

²²⁷ Google books:

<http://books.google.fr/books?id=NH5vuMA7LYcC&printsec=frontcover#v=snippet&q=%22broken%20Chinese%20regional%20dialect%22&f=false> (19. sep 2014).

²²⁸ Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. aug 2014) og Den norske tibetkomité <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (22. apr 2014) og Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/from-birth-to-exile> (25. apr 2014).

²²⁹ Taktra Rinpoche er som regel den styrende abbeden i Taktra Klosteret. Han var også en av de som underviste den 14. Dalai Lama. Kina ser på den 3. Taktra Rinpoche som en separatist og for slaveri, men den 4. Taktra Rinpoche er likt av den kinesiske staten da han fordømmer Dalai Lama og hans gruppe for bråk og skade på den tibetanske tro og liv. (Xinhua: http://news.xinhuanet.com/newscenter/2008-03/27/content_7865199.htm (26. apr 2014)).

²³⁰ Canonymous Press: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (22. apr 2014).

regjering i India selv om den Indiske regjeringen ikke anerkjente Tibet som en selvstendig stat da India ønsket å bevare et godt forhold til den store naboen Kina. Rundt den samme tiden sendte USA i hemmelighet en melding til Tibet om at de ikke anerkjente Tibet som en selvstendig stat.²³¹ Da den tibetanske regjeringen ble klar over at kommunistene hadde slått nasjonalistene sendte de 1. november 1949 et brev til den kommunistiske regjeringen for å oppfordre til fred mellom Tibet og Kina og i håp om at den kommunistiske regjeringen ville anerkjenne den tibetanske selvstendigheten.²³²

3.3 Tibet under kommunistpartiets styre

I denne delen av kapitlet kommer jeg til å fokusere på hendelsene som førte til konstante demokrati demonstrasjoner i Tibet, Dalai Lamas flukt til Tibet og dannelsen av den tibetanske eksilregjeringen. Hvordan endret forholdene i Tibet seg etter kommunistenes overtagelse? Hvordan ser Kinas myndigheter på situasjonen i Tibet? Hva er den kinesiske regjeringens holdning til Dalai Lama og den tibetanske eksilregjeringen? Forskjellige kinesiske styrker hadde ved flere anledninger forsøkt å ta Tibet tilbake mellom 1911 og 1950, men grunnet borgerkrig og krigen med Japan var det først i 1950 med et samlet Kina at de kunne konsentrere seg om å samle resten av det gamle riket.²³³ Regionen Tibet ble igjen en del av Kina i 1950 da kommunistene tok Tibet og tvang folkets ledere, blant annet den fjortende Dalai Lama, til å signere en avtale kalt «17 punkts avtalen». Regionen Tibet er en del større enn provinsen Tibet, da mye av området hører nå til naboprovinser som Qinghai og Sichuan. Verden er kjent med at det har siden 1950 vært gjentatte opprør og demonstrasjoner mot det kinesiske styret over Tibet. Demonstrasjonene har de senere årene også inkludert tibetanske munkes som setter fyr på seg selv eller som faster/sulter seg selv.²³⁴ Demonstrasjonene er både for ønske om selvstyre, reelt indre selvstyre og mer human behandling.²³⁵ Tibetanere og Tibets befolkning er ikke de eneste som demonstrerer for mer selvstyre og frihet, men det er

²³¹ India ble en «dominion» stat 15. august 1947 og fikk full selvstendighet 26. januar 1950. Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014).

²³² <https://sites.google.com/site/legalmaterialsontibet/home/1949-tibet-china> (21. apr 2014).

²³³ The CIA's Secret War in Tibet by Kenneth Conboy and James Morrison: agentura.ru/library/THECIA.doc (3. Nov 2014).

²³⁴ Over 71 tibetanere siden 2009, de fleste munkes, har satt fyr på seg selv i protest mot den kinesiske okkupasjonen av Tibet. Andre kilder gir tall rundt 130. (Amnesty: <http://www.amnesty.no/ikke-publisert/tibet-brenner-seg-til-d%C3%B8de> (3. apr 2014)).

²³⁵ Autonomi og selvstyre: Mange tibetanere ønsker full løsrivelse fra Kina og fullt selvstyre, mens andre er villige til å forbli en del av Kina så lenge de oppnår virkelig autonomi. Da dagens grenser for Tibet ble opprettet i 1965 ble Tibet en av fem autonome provinser (de andre er Indre Mongolia, Xinjiang, Ningxia og Guangxi), men da kommunistpartiet ofte trumfer de lokale ledernes beslutninger har de bare de jure autonomi og ikke de facto autonomi.

de vi hører mest om og kjenner best i Norge.²³⁶ På grunn av den konstante undertrykkelsen av tibetanere i Kina og strømmen av tibetanere som forlater landet har den tibetanske befolkningen i Kina hatt en lav vekst siden 1950.²³⁷

3.3.1 Kommunistene inntar Tibet

Etter hva man regner som tibetansk territorium begynte kinesiske soldater å marsjere inn i Tibet høsten 1949, men det var først høsten 1950 at Kina for alvor sendte tropper for å tvinge Tibet til å bli en del av Kina igjen. Den 7. oktober 1950 marsjerte 80 000 kinesiske soldater mot Lhasas 8500 soldater. De kinesiske soldatene vant kjapt, men de viste også ære ved ikke å angripe sivile, og lot tibetanske soldater som overgav seg selv, og ga fra seg våpnene, lov til å vende hjem. 11. november 1950 mottok FN et brev hvor Tibet klaget på Kinas invasjon og spurte FN om hjelp, men El Salvador var det eneste landet som protesterte på Kinas invasjon av Tibet.²³⁸ Like før de ble beseiret valgte Tibets ledere etter å ha forhørt seg med Nechung oraklet å overføre den politiske makten til Dalai Lama. 17. november 1950 i Norbulingka Palasset holdt de en seremoni hvor Dalai Lama ble gitt den politiske makten over Tibet.²³⁹ Like etter valgte Dalai Lama to statsministere til å hjelpe seg med oppgavene, en munk og en legmann. Han sendte så ut fire delegasjoner, en til Kina for å be dem revurdere angrepet på Tibet, og én hver til USA, Storbritannia og Nepal for å be om hjelp, men alle ble avslått da Kina hadde blitt lovet at alle tidligere kinesiske områder, Tibet inkludert, skulle returneres til Kina. Statsledere i USA og Storbritannia var ivrige på å velte den kommunistiske regjeringen i Kina, men hadde ikke tro på støtte til dette fra egen befolkning. Da Tibet ikke kunne forvente noe hjelp utenfra sendte de nok en delegasjon til Beijing, denne gangen ledet av Ngabo Ngawang Jigme, en av guvernørene i Tibet. Dalai Lama hadde bare gitt delegasjonen

²³⁶ Andre etniske minoritetsgrupper (og områder) som også demonstrerer i ulikt omfang er uigurene i Xinjiang (Øst-Turkistan), mongolene i Indre-Mongolia (Neimenggu), Hui-befolkningen i Ningxia og Mandsjurenene i nord-øst Kina.

²³⁷ Det er stor uenighet i hvor stor Tibets befolkning var i 1950, men noen mener den har holdt seg rundt 6 frem til nå, mens andre mener den har vokst fra rundt 1 million til rundt 6 millioner, andre igjen mener at det er mindre enn 3 millioner tibetanere i Kina. Amnesty: <http://www.amnesty.no/ikke-publisert/tibet-brenner-seg-til-d%C3%B8de> (3. apr 2014).

²³⁸ På dette tidspunktet var krigen mellom nasjonalistene og kommunistene ennå ikke helt ferdig og Koreakrigen hadde brutt ut bare noen måneder tidligere. International Campaign for Tibet: <https://www.savetibet.org/policy-center/united-nations/un-general-assembly-resolutions/> (28. apr 2014) og Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/un/un2.html> (27. apr 2014) og H2G2: http://h2g2.com/edited_entry/A2671814/conversation/view/F1822737/T5239761 (27. apr 2014).

²³⁹ Da stillingen som statsminister ble opprettet i 2001 oppgav Dalai Lama en del av sin politiske makt og i 2011 oppgav han den politiske stillingen helt. Etter en del protester fra eksilregjeringen ble han avløst som regjeringsoverhode og statsoverhode 29. mai 2011. Dette skapte en del uro blant det tibetanske folket, men ikke like mye som da Dalai Lama informerte om at stillingen som Dalai Lama også ville kunne bli fjernet etter hans død. Den norske tibet-komité: http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (2. apr 2014) og Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/retirement1> (25. apr 2014).

tillatelse til å inngå fred mot at Kina ville stanse invasjonen av Tibet, men 23. mai 1951 ble delegasjonen tvunget til å signere en 17 punkts fredsavtale som blant annet godtok Kinas styre i Tibet. Planen stadfestet Tibet som en integral del av Kina og fordømte føydalsystemet og Guomindang. Planen beskrev også en rekke trin som ville bli tatt for å bedre levekårene i Tibet. Dalai Lama hadde flyktet til det sørlige Tibet under angrepet, men i august 1951 returnerte han til Lhasa.²⁴⁰

På midten av 50-tallet oppstod det en rekke opprør i Tibet da de følte at de kinesiske myndighetene ikke respekterte 17 punkts avtalen som hadde lovet tibetanerne fri religionsutøvelse. På grunn av de tidligere mislykkede delegasjonene til Beijing for å forhandle om Tibets frihet og overholdelse av avtalen, valgte Dalai Lama å reise selv i 1954. Reisen til Beijing sommeren 1954-1955 tok lang tid da Dalai Lama prøvde å møte med mange av de store lederne i kommunistpartiet og den kinesiske staten for å inngå fredssamtaler. Dalai Lama fikk møtt med Mao Zedong og flere andre ledere som Zhou Enlai og Deng Xiaoping, men lyktes ikke med sitt mål om å oppnå full frihet for Tibet eller noen virkelige løfter om forbedring.²⁴¹

3.3.2 Den 14. Dalai Lama gjør opprør

Hvorfor valgte Dalai Lama å gjøre opprør og hvorfor valgte tibetanere å støtte dette opprøret? Hvordan reagerte Norge og verdenssamfunnet på denne konflikten? Det var fortsatt mange i Tibet som hadde nytt de 40 årene hvor Tibet styrte selv og var ikke villig til å gi opp den gleden eller makten til Kina. Det var også mange som følte at kinesiske myndigheter ikke holdt avtalen som ble inngått med 17 punkts avtalen. De hadde heller ikke blitt hørt av sine delegasjoner og mente at den eneste veien var å kjempe for frihet igjen eller flere rettigheter.

I 1959 gjorde Tibetanerne igjen et forsøk på opprør, men denne gangen blir det mye større og kinesiske militære styrker rykker inn for å stilne opptøyene. Tibetanerne mener kinesiske myndigheter hadde planlagt å drepe Dalai Lama, mens den kinesiske regjeringen påpeker at Dalai Lama hadde planer om å starte en krig. Det er sprikende tall for hvor mange som døde

²⁴⁰ Avtalens fulle navn er: Agreement of the Central People's Government and the Local Government of Tibet on Measures for the Peaceful Liberation of Tibet. Avtalen blir også ofte kalt: Seventeen Point Agreement for the Peaceful Liberation of Tibet. Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.html> (25. apr 2014) og Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/from-birth-to-exile> (25. apr 2014).

²⁴¹ Dalai Lama møtte også med Zhu De og Liu Shaoqi under det samme besøket. Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1954-1989> (25. april 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. aug 2014) og Den norske tibetkomité <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (22. apr 2014).

under dette sammenstøtet mellom tibetanske separatister og kinesiske militær styrker, men Amnesty anslår rundt 86 000.²⁴² 10. mars 1959 er i dag sett på som en minnedag og feires hvert år blant tibetanere i eksil. Det var denne dagen kinesiske militære styrker slo ned opprøret i Lhasa og dagen Tibets regjering sa opp 17 punkts avtalen.²⁴³ Mens urolighetene i Tibet tilspisset seg flyktet Dalai Lama den 30. mars til India.²⁴⁴ 18. april 1959 gjentok den tibetanske regjeringen på nytt oppsigelsen av 17 punkts avtalen. Dalai Lama som var på dette tidspunktet både den øverste åndelig lederen og den øverste politiske lederen i Tibet ledet opprøret som startet i Lhasa, hovedstaden i provinsen og det kulturelle sentrum for tibetanerne. Da opprøret mislyktes valgte mange av de øverste lederne i Tibet å flykte til India og Nepal, hvoretter det ble opprettet en eksilregjering i Dharamsala, India.²⁴⁵ Dalai Lama fortsatte som åndelig og politisk leder for den tibetanske eksilgruppen mens den andre viktige åndelige og politiske lederen Panchen Lama valgte å forbli i Kina.²⁴⁶ Nesten 80 000 tibetanere flyktet fra Tibet i 1959. Igjen klagde Tibet saken inn til FN, denne gangen ble en Tibet resolusjon gitt i oktober 1959. På grunn av de gjentatte klagen på dårlige forhold, undertrykkelse og mangel på menneskerettigheter i Tibet ble det 20. desember 1961 gitt nok en resolusjon i FN, angående Tibets stilling.²⁴⁷ I 1963 blir Tibet igjen stengt av og ingen utlendinger får adgang til Tibet grunnet nye demonstrasjoner i Tibet. I 1965 blir provinsen «Tibetan Autonomous Region» (TAR) organisert, den skal i realiteten sikre tibetanernes indre selvstyre og menneskerettigheter men virker ikke i realiteten da kommunistpartiet kan trumfe alle beslutninger. 18. desember 1965 ga FN enda en resolusjon om forholdene i Tibet. Verken før eller dette har Tibet noen gang søkt om medlemskap i verken Folkeforbundet eller de Forente

²⁴² Amnesty: <http://www.amnesty.no/ikke-publisert/tibet-brenner-seg-til-d%C3%B8de> (3. apr 2014).

²⁴³ Noen hevder at demonstrasjonene ble starte fordi det gikk et rykte om at militæret ville komme å ta Dalai Lama, men hovedgrunnen var nok for å gjenoppta kampen om Tibets frihet som de tapte i 1950.

²⁴⁴ Siden da har Dalai Lama bodd i Dharamsala, India. Dalai Lama:

<http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1954-1989> (25. april 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. aug 2014) og Den norske tibetkomité <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (22. apr 2014).

²⁴⁵ Den norske tibet-komité: http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (2. apr 2014).

²⁴⁶ Den 10. Panchen Lama ble for en tid forfulgt og satt i fengsel da han i 1962 kritiserte den kinesiske regjeringen for dens behandling av tibetanere i Kina. Han ble senere en viktig mellommann mellom kommunistpartiet og tibetanerne da han fordømte separatisme forsøk. Han døde 28. januar 1989 i Tibet. Amnesty: <http://www.amnesty.no/ikke-publisert/tibet-brenner-seg-til-d%C3%B8de> (3. apr 2014).

²⁴⁷ Da Dalai Lama var 25 år, altså i 1960, ble han uteksaminert med den høyeste graden innen tibetansk buddhisme (nesten som en doktorgrad i buddhistisk filosofi). International Campaign for Tibet: <http://www.savetibet.org/policy-center/united-nations/un-general-assembly-resolutions/> (28. apr 2014) og James Madison University: <http://www.jmu.edu/orgs/tibet/tibetandun.html> (28. apr 2014) og Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/appendix.html> (28. apr 2014) og Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/us/us1.html> (28. apr 2014).

Nasjoner.²⁴⁸ I 1966 blir Tibet også lidende under kulturrevolusjonen som volder store ødeleggelser på alle historiske byggverk og personer med en annen oppfatning enn kommunistpartiet i hele Kina. Ødeleggelsene og forfølgelsene varte i et tiår.²⁴⁹

Mellom 1949 og 1974 sponset USA, Tibets eksilregjering i deres geriljakrig mot Kina. Støtten fra CIA hadde startet for fullt i 1956 når de hadde opprettet «The CIA Tibetan program». Dalai Lama hadde både i 1951 og i 1956 blitt lovet at CIA ville støtte ham med politiske plot, propaganda distribusjon, paramilitær støtte og etterretning. USA skulle ikke sende inn egne styrker men mange tibetanere ble fløyet over til USA for trening. CIAs mål var å skape vansker for det kommunistiske Kina og muligens opprette et autonomt Tibet med Dalai Lama som leder. Dalai Lamas bror Gyalo Thondup hadde fått ansvaret for kommunikasjonen med CIA. I april 1964 organiserte Gyalo Thondup partiet Cho Kha Sum i India for å forsikre seg om at de tibetanske flyktingene holdt seg samlet i sin sak mot Kina. Med kulturrevolusjonen sendte kinesiske myndigheter et stort antall soldater inn i Tibet som gjorde det enda vanskeligere å fortsette motstandskampen, og da lederne i USA ønsket å bedre relasjonene med Kina ble støtten stoppet. Frem til 1974 hadde over 250 tibetanere mottatt militærtrening i USA og over 20 av de tibetanske militære lederne hadde studert ved Cornell University.²⁵⁰

3.3.3 Tibets eksilregjering

Hva er den tibetanske eksilregjeringen? Hva var grunnen til at Dalai Lama valgte å lage en demokratisk grunnlov i 1963 og hvorfor var det ikke gjort tidligere hvis dette var noe som hadde vært viktig for ham? Hva var grunnen til at India valgte å gi Dalai Lama, tibetanske

²⁴⁸ Mongolia søkte om medlemskap i FN for første gang i 1946 og inntil de ble tatt opp som medlemmer 25. oktober 1961 har de søkt om medlemskap nesten hvert år, til sammen 13 ganger. Den eneste gangen Republikken Kina brukte sin veto i Sikkerhetsrådet var for å blokkere Mongolias søknad om medlemskap i 13. desember 1955. Mongolia har ennå ikke vært medlem av Sikkerhetsrådet. (UN: http://www.un-mongolia.mn/new/?page_id=2 (28. apr 2014) og Global Policy Forum: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/102/32810.html> (15. apr 2014) og <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/102/40069.html> (28. apr 2014))

²⁴⁹ Tibet har ved mange anledninger blitt lukket for adgang både etter 1963 og etter 1989. Young Tibet: <http://www.youngtibet.com/playground/tibettimeline.html> (28. apr 2014).

²⁵⁰ Kina hadde etter andre verdenskrig blitt lovet et samlet Kina, altså ingen innblanding fra Vesten. Akkurat som etter Første verdenskrig så holdt ikke alle land avtalen om å la Kina få sine territorier tilbake etter Andre verdenskrig heller. Sovjetunionen hindret Kina i å få Mongolia og USA var med på å skape konflikt i Tibet. U.S. Department of State: <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v30/d342> (24. jul 2014) og Biography: <http://www.biography.com/people/dalai-lama-9264833#synopsis> (25. okt 2014) og History.com: <http://www.historynet.com/cias-secret-war-in-tibet.htm> (3. nov 2014) og The New York Review of Books: <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2013/apr/09/cias-cancelled-war-tibet/> (3. nov 2014) og Friends of Tibet: <http://www.friendsoftibet.org/databank/usdefence/usd7.html> (3. nov 2014) og Asia Times: <http://www.atimes.com/atimes/China/JC26Ad02.html> (3. nov 2014).

ledere og flere titusen tibetanere asyl og tillate dem å opprette en eksilregjering? India hadde tidligere valgt å avslå Tibets søknad om hjelp. India ønsket ikke å lage bråk med Kina, men ønsket også å svekke Kina, derfor anerkjente ikke India en tibetansk stat, men valgte på et senere tidspunkt å tillate en tibetansk eksilregjering å oppholde seg i India.

Den tibetanske eksilregjeringen ble opprettet 28. april 1959 og fikk navnet «Den sentrale tibetanske administrasjon». I 1960 ble det tibetanske eksilparlamentet opprettet. I 1963 laget Dalai Lama et utkast til en demokratisk grunnlov hvor det blant annet ble lovet frie valg av ledere. Han informerte også om at hans stilling som øverste politiske leder ville bli fjernet en gang i fremtiden.²⁵¹ Men det tok tid før noen av disse demokratiske reformene ble innført.²⁵² Det er viktig å huske at selv om et land har en demokratisk grunnlov så betyr ikke det at den vil alltid bli fulgt, noe som er tilfellet i både Kina og Tibet. De kinesiske lederne er ikke noe mindre demokratisk valgt en Dalai Lama, da det er bare en liten gruppe på toppen som velger begge disse lederne. Denne grunnloven fra 1963 ble kalt “The Charter of Tibetans in Exile”. Loven fremmet ytringsfrihet, trosfrihet, forsamlingsfrihet og bevegelsesfrihet. Denne loven gjaldt i realiteten bare de rundt 80 000 tibetanerne i India.²⁵³ Siden opprettelsen av eksilregjeringen i 1959 har eksilregjeringen sendt ut en rekke diplomater til andre land og har med tiden opprette en rekke kontorer etter samme mønster som en ambassade. De har også opprettet et utenriksdepartement og driver nå aktivt med lobby virksomhet i alle store internasjonale fora de får adgang til. Men det er ingen land som verken før eller etter 1989 som offisielt har anerkjent den tibetanske eksilregjeringen, selv om det er mange land som føler med dem i deres kamp for frihet. Nå kan en alltid påpeke at Tibet har på samme måte som Taiwan en rekke utenriksstasjoner i andre land, som betyr at de har fått en viss

²⁵¹ Men det var først i 1990 og 1991 at eksilregjeringens medlemmer og parlamentet ble demokratisk valgt og ikke bare utpekt av Dalai Lama. 27. mai 2011 skiftet den tibetanske eksilregjeringen navn til «Det tibetanske folkets organisasjon/institusjon». Den norske tibet-komite: http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (2. apr 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. apr 2014) og Den norske tibetkomite: http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (28. apr 2014).

²⁵² Da stillingen som statsminister ble opprettet i 2001 oppgav Dalai Lama en del av sin politiske makt og i 2011 oppgav han den politiske stillingen helt. Etter en del protester fra eksilregjeringen (Kashag) ble han avløst som regjeringsoverhode og statsoverhode 29. mai 2011 og all makten ble gitt til Kalon Tripa/Sikyong (statsministeren). Dette skapte en del uro blant det tibetanske folket, men ikke like mye som da Dalai Lama informerte om at stillingen som Dalai Lama også ville kunne bli fjernet etter hans død. Den norske tibet-komite: http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (2. apr 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. apr 2014) og Den norske tibetkomité <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (22. apr 2014).

²⁵³ I 1992 presenterte Dalai Lama en grunnlov for det fremtidige frie Tibet, en plan hvor den de tre tradisjonelle tibetanske provinsene ville bli tre demokratiske føderale provinser. Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. apr 2014) og Den norske tibetkomité <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (22. apr 2014).

anerkjennelse siden de får møte med ledere på høyt nivå i de landene de har kontorer.²⁵⁴ Norge har heller ikke på noe tidspunkt anerkjent den tibetanske eksilregjeringen selv om det finnes mange grupper i Norge som støtter eksilregjeringen og deres mål om et selvstendig Tibet. På den annen side har den norske regjeringen offisielt sagt at Tibet er en del av Kina.

Selv om Dalai Lama hadde sittet med makten i den tibetanske regjeringen i 9 år og i Tibets eksilregjering i 4 år var det først i 1963 at han presenterte et utkast til en demokratisk grunnlov. Hva var grunnen til at han valgte å gjøre det i 1963 og hvorfor var det ikke gjort tidligere hvis dette var noe som hadde vært viktig for ham? Hvorfor ventet han til han hadde mistet sin politiske makt i Tibet, var dette et siste spill for å få makten tilbake? I hvor stor grad støttet de andre tibetanerne i eksil denne fremgangsmåten? Det virker som grunnloven Dalai Lama laget et utkast til i 1963 var en del av propagandaen til CIA for å få Vesten til å vise tibetanerne sympati og muligens utfordre Kina. Dalai Lamas første besøk til Norge og Vesten foretok han høsten 1973, men ingen norske regjeringsrepresentanter på høyere nivå valgte å møte med ham. Siden 1959 har Dalai Lama ikke offentlig gjort krav på de tibetanske områdene under indisk kontroll av frykt for å kunne bli forvist fra India.²⁵⁵ Den tibetanske eksilregjeringen er offisielt kalt Central Tibetan Administration. De opplyser at de ikke er en statsorganisasjon som prøver å få makt i Tibet og vil derfor oppløses når Tibet får sin frihet. Men organisasjonen oppfører seg som en stat, ved blant annet å ha «ambassader» i en rekke land og ved å være en av grunnleggerne av «Unrepresented Nations and Peoples Organization» (UNPO). Dalai Lama var en av organisatorene for denne organisasjonen som er lik FN på mange måter.

Allerede i 1969 begynte den 14. Dalai Lama å frykte at myndighetene i Kina kunne finne på å velge en Dalai Lama i tillegg til den tibetanske munk som kom til å velge for å kontrollere folket. Derfor har han gjentatte ganger holdt taler om dette for at tibetanerne ikke skulle la seg lure. Det var dette som skjedde i 1989 da den 10. Panchen Lama døde. Kinesiske myndigheter bortførte gutten som hadde blitt utpekt som den 11. Panchen Lama av Dalai Lama og fikk

²⁵⁴ Det tibetanske utenriksdepartementet har kontorer (ambassader) i 10 land, New Delhi, India; New York, USA; Geneva, Sveits; Tokyo, Japan; London, Storbritannia; Canberra, Australia; Paris, Frankrike; Moskva, Russland; Pretoria, Sør-Afrika; og Taipei, Taiwan. Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/information/> og <http://tibet.net/information/programs/international-relations-division/> (28. apr 2014).

²⁵⁵ Da Sikkim ble annektert av India i 1975 stilte både Kina og mange andre land seg kritisk til denne handlingen, men nå er det få land i Vesten som oppfordrer til fri Sikkim. Aftenposten, lørdag 2. desember 1989, s. 9 nyhetene.

noen tibetanske munkar til å utpeke en ny Panchen Lama.²⁵⁶ Det er blitt gjort noe lignende i andre tilfeller også hvor en høy lama tittel eller en annen munk med en høy tittel har dødd og det har oppstått uenighet mellom Dalai Lama, den kinesiske regjeringen og tibetanere om hvem som er den neste arvtageren/gjenfødte skikkelsen. Det har også oppstått en rekke situasjoner både før og etter 1989 hvor innbyrdes gruppene i tibetansk buddhisme har vært uenige om hvem som er den reinkarnerte skikkelsen, uten at kinesiske myndigheter har vært innblandet

I løpet av sitt eksil har den 14. Dalai Lama bestemt seg for tre hovedmål han vil jobbe for. For det første å fremme menneskelige verdier som medfølelse, tilgivelse, toleranse, tilfredshet og selvdisciplin. For det andre å fremme religiøs harmoni og forståelse blant verdens store religiøse tradisjoner, og for det tredje å arbeide for å bevare Tibets buddhistiske kultur – en fredelig og ikkevoldelig kultur.²⁵⁷ Det ble derfor viktig å presentere disse målene for andre staters regjeringer, FN og andre organisasjoner som kunne legge press på Kina for å oppnå større frihet i Tibet og om mulig selvstendighet. Offisielt opplyser Dalai Lama at dette er hans mål, men ser man på punkt tre blir man påminnet om Tibets historie som også er full av vold lik de fleste stater.²⁵⁸ Hans mange priser og æres bemerkninger, spesielt Nobels fredspris, har gitt ham mye innflytelse og hjelp til å komme i kontakt med mange ledere. De første prisene begynte han å få i 1959 og siden den tiden har han fått tre priser i Norge.²⁵⁹

3.4 Konklusjon

²⁵⁶ Den kinesisk valgte Panchen Lama sitter nå i den kinesiske folkekongressen. Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/reincarnation> (22. apr 2014) og Independent: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/china-appoints-panchen-lama-in-tactical-move-to-quiet-unrest-1914309.html> (22. apr 2014) og Washington Post: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/23/AR2006042301349.html> (22. apr 2014) og BBC News: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4551425.stm> (22. apr 2014) og Buddhist Channel: http://www.buddhistchannel.tv/index.php?id=70,4013,0,0,1,0#.U1Zaiv1_so4 (22. apr 2014).

²⁵⁷ Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/three-main-committments> (22. apr 2014).

²⁵⁸ Tibet har en rekke ganger lagt andre etniske grupper under seg med makt, blant annet burmesere, hankinesere, og folkeslag i nord India og sentral Asia. Fra omtrent år 600 til 850 var Tibet en stormakt i Asia, med sin største utstrekning rundt år 760. Fra rundt 850 frem til Tibet ble de underlagt det mongolske riket i 1207 var Tibet delt i mange mindre stater. Fra denne tiden og frem til 1911 hadde Kina suverenitet over Tibet, som vil si at Tibet for det meste styrte indre anliggender mens Kina styrte de ytre. Det forholdet var selvsagt i konstant endring fra keiser til keiser.

²⁵⁹ Dalai Lama mottok Lakett prisen av Flyktningshjelpen (Norwegian Refugee Council) i Norge i 1969, Nobels fredspris i 1989 og ble honorær doktor ved Universitetet i Tromsø i 2001. Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. apr 2014) og Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/awards-honors/1957---1999> og <http://www.dalailama.com/biography/awards-honors> (22 apr 2014).

I Vesten tenker man ofte på Tibet som et Shangri-La, et demokrati et fredens land, men var det virkelig slik før 1950? Først og fremst var Tibet ikke demokratisk, det var teokratisk, og dermed et slags religiøst diktatur. Situasjonen for den vanlige tibetaner ble derfor ikke verre under det kommunistiske styret fra Kina. Dalai Lama eller de andre lederne var aldri valgt, men utpekt av en annen leder som heller ikke var demokratisk valgt. Den 13. Dalai Lama hadde prøvd å innføre noen reformer mellom 1913 og 1933, på grunn av den vestlige innflytelsen han hadde fått i India, men få om noen av de gikk på demokrati. Det samme kan vel sies om den 14. Dalai Lamas reformer mellom 1950 og 1959, og dermed var det først på 1960-tallet at han begynte å arbeide for demokratiske reformer. Man kan da stille seg spørrende til om disse reformene kom som et eget valg, på grunn av vestlig påvirkning eller for å få Vesten til å vise større sympati for tibetanernes undertrykkelse og Dalai Lamas tap av makt?

Det blir derfor viktig å påpeke at de tibetanske lederne også drev med både maktmisbruk, tortur, amputasjonsstraffer og dødsstraffer, uten at det dermed rettferdiggjør Kinas opptreden i Tibet i dag. Så i tillegg til å være kritiske til Kinas ledes opptreden i Tibet, burde vi også være kritiske til tibetanske ledes opptreden og Vestens ledes opptreden i forhold til Tibet.²⁶⁰ Det internasjonale samfunn, blant dem Norge, anerkjenner Tibet som en del av Kina men oppfordrer til mer indre selvstyre og mer respekt for menneskerettighetene. Mange organisasjoner men få land er villig til å gå så langt som å kreve at Tibet blir en egen stat. Regionen har en stor grad av selvstyre, men det er uenighet om hvor grensen går mellom det som tilhører den delvis autonome regionen og resten av Kina. Det er også stor uenighet i hvor mye selvstyre tibetanerne har da kommunistpartiet ofte overstyrer de regionale lederne.

I dette kapittelet har jeg stilt en rekke spørsmål om Dalai Lama, om hvem han er, hvilken betydning han har for Kina og hvilket forhold Norge har til ham. Dalai Lama er en høyt respektert tittel i Tibet og personen som bærer denne tittelen har ofte vært Tibets øverste åndelige og politiske leder, spesielt på 1900-tallet. Kina har ofte latt Dalai Lama sitte med den øverste politiske makten i Tibet, men på grunn av de store uenighetene som har oppstått etter 1959 blir Dalai Lama sett på som en forræder av de kinesiske myndighetene og en som bare er ute etter å splitte Kina. Mange tibetanere, blant annet den tibetanske eksilregjeringen og

²⁶⁰ Både Russland, Storbritannia, Tyskland og USA har vært mye innblandet i Tibets politikk i løpet av 1900-tallet.

mange regjeringer i Vesten, blant annet Norge, ser på Dalai Lama med heder og ære og mener han har vist stor kjærlighet og tålmodighet i sin ikkevolds kamp for tibetanerne.

Jeg har også stilt en rekke spørsmål om Tibet, om Tibet som en stat, Tibets behandling av Kina og omverden, om eksilregjeringen, og om Norges forhold til Tibet og eksilregjeringen. Tibet har tidligere i historien vært en egen stat, men det er stor uenighet om når Tibet sist var en egen stat og i hvilken utstrekning. Det var få stater som anerkjente Tibets selvstendighet på begynnelsen av 1900-tallet og enda færre i dag. Det er heller ingen stater som de jure anerkjenner Tibets eksilregjering, men en rekke stater har offisiell kontakt med den tibetanske eksilregjeringen og ti stater har også tibetanske utenrikskontorer tilsvarende ambassader, som dermed gir en de facto anerkjennelse av Den sentrale tibetanske administrasjon.

Til sist, hvordan har så menneskerettighetssituasjonen i Tibet og ellers i Kina påvirket denne situasjonen? Norge har aktivt gjennom FN prøvd å oppfordre og til tider klaget på situasjonen i Kina, og fra tid til annen har menneskerettighetsspørsmålet blitt brakt på banen gjennom bilaterale diskusjoner og avtaler, men det er først etter 1989 at de bilaterale forhandlingene om menneskerettigheter har fått et fast mønster. Kina på sin side har forbedret situasjonen selv om det er fortsatt mye igjen. Kina raske til å gå selvforsvar ved å påpeke at Vesten også fortsatt begår mange menneskerettighetsbrudd.

Kapittel 4 – Tiananmen og Dalai Lama, krisen 1988-1991

Hva gikk krisen mellom Norge og Kina fra 1988-1991 ut på og hva ble gjort for å løse den? Hvilke grunner har disse to statene for å holde/bedre relasjonene? Hvor mye kan tillates eller ofres for forholdets beste? Tiananmen har en spesiell plass i Kinas historie, både for folket og kommunistpartiet, både på godt og vondt. Hvordan reagerte Norge og resten av verden på at kinesiske myndigheter beordret soldater til å åpne ild mot sin egen befolkning? Hvorfor reagerte norske myndigheter så sterkt denne gangen i motsetning til tidligere menneskerettighetsbrudd i Kina? Hva ble forventet av kinesiske myndigheter for at norske myndigheter skulle ønske å gjenopprette de diplomatiske forbindelsene? Og hva gjorde kinesiske myndigheter for å forbedre forholdet til Norge og verden? Dette kapittelet vil analysere forholdet mellom Norge og Kina fra 80-tallet og frem til Norge begynner å innføre sanksjoner mot Kina etter Tiananmen hendelsene. Jeg undersøker først hvordan Norges

forhold til Kina og Tibet var på 80-tallet for så å se på hvordan Dalai Lamas besøk til Vesten og Norge påvirket dette. Hovedfokuset avsluttes med hvordan Norge reagerer når kinesiske myndigheter velger å åpne ild mot egne borgere våren 1989. Vi får dermed et bilde av at det var ikke bare en hendelse som førte til brudd og vanskeligheter mellom Norge og Kina, men en rekke hendelser som fra norsk side handler om menneskerettigheter mens fra kinesisk side handler om innblanding i interne anliggender.

4.1 Dalai Lamas besøk til Norge

Hvilket forhold hadde Norge til Tibet og Dalai Lama på 80-tallet, og hva var Kinas reaksjon på Dalai Lamas besøk til Norge? Hadde Dalai Lama besøkt Norge tidligere og hva var reaksjonen da? På 80 tallet oppstår det igjen en rekke demonstrasjoner og opptøyer i Tibet, spesielt i tiden fra 1987 til 1989. Hvorfor akkurat denne tiden? På 80-tallet vokser Dalai Lamas status i Vesten, flere og flere politiske ledere tar imot ham og til slutt får han også holde taler under møtene til den amerikanske kongressen og EUs parlament før han til slutt mottar fredsprisen. Kom demonstrasjonene eller møtene først? Følte tibetanerne at nå ble de endelig hørt og satte derfor i gang større demonstrasjoner, eller så Vesten grusomhetene i Tibet og følte de måtte gjøre noe?

Dalai Lamas første besøk til Norge og Vesten foretok han høsten 1973, men ingen norske regjeringsrepresentanter på høyere nivå ønsket å møte med ham. Besøket i Norge varte fra 10-13. oktober. Etter å ha besøkt Norge besøkte han Sverige og Danmark. Men da han skulle møte med Prins Peter av Danmark og Hellas valgte de å holde møtet i Oslo den 19. okt.²⁶¹ Noe av grunnen til dette kan ha vært at norske politikere var ikke alle like kjent med situasjonen i Tibet på denne tiden, en annen grunn kan ha vært at i 1971 hadde Kina sendt en høyt rangert tjenestemann til Oslo. Til og med USA og Sovjetunionen ble forbauset over at Kina valgte å knytte tettere bånd med lille NATO-staten Norge.²⁶² Fra 1973 ble det utvekslet nesten årlige besøk mellom Norge og Kina av ledere på høyere plan. På 80-tallet ble den økonomiske situasjonen i Tibet bedre, jorden ble delt og gitt til bøndene som i resten av Kina, noe som bare var mulig fordi staten hadde konfiskert all jorden på 50-tallet fra den styrende

²⁶¹ Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1954-1989> (25. apr 2014).

²⁶² Han var muligens den tredje høyeste rangerte tjenestemann i kinesisk UD. Noen forskere mener nå at dette var et trekk for å nærme seg USA. Året etter dro president Richard Nixon og hans rådgiver Henry Kissinger på besøk til Kina hvor de møtte med Mao Zedong og Zhou Enlai. Knutsen, Sørbø og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitik*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 462.

eliten i Tibet, munkene, og innført folkekommuner der som i resten av Kina. Det ble igjen tillatt religions utøvelse, klostre ble gjenoppbygget, og turister ble ønsket velkommen. Men det oppstod også rasediskriminering, han-kineserne kontrollerte politiet, rettsvesenet og forvaltning. Grunnet at han-kinesere ble lokket til Tibet med ekstra goder ble tibetanerne en minoritet i Lhasa på 80-tallet.²⁶³ I 1980 dro daværende generalsekretær Hu Yaobang til Tibet for selv å inspisere situasjonen til tibetanerne. Dette åpnet igjen for en del samtaler mellom den kinesiske regjeringen og den tibetanske eksilregjeringen, men selv om den kinesiske regjeringen var villig til å gå med på noen av kravene som ble satt frem var de ikke villige til å gi Tibet mer selvstyre. Da Hu Yaobang måtte gå av som generalsekretær i 1987 stanset samtaler mellom de to partene.²⁶⁴

I 1986 kom den kinesiske utenriksministeren Wu Xueqians besøk til Oslo.²⁶⁵ Samtidig som kinesiske myndigheter gir mer frihet både i Tibet og ellers i Kina øker demonstrasjonene for demokrati og frihet. Spesielt høsten 1987 øker demonstrasjonene i Tibet og når et høydepunkt i september. Kinesiske politistyrker må igjen gripe inn med makt for å stanse opptøyene. Samtidig er Dalai Lama ut på reise i Vesten for å opplyse om Tibets sørgelige situasjon i håp om å få Vesten til å gripe inn. 21. september 1987 får Dalai Lama holde en tale til den amerikanske kongressen. Møtet skjer på en kongress i Washington D.C. for menneskerettigheter, hvor Dalai Lama for første gang legger frem sin «fempunktsplan for fred» i Tibet.²⁶⁶ Kjerne punktene i fempunktsplanen er:

- 1) Transformation of the whole of Tibet into a zone of peace.
- 2) Abandonment of China's population transfer policy, which threatens the very existence of the Tibetans as a people.
- 3) Respect for the Tibetan people's fundamental human rights and democratic freedoms.
- 4) Restoration and protection of Tibet's natural environment and the abandonment of China's use of Tibet for the production of nuclear weapons and dumping of nuclear waste.
- 5) Commencement of earnest negotiations on the future status of Tibet and of relations between the Tibetan and Chinese peoples.²⁶⁷

²⁶³ På 90-tallet ble tibetanerne en minoritet i Tibet. Aftenposten, fredag 1. desember 1989, s. 9 kultur, av Per Kværne, tibetolog og professor i religionshistorie.

²⁶⁴ Dette var også muligens en av grunnene til at Hu Yaobang ble fjernet fra stillingen som generalsekretær. Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/> (4. apr 2014).

²⁶⁵ Se vedlegg – offisielle besøk mellom Norge og Kina.

²⁶⁶ Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet3.html> (21. apr 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/> (4. Apr 2014).

²⁶⁷ Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet3.html> (21. apr 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/> (4. Apr 2014).

Et annet viktig punkt i Dalai Lamas tale var at Tibet skulle bli en selvstendig stat. Dette punktet er en del av hans første punkt, men dette var noe kinesiske myndigheter ikke kunne gå med på. Det var ikke mulig for dem å akseptere at Tibet skulle skilles ut fra Kina, og spesielt ikke siden Dalai Lama ikke bare snakket om provinsen Tibet, men også store områder i alle naboprovinsene. I januar 1988 drar den norske statsministeren, gro Harlem Brundtland, på et ukes langt besøk til Kina og blir godt tatt imot av alle de store lederne. Hun skryter av det gode forholdet mellom landene.²⁶⁸ I mars blusser demonstrasjonene i Tibet opp igjen. Offentlig oppfordrer Dalai Lama den tibetanske befolkningen til å unngå vold, men støtter demonstrasjonene. Kinesiske myndigheter beskylder ham for å egge tibetanerne til å gjøre opprør. De mener han gjør det i all hemmelighet, demonstrasjonene er for organiserte og skjer gjerne samtidig som han besøker ledere i Vesten. Hvem besøkte han under demonstrasjonene i september 1987? Han besøkte statsledere i India, Sveits, Vest-Tyskland og USA. Men under demonstrasjonene i mars 1988 var han på ingen offisielle besøk.

15. juni 1988 reiste Dalai Lama til Strasbourg, Frankrike hvor han fikk tillatelse til å holde en tale i Europaparlamentet. Under denne talen utdypet han sine tanker om «fempunktsplanen for fred». Dalai Lama endret litt på talen sin fra året før for å blidgjøre kineserne, det hjalp, de ble da villige til å diskutere planen. Han lovet kineserne at Tibet skulle fortsatt være en del av Kina, som betød at Kina ville styre Tibets utenrikspolitikk og forsvar, mens Tibet selv styrte sine indre anliggender. Men på den annen side ble ikke denne planen særlig godt likt av den tibetanske eksilregjeringen.²⁶⁹ USA, EU og en rekke andre land i Vesten reagerte med å utgi flere rapporter og uttalelser angående situasjonen i Tibet og hvor de oppfordret Kina til å respektere menneskerettighetene.²⁷⁰ Dette åpnet for en ny mulighet til å besøke norske ledere høsten 1988. Det samme året dro den norske justisministeren Helen Bøsterud på besøk til Kina, men dette ble det siste offisielle besøket mellom Norge og Kina på høyere nivå før etter

²⁶⁸ Norge sendt tre store delegasjoner til Kina i 1988. Først statsministeren, så presidenten av Stortinget Jo Benkow og til slutt justisminister Helen Bøsterud. Adresseavisen, torsdag 14. januar 1988, s. 6 utlandet.

²⁶⁹ På grunn av Kinas voldelige opptreden i 1989 både i Tibet og på Tiananmen, og for det den tibetanske eksilregjeringen mente var manglende interesse til seriøse forhandlinger, ble planen fra 1988 trukket i 1991. Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet4.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet5.html> (21. apr 2014) og Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/his-holiness/> (18. apr 2014).

²⁷⁰ EUs tiltak for Tibet i 1987 og 1988 og 1989 og 1991. (Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep1.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep2.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep3.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep4.html> (28. apr 2014)) USA i 1987. (Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/us/us1.html> (28. apr 2014)) Norge – Nobel Instituttet i 1989 og Same Parlamentet i 1996. (Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/other/saami.html> og <http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo5.html> (28. apr 2014)).

krisen var over.²⁷¹ Norske myndigheter hadde hatt liten kontakt med Dalai Lama og Tibet før 1988, og de hadde vært tilbakeholden med å komme med direkte kommentarer i media til kinesiske myndigheter om situasjonen i Tibet eller i direkte samtaler. Men Norge hadde ved flere anledninger tatt opp problemet med menneskerettigheter generelt i Kina og forholdene i Tibet på møter i FN.

På invitasjon fra tibetanske kretser i Norge takket Dalai Lama ja til å komme. Norske myndigheter var fortsatt tilbakeholdende og hadde ikke planer om å møte med Dalai Lama. Men etter oppfordring og muligens press fra både arrangørene, norske organisasjoner og fra utlandet, ble det bestemt at Dalai Lama kunne møte med kirke- og undervisningsministeren Mary Kvidal og lederen i stortingets utenrikskomité Kåre Willoch. Dette ble sterkt mislikt av kinesiske myndigheter, som først trodde at Dalai Lama ikke skulle møte med noen norske myndigheter. Dette fikk da kinesiske myndigheter til å tro at norske myndigheter ikke holdt ord. På denne tiden var forholdene mellom Norge og Kina ganske gode, både de økonomiske og de politiske, så da Kina protesterte ombestemte utenriksminister Thorvald Stoltenberg seg for hvem som skulle møte med Dalai Lama. Dalai Lama fikk i stedet møte med lederen for Stortingets kirke- og undervisningskomité og Bispemøtets preses. Begrunnelsen som ble gitt for at det var bedre for Dalai Lama å møte disse representantene var at han var en religiøs leder, ikke en politisk leder, og det var derfor mer naturlig å møte med kirkeledelsen. Denne snuoperasjonen fra norske myndigheter vakte sterke reaksjoner blant det norske folk. Utenriksminister Thorvald Stoltenberg innrømmet at forandringen ble gjort på grunn av press fra kinesiske myndigheter, og lederen i stortingets utenrikskomité Kåre Willoch innrømmet at kinesiske myndigheter reagerte sterkere enn de hadde antatt.²⁷² Mens regjeringen vurderte om de skulle møte med Dalai Lama ble utenriksministeren frarådet på det sterkeste av den norske ambassadøren i Beijing, Jan Tore Holvik, å møte med Dalai Lama. Han mente det ville kunne skade det gode forholdet Norge var i ferd med å få med Kina. På dette tidspunktet hadde

²⁷¹ De neste besøkene var i 1991 da den norske fiskeriminister Oddrun Pettersen besøkte Kina og i 1992 da den kinesiske vise-statsminister Zhu Rongji kom til Norge. Se vedlegg – offisielle besøk mellom Norge og Kina.

²⁷² Hvis man så sammenligner dette med Nobels fredspris i 2010 kan man se at kineserne føler at dette er noe gjentakende, altså at norske myndigheter ikke holder ord. Kinesiske myndigheter mener at andre land ikke burde blande seg inn i et annet lands anliggender noe de anklager Norge for å ha gjort og som kineserne muligens følte at Norge var klar over og burde har respektert dette kravet. Central Tibetan Administration: <http://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/> (4. Apr 2014) og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

utenriksministeren vurdert å selv møte med Dalai Lama.²⁷³ Dalai Lama ankom Oslo 5. oktober og ble værende til 9. oktober. Foruten møtet med lederen for Stortingets kirke- og undervisningskomité og Bispemøtets preses møte ikke Dalai Lama med noen andre statsledere.²⁷⁴ Besøket til Norge ble derfor ikke så mye mer vellykket enn sist besøk.²⁷⁵

4.2 Demonstrasjonene i Tibet, mars 1989

Hvordan reagerte Norge på demonstrasjonene i Tibet kontra de på Tiananmen bare noen måneder senere, og på hvordan demonstrantene i Tibet ble behandlet? Hvordan taklet kinesiske myndigheter situasjonen i Tibet?

Fra 1988 til 1992 var Hu Jintao, som senere ble president i Kina, leder for kommunistpartiet i Tibet og dermed den med den øverste beslutningsmyndigheten i Tibet.²⁷⁶ 28. januar 1989 døde Panchen Lama bare 51 år gammel. Han hadde vært en av de tibetanske lederne som fordømte separatist forsøk og prøvd å bedre relasjonene mellom han-kinesere og tibetanere. Enkelte tibetanere så dette som en mulighet for igjen å organisere noen store demonstrasjoner. For det meste har de fleste demonstrasjonene var konsentrert i og rundt Lhasa. I mars 1989 fører situasjonen i Tibet igjen til noen store demonstrasjoner. 5. mars utbryter de største demonstrasjonene i Lhasa til minne om opprøret i 1959. Politiet prøver å stanse demonstrasjonene, men det fører bare til at protestene blir mer voldelige. 7. mars erklærer

²⁷³ Møtet med de norske lederne ble avlyst, eller med andre ord omgjort bare noen dager før Dalai Lama kom til Norge. På dette tidspunktet hadde fremdeles ingen kineser mottatt noen av de fem Nobel-prisene. Aftenposten, onsdag 6. desember 1989, s. 6 utland.

²⁷⁴ Dalai Lamas møter med norske ledere i Oslo: utenriksminister Kjell Magne Bondevik (9. des 1989), Kong Olav (10. des 1989), statsminister Jan P. Syse (11. des 1989), statsminister Gro Harlem Brundtland (8. des 1991), utenriksminister Bjørn Tore Godal (28. mai 1996), Kong Harald (22. mai 2000), utenriksminister Torbjørn Jagland (22. mai 2000), statsminister Jens Stoltenberg (23. mai 2000), stortingspresident Jørgen Kosmo (14. jun 2005), og statsminister Kjell Magne Bondevik (15. jun 2005). Dalai Lamas møter med utenlandske ledere i Oslo: Prins Peter av Danmark og Hellas (19. okt 1973), Biskop Desmond Tutu (7. des 1991), og Polens president Lech Walesa (7. des 1991). Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1954-1989> og <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1990-1999> og <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/2000---2004> og <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/dignitaries-met-2005> og <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met> (25. april 2014).

²⁷⁵ Dalai Lamas besøk til Norge: 10-13. okt 1973, 5-9. okt 1988, 9-16. des 1989, 14-15. jun 1990, 6-9. des 1991, 6-9. okt 1994, 27-29. mai 1996, 21-24. mai 2000, 4-9. des 2001, 14-16. jun 2005, og 7-10. mai 2014. Dalai Lama: <http://www.dalailama.com/biography/travels/1959---1979> og <http://www.dalailama.com/biography/travels/1980---1989> og <http://www.dalailama.com/biography/travels/1990---1999> og <http://www.dalailama.com/biography/travels/visits-yearly-breakdown> og <http://www.dalailama.com/biography/travels/2010-present> (25. apr 2014).

²⁷⁶ I løpet av sine ti år ved makten forsøkte han å tekkes tibetanerne ved hjelp av store investeringer i fjellriket. Hans kanskje største «bragd» var å bygge en jernbane til Lhasa. Da det første toget rullet av sted i 2006, var kinesisk presse fra seg av begeistring. Den norske tibetkomite: <http://tibet.no/2013/04/artikkel-fra-torbj%C3%B8rn-%C3%A6r%C3%B8vik-i-dagsavisen-27-mars-2013/> (28. apr 2014).

myndighetene unntakstilstand. Dagen etter rykket militæret inn rundt 170 000 soldater i og rundt Lhasa. To dager senere ble media og turister utvist fra Tibet.²⁷⁷ Disse demonstrasjonene og det at myndighetene måtte bruke makt for å spre demonstrantene førte til at mange ble drept og enda flere sårede. Den norske statsministeren Gro Harlem Brundtland fordømte kinesiske myndigheters bruk av vold for å stanse demonstrasjonene. Samtidig oppfordret mange i Stortinget til å støtte Dalai Lamas forslag fra 1987 om å gjøre Tibet til en fredssone. Men de hadde ikke et ønske om å gå så langt som å støtte Tibets eksilregjering.²⁷⁸ Statsministeren fikk til svar at dette var et indre anliggende og at Norge ikke skulle blande seg.²⁷⁹ Kinesiske myndigheter legger igjen skylden på Dalai Lama for opptøyene og mener at siden han er respektert av tibetanere som deres høyeste åndelige leder ville det ikke oppstå noen demonstrasjoner for løsrivelse fra Kina hvis han virkelig ba demonstrantene om ikke å gjøre det. På den annen side virker det ikke som ungdommen var like villig å følge Dalai Lamas ikkevoldslinje.²⁸⁰

Da det ble innført unntakstilstand i og rundt Lhasa i 1989 var det første gang siden 1959. Selv om det hadde vært en rekke demonstrasjoner siden den tiden var demonstrasjonene i september til oktober et av de få som ble stanset med bruk av militæret. Men det var ikke første gang at media og turister ikke fikk være i Lhasa.²⁸¹ Da det ble innført unntakstilstand sendte Dalai Lama et telegram til Deng Xiaoping hvor han anmodet ham om å gripe inn. Men han fikk ikke noe svar da kinesiske myndigheter hadde fra 1987 valgt å kutte kontakten med ham.²⁸² Norske myndigheter fikk mye kritikk i media for at de ikke var villige til å straffe Kina hardere. Norske myndigheter svarte med å si at Norge velger heller å inngå en «kritisk

²⁷⁷ I 2008 bryter det nok en gang ut demonstrasjoner i Lhasa og andre steder i Tibet for å stanse sommer OL i Beijing og for å påminne verden om tilstanden i Tibet. Selv om det har vært gjentatte demonstrasjoner siden 1989 er disse de største på 20 år. Young Tibet: <http://www.youngtibet.com/playground/tibettimeline.html> (28. apr 2014) og The New York Times: <http://www.nytimes.com/1989/03/08/world/tibet-strife-seen-as-major-challenge-to-china.html> og <http://www.nytimes.com/1989/03/11/world/tibetan-asks-deng-to-lift-martial-law.html> (27. jan 2014).

²⁷⁸ På 90-tallet ble tibetanerne en minoritet i Tibet. Aftenposten, fredag 1. desember 1989, s. 9 kultur, av Per Kværne, tibetolog og professor i religionshistorie.

²⁷⁹ Samtidig som Kinesiske myndigheter kjempet mot demonstrasjoner i store deler av Kina i 1989 holdt Sovjetunionen på å reformere og endte med å gå i oppløsning. Kommunistpartiet mistet makten i store deler av Europa på denne tiden. Blant annet fikk borgere i Øst-Berlin tillatelse til å besøke de i Vest-Berlin 9. november 1989. 3. oktober 1990 ble Øst- og Vest-Tyskland gjenforenet. Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

²⁸⁰ Adresseavisen, torsdag 23. november 1989, s. 9 nyheter.

²⁸¹ I senere tid har det vært mer normalt å stenge hele Tibet og ikke bare hovedstaden for besøk fra turister og media. Aftenposten, torsdag 26. oktober 1989, s. 12 utland.

²⁸² Det foregikk på dette tidspunktet kamper i Prahas gater for frihet og demokrati. Adresseavisen, lørdag 9. desember 1989, del 2 s. 2.

dialog» om menneskerettigheter i bilaterale samtaler i stedet for åpent å kritisere eller anklage kinesiske myndigheter for brudd på menneskerettigheter. De mente at en dialog vil føre til handling over tid mens åpen kritikk bare vil føre til å surne forholdet. Det kan man si at hendelsene fra både 1989 og 2010 er et bevis på, at kinesiske myndigheter ikke liker at de åpent blir kritisert og fører isteden til at de innfører kontra tiltak.²⁸³ I løpet av mars 1989 valgte tibetanere i Norge med hjelp fra nordmenn som støttet deres sak, å opprette Den Norske Tibet-komiteén.²⁸⁴

4.3 Tiananmen gjennom historien, et ømt punkt i Kinas historie

Hva betyr Tiananmen for Kina, folket og myndighetene? Tiananmen har en ganske spesiell og sentral plass i nyere kinesisk historie både for staten Folkerepublikken Kina, kommunistpartiet og folket som bor i Kina. Flere store begivenheter har funnet sted der, blant annet en rekke store demonstrasjoner. For å få litt forståelse over reaksjonen kinesiske myndigheter hadde til demonstrasjonene som foregikk i 1989 på Tiananmen er det derfor lurt å undersøke hva som har skjedd der og hva som ligger der.²⁸⁵ En av de første store begivenhetene som har funnet sted der i nyere tid er demonstrasjonene kalt 4. mai bevegelsen som fant sted 4. mai 1919. Denne demonstrasjonen handlet først og fremst om to ting, Kinas fremgang innen demokrati og vitenskap og Kinas kamp mot isolasjon og imperialism, spesielt det som foregikk i Shandong på denne tiden. Japan var en alliert av Trippelententen og kjempet mot Tyskland. Etter krigen gjorde Japan krav på alle tidligere tyske besittelser i Østen, blant annet de i Kina.²⁸⁶ 1. oktober 1949 proklamerte Mao Zedong opprettelsen av

²⁸³ Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 463.

²⁸⁴ I desember 1989 hadde komiteen over 850 støttemedlemmer. *Aftenposten*, torsdag 7. desember 1989, s. 8 reportasjer.

²⁸⁵ Mesteparten av Tiananmen er nå gjerdet inn og full av vakter for å hindre fremtidige demonstrasjoner og opptøyer der. Hvert år holder staten store parader her til minne om opprettelsen av republikken i 1949. Ved alle disse demonstrasjonene har lederne og andre blitt fengslet og anklaget for forstyrrelse av freden, forsøk på å ødelegge staten eller forræderi. Den største demonstrasjonen for demokrati i Kina etter 1989 ble holdt fra 20. februar til 20. mars i 2011. Siden Tiananmen er strengt bevoktet og bare åpen for turisme ble denne holdt et lite stykke unna. 15 år etter Tiananmen massakren ble det gjort et forsøk på å demonstrere for å minnes dagen. Det har vært flere slik forsøk, men de blir fort stanset av sikkerhetsvakter og politi. Det er mange som forsøker å demonstrere eller på andre måter å minnes drapene i 1989 demonstrasjonen og hva de demonstrerte for, men de blir ofte straffet med fengsling. (*Aftenposten*: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Arrestasjoner-pa-Tiananmen-15-ar-etter-6306258.html#.UzAuiP15NW8> (24. mar 2014) og South China Morning Post: <http://www.scmp.com/news/china/article/1456366/activist-jailed-18-months-june-4-protest-bid> (25. mars 2014)).

²⁸⁶ Etter Første verdenskrig mistet Tyskland sine besittelser på Shandong halvøya, blant annet byen Qingdao, men i stedet for å gi dem tilbake til Kina ble de gitt til Japan. Kina hadde sent en delegasjon til Versailles men ble utelukket fra forhandlingene. Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg, s. 779-782.

Folkerepublikken Kina fra Tiananmen og siden den tiden har både statens og partiets kontorer vært lokalisert rundt eller i nærheten av Tiananmen. Foruten å være en stor åpen plass med tilgang fra mange veier er det også som sagt hvor deler av partiet og regjeringen holder til, det er derfor en logisk plass å holde demonstrasjoner for å bli sett av partiet, staten og folket i likhet med tiden da Keiseren styrte Kina fra den forbudte by.²⁸⁷

Vi kan dele inn hendelsene som har skjedd på Tiananmen (Den himmelske fredsplass) i nyere tid i tre grupper. Den første gruppen inneholder hendelser som den nevnt over. Demonstrasjoner som skjedde før kommunistene kom til makten og som de selv tok del i. Disse demonstrasjonene/hendelsene blir derfor sett på som positive og Kinas kamp mot imperialisme. Den neste gruppen inneholder feiringer av kommunistpartiet og Folkerepublikken Kina, blant annet feiringen av opprettelsen av Folkerepublikken. Den tredje gruppen med hendelser er alle demonstrasjoner som har foregått på Tiananmen som tar til orde mot kommunistpartiet eller hvordan de styrer landet. Kina er et land hvor ytre ansikt er viktig, og da er det ikke så akseptabelt at den plassen som skal forbindes med kommunistpartiets stolthet blir brukt til å kritisere partiet.

5. april 1976 valgte en gruppe studenter i Beijing å gå i sørgetog til minne om Zhou Enlai som hadde nylig død.²⁸⁸ Sørgetoget utviklet seg etter hvert til et demonstrasjonstog som endte ved Tiananmen og kalte på partiet til å innføre mer demokrati. Denne demonstrasjonen, kjent som «Tiananmenepisoden», ble i likhet med tidligere og senere demonstrasjoner ledet an av studenter og akademikere/intellektuelle. Denne demonstrasjonen ble i liket med de andre ikke godkjent og ble tvunget til å opphøre da den var kritisk til partiet. Bare to år senere i desember 1978 startet demonstrasjonen som er kjent under navnene «Peking våren» og «Demokratimuren bevegelsen».²⁸⁹ Her ble det tatt til orde for at partiet måtte innføre «den

²⁸⁷ På nordsiden av Tiananmen ligger Tiananmen porten og keiserpalasset som er nå et museum. På sør siden ligger Monumentet for folkets helter, Formann Maos minnehall og Zhengyangmen port. På østsiden ligger Det kinesiske nasjonalmuseum tidligere kalt Revolutionary History Museum, Beijing Public Security Bureau, Ministry of Public Security, og Supreme People's Court. På vestsiden ligger Folkets Store Hall hvor Den Nasjonale Folkekongress holder sine møter. Folkerepublikken Kinas statsråds kontor og det kinesiske kommunistpartiets kontor ligger i Zhongnanhai, et område like ved.

²⁸⁸ Zhou Enlai (周恩来) døde 8. januar 1976. Han ble sett på som ganske liberal i forhold til Mao Zedong og en pådriver for reformer. Han tjente i flere stillinger innen både partiet og staten, blant annet som statsminister (premier) fra 1949-1976, som utenriksminister fra 1949-1958, og som Vise-Formann i partiet fra 1956-1966 og 1973-1976. Han tjente også i andre stillinger både før og etter 1949.

²⁸⁹ Demonstrasjonen ble kjent som Demokratimuren da demonstrasjonen startet med at det ble hengt opp plakater om Kinas behov for demokrati på en murvegg i nærheten av Tiananmen. En av de mest kjente var Wei Jingsheng (魏京生) artikkel kalt «Den femte modernisering». Han var en av mange som ble fengslet under denne demonstrasjonen og satt fortsatt i fengsel under demonstrasjonene i 1989. Det var opprinnelig Deng

femte moderniseringen».²⁹⁰ Fra desember 1986 til januar 1987 ble det igjen utførte en rekke demonstrasjoner på Tiananmen for å påminne staten om å innføre mer demokrati. Hu Yaobang som var partiets generalsekretær på denne tiden ble avsatt som generalsekretær i januar 1987 da venstre fløyen i partiet så på ham som for liberal/moderat og ettergivende ovenfor demonstrantene. Igjen innførte staten en del innstramninger som følge av demonstrasjonene og kampanjer mot høyreradikalisme og «vesternisme».²⁹¹ Demonstrasjonene våren 1989 var derfor kanskje ikke en enkelt hendelse men det som fikk Kinas ledere til å si nok er nok etter gjentatte år med demonstrasjoner.

4.4 Demonstrasjonene på Tiananmen våren 1989

Hvor viktig var menneskerettighetsspørsmålet i de diplomatiske forbindelsene og hvilken betydning fikk det våren 1989? Hvordan forholdt norske myndigheter seg til demonstrasjonene i Kina? Hva gjorde kinesiske myndigheter til å begynne med og var deres reaksjon annerledes denne gangen enn ved de tidligere demonstrasjonene? Det foregikk også demonstrasjoner i resten av landet på denne tiden, men fokuset vil være på Tiananmen siden det var her myndighetene valgte å sette militæret inn. Hvorfor valgte de kinesiske myndighetene å bruke mer makt denne gangen enn ved tidligere demonstrasjoner? Kineserne opplevde en større frihet mellom 1978 og 1989 enn de hadde gjort i tiden mellom 1949 og 1978, noe som førte til et større antall demonstrasjoner for frihet. Dette skapte uro blant myndighetene som valgte å ta et endelig oppgjør med demokratidemonstrasjonene.²⁹²

Xiaoping som hadde åpnet for at alle kunne henge opp veggaviser på en hundre meter lang mur, hvor folket kunne kritisere partiet og komme med forslag til reformer. Han var vel ikke klar over all kritikken han ville få. Denne situasjonen har mange likheter med Mao Zedongs forsøk i 1956 kalt «Hundre blomster-kampanjen».

(Lund, Erik og Eivind Indresøvdde: *Historie 10*. Aschehoug, 2005, s. 104. <http://www.nb.no/nbsok/nb/517e94df7585b378a9d727e202a0488b?index=5#107> (21. mar 2014)).

²⁹⁰ I 1978 hadde Deng Xiaoping kommet til makten som Kinas de facto leder og noe av det første han gjorde var å åpne Kina (Kina hadde drevet en isolasjonistisk politikk frem til da) og innføre det som ble kjent som «de fire moderniseringer», nemlig modernisering innen landbruk, forsvar, vitenskap og teknologi. Intellektuelle fremmet da demokrati som den femte moderniseringen av staten.

²⁹¹ De fleste demonstrasjonene har kommet på et tidspunkt hvor staten har innført mer frihet, men på grunn av at folket har følt at partiet har gitt for få friheter har de valgt å demonstrere for å oppnå flere friheter som har ført til at de får færre i stedet da staten strammer inn for å få mer kontroll. Deng Xiaopings fire moderniseringer ble fortsatt styrende for utviklingen av Kina.

²⁹² Denne delen av oppgaven bygger hovedsakelig på norske avis kilder av hvordan de oppfattet demonstrasjonene i Kina våren 1989.

Det kinesiske kommunistpartiet er organisert på prinsippet om demokratisk sentralisme, en ide som ble startet av Vladimir Lenin. Prinsippet stadfester at partiet er åpen til demokratisk og åpen diskusjon innad i partiet, men enighet og oppholdelse av retningslinjene utad. Det betyr at partiets ledere kan diskutere og være uenige under møtene, men de må støtte retningslinje når de forlater møtene. Folket derimot har bare unntaksvis rett til å komme med kritikk av retningslinjene. Demonstrasjonene i 1989 var en protest mot mangelen på demokrati i Kina. Studenter, akademikere/intellektuelle, arbeidere og journalister hevdet at uten ytringsfrihet var det ingen modernisering. Vitenskap og teknologi ville ikke ha de fremskrittene som var mulig uten frihet og demokrati. Demonstrasjonene spredte seg til mange byer i Kina, og flere millioner demonstrerte på Tiananmen. I 1988 tok partiets generalsekretær Zhao Ziyang opp kampen mot korrupsjon i Kina, spesielt innad i partiet, han mente at det måtte reformer til for å stoppe korrupsjonen.

4.4.1 April – Til Hu Yaobangs minne

Var 1989 demonstrasjonene en ren studentdemonstrasjon/demokratidemonstrasjon? Hvordan startet demonstrasjonene og hvordan valgte folket, partiet og andre land å forholde seg til demonstrasjonene? Studenter i Beijing valgte å bruke Hu Yaobangs begravelse som starten for en demonstrasjon for økt demokrati. Myndighetene forholdt seg stille i håp om at demonstrasjonene ville forsvinne. Liu Xiaobo er en av de som blir beskyldt for å ha brukt studentene/demonstrasjonene til sitt eget mål om å kaste partiet.

Allerede lenge før demonstrasjonene våren 1989 begynte hadde kinesiske myndigheter planlagt å markere 70 års dagen for 4. mai bevegelsen. Utløseren til Tiananmen demonstrasjonene i 1989 var Hu Yaobangs død 15. april 1989.²⁹³ Han hadde blitt avsatt som partiets generalsekretær i januar 1987 begrunnet av at han var for høyre-radikal. De intellektuelle i samfunnet så på ham som en god leder av den grunn at han hadde utrettet en del demokratiske og økonomiske reformer. Da Hu Yaobang døde gikk flere tusen studenter i sørgetog til Tiananmen. Studenter hadde på forhånd blitt fortalt at staten ville organisere en minnestund for Hu Yaobang, og at det ikke var akseptabelt at det ble organisert en sørgetog. Sørgetoget utviklet seg til å bli et demonstrasjonstog for demokrati. Politiet prøvde å stanse demonstrasjonen men gav opp. Studentene ga en liste med krav til en representant for Den

²⁹³ Hu Yaobang var fortsatt medlem av partiet og politbyrået etter at han ble avsatt som generalsekretær, men forskere i Hong Kong hadde liten tro på at han ville påvirke politikken i Kina siden han trakk seg tilbake fra politikken i 1987. Nasjonalbiblioteket: <http://www.nb.no/nbsok/nb/3092fdf9cb58e98373ac7ba412a1960f?index=12#29> (18. mars 2014).

nasjonale folkekongressen da de kom frem til Tiananmen. Studentene stilte krav til demokratiske reformer som skulle ledsage de økonomiske reformene som allerede var blitt gitt. Målet med demonstrasjonene var ikke å kaste partiet men å få partiet til å lytte til folket og innføre gradvise reformer også innen demokrati. Demonstrasjonene var også en klage på den utbredte korrupsjonen blant landets ledere.²⁹⁴ I den kinesiske grunnloven står det at man har rett til å demonstrere, men på grunn av studentdemonstrasjonene i 1986/87 ble det forbudt å demonstrere på Tiananmen og man måtte gi flere dager varsel, altså meldeplikt hvis man ønsket å organisere demonstrasjoner andre steder.²⁹⁵

Tirsdag kveld 18. april, bare fire dager etter demonstrasjonene begynte, prøvde kinesiske studenter å trenge seg inn i kommunistpartiets hovedkvarter på Zhongnanhai, men ble stanset av vakter. Studentene hadde marsjert, sunget Internasjonalen, og ropt slagord som «Ned med korrupsjonen», «Ned med eneveldet», og «Lenge leve demokratiet». Studentene krevde å få snakke med statsminister Li Peng, mer demokrati og rehabilitering av Hu Yaobang. Noen få av studentene fikk komme inn og snakke med noen representanter i partiet. Over 5000 tilskuere heiet på studentene. Studentene kom fra flere av universitetene i byen. Tidligere på dagen hadde de rundt 10 000 studentene demonstrert foran Folkets store hall, hvor Kinas nasjonalforsamling holder til, og krevd trykkefrihet, ytringsfrihet, og full åpenhet om de nasjonale ledernes økonomi. Både arbeidere, lærere og turister var ofte til stede og støttet og demonstrerte sammen med studentene. Selv om det ble ganske livlig og et av de mest demokratiske sammenstøtene på 40 år, gjorde politiet få forsøk på å stanse demonstrasjonene.²⁹⁶

Mandag 24. april advarte den kinesiske regjeringen, ved bruk a media, at hvis demonstrasjonene ikke stanset ville det bli slått hardt ned på alle demonstranter, men demonstrasjonene fortsatte. Nå begynte demonstrasjonene å spre seg til flere store byer i Kina,

²⁹⁴ Studentdemonstrasjonene hadde vært nøye planlagt i over ett år ved universitetene, Hu Yaobangs død virket bare som en utløser. Planen hadde vært å holde demonstrasjonene 4. mai 1989 som en markering for demonstrasjonene som ble holdt 70 år tidligere, 4. mai 1919. Det hadde også vært studentdemonstrasjoner i Beijing i desember 1986 og januar 1987, som var noen av grunnene til at Hu Yaobang ble avsatt, da venstre fløyen i partiet mente han var for mild mot demonstrantene. Etter disse demonstrasjonene ble det også en del innstramminger og kampanjer mot høyre-radikalisme/Vesten. Nasjonalbiblioteket: <http://www.nb.no/nbsok/nb/3092fdf9cb58e98373ac7ba412a1960f?index=12#29> (18. mars 2014) (s. 29-32).

²⁹⁵ Man måtte på dette tidspunktet søke politiet om tillatelse for å kunne demonstrere i Norge også. I ettertid har det blitt omgjort at det er nok å varsle politiet om at man skal demonstrere. Nasjonalbiblioteket: <http://www.nb.no/nbsok/nb/3092fdf9cb58e98373ac7ba412a1960f?index=12#29> (18. mars 2014) (s. 36).

²⁹⁶ Det er usikkert om noen ble skadet, men ingen ble skutt. Adresseavisen, onsdag 19. april 1989, s. 6 utlandet og Aftenposten, onsdag 19. april 1989, s. 10 utland.

hvor det blant annet ble stilt krav til at myndighetene inngikk i dialog med demonstrantene. Under bisettelsen av Hu Yaobang fredag 21. april møtte over 150 000 demonstranter på Tiananmen. Det ble hengt opp veggaviser over alt med krav om demokrati, Deng Xiaopings avsettelse, stans av korrupsjon og fri presse. På grunn av demonstrantenes økende antall/styrke skapte dette frykt hos partiet. 5000 studenter møtte også opp på Peking University for å minnes 4. mai bevegelsen. Det ble poengtert at Kina fortatt hang bak den vestlige verden innen både demokrati og vitenskap. 25. april informerte Folkets Dagblad om mulige arrestasjoner og fengselsstraff hvis det ikke ble slutt på demonstrasjonene. Advarselen ble også opplest i nyhetene på TV og radio, og direkte til studentene som oppholdt seg på Tiananmen.²⁹⁷

Kvelden 27. april etter nok et enormt oppmøte av demonstranter i Beijings gater sa Kinas myndigheter seg villige til å samtale med studentene når som helst. Men studentene måtte først avbryte demonstrasjonene og dra tilbake til skolene. Men siden myndighetene var bare villig til å forhandle med de offisielt anerkjente studentorganisasjonene og ikke de nye studentorganisasjonene som studentene hadde opprettet, fortsatte demonstrasjonene. Myndighetenes innrømmelser ble allikevel oppfattet som en seier til studentene.

Fra denne tiden ble også arbeidere ivrig med på demonstrasjonene. I media skrev myndighetene at demonstrantene prøvde å styrte kommunistpartiet. Internasjonale observatører opplyste at rundt 500 000 mennesker hadde trosset myndighetenes advarsler om å stanse all demonstrasjon da de den 28. april demonstrerte i sentrum av Beijing. 1 million tilskuere fulgte med på demonstrasjonen i Beijing sentrum. Flere tusen politifolk ble sendt ut for å holde øye med demonstrantene, blant annet 1000 politifolk til Tiananmen for å hindre demonstrantene å komme frem. Til tider virket politimenn truende, men også en del studenter ble sinte og ønsket å sloss da politifolk hindret studentene å komme frem til Tiananmen.²⁹⁸

4.4.2 Mai – Situasjonen tilspisser seg

Fikk studentene noe støtte fra folket eller partiet? Hvordan forholder verdenssamfunnet seg til demonstrasjonene? Etter hvert som arbeidere og andre klasser i folket slutter seg til studentene blir myndighetene mer og mer frustrerte over situasjonen. Store deler av den

²⁹⁷ Omtrent 70 000 av 160 000 studenter i Beijing streiket. Avisen opplyste også om at demonstrasjonene var en planlagt konspirasjon som hadde til mål å avskaffe parti-ledelsen og hele det sosialistiske systemet i Kina. En alvorlig forbrytelse ifølge kinesisk lov. Adresseavisen, tirsdag 25. april 1989, s. 6 utlandet og Dagbladet, fredag 28. april 1989, s. 16-17.

²⁹⁸ Dagbladet, fredag 28. april 1989, s. 16-17.

daglige situasjonen i Beijing stanser opp. Myndighetene føler at de mister ansikt. Det oppstår uenighet innad i partiet om hva som burde gjøres med situasjonen.

Torsdag 5. mai trosset studenter og andre forbudet mot å demonstrere i Beijing. Over 100 000 demonstranter møtte opp på Tiananmen for å minnes 70 års dagen for 4. mai bevegelsen. Denne gangen var det over 300 journalister som demonstrerte også. Politiet hadde sperret av Tiananmen da det var nå forbudt å demonstrere der, men fikk beskjed om å trekke seg tilbake da så mange demonstranter kom. Norske aviser gir studentene skryt for å våge å demonstrere etter at det er lagt ned et forbud, men partiet, regjeringen og politiet får skryt for å holde en lavprofil og vise tilbakeholdenhet. For mange i den kinesiske ledelsen var dette ydmykende. Folket hadde mistet respekten for ledelsen og ledelsen mistet autoritet. Det oppstod derfor en intern kamp i partiet om hvordan de skulle behandle demonstrantene. Studentene var på dette tidspunktet delt på hva de burde gjøre videre. De hadde nå streiket i ei uke og mange var klare til å gå tilbake til studiene, mens andre mente at de burde fortsette nå som de hadde fått myndighetenes oppmerksomhet. Generalsekretær Zhao Ziyang hadde forståelse for studentenes demonstrasjoner og visste at studentene ikke hadde til hensikt å styrte systemet, bare korrigere det. Men han poengterte at reformer måtte komme på lovlig og demokratisk vis.²⁹⁹

Kinesiske og sovjetiske myndigheter hadde blitt enige om at Sovjetunionens partisjef Mikhail Gorbatsjov skulle komme på besøk til Beijing med en delegasjon for å normalisere forholdet mellom de to statene.³⁰⁰ Når han landet på flyplassen 16. mai var det fortsatt store demonstrasjoner i Beijing. I stedet for å ta imot ham på Tiananmen måtte Deng Xiaoping og resten av ledelsen dra til flyplassen for å holde første møtet der, noe som skapte tap av ansikt for den kinesiske ledelsen.³⁰¹ Man kan underes om Gorbatsjovs besøk var det som fikk kommunistpartiet i Kina til å vente med å bruke makt mot demonstrantene eller om det var det som fikk dem til å bruke så overdreven makt mot demonstrantene?³⁰² 17. mai regner man

²⁹⁹ Det ble også demonstrert i Shanghai, Xian, Wuhan og Changsha. Adresseavisen, fredag 5. mai 1989, s. 6 utlandet.

³⁰⁰ Mikhail Gorbatsjov var generalsekretær i Sovjetunionens kommunistiske parti fra 1985-1990 og president fra 1990-1991. Gorbatsjov fikk Nobels fredspris i 1990 for fredsprosessene som ble innført i Sovjetunionen og Øst-Europa på slutten av 80-tallet. (Nobel Prize:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1990/press.html (24. Mar 2014)).

³⁰¹ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 2 politikk og NRK:

<http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=nrk:klipp/796149> (06. nov 2014).

³⁰² Lund, Erik og Eivind Indresøvdde: *Historie 10*. Aschehoug, 2005, s. 105.

<http://www.nb.no/nbsok/nb/517e94df7585b378a9d727e202a0488b?index=5#107> (21. mar 2014).

med at det var nesten 1 million mennesker på Tiananmen, bestående av både studenter, soldater, leger og arbeidere. Demonstrasjonene hadde tatt til i styrke og antall. Mange studenter valgte også å sultestreike, som førte til at rundt 2000 av dem havnet på sykehus etter noen dager uten mat. 18. mai besøkte Zhao Ziyang og andre toppledere et sykehus hvor flere studenter var innlagt. Zhao Ziyang roste studentene for deres entusiasme, men advarte dem og ba dem tenke på sin egen fremtid. Etter å ha blitt utskrevet vendte studentene tilbake til demonstrasjonene igjen.³⁰³ 19. mai besøkte Zhao Ziyang og Li Peng Tiananmen for å be demonstrantene om å stanse sultestreiken og demonstrasjonene. Zhao Ziyang sa med tårer i øynene:

Regjeringen vil aldri lukke dialogens dør. Har dere spørsmål, vil vi finne svar. Til tross for hva dere hevder og til tross for at vi kommer litt sent, vi er kommet nærmere en løsning på problemene. Vi tar et skritt av gangen. Det er alt jeg kan si nå. Jeg bare ønsket å se dere alle.³⁰⁴

Zhao Ziyang følte virkelig med studentene, men en rekke av de andre lederne var ikke villig til å inngå flere kompromiss enn hva de allerede hadde gjort. 20. mai varslet kinesiske myndigheter om innføring av unntakstilstand. Da unntakstilstanden startet ble kinesisk presse gitt et sterkt sensurkrav, men siden ikke alle avisene fulgte dette sensurkravet, sendte myndigheter soldater til avisene for å påse at kravet ble holdt. Dette førte til at flere hundre kinesiske journalister demonstrerte sammen med studentene.³⁰⁵ Demonstrantene hadde allerede fått beskjed om at det var nå forbudt å streike siden demonstrantene hadde gått for langt. Mange plasser valgte demonstrantene å sette opp barrikader, som førte til at deler av byen ble stengt og mye av arbeidet i byen stoppet opp. Da politiet var alt for få til å bryte opp demonstrantene ble militæret mobilisert.

Demonstrasjonene gikk ikke alltid like fredelig for seg, spesielt når man så soldater komme. 22. mai valgte en del folk å følge etter de ca. 2000 soldatene som var på vei inn i Beijing. Da folket kom til den midlertidige leiren til soldatene begynte de å kaste stein på vinduene og

³⁰³ Mange av studentene valgte å sove på Tiananmen enten under åpen himmel eller i busser som de hadde brukt for å sperre området. Mange av studentene hadde streiket i 11 dager nå og sultestreiket i 7 av dem. Denne sultestreiken spredte seg også til andre store byer over hele Kina. Stavanger Aftenblad, torsdag 18. mai 1989, s. 9 utland og Dagbladet, tirsdag 23. mai 1989, s. 6.

³⁰⁴ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 8 utland.

³⁰⁵ Da unntakstilstanden startet ble Kina stengt for utenlandsk presse. De som allerede var der kunne fortsatt være der så lenge de holdt en lav profil. Mange reportere valgte selvsagt ikke å holde en lav profil, mange både filmet og tok bilder av hendelsene. Mange reportere endte med å få sitt utstyr konfiskert og fengslet for en dag. 4. juni ble noen amerikanske reportere fra CBS arrestert de de filmet at hæren rykket inn mot Tiananmen. 8. juni ble noen ansatte i det britiske BBC arrestert. 9. juni ble flere av det amerikanske CNN og det britiske ITN arrestert. Dagbladet, tirsdag 23. mai 1989, s. 9 og Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 5 utlandet og Dagbladet, lørdag 10. juni 1989, s. 17 nyheter.

soldatene. Soldatene hadde maskinpistoler og stridsvogner men svarte med å kaste murstein. Omtrent 40 personer ble skadet etter sammenstøtet. Dette var ikke første gangen demonstrantene sloss, de hadde ved flere anledninger kommet i kamp med politiet hvor rundt ti personer hadde blitt skadet. Soldatene hadde fått tillatelse til å bruke våpen, men fryktet at det kunne bli et blodbad. På kvelden 22. mai var det igjen samlet rundt 1 million mennesker på den himmelske fredsplass. På grunn av demonstrasjonene hadde matprisene i Beijing tredoblet seg og all offentlig trafikk hadde stanset. Arbeidere var aktivt i gang med å sette opp veisperrer for å hindre hæren i å rykke inn i Beijing. Demonstrasjonene som hadde startet ganske fredelig hadde nå kommet ut av kontroll. Spørsmålet ble derfor hvor langt myndighetene skulle gå for å gjenopprette ro og orden. Mange trodde at unntakstilstanden vill opphøre 24. mai hvis myndighetene ikke foretok seg noe.³⁰⁶

4.4.3 Juni – Myndighetene slår hardt ned

Hva følte folket i Kina på denne tiden? Hvorfor er det bare i Beijing det blir brukt så harde midler? Opprørspoliti var sterkt til stede i de andre storbyene også, men valgte å statuere et eksempel i Beijing. Myndighetene/partiet hadde vært tilbakeholdene lenge, men da folket helt sluttet å høre på myndighetenes advarsel måtte de gjøre et eksempel. Hva valgte Norge å gjøre når det kinesiske militæret åpnet ild mot sin egen sivilbefolkning? Hva skjedde etter 4. juni, ble det slutt på demonstrasjonene?

Klokken 23:00 på lørdag 3. juni kom de første pansrede bilene til Tiananmen. Da demonstrantene så dette laget de seg stokker av bambus og hadde på seg bind for munnen for å beskytte seg mot tåregass. Demonstrantene hadde forventet at det ville bli en konfrontasjon med hæren men var ikke forberedt på at det ville bli brukt skytevåpen. Noen studenter hadde på dette tidspunktet demonstrert i mer enn seks uker, de visste at de hadde tapt, men var ikke villige til å gi seg. Søndag 4. juni litt før klokken 2:00 begynner hæren å skyte med skarpt mot demonstrantene mens de er på vei mot Tiananmen. Både enkelte demonstranter og enkelte av befolkningen i Beijing valgte å sloss mot soldatene, de satte fyr på biler og stridsvogner, og kastet sten på og slo med stokker mot soldatene, noen soldater ble drept som følge av dette.³⁰⁷ Dette og demonstrantenes tidligere voldshandlinger var nok med på å overbevise soldatene

³⁰⁶ Beijing hadde ca. 10 millioner innbyggere på denne tiden. Nå var det ikke slik at det førte til vold hver gang demonstranter og soldater møttes, ofte endte de opp med å synge og prate sammen. Dagbladet, tirsdag 23. mai 1989, s. 5 og Dagbladet, tirsdag 23. mai 1989, s. 6

³⁰⁷ En rekke soldater ble også lynsjet av demonstrantene. Dagrevyen: Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=F5hPURmqffM> (10. nov 2014).

om at det ar greit å skyte mot demonstrantene. Noen demonstranter fikk til og med stjålet noen våpen og skjøt tilbake. Gjennom hele dagen og frem til natt til mandag ble det fortsatt hørt skudd i Beijings gater. Men på selve Tiananmen ble det i hovedsak brukt køller for å fjerne demonstrantene.³⁰⁸ Natt til mandag 5. juni rullet den kinesiske hæren inn i sentrum av Beijing med over ti stridsvogner og ladde våpen. Det var fortsatt mange demonstranter i Beijing og soldatene fortsatte å skyte mot demonstrantene fra tid til annen. Minst 1400 personer ble drept og minst 10 000 såret.³⁰⁹ Senere dro de til universitetene og andre steder hvor demonstrantene var samlet for å spre dem også, men både studenter og byens borgere fortsatte å demonstrere selv om de visste hva som kunne skje.³¹⁰ På nyhetene advarte Beijings borgermester Chen Xitong byens borgere om at byen var i en krise og at ingen skulle tilslutte seg demonstrasjonene eller andre kontrarevolusjonære aktiviteter og at myndighetene ikke lenger hadde noe annet valg enn å bruke hæren mot den kontrarevolusjonære volden. Nyhetene informerte at det beklageligvis var noen sivile personer som hadde dødd eller blitt skadet under hærens opprydninger i uroen.³¹¹

Kampen om hvordan å løse situasjonen i Beijing stod hovedsakelig mellom tre menn, Deng Xiaoping (85), Zhao Ziyang (69) og Li Peng (61). Li Peng var nok den mest konservative av de tre, og Zhao Ziyang var den desidert mest liberale. Selv om Zhao Ziyang var partiets generalsekretær og Li Peng landets statsminister var det i realiteten Deng Xiaoping, formann i militærkomiteen, som var de facto leder. Både Zhao og Deng jobbet aktivt for økonomiske reformer i Kina, Peng også, men han har vært litt mer forsiktig. Zhao Ziyang hadde forståelse for studentenes krav, mens Li Peng var fullt bestemt på å ikke gi etter for kravene.³¹² Studentene likte Zhaos lederskap, mente at Deng hadde gjort mye bra, men at det var nå på tide for Deng og Li å gå. Fredag 19. mai på Politbyråets møte leverte Zhao Ziyang sin avskjed som partiets generalsekretær. Avskjeden ble levert som en protest mot å sende hæren mot

³⁰⁸ Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 6 utlandet.

³⁰⁹ Det oppgis en rekke tall på hvor mange demonstranter og tilskuere som ble drept på og rundt Tiananmen denne natten, fra noen hundre til over 3000. Noen kilder viser til rundt 7000 skadde demonstranter og 6000 skadde militær- og politi personell. Det var samtidig demonstrasjoner i flere andre store byer i Kina som Shanghai, Wuhan, Nanjing, Guangzhou, Xian, Tianjin, Qingdao, Changsha, Dalian og Shenyang, men i ingen av disse byene ble militæret brukt mot demonstrantene. Til sammenligning hadde over 1000 personer blitt drept i delstaten Punjab i India våren 1989. Blant annet ble 23 personer på åpen gate meiet ned med maskinpistol hvor ytterligere 27 personer ble såret i noen Sikhers forsøk på å løsrive Punjab fra India. Men disse voldelige hendelsene fikk liten omtale i avisene. Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 8 utland og Aftenposten, onsdag 6. desember 1989, s. 6 utland.

³¹⁰ Studentledere ved universitetene oppfordret studentene om å holde seg innendørs og ikke prøve å virke heroiske.

³¹¹ Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 5 utlandet.

³¹² Da Li Peng tok over som statsminister hadde Zhao Ziyangs økonomiske reformer ført til en enorm inflasjon på 18%, men Li Peng klarte å stanse den sterke veksten i inflasjonen. Dagbladet, tirsdag 23. mai 1989, s. 8.

demonstrantene.³¹³ Dette førte i stedet til at han fikk mindre makt til å påvirke det som skjedde videre. 5. juni ble det opplyst at Zhao Ziyang fikk sparken som generalsekretær og den noe strengere Jiang Zemin tok over. Zhao Ziyang fikk derfor en noe lik behandling som Hu Yaobang hadde fått bare to år tidligere da han også hadde vært for aksepterende ovenfor demonstrantene. Jiang Zemin var mer lik Deng Xiaoping enn hva Zhao Ziyang hadde vært da han også var en aktiv tilhenger av økonomisk reform men mot demokratisk reform. Jiang Zemin hadde tidlig lagt ned forbud mot demonstrasjonene i Shanghai våren 1989, men selv da demonstrasjonene fortsatte gikk han aldri så langt at han satte hæren inn mot demonstrantene.³¹⁴ Selv om myndighetene hadde varslet at det ville bli innført unntakstilstand 20. mai, var det i realiteten først 3. juni at den ble håndhevet. Unntakstilstanden var i kraft frem til 10. januar 1990. Men mange av soldatene begynte å trekke seg ut av Beijing allerede i juli.

Mange av Beijings borgere og kinesere ellers rundt i Kina og verden reagerte med sinne og sorg til hva som hadde skjedd i Beijing og ønsket å kjempe tilbake mot hæren og myndighetene. Vestlig media hadde stor tro på at kineserne ikke ville akseptere denne massakren men ville kjempe tilbake og at Deng Xiaoping og Li Peng ville bli avsatt. Under disse kamphandlingene holdt kinesiske myndigheter seg ganske tause, de verken informerte ambassader eller media om hva som skjedde.³¹⁵ Denne volden skapte stort sjokk og sorg blant mange studenter og statsledere verden over. Mange hadde vært forberedt på at de kinesiske myndighetene vil stanse demonstrasjonene, men de fleste hadde trodd dette ville skje med tåregass og køller, ikke med maskingevær og stridsvogner. Flere utenlandske statsleder vurderte tiltak, men den tidligere franske helseminister Simone Veil gikk lengst ved å oppfordre til handelsboikott av Kina hvis ikke nedslaktingen stanset. Flere statsledere uttalte seg i media over hvor sjokkert de var, blant annet den britiske statsministeren Margaret Thatcher, den franske utenriksministeren Roland Dumas, den amerikanske presidenten

³¹³ To uker før massakren, under diskusjonene i Partiet om hva de skulle gjøre med demonstrantene skal Deng Xiaoping og Zhao Ziyang ha vært ganske uenige og blant annet ha sagt: Deng: «Jeg har tre millioner menn bak meg i Folkets Frigjøringshær.» Zhao: «Jeg har folket bak meg.» Deng: «Du har ingenting!» Den som satt med makten i militæret hadde den virkelige makten. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 7 utlandet.

³¹⁴ Jiang Zemin hadde tidligere vært partisekretær i Shanghai. Han hadde tidlig lagt ned forbud mot demonstrasjoner i Shanghai og var en av de første til å støtte innføringen av unntakstilstand i Beijing fra og med 20. mai. Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 5 reportasjer.

³¹⁵ Mange av innbyggerne i Beijing vurderte å gå til streik fra mandags morgen av. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 6 utlandet.

George Bush, den australske statsministeren Bob Hawke, og den svenske utenriksministeren Sten Andersson.³¹⁶

Utenriksdepartementet innkalte den kinesiske ambassadøren søndag 4. juni og leverte en skriftlig protest mot volden som skjedde i Beijing. På dette tidspunktet var Norge og Sverige de eneste som hadde levert sterke protester på voldsbruken i Kina. Andre land hadde snakket seg imellom, selv USA og Storbritannia var forsiktede med hva de sa.³¹⁷ Men fra 5. juni og utover uttalte flere og flere statsledere seg i media angående hendelsene. Men mens mange statsledere var forsiktede i sin fordømmelse av hendelsene valgte de norske og skandinaviske lederne rett ut å fordømme volden. I et åpent intervju fortalte den norske statsministeren Thorvald Stoltenberg om sin reaksjon på tap av menneskeliv og bruk av militær vold. Han uttalte blant annet at: «Hendelsene kaster dype skygger over reformpolitikken, og jeg oppfordrer kinesiske myndigheter til å stanse volds bruken. Bare dialog kan løse problemene i Kina.»³¹⁸ Ikke lenge etter dette valgte Norge å stanse alle diplomatiske forbindelser med Kina på høyere nivå. Norge valgte å holde tett dialog med både de skandinaviske landene, EF og USA om forholdet til Kina, men endte med å gå lengst i tiltak for å påminne kinesiske myndigheter om at denne handlingen ikke var akseptabel.³¹⁹

I blant annet Taipei, Paris, London, San Francisco, New York, Los Angeles, Oslo og Vancouver reagerte kinesiske studenter med spontandemonstrasjon på grunn av de fryktelige drapene i Beijing. På den annen side skapte hendelsene i Beijing sinne i Hong Kong, hvor

³¹⁶ Den vest-tyske regjering i Bonn og Nederlands regjering reagerte også. Selv om hendelsene i Beijing ble rapportert i nyhetene i Moskva også valgte myndighetene der å holde seg stille. Den britiske statsminister Margaret Thatcher ble bekymret for Kinas snarlige overtagelse av Hong Kong i 1997 men lovet at overtagelsen ville gå som planlagt. «Jeg er nedstemt over den blodige undertrykkelsen. Denne aksjonen går mot den historiske utvikling» sa den franske utenriksminister Roland Dumas. President George Bush ut trykte den samme beklagelse, med et tillegg som kan tyde på bekymring for at hendelsene kan påvirke forholdet mellom USA og Kina: «Jeg håper Kina raskt vil vende tilbake til politiske og økonomiske reformer under stabile forhold slik at dette forholdet, som er så viktig for begge våre folk, kan fortsette å utvikle seg.» Australias statsminister Bob Hawke håpet det var snakk om et midlertidig avvik. Den vesttyske regjering i Bonn anmodet kinesiske myndigheter om å tilstrebe fredelige løsninger og søke til bake til reformlinjen. Nederlands regjering sa den var sjokkert over bruken av militærmakt og appellerte til sine EF-partnere om en felles uttalelse. Den svenske utenriksminister, Sten Andersson, kalte blodsutgytelsen tragisk og meningsløs. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 5 utlandet og Trønder-Avisa, mandag 5. juni 1989, s. 6 utenriks og Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989, s. 7 utenriks.

³¹⁷ Den norske utenriksministeren hadde ikke tro på at Norges klage på hendelsene i seg selv ville kunne forandre noe, men mente at klager fra verden samlet ville kunne påvirke Kinas ledere. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 7 utlandet og Dagrevyen: Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=F5hPURmqffM> (10. nov 2014).

³¹⁸ Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 7 utlandet.

³¹⁹ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

folk valgte å streike og demonstrere, og frykt i Taiwan, hvor hæren ble mobilisert.³²⁰ Onsdag 7. juni ble valgt som sørgedag i Beijing av fagforeningsledere, og de ba alle bedrifter, fabrikker, skoler og andre om stanse alt arbeid den dagen for å delta i sørgedagen.³²¹ Den 4. juni reiste 40 kinesiske studenter i Trondheim til Oslo for å være med på demonstrasjonen. Over 100 kinesiske studenter demonstrerte ved å sette seg i gresset foran Stortinget hvor de leverte en appell til Stortinget om støtte. Demonstrantene marsjerte senere på dagen mot utenriksdepartementet for å møte den norske utenriksministeren Thorvald Stoltenberg. Studentene fikk et privat møte med utenriksministeren. Studentene oppfordret Norge og verden til å politisk isolere Kina og pekte på Sør-Afrika som eksempel. Etter møtet med utenriksministeren marsjerte demonstrantene mot den kinesiske ambassaden. Alle disse studentene ble senere stemplet som kontrarevolusjonære av kinesiske myndigheter.³²² Arbeidernes kommunistparti og andre norske organisasjoner organiserte også en demonstrasjon foran den kinesiske ambassaden.³²³ En rekke aviser og personer uttalte sterkt mot hendelsene i Beijing. Adressas korrespondent i Beijing, Kjell Gjerseth, uttrykte sterk misnøye med de kinesiske myndighetene og skrev:

Jeg kan ikke forestille meg at noen statsleder i noe land kan håndhvilse på de lederne som har vært ansvarlige for det som har skjedd i natt. Dette har ingenting med kontrarevolusjon og ideologiske begreper å gjøre. Dette har vært et opprør fra unge, aktive studenter, som har sett et lite lys og skjønnet hva frihet er. Å stemple disse som kontrarevolusjonære, å kjøre tanks og sette i gang den villeste militære aksjon mot disse menneskene, - det er ikke bare en forbrytelse mot det kinesiske folket. Det er en forbrytelse mot menneskeheten og menneskerettighetene.³²⁴

Selv om det var mange statsledere og andre i media som fordømte den kinesiske regjeringens handlinger, var ikke alle like sterke i sin kritikk. Det var nok med på at kinesiske myndigheter ikke trakk militæret tilbake og fortsatte ut hele juni å jakte på de som hadde stått bak demonstrasjonene. Mange av studentlederne flyktet til Hong Kong og andre land, men mange

³²⁰ Volden i Beijing skapte frykt i Hong Kong og Macao da det allerede var planer om at de skulle bli en del av Kina igjen, i 1997 og 1999 respektivt. Adresseavisen, tirsdag 12. september 1989, s. ? nyheter.

³²¹ 9. juni trosset 50 000 personer demonstrasjonsforbudet i Shanghai. Samtidig demonstrerte rundt 100 000 personer i Taipei, Taiwan for å protestere på volden som ble brukt i Beijing. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 5 utlandet og Trønder-Avisa, lørdag 10. juni 1989, s. 7 utenriks.

³²² De kinesiske studentene valgte også å brenne minnekransen på kaia foran Oslo Rådhus. Studentene stemplet alle lederne som fascister og mente de hadde mistet all tillit til lederne. Men studentene hadde på dette tidspunktet fremdeles tro på at innen noen år vil det komme demokratiske reformer og at kommunistpartiet ikke vill kunne styre med jernhånd, men mange trodde at dette var ikke mulig før etter Deng Xiaopings død. Deng Xiaoping var i 1989 84 år, satt som de facto leder til 1992 og døde i 1997. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 7 utlandet og Dagrevyen: Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=F5hPURmqffM> (10. nov 2014).

³²³ Over 300 demonstranter møtte opp. Arbeidernes kommunistparti (AKP) brøt båndene med det kinesiske kommunistpartiet. AKP fikk også levert en skriftlig protest. Politi var til stede for å bevare roen. Dagrevyen: Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=F5hPURmqffM> (10. nov 2014).

³²⁴ Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 6 utlandet.

ble også funnet av politiet. De som ble tatt ble som regel dømt til noen år i fengsel, noen ble også henrettet og mange ble sluppet løs etter noen måneder.³²⁵ Under hele oppstyret i Beijing og ellers i Kina fulgte den norske ambassaden nøye med på hendelsene for passe på at ingen nordmenn kom til skade. De meldte hele tiden hjem til UD om hendelsene og opplyste om hvor mange nordmenn som var i Beijing og ellers i Kina. Ette hvert som demonstrasjonene gikk over til å bli opptøyer advarte de nordmenn om enten å reise hjem eller holde seg innendørs og anbefalte nordmenn som planla turer til Kina med å utsette dem. Ambassaden gjorde oss en rekke tiltak for å beskytte ambassaden, blant annet ved å sette ut flere vakter.³²⁶

Det er forståelig at studentene valgte å demonstrere for flere rettigheter og at det var flere og flere som sluttet seg til demonstrasjonene. Selv om demonstrasjonene startet fredelig, har de en tendens til å gå over til opptøyer når de går over flere dager, eller flere måneder som i dette tilfellet, og når antallet demonstranter blir så store som flere hundretusen. Det er da også forståelig at de kinesiske myndighetene ønsket å gripe inn for å stanse demonstrasjonene, ikke bare kritiserte de lovene og partiet, men de viste heller ikke respekt for lovene.³²⁷ Blant annet ved å demonstrere på Tiananmen, som hadde blitt forbudt etter demonstrasjonene i 1987. Ved ikke å lytte til politiet når de prøvde å fjerne dem fra Tiananmen. Ved å fortsette å demonstrere etter at myndighetene hadde ved flere anledninger bedt dem om å stanse demonstrasjonene, og til og med hadde sagt seg villige til å inngå forhandlinger. Men studentene ønsket ikke å forhandle da myndighetene var bare villig til å forhandle med lederne for de offisielt godkjente studentorganisasjonene. Studentene hadde heller ikke stanset demonstrasjonene da myndighetene innførte unntakstilstand og advarte med å sende inn hæren. I stedet hadde flere og flere sluttet seg til demonstrantene. Det ble skrevet mye om demonstrasjonene i media, og gjerne mest om demonstrasjonenes uskyld og rettferdige sak, men ikke så mye om myndighetenes valg om tillate demonstrasjonene. Men da demonstrasjonene varte så lenge og de forstyrret det daglige livet i Beijing, både på grunn av barrikader som ble satt opp og folk som ikke dro på jobb og skole, skapte dette også misnøye, ikke bare blant myndighetene men også befolkningen. Flere innbyggere var senere med på å angi de som hadde tatt del i demonstrasjonene.

³²⁵ Mange kinesere sammenlignet voldsbruken med fascismen, Hitler, Nanking massakren, og borgerkrigen under krigsherrene. Trønder-Avisa, mandag 5. juni 1989, s. 6 utenriks.

³²⁶ Det var 70 nordmenn i Beijing 5. juni, men ingen kom til skade. Ambassaden hadde fra slutten av mai daglig vurdert om de skulle begynne å evakuere nordmenn. Adresseavisen, mandag 5. juni 1989, s. 5 utlandet.

³²⁷ Opptøyer er ofte en form for voldelig demonstrasjon. Demonstrasjonene i Beijing hadde for det meste forgått uten vold. Men student protestene ble sett på som opptøyer av de kinesiske myndighetene, spesielt da de gikk over flere dager og studentene avsluttet ikke demonstrasjonene selv etter å ha blitt advart av myndighetene.

Nå er det ikke slik at på grunn av at myndighetene var tilbakeholden i bruk av makt eller at demonstrantene hadde gått for langt at det rettfærdiggjør myndighetenes bruk av makt. Myndighetene hadde mange andre midler de kunne ha brukt, som køller, vannkanoner og tåregass før de brukt kuler. Men på den annen side hadde demonstrantene blitt advart, og dette var en demonstrasjonsbølge som på dette tidspunktet hadde spredt seg til alle store byer i hele Kina. Selv om ikke studentene hadde opprinnelig hatt som mål å avsette partiet, var det nok grupper som deltok i demonstrasjonene som hadde dette som mål. Derfor valgte myndighetene å gjøre et eksempel ut av demonstrantene i Beijing for å få slutt på demonstrasjonene i hele Kina. Det var heller ikke lenge siden det hadde vært store demonstrasjoner Lhasa og Tibet som hadde gått så langt at myndighetene måtte innføre unntakstilstand der også.

4.4.4 Tiden etter myndighetenes brutale inngripen

Tirsdag 6. juni ble Liu Xiaobo, forfatter og tidligere stipendiat ved Østasiatisk Institutt ved Universitetet i Oslo, tatt av sivilkledd politi for sin deltagelse i demonstrasjonene. Han hadde holdt flere taler på Tiananmen under demonstrasjonene og ble av myndighetene sett på som en aktiv deltager og leder i demonstrasjonene. Han ble også beskyldt for å være medlem av en organisasjon med sete i USA som aktivt jobbet for å styrte partiet.³²⁸ Siden Liu Xiaobo hadde bodd i Norge en stund og vært aktiv i det kinesiske miljøet på UiO skapte det store overskrifter i norske aviser da han ble tatt av politiet. Det ble blant annet spekulert i om han ville motta dødsstraff for sin deltagelse i demonstrasjonene spesielt siden personer som hadde utrettet mindre enn ham fikk dødsstraff. Liu Xiaobo var mer radikal og kritisk til styresettet i Kina enn de fleste demonstrantene var i 1989. Kinesiske myndigheter hevdet også at Liu Xiaobo var tilknyttet den radikale opposisjonsbevegelsen Zhong Guo Ming Lian. Under en av

³²⁸ Etter 4. juni ble flere hundre demonstranter tatt av politiet i Beijing, men også i andre storbyer ble mange som hadde deltatt i demonstrasjonene i etterkant tatt av politiet, blant annet 100 personer i Chengdu. Mange av demonstrantene flyktet først til ambassader og så til utlandet. Blant annet dro Chai Ling til Australia og Wuer Kaixi til USA. Wuer Kaixi var en av lederne i studentorganisasjonene og en av de mest sentrale demonstrantene. På vei til USA holdt han et intervju i Hong Kong for han kritiserte blant annet Deng Xiaoping, statsminister Li Peng og president Yang Shangkun som konservative fasister. Noen dager etter at han var ankommet USA valgte han å ta selvmord. Men noen mener han kan ha blitt myrdet. Studenter i Shanghai og i andre storbyer ønsket å gjenopprette den landsdekkende studentorganisasjonen som ble dannet 19. mai, men som aldri ble godkjent av Partiet. 50 000 studenter deltok i en sørgestund i sentrum av Shanghai for de drepte i Beijing. Zhu Rongji, senere statsminister (1998-2003), var borgemester i Shanghai på dette tidspunktet (April 1988 — April 1991) og fikk skryt av studentene for at han ikke hadde brukt militæret. I følge studentene mente Zhu Rongji at studentene var patriotiske. Borgermester Zhu Rongji hadde ved flere anledninger fått beskjed om å sende inn hæren, men han nektet, i stedet oppfordret han demonstrantene til å fjerne barrikadene slik at trafikken kun kjøre. Dagbladet, lørdag 10. juni 1989, s. 18-19 nyheter og Stavanger Aftenblad, torsdag 29. juni 1989, s. 10 utland og Trønder-Avisa, torsdag 29. juni 1989, s. 7 utenriks.

sine appeller tok studentlederen Chai Ling avstand fra Liu Xiaobo da hun mente han var for radikal og brukte studentenes demonstrasjoner for å oppnå egne krav. Liu Xiaobo ble ofte beskrevet av kjente som en meget kompromissløs opposisjonell. En som går inn for en fullstendig vestliggjøring av Kina, og en som har begått den «døds synden» det er å kalle Mao en tyrann.³²⁹ Professor Christoph Harbsmeier, på denne tiden bestyrer ved Østasiatisk institutt ved UiO var ikke overrasket over Liu Xiaobos arrestasjon. «Han er en meget kontroversiell person og har kritisert myndighetene i landet over lengre tid, blant annet gjennom sine forelesninger.»³³⁰ Men både Harbsmeier og Bo Wang, talsmannen for de kinesiske studentene i Norge, tvilte på at Liu var medlem av en New York-basert opposisjons gruppe eller leder for demonstrasjonene.³³¹ Like etter Liu Xiaobos arrestasjon startet venner av ham i Norge en støtte gruppe for å bevise at han ikke var medlem av den New York-baserte kinesiske alliansen for demokrati. Gruppen sendte blant annet et brev til utenriksminister Thorvald Stoltenberg for å oppfordre til snarlig reaksjon for å redde Lius liv.³³²

9. juni gratulerte Deng det kinesiske befalet som hadde hatt ansvaret med å slå ned de kontrarevolusjonære opptøyene. «Med fare for sine liv glemte aldri våre offiserer og soldater folket. De glemte heller ikke partiets ledende rolle og vår nasjons beste.»³³³ Deng Xiaoping forsvarte angrepet med at det var viktig å fjerne de kontrarevolusjonære da de arbeidet for å bli kvitt kommunismen, det sosialistiske systemet og Folkerepublikken, og opprette en kapitalistisk republikk i Kina.³³⁴ Da soldater for virkelig begynte å fjerne demonstranter fra Beijings gater begynte nordmenn og andre utlendinger å forlate Kina. 10. juni var det bare 15 nordmenn igjen i Beijing da 70 allerede hadde reist hjem, og det var bare 115 igjen i hele Kina.³³⁵ På grunn av seriøsiteten på demonstrasjonene valgte kinesiske myndigheter å innskrenke en rekke demokratiske rettigheter, det ble blant annet ikke lov til å demonstrere eller henge opp veggaviser på demokrati muren for en stund.

³²⁹ Både Harald Bøckman, Bonnie McDougall og kinesere ved UiO beklaget Liu Xiaobos arrestasjon. Dagbladet, lørdag 24. juni 1989, s. 7-9 nyheter.

³³⁰ Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989, s. 6 innenriks.

³³¹ Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989, s. 6 innenriks.

³³² Trønder-Avisa, torsdag 29. juni 1989, s. 5 utenriks.

³³³ Dagbladet, lørdag 10. juni 1989, s. 17 nyheter og Trønder-Avisa, lørdag 10. juni 1989, s. 7 utenriks.

³³⁴ De andre lederne til stede var statsminister Li Peng, president Yang Shangkun, og politbyråmedlemmene Bo Yibe, Yee Yilin, og Qiao Shi. Dagbladet, lørdag 10. juni 1989, s. 17 nyheter og Trønder-Avisa, lørdag 10. juni 1989, s. 7 utenriks.

³³⁵ Dagbladet, lørdag 10. juni 1989, s. 19 nyheter.

Rett før militæret ble sendt inn hadde myndighetene opplyst om at hvis demonstrantene dro hjem ville de ikke få noen konsekvenser, men da mange demonstranter ble værende i Beijings gater brøt også myndighetene sitt løfte. 10. juni kunne man fortsatt høre skudd i Beijing, og soldater jaktet fortsatt på de som hadde hjulpet eller sympatiserte med demonstrantene. Myndighetene jobbet spesielt med å ta lederne for studentorganisasjonene.³³⁶ Etter demonstrasjonene ble studenter som gjemte seg til tider avslørt av lokale borgere som fortalte partiet at det var studenter i deres nabolag som hadde deltatt i de kontrarevolusjonære opptøyene.³³⁷ Mange ble satt i fengsel, noen med og noen uten dom, noen ble også henrettet. Myndighetene opplyste senere at de hadde arrestert 2578 «bøller» i løpet av juli for sin deltagelse i demonstrasjonene. 190 av disse ble senere løslatt.³³⁸ Mange av henrettelsene ble gjort åpenlyst av gammel tradisjon, selv om det var lover mot det nå. Mange av demonstrantene, spesielt de som ble henrettet ble også dømt på andre klager.³³⁹ Det var i 1989 vanlig, men ulovlig, å henrette personer offentlig. Amnesty International anslår at så mange som 30 000 personer ble henrettet i Kina mellom 1983 og 1987. Det er generelt bare grov kriminalitet som blir straffet med dødsstraff, men de som blir stemplet som kontrarevolusjonære, personer som har eller angivelig har jobbet for å styrte partiet eller staten, kan også motta dødsstraff. Denne typen dødsstraff blir ofte sett på som politiske drap i Norge. Det store flertallet av demonstrantene ønsket bare større grad av demokrati og ytringsfrihet, men det var selvsagt en del demonstranter som ønsket å gå lengre, gjerne så langt som å fjerne kommunistpartiet og reformere staten, som ofte ble sett på som for radikale av mange av demonstrantene. Partiorganet Folkets Dagblad slo fast at Kina ville holde seg til kommunismen og at myndighetene igjen vil føre en stram linje.³⁴⁰

³³⁶ Både politiet i Beijing, Shanghai og andre storbyer foretok rassa på universiteter for å ta studenter og lærere som hadde deltatt i demonstrasjonene, som endte med at flere titalls personer ble tatt. Dagbladet, lørdag 24. juni 1989, s. 7-9 nyheter.

³³⁷ Adresseavisen, tirsdag 12. september 1989, s. ? nyheter.

³³⁸ Kinesiske myndigheter opplyste om dette 5. des. Noen kilder mener at dette antallet er bare de som angrep/forsvarte seg mot hæren og at alle arresterte for sin deltagelse i demonstrasjonene er nærmere 10 000. Aftenposten, onsdag 6. desember 1989, s. 6 utland.

³³⁹ Noen av de siste dødsstraffene i juni 1989 i Kina ble utført som straff for å ha drept eller alvorlig skadet tjenestemenn/soldater under demonstrasjonene. Nå nevnes det ikke om disse drapene var i selvforsvar eller ikke, eller om det var bedre dem enn oss begrunnelsen for drapene, siden kommunistpartiet i Kina har svart malt alle demonstrantene som kontrarevolusjonære og derfor en fiende av ikke bare Partiet men også staten. Det var ikke uvanlig med dødsstraff i Kina på dette tidspunktet. Det fantes over 40 forbrytelser man kunne motta dødsstraff for, men de fleste forskjellige draps- og voldtektsforbrytelser. Dagbladet, lørdag 10. juni 1989, s. 17 nyheter og Dagbladet, torsdag 22. juni 1989, s. 19 nyheter og Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989, s. 7 utenriks.

³⁴⁰ I 1982 ble det innført dødsstraff for en rekke grove brudd innen: Smugling, tyveri, underslag, narkotikasalg og ulovlig eksport av kulturelt verdifulle gjenstander. I 1983 ble også en rekke andre forbrytelser ført på listen: Hallikvirksomhet, menneske-handel og trykking og visning av pornografisk materiale. Dagbladet, lørdag 24. juni 1989, s. 7-9 nyheter.

Da det var viktig for USA og være på god fot med Kina for å bruke dem som en motpol mot Sovjetunionen var president George Bush forsiktig med å gjøre noen tiltak mot Kina og nøyde seg med å beklage drapene i Beijing 4.-5. juni og henrettelsene som fulgte. Med da presset fra den amerikanske kongressen og Demokratene ble for stort valgte president George Bush og utenriksminister James Baker å innføre en rekke tiltak. 20. juni stanset USA all kontakt mellom regjeringene på høyt hold og blokkerte søknader om lån på til sammen 1,3 milliarder dollar i Verdensbanken. Den amerikanske ambassaden i Beijing hadde siden 4. juni huset noen av demonstrantene, blant annet Fang Lizhi og hans kone. Pakistans statsminister Benazir Bhutto og utenriksminister Humayun Khan på den annen side var de første som tok kontakt med Kinas statsledere for å kultivere forholdet etter Tiananmen massakren. Etter denne hendelsen uttalte Kinas statsminister Li Peng:³⁴¹

Det er i vanskelige tider man ser hvem som er ens virkelige venner. En del land fører en kortsiktig politikk når de forsøker å presse Kina med økonomiske og diplomatiske virkemidler.³⁴²

Samarbeidet med Vesten var på dette tidspunktet blitt viktig i Kina, både av økonomiske og vitenskapelige årsaker. Kinas ledere ønsket derfor å gjøre sitt for å ikke miste samarbeidet med Vesten, men valgte å gjøre det ved å spille tøff i stedet for å beklage hendelsen. Blant annet valgte Kinas vise statsminister Tian Jiyun å advare vestlige selskap om å trekke seg ut fra Kina da deres plass bare ville bli tatt av andre selskaper.³⁴³ Kinesiske myndigheter var også denne gangen opptatt av å påminne andre stater om at Kinas indre anliggender var privat og ikke noe andre land burde blande seg i. Flere ledere i kinesiske aviser ble i løpet av juni sparket fra sine stillinger da de hadde trykket hva som hadde skjedd under militærets brutale stans av demonstrasjonene. Blant annet ble direktøren og sjefsredaktøren i Folkets Dagblad, avisen som skulle være partiets eget talerør, sparket fra sine stillinger.³⁴⁴

23. og 24. juni holdt Partiet noen møter angående hva de skulle gjøre med de nylige opptøyene i Beijing. De bestemte seg for fire ting. De skulle få en endelig slutt på urolighetene og slå ned det kontrarevolusjonære opprøret. De skulle fortsette den åpne dørs politikk for å fremme økonomiske reformer. De skulle styrke det ideologiske og politiske arbeidet og insistere på en opposisjon mot borgerlig liberalisme. Og de skulle styrke partiet og straffe korrupte medlemmer. Lørdag 24. juni ble det opplyst at Jiang Zemin ble enstemmig

³⁴¹ 21. juni ble en rekke demonstranter henrettet. Dagbladet, torsdag 22. juni 1989, s. 19 nyheter.

³⁴² Dagbladet, torsdag 22. juni 1989, s. 19 nyheter.

³⁴³ Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989, s. 7 utenriks.

³⁴⁴ Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989, s. 7 utenriks.

valgt til generalsekretær av kommunistpartiets sentralkomite.³⁴⁵ I tillegg til Zhao Ziyang ble også Hu Qili, en av Zhao Ziyangs støttespillere, avsatt fra sin stilling som medlem av Politbyråets ståendekomite i Partiet. Alle Partiets medlemmer som åpent støttet demonstrasjonene ble utestengt fra Partiet.³⁴⁶ 25. juni skrev den kinesiske avisen Folkets Dagblad at demonstrasjonene hadde blitt brukt av kontrarevolusjonære krefter i partiet, men at partiet hadde vunnet og fjernet de kontrarevolusjonære kreftene. Zhao Ziyang ble klandret for å ha latt situasjonen komme ut av kontroll men at Partiet igjen skulle fokusere på enhet og økonomisk fremgang. Partiet og dets ledere ble også glorifisert som den eneste riktige vei for Kina.³⁴⁷

Den kinesiske avisen China Daily opplyste 25. juni om at Kina hadde fått et rentefritt lån på til sammen 630 millioner NOK fra Norge og Finland, noe både den norske ambassaden i Kina, utenriksdepartementet, og andre norske institusjoner opplyste måtte ha enten vært en misforståelse eller en måte å få landets borgere til ikke å tro at landet var blitt politisk isolert. Utenriksdepartementet opplyste også at Norge ikke kom til å gi Kina noen flere lån for tiden. Det var derfor mest sannsynlig en taktikk fra kinesiske myndigheter for å vise til at forholdet var det samme som før, så kinesiske borgere ikke fikk vite at mange land valgte å suspendere det diplomatiske forholdet med Kina.³⁴⁸ 28. juni ble Deng Xiaopings tale fra 9. juni nok en gang lest opp i nyhetene og trykt i de største avisene.³⁴⁹ En rekke av de kinesiske ambassadørene, blant annet Li Baocheng som tjente i Oslo mellom januar 1987 og desember 1989, ble beordret hjem til Kina for å delta på et møte den 30. juni. På møtet ble de informert om hvordan de skulle besvare klager fra sine respektive tjenesteområder angående demonstrasjonene og de påfølgende rettsforhandlingene. Det ble spekulert i om at møtet ble arrangert for å opplyse om kinesiske myndigheters ståsted angående landets politikk,

³⁴⁵ Frem til 1987 var Jiang Zemin borgermester i Shanghai, i 1987 ble han medlem av Politbyrådet og i 1988 ble han generalsekretær for Partiet i Shanghai. Zhao Ziyang mistet alle stillingene sine, blant annet som generalsekretær i partiet, viseformann i den sentrale militærkommisjon, medlemskap i politbyrådet og i sentralkomiteen. Zhao Ziyang hadde tidligere vært statsminister og guvernør i Sichuan men hadde også hatt en fortid hvor han ble utstøtt fra partiet. Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 8 utland.

³⁴⁶ Flere ledere i Kina som fordømte Tiananmen massakren mistet i ettertid sine stillinger i partiet og staten, men i senere år har noen av de lederne som var ansvarlig for massakren også mistet sine stillinger. Det er foreløpig bare lavere ledere som har blitt tatt, og foreløpig har de bare blitt tatt for korrupsjon og ikke for deres medvirkning i massakren, som viser den konstante kampen om makten i partiet i Kina. South China Morning Post: <http://www.scmp.com/news/china/article/1253688/death-chen-xitong-retribution-his-sins-says-father-tiananmen-student> (26. mar 2014) og Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 8 utland.

³⁴⁷ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 8 utland.

³⁴⁸ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 4 reportasjer.

³⁴⁹ Stavanger Aftenblad, torsdag 29. juni 1989, s. 10 utland.

klargjøre hva som hendte rundt 4. juni og for å rydde opp i avhoppere. Til da hadde rundt 20 diplomater søkt tilflukt i sine tjenesteland bare i juni.³⁵⁰

Uroen og hærens harde inngripen fikk norske selskaper, blant annet Statoil, til å avvente med videre utvikling i Kina.³⁵¹ Men selv om Norge stoppet eksportstøtten til Kina etter juni 1989, økte både Norges eksport og import til Kina i 1989, og flere kinesiske delegasjoner kom til Norge for utvide handelen.³⁵² En annen konsekvens var at en rekke vestlige land, blant annet EU og USA, valgte å innføre våpen embargo mot Kina.³⁵³ SV-storingsrepresentantene Kjellbjørg Lunde og Tora Aasland Houg valgte å utnevne den kvinnelige studentlederen Chai Ling som kandidat til å motta Nobels fredspris. Mange diskuterte på dette tidspunktet om fredsprisen hadde utviklet seg til en «frihetspris» da prisen hadde gjentatte ganger blitt gitt til personer som hadde kjempet for en nasjon eller gruppes frihet og menneskerettigheter. Den norske Nobelkomite på sin side forsvarte seg med å si:³⁵⁴

Ingen virkelig fred kan skapes noe sted i verden, hvis ikke sult og nød samtidig bekjempes, og hvis ikke også elementære menneskerettigheter som går på frihet og rettssikkerhet, samtidig trygges og holdes i hevd.³⁵⁵

Jeg tror kinesiske myndigheter kan si seg enige i dette sitatet, men at de ikke mener at demokrati etter vestlig standard er en elementær menneskerett. Norge ble enig med de andre skandinaviske og vestlige landene om å ikke innføre noen form for økonomiske sanksjoner, da de mente dette ville gjøre mere skade enn nytte. Norske myndigheter hadde jobbet aktivt for å bedre handelen med Kina i over 10 år og ønsket ikke noen tilbakeskritt på dette feltet. Det var også en frykt for at Kina kunne isolere seg igjen. De skandinaviske landene, Norge inkludert, valgte allikevel å ta en sterkere politisk avstand fra Kina enn de andre vestlige landene. Det endte mest i protester og politiske markeringer, som å suspendere kontakten på politisk plan, som igjen førte til at avtaler som var under behandling/diskusjon ble utsatt på ubestemt tid, blant annet en ny kulturavtale. Bistandsmidler og nye eksportkredittgarantier ble også stanset. Men de økonomiske sanksjonene var små og hadde liten effekt på både det

³⁵⁰ Da ambassadørene ble kalt hjem var det mange av ambassadene som opplyste om at ambassadøren skulle på ferie. Da den norske ambassadøren ble kalt hjem ble også ambassadørene i Australia, Italia, Kenya, Polen, Storbritannia, Sveits og Vest-Tyskland kalt hjem også. Ambassadørene i Russland og USA ble kalt hjem noe senere. Stavanger Aftenblad, torsdag 29. juni 1989, s. 10 utland og Trønder-Avisa, torsdag 29. juni 1989, s. 7 utenriks.

³⁵¹ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 17 næringsliv.

³⁵² Aftenposten, lørdag 9. desember 1989, s. 11 nyhetene

³⁵³ WikiLeaks: <http://wlstorage.net/file/crs/RL32870.pdf> (18. okt 2014)

³⁵⁴ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 2 politikk.

³⁵⁵ Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 2 politikk.

kinesiske og det norske næringslivet. Og kinesiske studenter, forskere og praktikanter kunne fortsatt fornye oppholdstillatelsen sin.³⁵⁶ Denne hendelsen er nå kjent som «fjerde juni-bevegelsen» (1989) og kan sammenlignes med «fjerde mai-bevegelsen» i 1919 og «fjerde april-bevegelsen» i 1976.

4.5 Konklusjon

Fra 1949 og frem til 70-tallet hadde den diplomatiske kontakten mellom Norge og Kina vært ganske liten og handelen var heller ikke av betydelig størrelse. Men utover 70- og 80-tallet vokste kontakten og handelen ble viktigere. Selv om norske myndigheter hadde tidligere fra tid til annen kritisert kinesiske myndigheters mangel på menneskerettigheter i både Tibet og Kina ellers, blant annet i FN og under forhandlinger hadde de ikke gått ut i media å fordømt Kina. På det tidspunktet var heller ikke forholdet så bra at Kina brydde seg, dessuten var Kina på det tidspunktet i en isolasjonistisk periode og hadde derfor verken makt eller interesse i å gjøre noe med det. Da Deng Xiaoping tok over som de facto leder i 1978 endret forholdet seg. Kina ble mer åpen til handel og kontakt med omverden men ble også da mer sensitiv til omverdens innblanding i indre anliggender.

På 60- og 70-tallet hadde ikke Dalai Lama og hans eksilregjering fått mye støtte i å bekjempe Kina foruten pengestøtte og trening fra CIA i hemmelighet. Storbritannia var et av få land som anerkjente Tibet som en autonom stat i Kina, selv om dette var mest bare på papiret og noe som hang igjen fra da Storbritannia prøvde å opprette en viss kontroll i Tibet rundt år 1900. Norge hadde ikke gjort seg opp noen spesiell formening om Tibet foruten at Stortinget diskuterte forholdene i Tibet fra tid til annen, og at Tibet var en del av Kina. Etter hvert ble Tibet opprettet som en av fem autonome provinser i Kina og de ble gitt flere rettigheter, men i realiteten styrte fortsatt kommunistpartiet. Når tibetanerne og kineserne generelt fikk flere rettigheter, det ble blant annet lov til å demonstrere så lenge man varslet politiet og gjorde det på bestemte plasser i ro og orden, ble de snare til å ønske flere. De unge så blant annet hvilke rettigheter studenter hadde i Vesten og krevde derfor selv større frihet. Det oppstod derfor flere og større demonstrasjoner enn tidligere, spesielt i Lhasa og Beijing. Mange av

³⁵⁶ Knutsen, Sørbo og Gjerda red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 462 og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

demonstrasjonene kunne gå over flere dager, noe som ble for mye for kinesiske myndigheter, som førte til at de gang på gang sendte in politi- og militærstyrker for å spre demonstrantene.

På slutten av 80-tallet øker demonstrasjonene i antall og styrke. Dalai Lamas reiser for å møte med ledere i andre land øker i hyppighet. Men det har også skjedd en forandring her, land som tidligere ikke var villig til å møte med ham tar imot ham med åpne armer og lar ham holde taler for sine parlamentsforsamlinger. Norske ledere våger seg også å møte med ham i 1988. Norske ledere hadde sikkert brukt mye tid frem og tilbake på om de skulle møte med ham. Først og fremst var vel Dalai Lama sette på som lederen for tibetanerne i eksil, en gruppe folk som kjempet mot Kina, altså en slags opprørsleder. Men etter press fra både tibetanskvennlige kretser i Norge og utlandet velger de å møte med ham. Dette skaper da et sjokk, forvirring og irritasjon i Kina. Flere og flere ledere tar imot Dalai Lama, en person kinesiske myndigheter ser på som en fiende a staten med sine ønsker om å skille Tibet ut fra Kina. Kinesiske myndigheter bestemmer seg for at dette må de forhindre. De velger å uttrykke sine frustrasjoner ovenfor norske ledere og fraråder dem på det sterkeste mot å møte med Dalai Lama og advarer dem om at det kan skade det gode forholdet. Norske myndigheter står da oppe i et dilemma. På den ene siden har de oppfordring til å møte med ham og på den andre siden har de fraråding mot å møte med ham. I siste liten velger de å avlyse det avtalte møtet og setter opp et slags kompromissmøte. Dalai Lama får ikke møtt med politikere på høyere nivå, men får allikevel møtt med norske representanter. Dette skaper mest irritasjon blant det norske folket da de mener at norske myndigheter lar seg diktere av de kinesiske. Kinesiske myndigheter stiller seg fra nå av tvilende til om de kan stole på norske myndigheter.

Våren 1989 bryter det igjen ut demonstrasjoner i Tibet. Denne gangen er de større enn tidligere og det ender med at kinesiske myndigheter bruker mer makt enn tidligere. Dette får Norges statsminister til åpent å fordømme voldsbruken til kinesiske myndigheter i media. Kina ber Norge ikke blande seg i indre anliggender. På dette tidspunktet begynner Dalai Lama å bli en av de store kandidatene til Nobels fredspris. Selv om Tiananmen hendelsene førte til at flere fra demonstrasjonene der også blir vurdert som kandidater er hendelsene også med på å styrke Dalai Lama som kandidat. Når demonstrasjonene for mer demokrati begynner på Tiananmen og etter hvert sprer seg til alle de store byene i Kina følger den norske regjeringen med i spenning. Det er samtidig store strukturelle endringer i Øst-Europa og Sovjetunionen og mange tror tiden for endring i Kina har kommet også. Kinesiske myndigheter viser stor toleranse under det meste av demonstrasjonene. Selv om det hadde i 1987 blitt forbudt med

demonstrasjoner på Tiananmen, gjør politiet bare noen små forsøk på å spre demonstrantene. Man kan stille mange spørsmål om hvorfor myndighetene ikke grep inn tidligere og hvorfor de brukt så mye makt når de endelig bestemte seg for å spre demonstrasjonene. Vi må da huske at det var en indre uenighet i partiet om hvor mye de skulle tillate og i hvor stor grad de skulle lytte på demonstrantenes krav om mer demokrati. Vi må også huske at demonstrasjonene hadde etter hvert spredt seg ikke til bare store deler i Beijing men til de fleste store byer i Kina. Tiananmen som er et bilde på Kinas myndigheter og et symbol for alle store demonstrasjoner og parader i Kina på 1900-tallet var derfor den perfekte plassen for myndighetene å statuere et eksempel. Myndighetene hadde gjentatte ganger varslet demonstrantene om å dra hjem og hadde også varslet om innføring av unntakstilstand uten å bli hørt.

Da kinesiske soldater åpner ild mot befolkningen i Beijing for å spre demonstrantene kommer det som et sjokk på den norske regjeringen. De velger å fordømme handlingen, men da de fleste ledere er litt sene eller litt svake i sine fordømmelser blir norske myndigheter tilbakeholden i sine handlinger også. Regjeringen forhører seg med de andre landene i Norden og i Vesten da de mener at deres ord og handlinger vil ha mer styrke hvis man står samlet. De fleste land i Vesten ender opp med å ikke gjøre stort mer enn å fordømme handlingen. Norden velger å innføre noen sanksjoner, men av frykt for å ødelegge forholdet med Kina går de ikke for langt. Den viktigste blir å fryse det diplomatiske forholdet på øverste nivå. Men Norge reagerte ikke like sterkt her som gjorde mot Myanmar og Vietnam på det de så på som sterke brudd på menneskerettighetene i de to landene. Effekten av sanksjonene var derfor små, og førte i hoved sak til en pause på inngåelse av nye samarbeidsområder.

Det finnes flere grunner til at norske myndigheter tok det valget de gjorde. På den ene siden er Norge et land som fremmer demokrati og kan derfor ikke akseptere undertrykkelse. På den annen side må regjeringen også tenke på hva som er best for Norge i lengden. Norske myndigheter mente at de vil kunne påvirke Kina i større grad gjennom en åpen dialog om menneskerettigheter enn gjennom kritikk i media og handling. Man kan da stille seg spørsmålet, hvorfor valgte Norge å gå i dialog med Kina og Indonesia mens de stoppet kontakten med Myanmar og Vietnam? Først og fremst er det fordi de to først nevnte statene var villig til å diskutere sine menneskerettigheter mens de to sist nevnte ikke var det. Landets

viktighet innen handel og samarbeid spiller selvsagt også en viktig rolle. Kina var også en av fem stater i FNs sikkerhetsråd og Kina har bare blitt viktigere og viktigere politisk.³⁵⁷

Jeg føler også det blir viktig å påminne om at selv om kinesiske myndigheter gikk for langt i bruk av makt, og at de kunne ha gjort flere andre forsøk på å spre demonstrantene i stedet, så handlet de også i tråd med både kinesisk, tibetansk og norsk lov. De hadde gjentatte ganger advart demonstrantene om at de hadde gått for langt og forstyrret nå landets ro og sikkerhet, da det ikke hjalp brukte de makt for å spre demonstrantene.³⁵⁸ Vi ser også at Norge var litt strengere i sin fordømmelse av kinesiske myndigheters maktmisbruk enn de fleste land, men at samtidig ønsket Norge å stå samlet med andre land i fordømmelsen, og norske myndigheter ønsket heller ikke å ødelegge forholdet med Kina, men bare påpeke at denne typen oppførsel ikke kan godtas. Det var på dette tidspunktet usikkert hvor lenge bruddet ville vare, hvor lenge det var nødvendig å statuere et eksempel for at Kina skulle forstå dette, spesielt siden Kina ikke viste anger eller tegn til forandring rett etter hendelsen. Det var derfor uenighet innad i Stortinget på hvor langt man skulle gå for å straffe Kina, og regjeringen ble hard presset av det norske folk, da de følte at regjeringen ikke gjorde nok.

Kapittel 5 – Oppmykning og nytt brudd

1989 hadde vært et anstrengt år i de diplomatiske forbindelsene mellom Norge og Kina. Ikke før forholdet begynte å bli bedre skjedde det på nytt noe som skapte en krise. Den norske Nobelkomiteen offentliggjorde at Dalai Lama hadde vunnet årets fredspris. Selv med en rekke

³⁵⁷ Knutsen, Sørbø og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 461-462 og 464

³⁵⁸ Se vedleggene med utdrag fra de respektive grunnlovene. Kinesisk lov. People.com: <http://english.people.com.cn/constitution/constitution.html> (5. sep 2013). Tibetansk lov. Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet2.html> (1. mai 2014). Eller norsk straffelov. Lovdata: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-6#KAPITTEL_2-6 og http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_3-3#KAPITTEL_3-3 og http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-5#KAPITTEL_2-5 og http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5#KAPITTEL_2-5 (7. nov 2014).

sterke protester fra kinesiske myndigheter valgte Nobelkomiteen å overrekke prisen til Dalai Lama, og den norske regjeringen valgte å være til stede ved utdelingen. Mens forholdet Norge og Kina ble litt verre på slutten av 1989 begynte forholdet mellom Kina og en rekke land i Vesten, også i Norden, å bli bedre. I dette kapittelet vil jeg undersøke hvordan Norge ser på fredsprisen kontra Kina vil analysere hvor lang tid det tok før forholdet mellom Norge og Kina ble bedre og hva som ble gjort for å bedre relasjonene. Jeg vil også kort beskrive perioden mellom denne krisen og den som oppstod i 2010, for så å avslutte kapittelet med å sammenligne krisen som begynte i 1988 og den som begynte i 2010. Jeg tror at de krisene har mange likheter og at vi kan lære noe fra den første krisen for å bedre kunne takle den andre krisen. Jeg tror også de henger sammen og at begge land er mest betjent med å bedre relasjonene igjen.

5.1 Dalai Lama mottar Nobel fredspris

Hvordan reagerte kinesiske myndigheter på at en kinesisk dissident mottok Nobels fredspris?³⁵⁹ Hvorfor valgte Norge å etterkomme noen av Kinas krav når Norge hadde allerede frosset de diplomatiske forbindelsene bare noen måneder tidligere på grunn av kinesiske myndigheters voldelige stans av demonstrasjonene? Hvordan henger dette sammen med Dalai Lamas besøk året før og de alvorlige demonstrasjonene i Tibet og Beijing tidligere dette året? Selv om Tiananmen demonstrasjonene og demonstrasjonene som skjedde i Tibet samme året pluss Dalai Lamas Nobels fredspris mottakelse er tre forskjellige hendelser, henger de tett sammen da de alle var med på å problematisere forholdet mellom Norge og Kina. Det er derfor vanskelig å skulle analysere forholdet mellom Norge og Kina hvis man utelater enten den ene eller den andre hendelsen.

Nesten samme hvem som får Nobels fredspris vil det påvirke både politikk og diplomati. Det finnes rekke fredsforkjempere, eller menneskerettighetsforkjempere som de vanligvis kalles i dag, som har mottatt Nobels fredspris som ikke har blitt anerkjent for sitt arbeide og i noen tilfeller ikke har kunnet reise for å motta prisen. Men det finnes også en rekke av mottakerne som man kan undres på hvorfor de fikk prisen i det hele tatt. Yasir Arafat (1994)³⁶⁰ og Barack Obama (2009) er noen av disse. Personer som ikke har kunnet motta prisen er for eksempel

³⁵⁹ Da spørsmålet handler om hvordan kinesiske myndigheter ser på Dalai Lama, føler jeg at ordet dissident passer i denne situasjonen.

³⁶⁰ Yasir Arafat møtte med den norske utenriksministeren Thorvald Stoltenberg en rekke ganger.

Carl von Ossietzky (1935), Andrej Dmitrievich Sakharov (1975), Aung San Suu Kyi (1991), og Liu Xiaobo (2010). Menneskerettighetsforkjemperen og atomfysikeren Andrej Sakharov kom 25. juni 1989 på besøk til Norge. Han hadde vunnet Nobels fredspris 14 år tidligere men hadde ikke blitt tillat av Sovjetunionen å reise for å motta prisen og hadde også sittet i arbeidsleir for 7 år. Konen Jelena Bonner kom til Oslo i 1975 og mottok prisen på vegne av mannen. Da Sakharov endelig fikk muligheten for å reise til Norge for å takke for prisen, fikk han også noen offisielle møter med blant annet statsminister Gro Harlem Brundtland og utenriksminister Thorvald Stoltenberg.³⁶¹

Da det ble klart at Dalai Lama ville få fredsprisen i 1989 ble det et håp om at den norske regjeringen torde møte ham og ikke utebli på grunn av press fra Kina som året før. Prisen ble ikke bare sett på som et løft for Dalai Lamas sak men for alle tibetanere som kjempet mot det kinesiske styret i Tibet. Det ble også tatt til orde for å følge Dalai Lamas fredsplan for Tibet som han hadde lagt frem for den amerikanske kongressen to år tidligere, og om at den norske regjeringen burde støtte denne planen.³⁶² Ved flere anledninger ble det skrevet i avisene om at den norske regjeringen måtte ta imot Dalai Lama og ikke bøye seg for kinesisk press. En av dem var høyres stortingsrepresentant Harald Ellefsen som kritiserte Kina for menneskerettighetsbrudd i Tibet og kritiserte Norge for å føye seg etter et diktators krav.³⁶³

5.1.1 Hva er Nobels fredspris?

Hvorfor skaper Nobels fredspris så stort hodebry for kinesiske myndigheter? Hva betyr prisen og hvem får den? Dette delkapittelet vil redegjøre for hva prisen er og for hvordan Kina tolker prisens tilknytning til staten kontra Norge. Nobelkomiteens medlemmer er som regel tidligere norske toppolitikere og utpekes av Stortinget. Ingen kinesere som bor i Kina og er på god fot med myndighetene har vunnet en Nobelpris, men en rekke amerikanske presidenter og andre har vunnet Nobels fredspris og andre Nobelpriser. Dette skaper da et spørsmål om prisens nøytralitet og troverdighet.³⁶⁴

³⁶¹ Sakharov var en av de som oppfant atombomben i Sovjetunionen. Aftenposten, mandag 26. juni 1989, s. 2 og 4 politikk.

³⁶² Adresseavisen, mandag 23. oktober 1989, s. 29 ordet fritt.

³⁶³ Norge fikk en ny regjering i 1989. Gro Harlem Brundtlands andre regjering satt mellom 9. mai 1986 og 16. oktober 1989, Jan P. Syses regjering mellom 16. oktober 1989 og 3. november 1990, og Gro Harlem Brundtlands tredje regjering mellom 3. november 1990 og 25. oktober 1996. Aftenposten, mandag 30. oktober 1989, s. 6 politikk og Aftenposten, onsdag 1. november 1989, s. 20 debatt.

³⁶⁴ Det eneste unntaket kan være da Mo Yan mottok Nobels litteraturpris i 2012. NRK: <http://www.nrk.no/skole/artikkeldetalj?article=oid:T485759240> (21. okt 2014).

Alfred Nobel var en svensk forsker som blant annet hadde oppfunnet dynamitten. Før han døde skrev han et testamente som sa at det meste av hans formue skulle gå til å takke de som hadde gjort mest for å bringe verden fremover. Det ble opprettet fem priser, fysikk, kjemi, medisin og litteratur som deles ut i Stockholm og en fredspris som deles ut i Oslo. Norge var på denne tiden i union med Sverige og hadde ikke sin egen utenriksavdeling. Norge ble derfor sett på som mer nøytral til å kunne dele ut en fredspris. Men i 1905 ble det slutt på unionen. Selv om Alfred Nobel døde i 1896 ble prisene del ut først fra og med 1901. Alfred Nobel stilte tre krav til fredsprisvinnere, og de trengte bare oppfylle ett av dem. Det er to klare formuleringer: «reduksjon av militærstyrker» og «arrangering av fredskongresser». Men den tredje formuleringen, «nasjonenes forbrødring», har Nobelkomiteen tidvis valgt å tolke forholdsvis bredt. Prisen skal gis uten hensyn til nasjonaltilhørighet slik at den mest verdige vil motta prisen.³⁶⁵

Nobelkomiteen medlemmer skal velges av det norske Stortinget. Komiteen velger selv leder og nestleder og skal ikke ta imot instruksjoner eller pålegg fra noe hold i forbindelse med bedømmelse av prisforslagene, altså totalt uavhengig. Fra 26. april 1897 ble komiteen kalt «Den Norske Nobelkomite», men 29. november 1901 endret den navn til «Det Norske Stortings Nobelkomite». Fra 1901 ble prisutdelingene holdt i Stortingssalen. 1. februar 1904 ble Nobelinstituttet opprettet. På dette tidspunktet hadde Nobelkomiteen egne lokaler i Victoria terrasse, et bygg som regjeringen tok over i 1913. Men i mai 1905 flyttet Nobelkomiteen lokaler til Frogner hvor den fortsatt holder til. Nobelkomiteen er ikke et offentlig organ, men en privatrettslig forvalter av en testamentarisk gave. Nobelkomiteen har alle sine møter i et spesielt møterom i Nobelinstituttet. Ingen drøftelser i forbindelse med valget av kandidater til Nobels fredspris skal omtales av Nobelkomiteen. Fra 1907 ble fredspris seremoniene flyttet til Nobelinstituttet. I begynnelsen var det svært vanlig at Nobelkomiteens medlemmer var samtidig regjeringsmedlemmer eller Stortingsmedlemmer, men fra 24. juni 1937 innførte Stortinget en regel mot at komiteemedlemmene kunne samtidig være regjeringsmedlemmer. Fra 1947 ble Nobels fredspris seremoniene flyttet til aulaen i Universitetet i Oslo. 1. januar 1977 bestemte Nobelkomiteen å bytte navn igjen til «Den Norske Nobelkomite», dette navnet har ikke offisielt blitt godkjent av Stortinget. Fra 1979

³⁶⁵ Fra 1969 ble det også opprettet en pris for økonomi. Mange tildelinger har vært omstridte, og det har blitt hevdet fra jurister og fra Nobelfamilien at testamentet ikke blir fulgt. The Official Web Site of the Nobel Prize: http://www.nobelprize.org/alfred_nobel/will/ (21. okt 2014) og http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/lundestad-review/index.html (21. okt 2014) og NRK: http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6339176 (10. feb 2014).

bestemte Stortinget seg for at komiteemedlemmene ikke kunne være Stortingsrepresentanter heller, men til da hadde tre personer vært både medlem av Nobel komiteen og Norges statsminister samtidig. Fra 1990 ble Nobel seremoniene flyttet til Oslo Rådhus.³⁶⁶

Når man ser hvor vanlig det har vært at både Stortingsmedlemmer og regjeringsmedlemmer har vært en del av den norske Nobelkomiteen, er det ikke rart kineserne har problemer med å tro at den virkelig er en egen organisasjon og helt uavhengig fra staten. Selv da det ble innført regler mot at komiteens medlemmer kunne samtidig være et Stortingsmedlem har det store flertallet av komiteens medlemmer blitt valgt blant forhenværende Stortingsmedlemmer. Nobelkomiteen blir fortsatt utpekt av Stortinget. Seremoniene har også i mange år blitt holdt i statlige bygg og har ofte blitt ledet av et regjerings eller Stortingsmedlem. Vi kan heller ikke glemme komiteens navn. Hver gang det blir opplyst hvem som får årets pris, går statsministeren og ofte andre regjeringsmedlemmer ut i media og gratulerer mottakeren, sier det er en god pris og et godt valg av kandidat. Dalai Lama og Liu Xiaobo var ingen unntak. Når fredsprisen deles ut sitter Kongefamilien, regjeringen og stortinget på første rekke, og alle disse inviterer fredsprisvinneren på et privat møte i statens lokaler. Det er sant at Nobelinstituttets regler sier at komiteen skal være helt uavhengig og at de er en ikke-statlig-organisasjon, men det er vanskelig å overholde dette når komiteen er så nært knyttet til Stortinget. Men selv om Nobels fredspris gis i Norge av Det Norske Nobelinstituttet er den en del av Nobel Stiftelsen og må derfor følge de samme reglene som er etablert av Nobel Stiftelsen for alle nobel prisene.³⁶⁷

Det diskuteres ofte om måten komiteens medlemmer velges på da de alle har vært norske selv om det står i regelverket at de må ikke være norske. Dette førte også til at de fleste som vant prisen før 1945 kom fra Vesten, men etter som verden har blitt mer globalisert har personer fra andre verdensdeler vunnet prisen også.³⁶⁸ Det er også en del regler for hvem som kan nominere kandidater. De fleste må være medlem av regjeringer eller universiteter. Av de noen

³⁶⁶ Tre personer har vært både medlem av Nobelkomiteen og statsminister samtidig, Johannes Steen, Jørgen Løvland og Johan Ludwig Mowinckel. I 1978 ble fredsprisen delt ut i Akershus slott for ekstra sikkerhet da Israels statsminister og Egypts president fikk den. Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 64-65 og NRK: http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6338749 (10. feb 2014)

³⁶⁷ The Official Web Site of the Nobel Prize: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1968/press.html (22. okt 2014) og http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/facts/ (22. okt 2013) og NRK: <http://www.nrk.no/fordypning/-norge-er-ingen-fredsnasjon-1.11970441> (23. okt 2014) og NRK: <http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11001114/07-10-2014> (25. okt 2014).

³⁶⁸ NRK: http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6338951 (10. feb 2014).

hundre kandidatene som utpekes lager komiteen og dens sekretær en liste på omtrent 20 personer som de ser nærmere på.³⁶⁹ Noen år er det ingen som får prisen, andre år kan prisen bli delt på flere.³⁷⁰ Nobelinstituttets direktør er Nobelkomiteens sekretær, men har ingen stemmerett i å bestemme vinneren. Nobelkomiteen består som regel av fem medlemmer og tre varamedlemmer, hvorav en blir valgt til president og hvor medlemmene er fordelt på partiene som sitter i Stortinget. Medlemmene sitter for seks år av gangen og kan gjenvelges.³⁷¹ Vinneren av Nobels fredspris blir kunngjort kl. 11 den andre fredagen i oktober hvert år og blir overrasket på Alfred Nobels dødsdag, 10. desember hvert år.³⁷²

Som jeg nevnte innledningsvis i dette delkapittelet har mange av prisene vært kontroversielle. Man kan da diskutere om det er noe bra eller dårlig, grunnet at det er flere grunner til at prisen til tider er svært kontroversiell. Noen ganger er det fordi mange ikke ser på mottakeren som verdig prisen, noen ganger fordi mange føler at nobeltestamentet ikke blir fulgt, som da noen mottar prisen for miljøvern, menneskerettigheter eller for å oppmuntre til handling. Kina er heller ikke det eneste landet som kritiserer prisen eller komiteen for å ha for nære bånd med norske myndigheter og på den måten føler at prisen blir mer en politisk pris. Men det har også vært mange tilfeller hvor Nobelkomiteen har vært uenige, men da flertallet bestemmer og komiteen skal være stille om diskusjonene som har foregått hører man ikke alltid om uenighetene. Men det har vært noen tilfeller hvor komitemedlemmer har valgt å forlate Nobelseremonien eller åpenlyst sagt at de er uenige i valget. Det er også viktig å påpeke at en rekke politiske ledere har fått prisen, spesielt amerikanske presidenter, men ingen slike ledere

³⁶⁹ For å kunne utvelge kandidater må man enten være medlem av nasjonalforsamlinger, regjeringer, Den interparlamentariske union, Den faste voldgiftsdomstolen, Den internasjonale domstol eller Folkerettsinstituttet. Eller så må man være universitetsprofessor i historie, statsvitenskap, filosofi, rettslære eller teologi. Eller direktør ved universiteter, fredsforskningsinstitutter eller institutter for internasjonal politikk. Den siste muligheten er hvis man selv har vunnet prisen eller har tidligere vært med i Nobelkomiteen. Den Norske Nobelkomite: http://nobelpeaceprize.org/nb_NO/nomination_intro/nomination_criteria/ (22. okt 2014).

³⁷⁰ Det har ofte vært snakk om å gi fredsprisen til Mahatma Gandhi, men det er ikke mulig å gi den til de som er død sier nobelkomiteen. I 1948 var det ingen som fikk fredsprisen, noe mange tolker som en heder til Gandhi. På den annen side har Dag Hammarskjöld (1961) mottatt fredsprisen etter sin død. I 1974 endret Nobel Stiftelsen reglene slik at prisen ikke kunne gis til de som var døde med mindre de døde etter at det var blitt opplyst at de ville få prisen. The Official Web Site of the Nobel Prize: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/facts/ (22. okt 2014) og http://www.nobelprize.org/nobel_organizations/nobelfoundation/statutes.html#par4 (22. okt 2014).

³⁷¹ Nobelinstituttets direktør og Nobelkomiteens sekretær: 1901–1909: Christian Lous Lange, 1910–1946: Ragnvald Moe, 1946–1973: August Julius Casse Schou, 1974–1977: Tim Greve, 1978–1989: Jakob Sverdrup, 1990–2014: Geir Lundestad og 2015-dd: Olav Njølstad.

Nobelkomiteens leder: 1900–1901: Bernhard Getz, 1901–1922: Jørgen Løvland, 1922–1922: Hans Jacob Horst, 1922–1941: Fredrik Stang, 1941–1942: Gunnar Jahn, 1943–1943: Gunnar Jahn, 1944–1945: Ingen, 1945–1945: Carl Joachim Hambro, 1945–1966: Gunnar Jahn, 1967–1967: Nils Langhelle, 1967–1967: Bernt Ingvaldsen, 1968–1978: Aase Lionæs, 1979–1981: John Sanness, 1982–1990: Egil Aarvik (avgikk ved døden 19. juli 1990), 1990–1990: Gidske Anderson, 1991–1999: Francis Sejersted, 2000–2002: Gunnar Berge, 2003–2008: Ole Danbolt Mjøs og 2009–dd: Thorbjørn Jagland.

³⁷² NRK: http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6338749 (10. feb 2014).

i Kina har fått den. De eneste i Kina som har fått den er personer som blir sett på som en fiende av partiet og staten. Det er ingen slike figurer i Vesten som har fått prisen.³⁷³

5.1.2 Det blir kjent at Dalai Lama skal få Nobels fredspris

Hvordan reagerte kinesiske myndigheter da de fikk vite at en mann som de mente var med på å splitte Kina skulle få Nobels fredspris? Hvordan valgte den norske Nobelkomiteen å forsvare valget? I 1989 var Egil Aarvik formann i Nobelkomiteen og Jacob Sverdrup direktøren i Det Norske Nobelinstituttet. Egil Aarvik hadde blant annet vært sosialminister i Borten regjeringen (1965-1971), president i Lagtinget (1972-1973) og var fortsatt visepresident i lagtinget (1974-1977) når han ble visepresident i Nobelkomiteen (1976-1981).³⁷⁴ Før det ble kjent at Dalai Lama ville få Nobels fredspris hadde kinesiske myndigheter tatt kontakt med norske myndigheter og advart dem mot å gi prisen til Dalai Lama. 5. oktober 1989 opplyste Nobelkomiteen at årets Nobels fredspris vinner var Dalai Lama.³⁷⁵

The Norwegian Nobel Committee has decided to award the 1989 Nobel Peace Prize to the 14th Dalai Lama, Tenzin Gyatso, the religious and political leader of the Tibetan people.

The Committee wants to emphasize the fact that the Dalai Lama in his struggle for the liberation of Tibet consistently has opposed the use of violence. He has instead advocated peaceful solutions based upon tolerance and mutual respect in order to preserve the historical and cultural heritage of his people.

The Dalai Lama has developed his philosophy of peace from a great reverence for all things living and upon the concept of universal responsibility embracing all mankind as well as nature. In the opinion of the Committee the Dalai Lama has come forward with constructive and forward-looking proposals for the solution of international conflicts, human rights issues, and global environmental problems.³⁷⁶

Kinesiske myndigheter var raske med å kritisere og fordømme dette valget. Begrunnelsen for valget ble heller ikke godt mottatt. Da norske myndigheter og det norske folk fortsatt var ganske rystet grunnet kinesiske myndigheters fremferd i Kina våren 1989 ble ikke denne

³⁷³ Noen av de mest kontroversielle prisene som det norske Nobelinstituttet kanskje er mest stolte av er: Ossietzky, Sakharov, Wałęsa, Dalai Lama og Liu Xiaobo. NRK:

http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6338951 (10. feb 2014) og

http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.4146695 (10. feb 2014) og

<http://www.nrk.no/nobel/nobelstiftelsen-frikjenner-komiteen-1.8026445> (22. okt 2014) og

<http://www.nrk.no/fordypning/-feil-a-gi-prisen-til-liu-xiaobo-1.11963950> (23. okt 2014).

³⁷⁴ Aarvik var medlem av Nobelkomiteen mellom 1974 og 1990 og satt som president fra 1982 til sin død sommeren 1990. Adresseavisen, mandag 11. desember 1989, s. 14 nyheter.

³⁷⁵ The Official Web Site of the Nobel Prize:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1989/press.html (23. okt 2014) og NRK:

<http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP1100114/07-10-2014> (23. okt 2014).

³⁷⁶ The Official Web Site of the Nobel Prize:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1989/press.html (23. okt 2014).

kritikken tatt like seriøst som den kunne ha blitt hadde de diplomatiske forbindelsene vært like gode som de var i 1987. Nobelkomiteens formann Egil Aarvik valgte da å sammenligne Kinas reaksjon på at Nobels fredspris ville bli gitt til Dalai Lama med Adolf Hitlers protest mot å gi prisen til den tyske journalisten Carl von Ossietzky i 1935. Denne sammenligningen mellom Hitlers og kinesiske myndigheters reaksjon skapte enda mer sinne indignasjon blant kinesiske ledere.³⁷⁷ 23. oktober valgte den kinesiske avisen Folkets Dagblad å beskyldte Egil Aarvik for å støtte tibetanske separatister og for å tilsøle Beijings gode navn og rykte. Avisen mente at det var absurd å gi prisen til en mann som ønsket å splitte Kina og gjeninnføre føydale forhold i Tibet. Avisen mente også at i stedet for å beklage hendelsen hadde Aarvik gått til angrep på Kinas image.³⁷⁸

Egil Aarvik brydde seg ikke om kritikken fra den kinesiske avisen. Han forsvarte valget av fredspris kandidat med at stat og næring ikke hadde noe med valget å gjøre og at det var sikkert mange i Kina som hadde deltatt i demokratibevægelsen tidligere på året som hilste prisen velkommen. Sett fra Kinas side spiller det ingen rolle om det er tradisjon for den norske regjeringen å ta imot fredsprisvinnere eller ikke, for de gir støtte til en person som underminerer den kinesiske stat. Men sett fra norsk side har regjeringen ingen andre valg enn å ta imot fredsprisvinneren, mente regjeringen. Jeg mener derimot at regjeringen selvsagt har et valg, hvis man sier at den ikke har noe valg, blir det det samme som å si at regjeringen og nobelkomiteen er ett, noe de hevder å ikke være. Derfor kan regjeringen selv velge hvem de ønsker å møte, samme hvem nobelkomiteen skulle finne på å gi prisen til. For regjeringen vil det være viktig å vurdere hva som vil være best for den norske stat og ikke hva som vil være best ifølge tradisjonen eller nobelkomiteen. Det er heller ingen krav om at regjeringen eller dens medlemmer må støtte nobelkomiteens valg av fredsprisvinner. For å forstå den dirrende kinesiske harme bør man minnes hva komiteen sa i sin begrunnelse for å gi prisen til Dalai Lama. Nobelkomiteen stadfestet at Dalai Lama var både Tibets religiøse og politiske leder og at han konsekvent hadde vært mot bruk av vold i kampen for Tibets frihet.³⁷⁹

Da tibetanere i Tibet fikk vite at Dalai Lama skulle få årets Nobels fredspris var det en rekke klostre som valgte å feire dette. En må huske at Dalai Lama er for mange tibetanere en slags

³⁷⁷ Stenersen, Øyvind, Ivar Libæk og Asle Sveen: *The Nobel Peace Prize: One hundred years for peace. Laureates 1901-2000*. Cappelen, s. 245

³⁷⁸ Aftenposten, mandag 23. oktober 1989, s. 2 reportasjer og Aftenposten, tirsdag 24. oktober 1989, s. 6 utlandet og Xinhua: http://news.xinhuanet.com/politics/2010-10/14/c_13557628.htm (27. okt 2014).

³⁷⁹ Aftenposten, tirsdag 24. oktober 1989, s. 6 reportasjer.

stor ånd eller gud. I de fleste klostre henger det bilder av Dalai Lama og det er dedikert et soverom og et arbeidsrom for ham slik at han har en plass når han kommer på besøk. Men de fleste klostrene valgte å holde feiringen innendørs for ikke å vekke kinesiske myndigheters harme, spesielt siden Lhasa og områdene rundt fortsatt var under militær unntakstilstand. Men 14. oktober valgte en gruppe tibetanere å holde en demonstrasjon i Lhasa for å markere tilstanden i Lhasa og at Dalai Lama hadde blitt valgt til årets fredsprisvinner.³⁸⁰

28. november valgte Nobelinstittutts direktør Jakob Sverdrup å presisere hvordan de tolket kravene til hvem som kunne få fredsprisen. Det handlet om å få mer stabilitet i verden, da spesielt mellom stormaktene, og avrustning er ikke den eneste måten å oppnå dette på. En liten stund etter Andre verdens krig ble menneskerettigheter også en viktig del av fredsbegrepet. Han mente derfor at det var bra at Dalai Lama fikk prisen, siden han representerte et lite land i store problemer men med lite oppmerksomhet i media.³⁸¹ En kan stille seg spørrende til Nobelkomiteens viktigste begrunnelse for å gi fredsprisen til Dalai Lama, da de sier at de har lagt vekt på Dalai Lamas ikkevolds-politikk i kampen for Tibets frigjøring. Visste de at han hadde sanksjonert CIA og andre organisasjoner til å lære opp tibetanere til å drive en salgs geriljakrigføring med Kina? Visste komiteen hvilken bakgrunn Dalai Lama kom fra og hvilket system han hadde styrt over? Det er vanskelig å si med sikkerhet hva Nobelkomiteen visste om dette da Tibet og Kina var relativt lukket på denne tiden og Nobelkomiteen ikke oppgir informasjon om sine drøftinger. Dalai Lama og eksilregjeringen vil selvsagt heller ikke oppgi for mye informasjon som kan skade deres sak.

Oslo Unge Høyre fordømte Kinas fremferd i Tibet og forlangte anerkjennelse av Tibet som egen stat. I slutten av november opplyste de at de ønsket å holde en to uker lang kampanje med fokus på menneskerettighetene i Tibet og kampanjen ville avslutte med et fakkeltog holdt samme dagen som Dalai Lama skulle motta prisen.³⁸² Frem mot fredsprisseremonien fortsatt kinesiske myndigheter og aviser å trappe opp kritikken mot Nobelkomiteen, og kinesiske myndigheter utførte en rekke tiltak mot tibetanere som kjempet for å løsrive Tibet fra Kina. Blant annet ble en rekke munk, noner og andre demonstranter fengslet i 6-19 år. 1. desember valgte kinesiske myndigheter nok en gang å fordømme Nobelkomiteens valg av vinner, en person de ser på som en fiende av Kina, da han aktivt har jobbet med å splitte Kina.

³⁸⁰ Aftenposten, torsdag 26. oktober 1989, s. 12 utland.

³⁸¹ Aftenposten, onsdag 29. november 1989, s. 14 personalia.

³⁸² Menneskerettighetskampanjen hadde tre hoved fokus, forholdene i Tsjekkoslovakia, Nord-Irland og Tibet. Aftenposten, lørdag 25. november 1989, s. 44.

Samme dagen valgte også Peking Review å stille et interessant spørsmål. «Tibet er en del av Kina akkurat som Finnmark er en del av Norge. Ville Nobelkomiteen ha gitt fredsprisen til en same som vil løsrive Finnmark fra Norge?»³⁸³ Det er ikke mange årene siden det var vanlig med bråk i Finnmark angående samenes rettigheter, spesielt i 1989. Det var blant annet først i 1989 at samene fikk sametinget og en rekke andre rettigheter.³⁸⁴

Mandag 4. desember 1989 ble Dalai Lama overrakt en menneskerettighetspris i Paris, Frankrike. Prisen ble delt ut av en komite ledet av konen til den franske presidenten, Danielle Mitterrand. Prisen overrekkes til de som har arbeidet for at historien ikke glemmes eller forfalskes, og Dalai Lama fikk den for sitt arbeid for å bevare tibetansk kultur. Dalai Lama har nok gjort mye for at tibetansk kultur ikke skal glemmes, men man kan stille seg mer tvilende om han har jobbet for at historien ikke forfalskes. Under sitt besøk i Paris møtte Dalai Lama også med Yan Jiaqi, en leder for kinesiske opposisjonelle. Yan Jiaqi var tidligere politisk rådgiver til Zhao Ziyang, men flyktet til Frankrike i 1989 på grunn av at han hadde støttet demonstrasjonene på Tiananmen.³⁸⁵ Etter besøket i Paris dro Dalai Lama til Berlin for å møte med myndighetene i Øst-Tyskland. Dette førte til at både den franske og den øst-tyske ambassadøren i Beijing ble kalt inn til kinesisk UD for en reprimande.³⁸⁶ 5. desember arrangerte «Forum for utviklingsjournalistikk» et møte i Oslo hvor fredsprisens betydning for tibetanernes fremtid ble tatt opp til diskusjon. En av innleiderne var professor Wang Yao fra Beijing, en meget fremtredende Tibet-kjenner. Men han holdt en mye mykere tone ovenfor Dalai Lama enn myndighetene. Representanter fra den kinesiske ambassaden var også til stede.³⁸⁷

5.1.3 Dalai Lama blir møtt av norske myndigheter

Både Kongen, statsministeren og utenriksminister velger å invitere Dalai Lama på privat besøk foruten møtet med ham under Nobels fredspris overrekkelsen. Hva tenkte Nobelkomiteen, regjeringen, Kongen og Stortinget om å støtte prisutdelingen/ valget av Nobels fredspris kandidat?

³⁸³ Aftenposten, lørdag 2. desember 1989, s. 9 nyhetene.

³⁸⁴ Samene startet et opprør på 80-tallet og startet flere ganger demonstrasjoner som måtte fjernes med politi. Norges Regjering: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/nou-er/2003/nou-2003-32/10.html?id=373172> (20. aug 2013).

³⁸⁵ Aftenposten, tirsdag 5. desember 1989, s. 6 utland.

³⁸⁶ Aftenposten, mandag 11. desember 1989, s. 6 utland.

³⁸⁷ Aftenposten, onsdag 6. desember 1989, s. 6 utland.

Det var en rekke personer både i Den Norske Tibetkomite, Stortingets Tibetkomite, Nobelkomiteen og andre som forberedte Dalai Lamas besøk. Dalai Lama hadde vært på besøk i Norge to ganger tidligere, men da bare i Oslo og for bare noen dager. Dette besøket kom til å bli mye mer ærefullt, i tillegg til at han kom til å besøke tre andre steder i tillegg til Oslo og besøket ville vare i ei uke. For å forberede besøket sitt sendte Dalai Lama sin egen pressetalsmann, Tenjin Tenthong, og eksilregjeringens utenriksminister, Lodi Gyari. Med andre ord ikke en vanlig nobelfredspris delegasjon.³⁸⁸ 9. desember ankom Dalai Lama Oslo med resten av reisefølget sitt, blant annet undervisningsministeren, to munkere som fungerte som adjutanter, hans representant i Europa, to sikkerhetsvakter og en tolk. De ble møtt av hans koordinator i Norge, Chungdak Dawa Koren, som blant annet var primus motor for Den Norske Tibet-komite, og av hele Nobelkomiteen. En kan derfor undres på om Dalai Lama kom for mer enn bare å motta Nobels fredspris. Han kom sikkert også for å få enda en stat til åpent å støtte ham i kampen mot Kina.³⁸⁹ Nobelkomiteen hadde ansvar for Dalai Lamas besøk i Oslo, mens Tibet-komiteen hadde ansvar for besøket til Karasjok, Trondheim og Bergen.

Selv om Dalai Lama hadde kommet for å motta Nobels fredspris, takket han også ja til alle møter med Norges ledere. Sammen dagen som han ankom Norge var han invitert til å møte med Norges utenriksminister Kjell Magne Bondevik i utenriksdepartementets lokaler. For å understreke at møtet med den norske utenriksministeren på utenriksministerens kontor var et privat møte, fikk ikke Dalai Lama lov til ha med sine politiske rådgivere til møtet. Under møtet lovet utenriksministeren at Norge vil ta opp krenkelsene av menneskerettighetene i Tibet i internasjonale fora og kreve respekt for tibetanernes kulturelle og religiøse identitet. Men han forklarte også at Norges politikk fortsatt var uendret, at Tibet ble sett på som en del av Kina. Neste dag var Dalai Lama invitert til slottet for å møte med Kong Olav. Denne søndags morgenen ankom 160 tibetanere fra Sveits til Oslo i tillegg til de rundt 40 tibetanerne i Norge. De kom bare for å overvære Nobelseremonien og for å delta i fakkeltøget. Senere på dagen ble Nobelseremonien holdt i aulaen på Universitetet i Oslo, hvor kongen, kronprinsen og kronprinsessen satt på første rad. Statsministeren, utenriksministeren og det meste av regjeringen var også til stede, og det samme med Stortinget. Som før hadde alle delegasjoner i Oslo blitt invitert til å komme å overvære fredsprisutdelingen, men den kinesiske ambassadøren Li Baocheng og en rekke andre ambassadører valgte å ikke komme. Fra Øst-

³⁸⁸ Aftenposten, torsdag 7. desember 1989, s. 8 reportasjer.

³⁸⁹ En adjutant er som regel en administrativ sekretær til en stats høyeste offiser. Dalai Lamas representant i Europa var med andre ord hans ambassadør. Adresseavisen, torsdag 23. november 1989, s. 9 nyheter.

Europa kom bare den polske ambassadøren. Under takketalen uttrykte Dalai Lama at fredsprisen også var en heder til Mahatma Gandhi, grunnleggeren av den moderne ikkevoldsstrategi. I sin tale påpekte Dalai Lama at de hadde gjentatte ganger gitt konsesjoner, men hadde ennå ikke fått noe svar fra kinesiske ledere og mente derfor det var på tide å revurdere sin posisjon. I sin tale kritiserte Egil Aarvik den brutale maktbruken fra kinesisk side og berømmet Dalai Lama for sin ikkevoldslinje selv under den pågående undertrykkelsen av tibetanerne. Han fortalte også at mens tibetanerne tidligere hadde vært alene i sin kamp, fikk de på 80-tallet etter hvert støtte fra flere lands nasjonalforsamlinger og internasjonale organisasjoner. Etter seremonien var over gikk Kong Olav, Kronprins Harald og Kronprinsesse Sonja personlig og gratulerte Dalai Lama. Under seremonien var det over 200 journalister til stede, men ingen fra Kina.³⁹⁰

Da fredsprisseremonien var ferdig dro Dalai Lama med følge til regjeringskvartalet hvor han holdt en pressekonferanse. Under pressekonferansen forklarte Dalai Lama at de kinesiske myndighetene ennå ikke hadde gitt et svar på hans siste forslag for fred mellom Kina og Tibet. Han påpekte at han var villig til å vurdere andre løsninger, uten å nevne hvilke, siden undertrykkelsen, torturen, arrestasjonene, drapene og frykten fortsatte å øke i Tibet. På den annen side trodde han at både Kina og Tibet ville oppleve en enda større frihet og demokrati innen de neste ti årene.³⁹¹ På kvelden holdt Stortinget og regjeringen en middag til Dalai Lamas ære. 11. desember leverte den kinesiske regjeringen nok en protest til den norske ambassaden i Beijing. Protesten var lik de tidligere protestene, hvor norske myndigheter ble kritisert for å ha overrakt Nobels fredspris til Dalai Lama og at fremtredende norske politikere hadde vært til stede ved seremonien. I klagen som ble levert til ambassadør Jan Tore Holvik i Beijing skrev den kinesiske ekspedisjonssjefen for Vest-Europa-avdelingen i det kinesiske utenriksdepartementet: «Dette er en alvorlig episode som vil skade det tosidige forholdet mellom Kina og Norge, og Norge må ta ansvaret for at forholdet er skadet.»³⁹² Men det ble ikke opplyst noe om hvilke konsekvenser for forholdet dette ville få eller hva norske

³⁹⁰ Sikkerheten under denne prisutdelingen var også strengere enn gjennomsnittet, blant annet ble det brukt bombehunder for å undersøke aulaen hvor prisutdelingen skulle holdes. Tibetaneerne fra Sveits måtte overvære fredsprisseremonien i Gamle festsal på UiO med videooverføring. En kan undre på om disse tibetanerne kom av eget fritt ønsket eller hvor aktivt de var oppfordret eller presset av Dalai Lamas regjering til å møte opp. Adresseavisen, torsdag 23. november 1989, s. 9 nyheter og Aftenposten, onsdag 22. november 1989, s. 3 reportasjer og Aftenposten, torsdag 7. desember 1989, s. 8 reportasjer og Aftenposten, lørdag 9. desember 1989, s. 11 nyhetene og Aftenposten, mandag 11. desember 1989, s. 12 reportasjer og Adresseavisen, mandag 11. desember 1989, s. 14 nyheter.

³⁹¹ Adresseavisen, mandag 11. desember 1989, s. 14 nyheter.

³⁹² Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

myndigheter måtte gjøre for å rette opp i forholdet. Utenriksminister Kjell Magne Bondevik forsvarte sin tilstedeværelse under seremonien ved å si: «Protesten burde vært unødvendig fordi vi tidligere har klargjort overfor Kina bakgrunnen for tildelingen av fredsprisen til Dalai Lama og Nobelkomiteens uavhengighet.»³⁹³ Bondevik påpekte også at det er fast praksis at representanter for regjering og Storting er tilstede under utdelingen av Nobels fredspris, og at hvis fredsprisvinneren ønsker det kan han møte med både statsministeren og utenriksministeren. Bondevik mente derfor at det var overraskende at Kina valgte å protestere, men mente at dette ikke ville få langvarige konsekvenser for forholdet mellom Norge og Kina. På den annen side mente ambassadør Holvik at dette var en kraftig protest fra kinesisk side.³⁹⁴

Den kinesiske representanten som overleverte klagen, påpekte at Tibet er en del av Kina, og at ved å gi Nobels fredspris til Dalai Lama blandet Norge seg inn i Kinas indre anliggender, noe de ikke hadde noe med å gjøre. Kina så prisutdelingen kun som en politisk provokasjon, da ved å sende representanter fra stat, regjering og Storting viste man offisiell støtte for Dalai Lamas sak, som går på å splitte Kina. Den kinesiske avisen Xinhua opplyste mandag om at Dalai Lama hadde mottatt Nobels fredspris til tross for sterk protest fra den kinesiske regjeringen og «fordømmelse fra mennesker med dypere forståelse verden over».³⁹⁵ Xinhua påpekte at Nobels fredspris to tidligere anledninger hadde blitt gitt til opposisjonelle i sosialistiske land, noe som var et hån mot prisens betydning, da den skulle gis til personer som fremmet brorskap mellom folkene.³⁹⁶ 11. desember møtte Dalai Lama med den norske statsministeren Jan P. Syse på statsministerens kontor i omtrent 30 min, hvor de diskuterte religion, filosofi, situasjonen i Tibet og forholdene til den tibetanske befolkningen. Etter møtet påpekte statsministeren at Norges politikk ovenfor Kina var fortsatt den samme men at tibetanere hadde rett til et liv i frihet. Etter møtet med statsministeren møtte Dalai Lama med Stortingets utenrikskomite.³⁹⁷

Senere på dagen holdt Dalai Lama det tradisjonelle nobelforedraget i aulaen på UiO. Under Nobel talen sa Dalai Lama:

³⁹³ Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

³⁹⁴ Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

³⁹⁵ Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

³⁹⁶ Andrej Sakharov i 1975 og Lech Walesa i 1983. Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

³⁹⁷ Adresseavisen, torsdag 23. november 1989, s. 9 nyheter og Aftenposten, onsdag 22. november 1989, s. 3 reportasjer og Aftenposten, torsdag 7. desember 1989, s. 8 reportasjer og Aftenposten, lørdag 9. desember 1989, s. 11 nyhetene og Aftenposten, mandag 11. desember 1989, s. 12 reportasjer og Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

Det er min drøm at hele det tibetanske plataet skal bli et fritt tilfluktssted der menneske og natur kan få leve i fred og harmoni, der folk fra hele verden skal kunne søke ekte fred med seg selv, fjernt fra omverdens larm og stress. Tibet kan bli et skapende sentrum for fremme og utvikling av fred.³⁹⁸

Dalai Lama gjentok også sin Fem punkts plan for fred i Tibet. Hvor hele Tibet, medregnet de tidligere tibetanske provinsene Kham og Amdo, skulle omgjøres til en ikkevoldssone. Kinesiske myndigheter skulle stanse forflytningen av han kinesere til Tibet. Det tibetanske folks grunnleggende menneskerettigheter og demokratiske frihet måtte respekteres. Det måtte gjennomføres forhandlinger om Tibets fremtidige status og om forholdet mellom det tibetanske og det kinesiske folk. Tibet bør bli en selvstyrt, demokratisk og politisk enhet.

Senere i talen prøvde Dalai Lama å overbevise tilhørerne om Tibets såkalte fredelige fortid, ved å si at Tibet var som skapt til å være et fredssenter midt i Asia. At landet var en fredelig buddhistisk nasjon, en bufferstat mellom ofte stridende nasjoner.³⁹⁹ På ettermiddagen holdt Dalai Lama et foredrag i regi av Amnesty International holdt på Landbrukshøgskolen i Ås med temaet «mot dødsstraff i Folkerepublikken Kina og Tibet». Den siste aktiviteten i regi av Nobelkomiteen ble holdt 12. desember hvor Dalai Lama holdt et foredrag for 600 videregående elever i Oslo.⁴⁰⁰

13. desember fikk Dalai Lama møte med presidenten for Sametinget og resten av medlemmene i Karasjok. Før møtet uttalte Dalai Lamas koordinator Chungdak Dawa Koren:

Jeg ser særlig fram til besøket hos Sametinget i Karasjok. Selv om forskjellene selvsagt er store mellom tibetanerne og samene, har vi viktige fellestrekk. Vi er begge fjellfolk, vi strever begge for å opprettholde vår egen kultur. Og ikke minst: Vi fremmer våre saker med ikkevoldelige midler.⁴⁰¹

Det ble diskutert om deres likheter som en minoritet som måtte kjempe for sine rettigheter, blant annet til å beholde sin kulturarv. Dagen etter på reiste Dalai Lama med følge til

³⁹⁸ Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

³⁹⁹ Kinesiske myndigheter beskriver ofte Kina som en fredelig stat midt i Asia, men både Tibet og Kina har hatt mange indre og ytre kriger og kan derfor ikke sies å være noe mer fredelig enn de omkringliggende landene eller land i Europa. I sitt forslag om demilitarisering i Tibet, trakk Dalai Lama frem flere forslag, blant annet Nepals forslag, og Mikhail Gorbatsjovs forslag om å trekke Sovjetiske tropper ut av Mongolia og demilitarisering av den Sino-Sovjetiske grensen. Han oppfordret også til demilitarisering langs den Sino-Indiske grensen. Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

⁴⁰⁰ Under foredraget på Landbrukshøgskolen oppfordret Dalai Lama de daværende 99 landene som fortsatt praktiserte dødsstraff om å utsette straffen i fem år i håp om å finne en mer human straff. Adresseavisen, torsdag 23. november 1989, s. 9 nyheter og Aftenposten, onsdag 22. november 1989, s. 3 reportasjer og Aftenposten, torsdag 7. desember 1989, s. 8 reportasjer og Aftenposten, lørdag 9. desember 1989, s. 11 nyhetene og Aftenposten, mandag 11. desember 1989, s. 12 reportasjer og Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989, s. 6 utlandet.

⁴⁰¹ Adresseavisen, lørdag 9. desember 1989, s. 13.

Trondheim hvor han hadde blitt invitert av en lokal komite bestående av universitetet, kommunen, fylket og noen private aktører. Han startet besøket med å holde en tale ved Universitetet i Trondheim. Den 15. desember holdt han en pressekonferanse og tale i Olavskvartalet for senere å få en privat omvisning i Nidarosdomen av biskopen og domprosten. Senere på dagen dro han til Bergen hvor han holdt et foredrag ved Chr. Michelsens institutt. 16. desember ble turen avsluttet og delegasjonen reiste tilbake til India.⁴⁰²

5.1.4 Kinesiske myndigheters reaksjoner

Hvordan velger kinesiske myndigheter å takle situasjonen? Grunnet at Kina nettopp hadde kommet ut av en selvvalgt isolasjon men var nettopp blitt dyttet inn i en ny isolasjon på grunn av sine handlinger på Tiananmen hadde ikke Kina mye politisk makt. Kinesiske myndigheter valgte likevel å advare Norge og informere om sin indignasjon.

Denne markeringen ble svært positivt mottatt av den tibetanske eksilregjeringen siden ikke var den bare en heder til Dalai Lama og hans sak, men også en markering av 40 år i kamp om frihet fra Folkerepublikken Kina og kommunistpartiet. Denne markeringen ble på den annen side ikke likt av kinesiske myndigheter da de dette året markerte 40 år siden opprettelsen av Folkerepublikken Kina. Etter besøket til Dalai Lama var over gjenstod det å se hvilke konsekvenser dette besøket vill få for Norge-Kina forholdet. Etter at det ble klart at Dalai Lama ville få prisen hadde kinesiske myndigheter truet Norge med handelsboikott hvis norske politikere møtte med Dalai Lama. Norske diplomater i Beijing spekulerte om kinesiske myndigheter kunne gå så langt som å nedgradere de diplomatiske forbindelsene med Norge. Det var forventet at den norske ambassadøren igjen ville bli innkalt til kinesisk UD for nok en protest.⁴⁰³ Den kinesiske ambassadøren ble samme dag som nobelseremonien ble holdt kalt hjem for å forberede seg på sin stilling som ambassadør til Roma. Det var da på dette tidspunktet veldig usikkert når neste ambassadør ville komme.⁴⁰⁴ Den samme dagen som Dalai Lama mottok fredsprisen i Norge, opplyste den kinesiske regjeringen at de planla et utviklingsprogram i Tibet til en verdi av 2.4 milliarder kroner. Pengene skulle blant annet gå til oppgradering av veier, flyplassen ved Lhasa, og bygninger i Lhasa som for eksempel

⁴⁰² Flere fredsprisvinnere hadde blitt invitert til Trondheim, men Desmond Tutu og Elie Weisel var de eneste som hadde takket ja på dette tidspunktet. Adresseavisen, torsdag 23. november 1989, s. 9 nyheter.

⁴⁰³ Aftenposten, mandag 11. desember 1989, s. 6 utland

⁴⁰⁴ Neste ambassadør kom først i april 1990. Adresseavisen, lørdag 9. desember 1989, del 2 s. 2 og Aftenposten, lørdag 9. desember 1989, s. 11 nyhetene.

Potala palasset. Kinesiske myndigheter driver jevnlig å investerer i Tibet for å øke levestandarden der og for å vise Kinas innbyggere så vel som Vesten at de tar vare på sine minoriteter, men dette tilfellet var nok mest for å prøve å overskygge fredsprisutdelingen litt.⁴⁰⁵

Da det ble klart for kinesiske myndigheter at Dalai Lama ville motta Nobels fredspris kom det som et sjokk for dem. Det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina hadde på forhånd blitt stanset på øverste hold av Norge grunnet voldsbruken til kinesiske myndigheter i å stanse demonstrantene våren 1989. Men kinesiske myndigheter hadde tydelig opplyst og advart både norske myndigheter og Nobelkomiteen om at denne handlingen var å blande seg i kinesiske anliggender og gikk i strid med deres dom. Kina er et land som ikke bryr seg så mye om hvilket styresett et land har som de forhandler med så lenge det landet respekterer Kinas valg, spesielt visse grunnprinsipper. En må huske at kinesiske myndigheter reagerte ikke bare på at en mann de så på som en fiende av staten fikk verdens mest berømte og prestisjefylte fredspris, men at dette valget ble støttet i så stor grad av norske myndigheter. Blant annet hadde norske myndigheter uttalt rett etter at det ble opplyst hvem som skulle få årets fredspris at dette var en god pris til rett person. De hadde alle personlige møter med ham utenom fredsprisseremonien og norske myndigheter var sterkt til stede under seremonien. Det var derfor en frykt for kinesiske myndigheter at dette ville styrke Dalai Lamas sak, noe de hadde sett de siste årene ved at han hadde fått talt både med parlamentet i både USA og i EU, noe som hadde gitt saken mer tyngde. Kina hadde på dette tidspunktet nettopp kommet ut av en selvvalgt isolasjon men var nå i ferd med å bli skjøvet inn i en ny isolasjon grunnet Tiananmen hendelsene. Det ser derfor ut for at kinesiske myndigheter brukt mer trusler enn straff da Dalai Lama mottok prisen.⁴⁰⁶

Noe av målet med å tildele Nobels fredspris til Dalai Lama var å legge press på Kinas opptreden i Tibet i håp om å bedre forholdene der. Blant annet ved å trekke verdens oppmerksomhet mot Tibet. Men det kan se ut for at det hadde motsatt virkning på Kina, da Kina valgte å stramme grepet om Tibet i stedet.⁴⁰⁷ Det at Dalai Lama kom på besøk til Norge i 1988 og så fikk Nobels fredspris i 1989 var til stor irritasjon for kinesiske ledere. Selv om

⁴⁰⁵ Potala palasset var Dalai Lamas tidligere residens. Aftenposten, mandag 11. desember 1989, s. 6 utland

⁴⁰⁶ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014)

⁴⁰⁷ Adresseavisen, mandag 11. desember 1989, s. 4 politikk

forholdet mellom Norge og Kina allerede var dårlig høsten 1989 på grunn av Tiananmen massakren ble den enda verre etter dette. For å bedre situasjonen var norske myndigheter villig til å komme med en rekke uttalelser og tiltak, blant annet forklarte de Norges offisielle Tibet-politikk og gav en nødhjelpspakke til et jordskjelvområde i Kina. Dette til tross for at norske myndigheter hadde innført en del sanksjoner, og vurdert å innføre flere. Norske myndigheter var opptatt av å bygge videre på det gode forholdet med Kina og ønsket ikke å gjøre mer skade enn nødvendig.⁴⁰⁸

5.2 Relasjonene bedrer seg, 1990-1992

Hvordan fortsatte forholdet mellom Norge og Kina etter at Dalai Lama var reist hjem? Hva gjorde Norge for å minske skaden ovenfor Kina og hva gjorde Kina for å minske skaden ovenfor Norge/verdenssamfunnet? Fortsatte Norge å holde samme kurs som de andre landene i Norden etter at det ble kjent at Dalai Lama skulle få Nobels fredspris? Var det et avgjørende vendepunkt i relasjonene som gjorde at situasjonen normaliserte seg?

Vesten satte nå en del krav til Kina for å lette på sanksjonene. Kravene var forskjellig fra land til land og ikke alle land fulgte opp kravene helt da betydningen av et godt forhold og handel var viktigere. Sommeren 1989 trakk de kinesiske myndighetene alle soldatene ut av Beijing og videre utover høsten begynte de å frigi noen politiske fanger. Like før Nobelkomiteen overrakte fredsprisen til Dalai Lama begynte Finland å lette på sanksjonene mot Kina. Like etterpå gjorde Sverige det samme. Situasjonen mellom Norge og Kina ble i stedet straks verre, nå var det ikke bare Norge som straffet Kina for mangel på respekt for menneskerettighetene, nå ble også Norge staffet av Kina for mangel på respekt for indre anliggender. I januar bestemte kinesiske myndigheter seg for å oppheve unntakstilstanden i Beijing. Dette ble nok gjort både for å blidgjøre vesten, men også for å normalisere forholdene i Beijing igjen slik at landet igjen kunne konsentrere seg om økonomisk vekst. Ut over våren 1990 fortsatte de å frigi politiske fanger. I mars ble hele Tibet lukket for innreise i litt over ei uke og soldater ble mobilisert. Det var nå et år siden fjorårets opptøyer og kinesiske myndigheter ønsket ikke å ta noen sjanser. Samtidig ble det den 10. mars arrangert en demonstrasjon av Den norske

⁴⁰⁸ Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 463

Tibetkomite i Oslo for å minnes kinesisk undertrykkelse av tibetanere. I mai 1990 ble også unntakstilstanden i Lhasa hevet og de fleste soldatene ble trukket ut.⁴⁰⁹

Både politikere generelt og befolkningen i Norge mente at Kina kunne tilby Tibet den samme avtalen som Hong Kong og Macau hadde fått, altså «ett land, to systemer». Men etter hendelsene i 1989 var det mange som mente at dette ikke var nok. Det var noe lignende til dette Dalai Lama hadde foreslått i 1988, og det er også noe lignende til dette Kina allerede hadde innført i Tibet på papiret. Men da Tibet, i motsetning til Hong Kong og Macau, allerede var en del av Kina var det ikke like lett å forhandle frem de samme rettighetene der.⁴¹⁰ Da det nærmet seg et års dagen for Tiananmen hendelsene begynte mange igjen å skrive om hendelsene i norske aviser, mange forlangte på nytt at myndighetene gjorde noe mer med saken. I Kina forberedte mange studenter seg på å demonstrere i stillhet. De laget plakater for å henge opp på universitetene og mange studenter valgte å sultestreike. Det ble også spilt høy rock musikk på universitetene og mange studenter valgte å knuse glassflasker. Det ble populært å knuse glassflasker da «xiao ping», liten flaske, utales på samme måte som navnet til Deng Xiaoping. Myndighetene forberedte seg også ved å plassere langt flere politifolk på Tiananmen enn til vanlig og ved å sende politi til universitetene for å holde ro. Politiet var snare med å ta ned plakaten. Mange studenter valgte å kaste flaskene mot politiet.⁴¹¹

Et år etter Tiananmen massakren var det fortsatt mange som trodde at de kinesiske myndighetene kom til å gi etter for presset om mer demokrati, blant annet den opposisjonelle Fang Lizhi. De mente at hvis de ikke ga etter for presset kom det bare til å bli flere demonstrasjoner og kunne føre til at ledelsen mistet makten. Noen hadde også helt mistet troen på ledelsen og mente de burde gå av, mens andre mente at det var nok at de som var skyld i drapene, som Li Peng og Deng Xiaoping gikk av.⁴¹² På denne tiden var det igjen masse turister i Kina, men få av de var fra Vesten, og de fleste kom fra Japan og Taiwan. På dette tidspunktet hadde de fleste land i Vesten begynte å lette på sanksjonene mot Kina. Journalister skildret et bilde av Kina som beskrev Kina som et u-land men ikke som en kommuniststat. Allerede var Deng Xiaopings økonomiske reformer og politikk, om at noen

⁴⁰⁹ Demonstrasjonen 10. mars ble holdt på Jernbanetorget og utenfor den kinesiske ambassaden. Adresseavisen, fredag 9. mars 1990, s. 6 utlandet og Aftenposten, lørdag 10. mars 1990, s. 10 nyhetene og Knutsen, Sørbø og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 462 og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

⁴¹⁰ Aftenposten, onsdag 1. november 1989, s. 20 debatt.

⁴¹¹ Dagens Næringsliv, lørdag 2. juni 1990, s. ? og Stavanger Aftenblad, tirsdag 4. juni 1991, s. 7 utland.

⁴¹² Helgeland Arbeiderblad, juli 1990, s. ?, Spår store forandringer.

måtte bli rike først for så å hjelpe resten, begynt. Den menige kineser var vant til å følge ordre, og valgt derfor å bøye hodet, se på Tiananmen massakren som en tragisk ulykke og håpe på bedre tider.⁴¹³ Våren 1990 ble det utført en rekke underskriftskampanjer i Norge for de politiske fangene fra demokrati bevegelsen i Kina i 1989. Noen av kampanjene var i samarbeid med Amnesty International og andre menneskerettighetsorganisasjoner. En av underskriftskampanjene ble sendt til ambassadøren i Oslo og utenriksministeren i Beijing med følgende to krav:⁴¹⁴

1. Vi forlanger at myndighetene i Kina uten vilkår setter fri følgende demokratiske aktivister før åpningen av De asiatiske leker i september 1990: Wang Dan, Hang Juntao, Chen Zi Ming, Liu Xiaobo, Han Dongfang, Wang Ruofang, Luo Haixing, Bao Zunxin, Ren Wanding, He Qui, Wang Xizhe, Wei Jingshen, Liu Shan Quig.
2. Vi henstiller til myndighetene i Kina å omgjøre dommen over den demokratiske bevegelsen av 1989 og å anerkjenne denne som Folkets Frigjøringsbevegelse, ikke som opprørere og bråkmakere. Straff dem som hadde ansvaret for massakrene i 1989.⁴¹⁵

Kinesiske myndigheter var ikke så begeistret for denne kritikken, men var villig til å frigjøre noen fanger fra tid til annen for å blidgjøre Vesten.

2. august 1990 angrep Irak Kuwait. Dette ble i stor grad fordømt av verdenssamfunnet. Selv Kina og Sovjetunionen som ofte stod fast på at man ikke skulle blande seg inn i andre lands affærer fordømte denne handlingen og ba Irak trekke seg ut. Da Irak ikke trakk seg ble de fleste land i FN enige om å innføre sanksjoner mot Irak. Kina innførte våpenembargo. Norge innførte handels og olje embargo, og frøs irakiske eiendeler.⁴¹⁶ Videre utover høsten 1990 ble Kina mer samarbeidsvillig i FN selv i saker som Kambodsja-konflikten og Golfkrigen. I begge sakene verken la Kina ned eller truet om å legge ned veto. De var i stedet med på å komme med ideer til hvordan konfliktene kunne løses.⁴¹⁷ Da Kina unnløst og nedlegge veto i Sikkerhetsrådet mot å stanse Iraks krig mot Kuwait blokkerte ikke USA Kinas søknad om et større lån i Verdensbanken uken etter. USA hadde tidligere, som en følge av Tiananmen

⁴¹³ Rana Blad, onsdag 1. august 1990, s. 9, Et år etter massakren.

⁴¹⁴ Blant annet hadde en ung studentleder i Shanghai blitt løslatt 5. juni 1990 som følge av underskriftskampanjene. Dagbladet, oktober 1990, s. ? Kort og godt.

⁴¹⁵ Dagbladet, oktober 1990, s. ? Kort og godt.

⁴¹⁶ Selv Iraks allierte, Frankrike og India, forlangte at Irak skulle forlate Kuwait. Den 25. februar 1991 ble Kuwait befridd av en internasjonal koalisjon ledet av USA. Global Security: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/1990/900816-151051.htm> (8. nov 2014).

⁴¹⁷ Kambodsjakonflikten ble løst i oktober 1991. I 1990 gjenopptok Norge de diplomatiske forbindelsene med Vietnam som hadde vært frosset i 10 år på grunn av Kambodsjakonflikten, og i 1996 åpnet Norge en ambassade i Hanoi. Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 459 og 462 og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

massakren, nektet å bidra med alt annet en humanitær bistand i Kina, og hadde stanset all kontakt på topp-politisk nivå. Men like etter avstemningen i Sikkerhetsrådet ble den kinesiske utenriksministeren Qian Qichen mottatt av president George Bush sr. i Det hvite hus.⁴¹⁸

Utover høsten begynte norske politikere å vurdere å lette på sanksjonene mot Kina. Norske bedrifter begynte også presse regjeringen til å gjøre noen tiltak. Statssekretær i utenriksdepartementet, Eivind Risa, uttalte at det nå ville bli gjort en avklaring i saken, da regjeringen allerede hadde begynt å diskutere saken. Bistandsminister Grete Faremo skulle ta regjeringens forslag videre til Stortinget. En av årsakene til at Norge vurderte å heve de økonomiske sanksjonene på dette tidspunktet var at EF⁴¹⁹ hadde begynt å føre en mykere tone ovenfor Kina, Kina hadde utført en rekke tiltak allerede og norske myndigheter ønsket ikke at det vanskelige forholdet skulle skape problemer for norsk handel. Det er her viktig å huske at myndigheter spiller en viktig rolle når man skal opprette avtaler og bekjentskap for første gang i Kina. I oktober lettet EF på sanksjonene mot Kina. Da alle landene i Norden og EF hadde lettet på sanksjonene mot Kina valgte Norge å gjøre det samme.⁴²⁰

Det hadde gjentatte ganger blitt avslørt at tortur ble brukt i stor grad i kinesiske fengsler, Tibet inkludert. Kvinner ble ofte utsatt for voldtekt. De fengslede fikk ofte lite og dårlig mat, og sellene var elendige. De innsatte ble ofte banket opp, både under avhør og ellers, og de ble tvunget til å se andre bli drept.⁴²¹ I november 1990 fikk en nordisk delegasjon besøke Tibet og undersøke forholdene der, de fikk også besøke fengslene og snakke med fangene, dette var det første offisielle besøket til Tibet etter demonstrasjonene året før. Dette besøket åpnet for menneskerettighetsdialoger mellom Norge og Kina. Det ble så mer og mer vanlig for norske

⁴¹⁸ Kina stemte blankt i spørsmål om Gulfkrigen. Nå var det ikke slik at Kina hadde brukt vetoretten sin så veldig mye i FNs sikkerhetsråd, Kina var faktisk det landet som hadde brukt den minst av alle fem. Kina søkte om et lån på 668 millioner NOK for teknologisk utvikling på landsbygda i Kina. USA hadde 20% av stemmene og topp sjefen i Verdensbanken på dette tidspunktet. Stavanger Aftenblad, torsdag 6. desember 1990, s. 9 utland og Fædrelandsvennen, torsdag 18. april 1991, s. 2 politikk-samfunn.

⁴¹⁹ Det europeiske fellesskap byttet navn til Den europeiske union (EU) i 1993. Danmark var på dette tidspunktet en del av EF og fulgte derfor politikken til EF mer enn Norden.

⁴²⁰ Samtidig erfarte Sovjetunionen demonstrasjoner og uro grunnet oppmykningene i styresettet. Deler av Folkekongressen i Sovjetunionen ba Mikhail Gorbatsjov om å innføre unntakstilstand i hele Sovjet for å hindre eskalering av hva de kalte fasistiske tendenser. Det ble også tatt til orde for å fjerne nasjonalforsamlingene i fire a unionens republikker og forby flere av de politiske partiene. Stavanger Aftenblad, torsdag 6. desember 1990, s. 9 utland og Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 462 og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

⁴²¹ Aftenposten, mandag 20. november 1989, s. 6 utland.

delegasjoner til Kina å ta opp temaet om menneskerettigheter.⁴²² Det var overraskende at kinesiske myndigheter tillot dette besøket, men på den annen side så var det viktig for myndighetene i Kina å vise fremskrittene de hadde fått til i Tibet.

Etter å ha sittet i fengsel i nesten 20 måneder ble den kinesiske studentlederen Wang Dan, den 23. januar 1991, stilt for retten som den 25. demokrati-aktivisten etter Tiananmen massakren. En rekke politiske aktivister hadde bare blitt fengslet uten noen gang å bli stilt for retten, eller bare blitt sendt til omskoleringsleirer. De kinesiske lederne så på dette som en mulighet for å gjøre seg ferdig med oppgjøret mens verdens blikk var vendt mot krigen i Midtøsten. 20. mars valgte kinesiske embedsmenn i høyesterett og påtalemyndigheten å opplyse om at de ikke ville rettsforfølge flere aktivister som hadde deltatt i 1989 demokrati demonstrasjonene.⁴²³ 16. april valgte George Bush sr. å ta imot Dalai Lama for å vise USAs misnøye med Kinas menneskerettigheter. Dette var første gang USAs president møtte med Dalai Lama. Dette vakte på nytt irritasjon i Kina som leverte en protest til USA. Dalai Lama var på sin side skuffet over at USA hadde befridd Kuwait fra Irak men ikke befridd Tibet fra Kina og oppfordret USA til å presse Kina.⁴²⁴

Når juni nærmet seg forberedte studenter seg igjen på knuse flasker og utføre andre handlinger til minne om demonstrasjonene som ble brutalt stanset i 1989. 4. juni tok studentene på seg hvite skjorter, sorgens farge i Kina, og utførte en stille demonstrasjon tidligere på dagen før de knuste flasker mot ettermiddagen. Kinesiske myndigheter var denne gangen også forberedt på mulige opptøyer.⁴²⁵ Den tidligere studentlederen Chai Ling gikk ut i media hvor hun åpnet for dialog med kinesiske myndigheter. Men kinesiske myndigheter var på dette tidspunktet ikke interessert i å inngå noen dialog med henne da hun ikke hadde noe

⁴²² Dialogene fikk en mer fast struktur fra 1993 og norske representanter våget å være mer direkte. Fra 1997 av ble det organisert en årlig menneskerettighetsdialogkonferanse mellom Norge og Kina, hvor begge staters myndigheter, domstoler og akademikere aktivt tar del. Knutsen, Sørbø og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitik*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 464

⁴²³ Wang Dan hadde arrangert han diskusjonsmøter om politiske reformer ved Peking University før demonstrasjonene begynte og hadde vært en av de mest synlige skikkelsene under demonstrasjonene. Han ble tiltalt for kontrarevolusjonær propaganda og virksomhet. Fædrelandsvennen, torsdag 24. januar 1991, s. 4 og Bergens Tidende, torsdag 21. mars 1991, s. 7 utland.

⁴²⁴ Forholdet mellom USA og Kina hadde begynt å normalisere seg, men da handelsbalansen mellom disse to landene var i Kinas favør med et stort overskudd og Kina eksporterte både våpen og kjernekraft skapte dette uro i USA. Fædrelandsvennen, torsdag 18. april 1991, s. 2 politikk-samfunn og Stavanger Aftenblad, torsdag 18. april 1991, s. 10 utland og Fædrelandsvennen, lørdag 27. april 1991, s. 5.

⁴²⁵ Peking University var igjen den skolen hvor demonstrasjonene ble størst i omfang. Maos enke Jiang Qing, den tidligere lederen for firerbanden og den ansvarlige for kulturrevolusjonen, tok i mai 1991 sitt eget liv etter å ha sittet i husarrest siden dødsdommen hennes fra 1978 ble omgjort til livsvarig fengsel. Fædrelandsvennen, tirsdag 4. juni 1991, s. 5 og Stavanger Aftenblad, tirsdag 4. juni 1991, s. 7 utland og Adresseavisen, tirsdag 4. juni 1991, s. 6 utland.

makt lengre.⁴²⁶ Da Kinas store nabo Sovjetunionen gikk i oppløsning skapte dette en viss frykt i kinesiske myndigheter. Ved flere anledninger ble Folkets frigjøringshær stilt i beredskap i tilfelle noe skulle bryte ut. Det kinesiske kommunistpartiet valgte å utvide propagandaen ved blant annet å lage Kinas til da dyreste filmproduksjon. Filmen handlet om Borgerkrigen, hvor Mao Zedong spilte helten og Jiang Kai-shek spilte skurken. Filmen kommer ut i 6 deler og ble også utgitt på tibetansk, mongolsk, uigurisk, og kasakhstansk for at flest mulig skal kunne se den.⁴²⁷

3. september var den britiske statsministeren John Major den første toppleder fra Vesten som besøkte Kina etter Tiananmen massakren. Han møtte med den kinesiske statsministeren Li Peng for å undertegne en avtale om en ny flyplass i Hong Kong. Da John Major tok opp menneskerettighetene i Kina svarte Li Peng:⁴²⁸

Menneskerettigheter i Kina betyr rett til å overleve og til utvikling. Dessuten har vestlige land ikke noe de skulle ha sagt, slik de hadde behandlet Kina før revolusjonen.⁴²⁹

Kina var fortsatt ikke veldig villig til å diskutere menneskerettigheter, spesielt ikke Li Peng, og ikke med mindre det ga dem noe tilbake. Den tidligere norske ambassadøren til Beijing, Torleiv Anda, hadde på denne tiden ingen tro på at situasjonen i Kina kunne bli bedre og var kritisk til Kinas filosofi.⁴³⁰ Norge valgte allikevel å sende fiskeriminister Oddrun Pettersen på besøk til Kina i 1991 som et tegn på at forholdet var tilbake til normalt igjen.⁴³¹ Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) hadde vært frosset mot Kina i et år etter 1989 hendelsene, men etter fiskeriministerens besøk til Kina kunne norske firma søke om støtte akkurat som før.⁴³² I 1991 erklærte den tibetanske eksil regjeringen det reviderte forslaget om Tibets selvstyre fra 1988 for ugyldig da de mente den kinesiske regjeringens holdning var for negativ. Etter at Hu Yaobang ble avsatt i 1987 hadde kinesiske myndigheter stanset alle samtaler med Dalai Lama og hans representanter på høyere nivå. Kinesiske myndigheters

⁴²⁶ Adresseavisen, torsdag 18. juli 1991, s 5 utland.

⁴²⁷ Gao Di, sjefen for Folkets Dagblad, skrev at sosialismens fall i Sovjet bare vill styrke sosialismen i Kina da folk ble klare over alle problemene som nå var oppstått i Sovjet. Fædrelandsvennen, lørdag 31. august 1991, s. 2 og Stavanger Aftenblad, torsdag 26. september 1991, s. 9 utland.

⁴²⁸ Aftenposten, onsdag 4. september 1991, s. 5 utland.

⁴²⁹ Aftenposten, onsdag 4. september 1991, s. 5 utland.

⁴³⁰ Fædrelandsvennen, mandag 21. oktober 1991, s. 2.

⁴³¹ Se vedlegg – offisielle besøk mellom Norge og Kina. Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitik*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 462.

⁴³² Hege Larsen, Kina-massakren glemt, Dagens Næringsliv, lørdag 28. nov 1992, s. 15 nyheter

reaksjoner på demonstrasjonene i Lhasa og Beijing våren 1989 og Dalai Lamas Nobels fredspris overrekkelse påvirket også denne beslutningen betydelig.⁴³³

I 1992 ble den kinesiske journalisten Dai Qing tildelt pressefrihetens pris i Paris av Den internasjonale føderasjonen av avisutgivere. Kinesiske myndigheter var ikke begeistret for dette, men etter press fra USA lot kinesiske myndigheter henne få utreisevisum. Hun hadde nylig sluppet ut av fengsel etter å ha sittet der i 10 måneder for å ha skrevet om hendelsene på Tiananmen mens de skjedde.⁴³⁴ De kinesiske myndighetenes skildring av hendelsene 4. juni var ganske forskjellig fra demonstrantenes og journalisters skildring. Både i antall drepte og sårede, brutaliteten som ble utført på begge sider, i antall oppmøtte og grunnlag for demonstrasjonene, og for ikke å glemme hvordan demonstrasjonene foregikk. For det meste var demonstrasjonene styrt av studenter og var fredelige. Studentene oppfordret til mer demokrati og frihet, og ikke til å kaste hele regjeringen eller partiet. Men det var også enkelte demokrati grupper som utnyttet situasjonen. Selv om studentene startet demonstrasjonen på egen hånd kan visse demokrati grupper ha hatt en hånd i spillet om å fyre opp under kravene og demonstrasjonene.⁴³⁵ I januar var det fortsatt mange vestlige aviser som beskyldte Kina for en rekke brudd på menneskerettighetene. I motsetning var det en rekke kinesiske aviser som forsvarte den kinesiske ledelsens syn på menneskerettigheter og understreket kollektive rettigheter til bolig, mat og klær som grunnleggende.⁴³⁶

Under FN møtet i januar ba statsminister Li Peng om å få møte med president George Bush. Mange politikere og andre oppfordret presidenten til ikke å møte med ham, men de endte med å ha et kort møte allikevel.⁴³⁷ På dette tidspunktet var det Li Peng som fikk det meste av skylden for drapene våren 1989. I april kom den tidligere student lederen Chai Ling på besøk til Trondheim hvor hun hadde blitt invitert til å holde et foredrag på den internasjonale studentfestivalen om respekt for menneskerettigheter og behovet for en demokratisk grunnlov. Hun klaget på at Vesten ikke hadde lagt mer press på Kina for å oppnå mer demokrati, og at

⁴³³ Men det var først i 1992 at Dalai Lama virkelig innførte demokratiske reformer. Biography: <http://www.biography.com/people/dalai-lama-9264833#synopsis> (25. okt 2014)

⁴³⁴ Aftenposten, lørdag 1. februar 1992, s. 6 utlandet.

⁴³⁵ Bergens Tidende, torsdag 7. juni 1990, s. 48.

⁴³⁶ Adresseavisen, mandag 6. januar 1992, s. 6 utlandet.

⁴³⁷ Noen kilder opplyser at møtet fant sted 31. januar mens andre kilder henviser til 31. mars. Selv om USA strakte ut en hånd til Kina valgte de fortsatt å beholde nære bånd med Taiwan. Aftenposten, lørdag 1. februar 1992, s. 6 utlandet og Dagens Næringsliv, tirsdag 14. apr 1992, s. 13 nyheter og US Department of State: Office of the Historian: <https://history.state.gov/departmenthistory/visits/china> (10. Nov 2014) Embassy of the United States: Beijing, China: <http://beijing.usembassy-china.org.cn/bilateral.html> (10. nov 2014).

de hadde vært for snare til å glemme og tilgi. Hun mente at det var ikke mulig å innføre flere økonomiske reformer i Kina på dette tidspunktet uten å innføre politiske reformer. Det var nå på tide å etablere privat eiendomsrett. Hun mente Vesten burde stanse de diplomatiske forholdene med Kina og heller konsentrere seg om å støtte demokrati kreftene og drive handel med lokale bedrifter i Kina.⁴³⁸

Da det nærmet seg 4. juni igjen, var det mange studenter som forberedte seg på å minnes 4. juni hendelsene ved å forberede demonstrasjoner hvor det ble hengt opp plakater, knust flasker og sultestreiket ved Peking University.⁴³⁹ 12. oktober 1992 tok Jiang Zemin over som Kinas de facto leder da Deng Xiaoping begynte å bli gammel og skrøpelig. 22. oktober besøkte den japanske keiseren Kina for første gang i historien. Han sa ja til å komme etter å ha blitt invitert ni ganger de tre siste årene. Det var på dette tidspunktet fortsatt et anstrengt forhold mellom de to landene, men det var enda viktigere med handel. Dette besøket var et stort skritt for Kina ut av isolasjonen etter 1989 hendelsene.⁴⁴⁰ Som et tegn på et mer vennskapelig forhold mellom Norge og Kina ble det norske landslaget invitert til å spille fotball i Beijing i november. Men da laget søkte om visum fikk to stykker avslag grunnet at det stod journalist i passet deres. Selv om Kina hadde begynt å åpne for utenlandsk media igjen var det fortsatt visse restriksjoner. Dette skapte på nytt sinne i Norge, da de mente at hvis ikke hele laget var velkommen kunne de bare bli hjemme.⁴⁴¹

I 1992 hadde den kinesiske økonomien vokst med 12% og kinesiske ledere var blitt ganske interessert i norsk teknologi innen vannkraft, skips- og navigasjonsutstyr og flyplasteologi. 29. nov kom Visestatsminister Zhu Rongji på besøk til Norge for å møte med norske ledere og 20-30 norske bedrifter. Ifølge den kinesiske ambassaden i Oslo var formålet med besøket å øke gjensidig forståelse og styrke vennskapet mellom Norge og Kina, ikke minst å utvikle de økonomiske forbindelsene. Tidligere i 1992 hadde allerede åtte offisielle delegasjoner fra Kina vært på besøk i Norge, men dette var det første besøket på toppnivå. Med dette hadde

⁴³⁸ Hun snakket også positivt om demonstrasjonene i Polen og Tsjekkoslovakia som førte til demokrati i de to landene. Dagens Næringsliv, tirsdag 14. apr 1992, s. 13 nyheter.

⁴³⁹ Fædrelandsvennen, tirsdag 26. mai 1992, s. 4 nytt i dag.

⁴⁴⁰ Han fikk makten i 1989 da faren døde. Det var nå 20 år siden de to landene offisielt opprettet diplomatiske forbindelser. Selv om det ikke var en del av planen uttalte keiseren at han var inderlig lei seg for den «ulykkelige periode da mitt land påførte de kinesiske folk store lidelser». Stavanger Aftenblad, tirsdag 27. okt 1992, s. 9 utland.

⁴⁴¹ Ola By Rise og Kjell Borgersen fikk ikke visum. Dagens Næringsliv, torsdag 26. nov 1992, s. 2.

begge sider offisielt vist at forholdet var normalisert igjen.⁴⁴² Fra dette tidspunktet var det «business as usual». Kina hadde klart å komme på god fot med både Norge og Vesten igjen ved en blanding av å utøve press og gi etter for press. Kinas ledere gikk aldri offisielt ut å beklaget voldsbruken sin, men de viste gjennom å fjerne unntakstilstandene og soldatene at de ønsket å normalisere forholdene i landet. De var også villig til å frigi en rekke politiske fanger og tillot utenlandske ledere å besøke Tibet for å undersøke forholdene der. På den annen side forble Tiananmen og Lhasa strengt bevoktet under de årlige minnesmarkeringene for demonstrasjonene. Men lederne leverte også som lovet økonomisk med en enorm vekst, spesielt i de største byene og langs kysten.

Norge på sin side hadde kontinuerlig vært forsiktig med å gjøre seg uvenner med Kina under denne krisen, ved blant annet å gi gå for langt med innføring av sanksjoner og ved å fjerne sanksjonene etter en tid. Nå hadde ikke Norge vært alene med å innføre sanksjoner, men Norge var et av de siste landene som fjernet sanksjonene og åpnet for diplomatiske besøk igjen. Det er også interessant å legge merke til at selv om Norge hadde brutt de diplomatiske forholdene på øverste nivå så hadde de allikevel gått ganske langt i å forklare sitt standpunkt til kineserne da det ble klart at Dalai Lama fikk Nobels fredspris. Men norske myndigheter gikk aldri så langt at de unnskyldte prisen, men gjorde som vanlig, både ved å være de første til å gratulere nominasjonen av fredsprisvinneren og ved å være til stede under selve seremonien. Det er også veldig interessant å legge merke til at på 80-tallet var Kina ganske aktiv i å stadfeste sine territoriale rettigheter til lands og på 90-tallet ble de ganske aktive i å stadfeste sine territoriale rettigheter til havs. Men i 1989 gav de ingen territoriale krav, bare 1 i 1990 og bare 3 i 1991 som er ganske få i forhold til perioden som helhet. Dette henger nok veldig tett sammen med hendelsene på Tiananmen i 1989. Kinesiske myndigheter følte nok at de måtte ligge lavt en stund, før de kom med krav, siden de hadde mistet ansikt i verdenssamfunnet. Det ble da viktigere for Kina å knytte vennskapsbånd med sine naboer i stedet for å stå hardt på kravene om eierrett da de ønsket å komme ut av isolasjon.⁴⁴³

⁴⁴² Visestatsminister Zhu Rongji hadde ansvaret for Kinas økonomi og handel. Han hadde tidligere vært president for People's Bank of China. I oktober 1992 ble han en del av politbyråets stående komite på syv medlemmer. Han reiste med en delegasjon på 17 personer til Storbritannia, Danmark, Sverige og Finland. Hege Larsen, Kina-massakren glemt, Dagens Næringsliv, lørdag 28. nov 1992, s. 15 nyheter og Zhu Rongji — reformator på toppen, Dagens Næringsliv, lørdag 28. nov 1992, s. 15 nyheter.

⁴⁴³ 74 territoriale krav på land fra 1982-1989. 0 territoriale krav på land fra 1990-1997. 21 territoriale krav til havs fra 1982-1989. 58 territorial krav til havs fra 1990-1997. (Zhao, Suisheng red.: *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior*. An East Gate Book, USA 2004, s. 280, 283).

5.3 Tiden mellom 1993 og 2009

Hva skjedde mellom Norge og Kina i tiden mellom krisen fra 1989 og krisen fra 2010? Hadde de lært noe om hvordan å behandle eller samarbeide med hverandre? Det er mange hendelser som kan bli nevnt her, men jeg har valgt å plukke ut noen av de viktigste som viser at Norge og Kina hadde et enda bedre og nærmere forhold etter 1989 enn før, samtidig som Norge hele tiden jobbet med å få Kina til å endre sin holdning til menneskerettigheter.

Etter en del klager i folket på hvorfor Norge valgte å gjenoppta kontakten med Kina etter hendelsene i 1989 svarte daværende statssekretær i Utenriksdepartementet, Jan Egeland:

Jeg føler at Kina-toget nå er i ferd med å ta fart. Da bør ikke Norge stå igjen på stasjonen. Det vil vi kunne tape mye på i det lange løp, både politisk og ikke minst økonomisk og næringsmessig.

Vi har ikke glemt det som skjedde på Den himmelske freds plass. Men det er nå bred enighet om at vi hverken fremmer menneskerettighetene, norske eller kinesiske interesser ved ikke å ha kontakt.⁴⁴⁴

Dette svaret fra Utenriksdepartementet var ikke en god nok forklaring for mange som følte at Norge sviktet tibetanerne og de kinesiske studentene. Men det var et klart svar på regjeringens standpunkt om at det var bedre å påvirke kinesiske menneskerettigheter gjennom gode relasjoner enn ved å bryte relasjonene. Høsten 1994 sendte Utenriksdepartementet en stor menneskerettighetsdelegasjon til Kina. Målet for Norge var å kontinuerlig jobbe med menneskerettigheter med Kina, men samtidig ikke ødelegge for kommunikasjonen mellom Norge og Kina.⁴⁴⁵ På initiativ fra Utenriksdepartementet ble det i 1994 utgitt en Asia-plan for regjeringen. Fokuset skulle ligge på seks områder; olje/gass, skipsutstyr, vannkraft, telekommunikasjon, miljøteknologi og fiskeriprodukter, seks felt hvor Norge ligger på topp innen kunnskap og teknologi. Norge var et av de første landene i Europa til å utføre en slik plan.⁴⁴⁶ Norge startet også en rekke andre organisasjoner i 1994 for å kultivere forholdet med Kina, som «Norsk Kinaforum», «Nettverk for Stillehavs-Asia-studier», «Nordisk forening for Kina-studier» og det skandinaviske senteret på Fudan University i Shanghai.⁴⁴⁷ I 1995

⁴⁴⁴ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

⁴⁴⁵ Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

⁴⁴⁶ Knutsen, Sørbo og Gjerdaaker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 461.

⁴⁴⁷ Knutsen, Sørbo og Gjerdaaker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 468.

opprettet BI Norwegian School of Management et tettere samarbeid med Fudan University som førte til økt utveksling mellom landene.⁴⁴⁸

I november 1995 dro statsminister Gro Harlem Brundtland på sitt andre besøk til Kina med en stor næringslivsdelegasjon. Kina svarte besøket med å sende president Jiang Zemin med en stor næringslivsdelegasjon til Norge i juni 1996. Kinesiske myndigheter advarte de norske før besøket om at Jiang Zemin ikke ønsket å se eller høre noen demonstrasjoner. Politiet opplyste at demonstranter måtte holde seg på avstand. Mange demonstranter valgte allikevel å demonstrere der Jiang Zemin holdt til, som førte til at de enten ble forvist eller anholdt for en tid av norsk politi. Mange nordmenn følte at deres rettigheter ble krenket og at Norge igjen valgte å føye seg etter et diktators krav. Politiet beklaget anholdelsene i etter tid med å si at de ikke var klar over at det var fredelige demonstrasjoner som ble holdt da de hadde hatt erfaringer med det motsatte ved tidligere anledninger.⁴⁴⁹

I april 1997 reiste statssekretær i Utenriksdepartementet, Jan Egeland, til Beijing og Tibet. Dette ble det første besøket til Tibet fra et vestlig land på ministernivå siden 1989, og det første besøket fra Norge på et slikt nivå. Under besøket fikk han møtt med viseutenriksministrene Wang og Zhang i Beijing og lokale myndigheter og samarbeidspartnere for norsk bistand til Tibet i Lhasa. Han fikk også besøkt klostre og fengsel i Lhasa-området.⁴⁵⁰ I 1997 etablerte Norge «Kinaprogrammet» ved Norsk senter for menneskerettigheter som ble enda en mulighet for Norge til å påvirke kinesiske menneskerettigheter. Dette programmet førte til en årlig fast menneskerettighetsdialog mellom Norge og Kina som ble holdt annen hvert år i Oslo og Beijing. Som en del av dette programmet dro også Kong Harald og Dronning Sonja til Kina for å være med på åpningsseremonien i oktober.⁴⁵¹

⁴⁴⁸ Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004, s. 80 og 88.

⁴⁴⁹ Frem til politiloven i 1995 var det et krav om at man måtte søke politiet om rett til å demonstrere, fra 1995 av ble det kun meldeplikt. Flere av ytringsfrihetene ble mer liberale etter at NOU 1999:27 «Ytringsfrihed bør finde Sted» ble gitt. Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg. s. 463 og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014) og Den norske regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-1999-27/8/3/7.html?id=355171> og <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-1999-27/14/1.html?id=142143> (18. mars 2014).

⁴⁵⁰ Den norske regjeringen: http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Jagland/ud/Nyheter-og-pressemeldinger/1997/statssekretaer_jan_egeland_besoker.html?regj_oss=1&id=237675 (11. nov 2014).

⁴⁵¹ Forskningsmagasinet Apollon: <http://www.apollon.uio.no/artikler/2010/menneskerettigheter.html> (20. jan 2014).

I 2004 hadde Kina blitt Norges viktigste handelspartner i Asia, og den tredje viktigste etter EU og USA internasjonalt. Det var spesielt etter 1995 at antallet offisielle besøk av høyerestående diplomater mellom Norge og Kina økte. Menneskerettighetsdialogen mellom Norge og Kina har vært viktig for Norges samarbeid med Kina. I 2004 ble det til og med opprettet et samarbeid mellom det norske og kinesiske forsvarsdepartementet.⁴⁵² I 2007 bygget den norske regjeringen videre på Asiaplanen fra 1994 ved å lage en egen Kinaplan. Kina var det første landet i Asia og et av de aller første landene Norge laget en egen plan for. Norge valgte å prioritere miljø, klima, velferdsutvikling og samfunnsmodeller. Kina valgte å øke kompetansen i Kina om norsk språk og samfunn ved å opprette Kinas første bachelorprogram i norsk ved Beijing Foreign Studies University.⁴⁵³ Norge og Kina laget også en felles undersøkelse om det var til begge lands beste å etablere en frihandelsavtale.⁴⁵⁴ De ble enige om å inngå en avtale, men før avtalen ble ferdig kom Norge og Kina inn i en ny krise i forholdet da aktivisten Liu Xiaobo mottok Nobels fredspris i 2010. I 2013 derimot inngikk Kina en lignende frihandelsavtale med Island⁴⁵⁵ og Sveits⁴⁵⁶. Norge hadde også arbeidet med å tilveiebringe en frihandelsavtale med Hong Kong, Kina som ble ferdig i juni 2011.⁴⁵⁷ Denne hadde ikke tatt skade av den pågående krisen mellom Norge og Kina. Dette var mulig på grunn av «et-Kina-to-styresett» politikken som styrer politikken i Hong Kong. Norske og kinesiske handelsforbindelser har bare blitt større og større, og I 2011 var Kina blitt Norges tredje største importpartner, etter Sverige og Tyskland.⁴⁵⁸ Dette bare viser litt av

⁴⁵² Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004, s. 14.

⁴⁵³ Landsider: <http://www.landsider.no/land/kina/fakta/bilaterale/> (20. Aug 2013).

⁴⁵⁴ Norges nærings- og handelsdepartement red.: *Norway-China: Free Trade Agreement – Joint Feasibility Study*. Norges nærings- og handelsdepartement, Oslo, 2007 og Den norske regjering:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/frihandelsavtaler/partner-land/kina.html?id=457436> og <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Norway%20-%20China%20FTA%20MoU.pdf> og <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Forstudien%20med%20Kina.pdf> (14. mar 2014) og Handelskampanjen:

http://www.handelskampanjen.no/files/documents/Publications/Handelskampanjen_Kina_elektronisk.pdf (14. mar 2014).

⁴⁵⁵ Aftenposten: http://www.aftenposten.no/okonomi/Island-snot-Giske-for-forste-Kina-avtale-7174902.html#_UvCyahB5NW8 (4. feb 2014) Island ble det første landet i Europa som inngikk en frihandelsavtale med Kina. Frihandelsavtalen fra april 2013 fjerner tollavgifter på det meste av industri- og fiskeriprodukter. Islands handel med Kina fordoblet seg fra 2010 til 2012, de samme tiden som Norges handel med Kina fikk problemer.

⁴⁵⁶ E24: <http://e24.no/makro-og-politikk/kina-og-sveits-inngaar-frihandelsavtale/21095616> (4. feb 2014) Frihandelsavtalen ble inngått i juli 2013.

⁴⁵⁷ Den norske regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/nhd/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2011/efta-og-hong-kong-kina-undertegnet-en-fr.html?id=648588> (4. feb 2014) EFTA inngikk en frihandelsavtale med Hong Kong, Kina i juni 2011. Forhandlingene startet i januar 2010.

⁴⁵⁸ ABC Nyheter: <http://www.abcnyheter.no/diverse-pengeartikler/100816/norges-handelspartnere> (10. des 2011).

hvor viktig kinesiske varer har blitt i Norge, men Kina har også blitt et viktig eksportmarked for norske varer. I 2011 var Kina Norges tiende største eksportmarked.⁴⁵⁹

5.4 Sammenligning av krisen i 1989 med krisen i 2010

Hvorfor skapte overrekkelsen av Nobelprisen i 2010 større problemer enn i 1989? Hvilke likheter er på grunnene og reaksjonene i krisene? Har den første krisen hatt noen betydning for at den andre krisen ble større? Liu Xiaobo var en viktig deltager under protestene i 1989. I 2008 var Liu en av initiativtagerne til en ny kinesisk grunnlov kalt «Charter 08», som ble signert av over 300 kinesisk intellektuelle. Han ble arrestert i desember 2008 og dømt til 11 års fengsel den 25. desember 2009 for forsøk på å undergrave statsmakten.

Mens representantene jeg intervjuet både på den kinesiske ambassaden og Utenriksdepartementet mente at Kina ikke hadde reagert så sterkt på at Dalai Lama fikk fredsprisen i 1989 mener Frode Liland at kinesiske myndigheter reagerte usedvanlig sterkt, selv til Kina å være.⁴⁶⁰ Hvis man ser 1989 hendelsen i forhold til 2010 hendelsen, kan man si at Kina ikke reagerte så sterkt, men hvis man sammenligner det med forholdet generelt reagerte Kina ganske sterkt. Det var spesielt det at norske myndigheter var så sterkt representert ved seremonien som fikk kinesiske myndigheter til å reagere slik de gjorde. Dette skapte en frykt blant kinesiske ledere på at dette ville styrke Dalai Lamas sak, noe man ser i ettertid at det har gjort. Norske myndigheter var klar over at kinesiske myndigheter kunne straffe Norge for å statuere et eksempel slik at ingen andre land forandret sin mening i Tibet-spørsmålet. Men de kinesiske myndighetene reagerte mildere i 1989 enn i 2010, og det er det nok flere grunner til. Blant annet var Kina nylig kommet ut av en isolasjonsfase, og hadde på det tidspunktet ikke like stor politisk- og militærmakt i verden. Det gjør også større skade med pris to da de har da allerede erfart virkningene av prisen en gang. Kinesiske myndigheter hadde i forkant av begge prisene advart Norge mot å gi prisen til personer som de så på som kriminelle, og ved å oppfordre verdenssamfunnet til å støtte disse personene skadet dette kinesiske lederes evne til å stole på norske ledere.

⁴⁵⁹ Store Norske Leksikon: <http://snl.no/Norge/utenrikshandel> (10. des 2011) og Statistisk Sentralbyrå: http://www.ssb.no/english/subjects/00/minifakta_en/en/ (9. nov 2012).

⁴⁶⁰ Intervju med en representant på den Kinesiske ambassaden i Oslo mandag 22. oktober 2012, kl. 9:30, og Intervju med en representant fra det norske Utenriksdepartementet mandag 22. oktober 2012, kl. 12:00, og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

Kina var også mer varsom i 1989 grunnet det internasjonale presset på grunn av Tiananmen hendelsene, Kina hadde ikke det behovet i 2010. Dessuten var krisen i 1989 en toveis krise, hvor begge land straffet hverandre for noe, mens krisen i 2010 var bare enveis. Norge hadde også vært raske med å be om forståelse i 1989, men det var ikke like lett i 2010 når Norge for annen gang så åpent kritiserte kinesiske menneskerettigheter. Som en del av unnskyldningen i 1989 hadde norske myndigheter påpekt at Norge anser Tibet som en del av Kina og støtter bare økte menneskerettigheter i Tibet og ikke løsrivelse. Norge hadde også sendt bistand til Kina grunnet en rekke store jordskjelv i 1989.⁴⁶¹ Det er også viktig å huske at Liu Xiaobo er en han-kineser, mens Dalai Lama er en tibetaner, og mens Dalai Lama ber om reform og løsrivelse i Tibet, ber Liu Xiaobo om reform i hele Kina og fjerning av kommunistpartiet.⁴⁶² Både i 1989 og i 2010 hadde kinesiske myndigheter ved en rekke anledninger advart både den norske regjeringen og Nobelkomiteen mot å gi fredsprisen til en kinesisk kriminell. Dalai Lama levde i eksil da han mottok prisen, men Liu Xiaobo satt i fengsel da han skulle motta prisen.⁴⁶³ Det er også viktig å se situasjonen i verden under begge hendelsene, for mens kommunismen ble hardt presset ideologisk i Sovjetunionen og Øst-Europa i 1989 fantes det ingen frykt for at kommunismen skulle forsvinne i 2010. Under begge seremonien var det allikevel mange land som enten støttet Kina ved å ikke møte opp eller fryktet å kunne bli straffet på grunn av det. Jeg tror i 1989 handlet de fleste på grunn av ideologisk samarbeid, mens i 2010 handlet de fleste etter hva de så på som økonomisk forsvarlig ved ikke å møte opp.⁴⁶⁴

Kinesiske myndigheter valgte etter 2010 prisen å fryse det diplomatiske forholdet på øverste nivå. Selv om de ikke offisielt har sagt hvilke konsekvenser overrekkelsen av fredsprisen ville ha, har de sagt at det vil skade forholdet mellom Norge og Kina. På grunn av dette har en

⁴⁶¹ Det var mange jordskjelv i Kina rundt denne tiden, bare i Sichuan provinsen var det fire jordskjelv med en styrke på over 6.5 på Richter skala i 1989. Science for a Changing World: http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eqarchives/significant/sig_1989.php (15. jan 2014).

⁴⁶² Intervju med en representant på den Kinesiske ambassaden i Oslo mandag 22. oktober 2012, kl. 9:30, og Intervju med en representant fra det norske Utenriksdepartementet mandag 22. oktober 2012, kl. 12:00, og Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014).

⁴⁶³ 8. oktober 2010 valgte Nobelkomiteen å offentligjøre sitt valg av Liu Xiaobo som vinner av fredsprisen. The Official Web Site of the Nobel Prize: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2010/press.html (23. okt 2014) NRK: <http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11001114/07-10-2014> (23. okt 2014).

⁴⁶⁴ Under 2010 utdelingen var det 18 ambassader i tillegg til Kina som ikke sendte representanter til seremonien. Men 44 ambassader takket ja til å komme. NRK: <http://www.nrk.no/nobel/19-land-med-nobel-nei-1.7413906> (10. nov 2014).

rekke avtaler som Norge og Kina drev å forhandlet blitt satt på pause. Alle forum hvor Norge hadde mulighet til å snakke med Kina om menneskerettigheter har blitt stoppet. Mange norske firma sliter med å inngå nye handelsavtaler og mange blir nektet visum til Kina. Det finnes også en rekke andre problemer som har oppstått grunnet fredsprisen og det diplomatiske stoppet. Det virker også som at Kina har valgt å straffe Norge etter 2010 hendelsene på en liknende måte som Norge valgte å straffe Kina. Blant annet ble det diplomatiske forholdet stanset på øverste nivå begge gangene. Men ingen av gangene ble det økonomiske samarbeidet stanset, men det ble påvirket av stansen i det diplomatiske. I begge tilfeller ble store avtaler satt på vent, i 1989 ble en ny kulturavtale stanset og i 2010 ble en frihandelsavtale stanset. I 1989 stanset Norge alle bistandsmidler og nye eksportkredittgarantier til Kina, og i 2010 stanset Kina alle eksportkredittgarantier til Norge. Selv om enkeltpersoner har problemer med å skaffe seg visum til Kina etter 2010, kan de fleste reise som før, slik kinesere kunne til Norge etter 1989. I begge situasjonene har også turisme blitt berørt. Eva Terese Voldhagen påpeker at selv når opinionen i Norge har utvist sterk sympati for Tibet og misnøye med Kina, har de norske myndighetene gått langt for å beholde gode relasjonene med Kina.⁴⁶⁵ Det ser vi ved en rekke anledninger hvor norske myndigheter har takket nei til å møte med Dalai Lama og i etterkant av begge fredsprisutdelingene hvor det norske Utenriksdepartementet har jobbet hardt for å bedre relasjonene.

Kinesiske myndigheter krevde tidligere en offisiell unnskyldning fra norske myndigheter på overrekkelsen av fredsprisen i 2010, men har i etter tid gått til å kreve at en kinesisk dissident ikke får prisen igjen, til å kreve at norske myndigheter gjør noe for å bedre forholdet.⁴⁶⁶ Det blir derfor viktig å nevne to ting som beskriver kinesiske myndigheters holdning ovenfor de norske og folket. Ikke lenge etter at den norske regjeringen hadde både overvært fredsprisseremonien i 2010 og offentlig gått ut og sagt at de støttet prisen, skrev kinesiske myndigheter på sin hjemmeside:

The issue of the Nobel Peace Prize seriously undermined China-Norway relations. On 8 October, the Norwegian Nobel Committee, despite repeated representations of the Chinese side, insisted on granting the Nobel Peace Prize to Liu Xiaobo, who was sentenced on charge of subversion of the state and was serving his term in prison. The prime minister and the

⁴⁶⁵ Voldhagen, Eva Terese: *Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia*. NTNU, Trondheim 2001, s. 46-47.

⁴⁶⁶ NRK: <http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=urn:x-mediadb:18971> og <http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=urn:x-mediadb:18995> (10.nov 2014)

foreign minister of Norway expressed their support to awarding such a prize and attended the prize-awarding ceremony. China-Norway relations suffered a serious setback as a result.⁴⁶⁷

På den ene siden viser kinesiske myndigheter stor skuffelse over de norske myndighetenes handlinger, men på den annen side da det ble kjent hva Anders Bering Brevik hadde gjort i Oslo og på Utøya, viste de en annen side. Dagen etter terror handlingene 22. juli 2011 sendte statsminister Wen Jiabao en e-post med sine kondolanser på vegne av Kina til statsminister Jens Stoltenberg. I beskjeden fordømte statsminister Wen Jiabao voldshandlingene og sympatiserte med ofrene og deres familier. Den 27. juli kom assisterende utenriksminister Zhang Kunsheng på besøk til den norske ambassaden i Beijing. Han overrakte den samme beskjeden som statsministeren.⁴⁶⁸

5.5 Konklusjon

I dette kapittelet har jeg analysert den andre store faktoren til krisen mellom Norge og Kina i 1989, overrekkelsen av Nobels fredspris til Dalai Lama. Jeg har også undersøkt hvilke reaksjoner som kom på grunn av Tiananmen hendelsene fra norsk side og hvilke reaksjoner som kom fra Kina grunnet fredsprisen. Jeg undersøkte så hva hver av regjeringene gjorde for å bedre relasjonene, og hvordan forholdet var frem til en ny krise inntrådte. Jeg valgte å avslutte kapittelet med å sammenligne krisen i 1989 med den i 2010 for på den måten å gi en bedre forståelse av omfanget av krisen og dermed bedre forstå krisen i 1989.

Da det ble klart at Dalai Lama ville bli tildelt Nobels fredspris, kom dette som nok et sjokk for Kinas ledere. Selv om det diplomatiske forholdet var stanset på øverste nivå, klarte Kina på utallige måter å få fortalt den norske regjeringen og Nobelkomiteen at dette ikke var akseptabelt. Kinesiske myndigheter og media uttrykte skuffelse, sinne og tap av tillit. Norske myndigheter var raske med å forklare at fredsprisen ble utdelt av en uavhengig komite. De poengterte også, at selv om de støttet valget av kandidat så var deres standpunkt fortsatt det samme, Tibet er en del av Kina. Men både før, under og etter Nobelseremonien fikk Dalai

⁴⁶⁷ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/gjlb_664408/3346_664700/ (20. sep 2013)

⁴⁶⁸ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/gjlb_664408/3346_664700/3348_664704/t842426.shtml og http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/gjlb_664408/3346_664700/3348_664704/t843810.shtml (22. feb 2014)

Lama møte med de fleste i regjeringen, Stortinget og kongefamilien, som igjen førte til at Kina følte at Norge ikke støttet dem. For å bedre forholdet etter dette var Norge villig til igjen å utføre en rekke handlinger for å blidgjøre kineserne. Men det ble også forventet at kineserne måtte gjøre en rekke ting for å normalisere forholdet. Men hvorfor var norske myndigheter villig til å gå så langt for å blidgjøre kineserne når de selv hadde valgt å fryse det diplomatiske forholdet bare noen måneder tidligere på grunn av kinesiske myndigheters mangel på respekt for menneskerettighetene? Det blir da et spørsmål om den norske regjeringen var veike, om de følte at de måtte blidgjøre den norske befolkningen og Vesten for samtidig å måtte blidgjøre den kinesiske staten. Det var også tydelig at prisen var politisk betent, da ikke bare den kinesiske ambassadøren ikke møtte til Nobelseremonien men også de fleste statene i Øst-Europa og andre kommunistiske stater. Kina var ikke alene om å føle at prisen ikke var utdelt av en frittstående komite grunnet komiteens tilknytning til Stortinget.

Det diskuteres ofte om hvor fri, objektiv og rettferdig fredsprisen virkelig er, på grunn av at de som sitter i komiteen kommer alle fra Norge og er valgt av det norske Stortinget. Fredsprisen har ofte blitt gitt til personer og organisasjoner som har en politisk agenda. Mens prisen har generelt blitt gitt til personer som er statsledere i Vesten har den ofte blitt gitt til de som motarbeider staten i Østen. Dette har derfor skapt et bilde av at prisen er en pris som fremmer Vestens meninger. For eksempel har prisen blitt gitt til 3 sittende presidenter og 1 visepresident i USA i tillegg til 7 tidligere presidenter, visepresidenter og utenriksministre i USA.⁴⁶⁹ På den annen side har 3 dissidenter og 3 statsledere i Øst-Asia fått fredsprisen.⁴⁷⁰ Selv om prisen har blitt mye mer global de siste årene, var den i 1989 først og fremst gitt til personer i USA og Vest-Europa.⁴⁷¹ Både den siden som er enig og uenig med fredsprisutdelingene til Dalai Lama og Liu Xiaobo mener at regjeringen må slutte å dobbeltkommunisere. Det er få nordmenn fra begge sider som mener at fredsprisen er upolitisk og at Den Norske Nobelkomiteen ikke er tilknyttet Stortinget. Det blir derfor forståelig at kinesiske ledere ikke forstår at fredsprisen er uavhengig fra regjeringen når selv det norske folk ikke

⁴⁶⁹ 3 presidenter og 1 vise-president har fått Nobels fredspris, 24 amerikanere i alt. Presidenter: Theodore Roosevelt (1906), Woodrow Wilson (1919), Barack Obama (2009). Visepresidenter: Charles Gates Dawes (1925). Tidligere presidenter: Jimmy Carter (2002). Tidligere visepresidenter: Al Gore (2007). Tidligere utenriksministre: Elihu Root (1912), Frank B. Kellogg (1929), Cordell Hull (1945), George Catlett Marshall (1953), Henry A. Kissinger (1973). Andre amerikanere: 10. Amerikanske institusjoner: 3.

⁴⁷⁰ Dissidenter: Liu Xiaobo (Kina, 2010), Aung San Suu Kyi (Burma, 1991) og Den 14. Dalai Lama (Kina, 1989). Statsledere: Kim Dae Jung (S-Korea, 2000), Eisaku Sato (Japan, 1974) og Le Duc Tho (N-Vietnam, 1973).

⁴⁷¹ Den Norske Nobelkomite: http://nobelpeaceprize.org/nb_NO/laureates/ (10. feb 2014) og NRK: <http://www.nrk.no/multimedia/1.7822014> (10. feb 2014)

tror det.⁴⁷² På den annen side må den kinesiske regjeringen forstå at menneskerettigheter er et av Norges kjerne punkt og derfor ikke noe regjeringen kan unnskyldes. Det er også tydelig at kinesiske myndigheter reagerte enda sterkere etter 2010 utdelingen enn etter 1989 utdelingen grunnet Kinas ståsted i verden. Det er også tydelig at de reagerte sterkere ved den andre utdelingen grunnet at det var utdeling nummer to.

På samme måte som at Norge allikevel valgte å gi bistandshjelp til Kina da det ble rammet av jordskjelv i 1989 selv om de egentlig hadde stanset all bistand, ser vi at Kina valgte å overrekke kondolanser til Norge etter terror aksjonen i 2012 selv om Kina hadde stanset det diplomatiske forholdet på øverste nivå. Da den norske regjeringen skulle bedre forholdet mellom Norge og Kina etter 1989 måtte de overveie viktigheten av handel kontra menneskerettigheter. Ikke fordi de kunne bare velge en av dem, men fordi ved å velge den ene kunne det skade deres ståsted for den andre. De måtte overveie de norske bedriftenes ønske om å drive handel i Kina kontra den norske befolkningens ønske om å straffe den kinesiske regjeringen. Da det ble klart at resten av Vestens regjeringer begynte å lette på tiltakene mot Kina ble det tatt en beslutning om å gjøre det samme i Norge. Den norske regjeringen tok en beslutning om at de ville kunne påvirke Kinas menneskerettigheter i større grad gjennom en åpen dialog enn ved sanksjoner. Det var heller ikke ønskelig at Kina skulle isoleres, eller å hindre norske bedrifter å drive handel i Kina.

⁴⁷² Aftenposten: http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Borge-Brende-far-kraftig-Tibet-kritikk-i-sporretimen-7543517.html#.U1gOFPI_tW8 og http://www.aftenposten.no/meninger/Feighetens-hus-7542424.html#.U1gOM_1_tW8 (25. april 2014)

Kapittel 6 – Avslutning

På bare noen få tiår har Kina vokst fra et ganske tilbakestående land, et u-land, til å bli et av verdens største økonomier. Det betyr ikke at levestandarden til alle i Kina ligger på et vestlig nivå, snare tvert imot, men det har gitt Kina en økt styrke innen politikk, teknologi, industri og militærmakt. Mye av styrken til Kina ligger i landets store befolkning, en befolkning som er over fire ganger så stor som USAs, og en geografisk utbredelse som gjør landet til verdens fjerde største land. Det var tidligere ganske viktig for Norge å holde seg på god fot med Storbritannia, da Storbritannia hersket over de syv hav. De siste tiårene har det vært ganske viktig å følge USAs føringer som verdens nye supermakt. Vil det en dag bli like viktig å lystre Kina? Eller vil Kina ha en slags mellom status, som Tyskland hadde under Storbritannias tid eller som Sovjetunionen hadde under USAs tid? Selv om den norske regjeringen ikke har nødvendigvis hatt den samme tanken, tror jeg at de lenge før 1989 så Kinas potensiale på verdensarenaen og Norges potensiale i Kina. Dette har derfor spilt en viktig grunn for hvorfor den norske regjeringen har jobbet aktivt for å holde gode relasjoner med Kina på tross av kritikk fra den norske befolkningen.

6.1 Oppsummering

Temaet for denne masteroppgaven har vært norsk-kinesiske diplomatiske relasjoner og selv om jeg har trukket noen lange linjer har mye av fokuset vært på kriser, enten mellom Norge og Kina eller med et tredje land. Da tenker jeg på Mandsjuriakrigen og Koreakrigen, Tibet-spørsmålet, Tiananmen demonstrasjonene og Nobels fredspris. Men hovedfokuset har vært på den lange krisen mellom Norge og Kina fra 1988 til 1991. Målet med å trekke noen lange linjer først, både med forholdet mellom Norge og Kina i kapittel 2 og mellom Kina og Tibet i kapittel 3, har vært for å gi en bedre forståelse for hva som skjedde under krisen, da den bygger på tidligere hendelser. Jeg undersøkte da om hvor vidt forholdet mellom Norge og Kina har vært spesielt, ved blant annet å undersøke om landenes regjeringer aktivt arbeidet for å opprette og holde kontakt eller ikke. Et annet mål har også vært å undersøke om det lange forholdet og den bilaterale handelen har hatt noen betydning for hvor alvorlige krisene ble og hvor aktivt man gikk inn for å løse dem. Noen gjentakende tema i oppgaven har derfor vært menneskerettigheter, Tibet og Dalai Lama.

Problemstillingen for denne masteroppgaven var: Hva gikk krisen mellom Norge og Kina fra 1988-1991 ut på og hva ble gjort for å løse den? For å gi en bedre forståelse på denne krisen analyserte jeg forholdet mellom Norge og Kina både før og etter 1949 for å se om det hadde oppstått noen tidligere kriser og for å få en forståelse på hvordan forholdet mellom Norge og Kina var på slutten av 80-tallet. Gjennom de to første kapitlene som undersøker mest tilstanden over tid og de to siste kapitlene som undersøker krisen stilte jeg noen underspørsmål som ville hjelpe til med å besvare problemstillingen. Felles for alle spørsmålene var Norges forhold til Dalai Lama, Tibet og menneskerettigheter og Kinas reaksjon på dette. Grunnet manglende forskning og tilgang på kilder som kan belyse denne problemstillingen har det vært vanskelig å komme med en konklusjon, men hva har jeg funnet?

6.2 Funn og konklusjon

Problemstillingen for denne oppgaven har vært: *Hva gikk krisen mellom Norge og Kina fra 1988-1991 ut på og hva ble gjort for å løse den?* For å kunne besvare denne oppgaven ble jeg nødt til å stille noen underspørsmål. Det første jeg gjorde da var å undersøke det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina over tid. Jeg undersøkte hvordan forholdet mellom Norge og Kina startet, utviklet seg og fortsatte ettersom begge stater erfarte store forandringer i statsfatning. Norge og Kina hadde hatt diplomatiske relasjoner allerede tilbake på 1800-tallet mens Norge var i union med Sverige og mens Kina var fortsatt styrt av Qing keiseren. På denne tiden var det diplomatiske forholdet smått og foregikk for det meste gjennom de svensk-norske konsulatene i Shanghai og Guangdong. På dette tidspunktet var det også først og fremst handel som ble diskutert. Det var også inntresant å se hvordan Kina var tidlig ute med å etablere diplomatiske relasjoner med Norge etter at Norge var blitt en selvstendig stat i 1905. Det samme skjedde etter som Kina endret statsstyre i 1913 og i 1949, hvor den norske stat var tidlig ute med å anerkjenne den nye staten i Kina. Men hvordan var forholdet ellers mellom Norge og Kina? For det meste av denne perioden var forholdet rolig og fokuset var fortsatt på handel. Men etter 1949 begynte dette å endre seg litt, Norge fikk et større fokus på menneskerettigheter, som også påvirket Norges forhold til Kina, og det ble en større interesse å utveksle mer enn bare varer. Kinas første kulturavtale med et land i Vesten ble signert og offisielle besøk på høyere nivå ble mer vanlig. Etter som den norske og den kinesiske regjeringen fikk mer kontakt ble det lettere å føle skuffelse når den andre parten gjorde noe man ikke satt pris på. Som for eksempel da det ble tegnet noen karikaturtegninger i Norge på

70-tallet av Mao Zedong. Eller da den norske regjeringen begynte å påpeke brudd på menneskerettigheter i Tibet.

For å forstå hvorfor den kinesiske regjeringen er så sensitiv til innblanding i indre anliggender og i dette tilfellet spesielt opp mot Tibet, måtte jeg undersøke Kinas historie på 1800- og 1900-tallet og forholdet mellom Kina og Tibet i den samme tidsperioden. I kapittel 2 beskrev jeg hvordan Kina, som tidligere hadde sett på seg selv som verdens sentrum, ble påtvunget den ene avtalen etter den andre. Dette førte til at noen i Kina mente at Vesten var Kina overlegen, og at de derfor burde adoptere alt vestlig, mens andre fikk en avsmak eller motvilje til alt vestlig. I tillegg ble det en skepsis til alt kapitalistisk når kommunistene tok over. Sett fra kinesiske ledes synspunkt, var det denne vestlige innblandingen som hadde ført til Tibet-problemet til å begynne med, da Vesten hadde vært med å svekket Kina slik at de mistet kontrollen i Tibet. Både Russland, Tyskland, USA og Storbritannia hadde alle på et eller annet tidspunkt prøvd å skaffe seg innflytelse i Tibet, men det var bare Storbritannia som lyktes. Da Kinas kontroll i Tibet var svært svekket på begynnelsen av 1900-tallet, utnyttet Storbritannia dette ved å inngå flere avtaler direkte med Tibet. Den kinesiske regjeringen godkjente aldri disse avtalene. Da keiseren ble avsatt i 1912 og det ble opprettet en ny regjering, så mange av Kinas etniske minoriteter dette som en mulighet å bryte ut av Kina og danne sine egne stater. Eliten i Tibet tok også denne sjansen, men foruten Mongolia som selv brøt ut av Kina var det ingen andre land som anerkjente Tibets nye status. Selv Storbritannia som hadde anerkjent et indre autonomi i Tibet forandret ikke dette standpunktet før i 2008 da de bestemte seg for å holde samme linje som resten av EU.

Kinesiske ledere har også fordømt oppfordringen en rekke organisasjoner og regjeringer har gitt Dalai Lama og eksilregjeringen om mer selvstyre og/eller fullt selvstyre. Den kinesiske regjeringen har dømt Dalai Lama og den tibetanske eksilregjeringen som separatister og ser på all form for støtte til denne gruppen som støtte for å splitte Kina og dermed innblanding i indre anliggender. Denne innblandingen i Kinas indre anliggender er hva som startet krisen i de diplomatiske relasjonene mellom Norge og Kina i 1988. Når jeg så skulle undersøke krisen måtte jeg undersøke hver av hendelsene samtidig som jeg måtte prøve å se de alle i sammenheng. Fra den norske regjeringens ståsted føler jeg at det er viktig å ta opp to ting, det ene er regjeringens behov for å oppfordre andre land til å bedre sine menneskerettigheter og det andre er behovet for å klargjøre at Nobelkomiteen er uavhengig. Fra den kinesiske

regjerings ståsted er det også to ting som er viktig å nevne, den kinesiske regjeringens ønske om respekt for indre anliggender og dens ønske om respekt for hva de har oppnådd.

Den norske stat hadde i lang tid før 1989 utviklet en tradisjon for å fremme menneskerettigheter i andre land. Etter hvert som kontakten mellom Norge og Kina vokste, ble menneskerettighetene også oftere tatt opp i dialoger. Men det er ikke bare regjeringen i Norge som fremmer menneskerettigheter i Norge, det finnes også en rekke fritt stående personer og organisasjoner. De har også blitt mer aktiv i å presse den kinesiske regjeringen og til å presse den norske regjeringen for å få oppnådd flere menneskerettigheter i Kina. Dette er noe av grunnen til at den norske regjeringen ikke følte behov for å møte med Dalai Lama da han kom på besøk i 1973 men hadde skiftet mening i 1988. I 1988 hadde menneskerettighetsaktiviteten i Norge vokst, og en rekke andre land, blant annet noen av Norges nærmeste allierte, hadde også møtt med Dalai Lama tidligere på året og det foregående året. Dette førte til at den norske regjeringen både følte seg presset til å møte med Dalai Lama, samtidig som de var ivrige etter å støtte tibetanerne i å oppnå bedre kår. Men det virker også som om den norske regjeringen har vært litt redd for å bli økonomisk straffet, for da kinesiske myndigheter advarte de norske mot å møte med Dalai Lama, fordi det kunne få konsekvenser, ble møtet nedtrappet. Regjeringen hadde vurdert å avlyse møtet med Dalai Lama. Men for at de hjemme ikke skulle bli for skuffet, eller for å gi Dalai Lama en hvis støtte, ble møtet endret fra å møte med norske politiske ledere til å møte med norske religiøse ledere. På denne måten håpet den norske regjeringen på at de kunne vise begge sider at de lyttet. Det førte i stedet til at begge sider ble skuffet, spesielt de i Norge som håpet regjeringen ville møte med Dalai Lama. De mente regjeringen var feig og at de lystret et diktatur på andre siden av verden i stedet for å stå fast ved menneskerettighetene. Den norske regjeringen fulgte det prinsippet de alltid har gjort i forhold til Kina, nemlig at de tror de kan påvirke den kinesiske regjeringen mer gjennom god dialog enn å åpent kritisere alt de gjør. Så lenge det ikke bryter med den norske statens og regjeringens grunnleggende prinsipper.

Dette ser vi på nytt når den norske regjeringen fordømte volden som ble brukt for å stanse demonstrasjonene i Lhasa og Beijing våren 1989. Ved begge tilfellene ble det viktig for den norske regjeringen å bruke media for å komme med en fordømmelse av handlingen i tillegg til at den kinesiske ambassadøren ble kalt inn til Utenriksdepartementet. Men samtidig som den norske regjeringen fordømte volden, var de i konstant dialog med andre land i hvor langt man skal gå i fordømmelsene. Den norske regjeringen var på dette tidspunktet hele tiden forsiktig

med ikke å ødelegge forholdet til Kina, samtidig som at de måtte vise at denne typen handling ikke var akseptabel. Senere på året når det ble klart at Dalai Lama hadde vunnet fredsprisen klaget den kinesiske regjeringen igjen på den norske regjeringens handling. Men nå var det viktig for den norske regjeringen å opplyse at Den norske Nobelkomiteen var en uavhengig og selvstendig organisasjon. Paradokset her er at selv om Det norske Nobelinstituttet er fult og helt selvstendig så er ikke Nobelkomiteen helt selvstendig, men er et slags samarbeid mellom Stortinget og Nobelinstituttet. Den norske regjeringen har en tradisjon, som er en del av dens kamp for menneskerettigheter, at den norske regjeringen er alltid tidlig ut med å gratulere fredsprisvinneren rett etter at det har blitt kjent hvem som er årets vinner. En annen del av tradisjonen er at de er til stede under fredsprisseremonien og at de møter privat med fredsprisvinneren i tillegg.

Denne nære kontakten og åpne støtten til Dalai Lama skapte en stor skuffelse og sinne blant kinesiske ledere. Så selv om den norske regjeringen hadde kuttet båndene med den kinesiske på toppnivå, var de allikevel villig til å bruke mye tid og krefter på å forklare hvorfor de måtte møte med Dalai Lama, hvorfor de ikke kunne stoppe prisen og at Kina var en viktig partner. Det samme skjedde når Liu Xiaobo fikk fredsprisen i 2010. Det var da viktig for den norske regjeringen å følge tradisjonen om støtte fredsprisen av menneskerettighetsgrunner samtidig som de måtte forklare at regjeringen ikke kunne kontrollere Nobelkomiteen og hvem som fikk prisen. På den annen side har disse gjentatte situasjonene ført til at den norske regjeringens behov for å fremme menneskerettigheter har krasjet med den kinesiske regjeringens behov for respekt for dens indre anliggender. Dette har vært et sterkt behov siden før Folkerepublikken ble dannet, grunnet alle ærekrenkende handlingene Kina ble utsatt for på 1800- og 1900-tallet. Det er derfor Kina ofte velger å stemme mot det å gå inn i andre land under avstemninger i FN. Mens Norge velger å støtte FNs lov om å oppholde menneskerettighetene, støtter Kina FNs lov om at andre land ikke kan gå inn i andre land uten å være invitert.⁴⁷³

Sett fra kinesisk side blandet den norske regjeringen seg inn i kinesiske anliggender når den møtte med Dalai Lama, fordømte den kinesiske regjeringens bruk av vold for å stanse demonstrasjoner, og overrakte fredsprisen til en kinesisk kriminell. Dette brøt med den kinesiske regjeringens krav for å holde diplomatiske relasjoner, respekt for hverandre. Den kinesiske regjeringen har også blitt mer tydelig på disse kravene siden 1949 til i dag. Derfor er

⁴⁷³ Se vedlegg – Utdrag fra De forente nasjoners Grunnlov, artikkel 2. og Vedlegg – De Forente Nasjoner – Verdenserklæringen Om Menneskerettighetene.

Kinas sterke reaksjon i 1989 og enda sterkere reaksjon i 2010 et godt bilde på at de norsk-kinesiske relasjonene var gode og har vært i kontinuerlig vekst. Det er også interessant å se hvordan den norske regjeringen våget å reagere sterkere enn mange av stormaktene i Vesten. Men den norske regjeringen var hele tiden opptatt av ikke å gå for langt og av dette skulle være en samlet reaksjon mot den kinesiske regjeringen.

Frem til nå har konkludert med hva krisen mellom 1988 og 1991 gikk ut på, men hva ble så gjort for å løse den? For det første ble det kontinuerlig forsøkt å rette opp i krisen, for det andre var det et gi og motta forhold. Da de kinesiske myndighetene ble sinte fordi den norske regjeringen hadde sagt ja til å møte med Dalai Lama, valgte de å endre på det løfte for å inngå et kompromiss. Når den norske regjeringen fordømte den kinesiske regjeringens voldsbruk mot egne borgere svarte den kinesiske regjeringen først med det vante svaret om at de ikke skulle blande seg i indre anliggender, men da det ble mange land som sluttet seg til fordømmelsen av voldsbruken og sluttet seg til innføringen av sanksjoner forstod de kinesiske myndighetene at de måtte gå med på noen av de kravene som Vesten stilte til forbedringer i Kina. Blant annet ble det krevd at unntakstilstandene måtte oppheves, politiske fanger måtte bli satt fri, og internasjonale ledere og media måtte få tilgang i både Beijing og Lhasa. Da kinesiske myndigheter kritiserte de norske for å ha støttet overrekkelsen av fredsprisen til Dalai Lama, valgte den norske regjeringen å prøve å berolige den kinesiske regjeringen ved å forklare situasjonen. De ga også en offisiell bekreftelse på at de ikke støttet Tibets løsrivelse og så Tibet som en del av Kina. Selv om Norge hadde på dette tidspunktet stoppet de diplomatiske relasjonene og innført en rekke sanksjoner, endte de med å sende økonomisk hjelp til jordskjelvrammede Sichuan. Den norske regjeringen var også de som først offisielt viste at det diplomatiske forholdet mellom Norge og Kina var tilbake til det normale igjen ved å sende en representant for regjeringen på besøk til Kina.

6.3 Videre forskning

Det er fortsatt en rekke andre temaer i denne master oppgaven som er spennende for videre forskning. Blant annet kunne det vært interessant å undersøkt dypere Norges forhold til Kina etter 1991, ved blant annet å undersøke menneskerettighetsdialogen mellom Norge og Kina. Eller ved å undersøke hvorfor Kina har valgt å straffe Norge så lenge etter overrekkelsen av Nobels fredspris til Liu Xiaobo i 2010, mens de holder kontakt med India som huser Dalai

Lama. Eller Japan som gjør krav på noen øyer de selv gjør krav på og for ikke å glemme alle grusomhetene Japan påførte Kina under den Sino-japanske krigen, eller USA som beskytter Taiwan. Det vil også bli spennende å lese kilder om krisen i 1989 fra Utenriksdepartementets arkiver en dag, som kan føre til mer dypere forskning på hva som skjedde bak kulissene, det som offentligheten aldri fikk vite. Det kunne også vært interessant å undersøkt i større grad den norske regjeringens og den kinesiske regjeringens syn på menneskerettigheter. Hva er en menneskerettighet? Da dette er mye av grunnen til hvorfor den norske regjeringen reagerte slik de gjorde i 1989, samtidig som den kinesiske regjeringen ikke helt forstår hvorfor den norske regjeringen reagerte så mye. Som en del av dette kunne det være interessant å se på retten til å demonstrere. Demonstrasjoner er rett og slett mye større i Kina på grunn av den store befolkningen.

Muligens det mest interessante temaet for videre forskning vil være å studere menneskerettighetene. Det er stor forskjell på hva som blir oppfattet som en menneskerettighet i Østen kontra Vesten. Noe som kan bli sett på som en menneskerettighet en plass blir ikke det en annen plass, noe slike eksempler er blant annet det å få barn, det å gifte seg, retten til å eie og bære våpen, retten til å bruke internett, retten til demokrati/stemmerett, og retten til et rent/godt miljø/natur. For eksempel blir retten til mat og drikke/rent vann, retten til et sted å bo, retten til stabilitet/trygghet, retten til velstand/fremgang, retten til arbeid, liv og helse og retten til fravær av fattigdom og nød sett på som menneskerettigheter i Kina, men retten til demokrati/stemmerett er ikke en menneskerett men et tilleggsgode ifølge den kinesiske regjeringen. I Vesten blir ofte retten til liv og frihet, tankefrihet og ytringsfrihet, og likhet for loven nevnt først når man diskuterer menneskerettigheter. Noen samfunn definerer menneskerettigheter som et privilegium mens andre definerer dem som en naturrett. Den mest kjente og brukte listen med menneskerettigheter er FNs 30 punkter i Verdenserklæringen fra 1948.⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ 1) Vi er alle født frie og like. 2) Ikke diskriminer. 3) Retten til liv. 4) Ikke noe slaveri. 5) Ingen tortur. 6) Du har rettigheter hvor enn du er. 7) Vi er alle like overfor loven. 8) Rettighetene dine er beskyttet av loven. 9) Ingen uberettiget arrestasjon. 10) Retten til rettergang. 11) Vi er uskyldige inntil det motsatte er bevist. 12) Retten til privat liv. 13) Bevegelsesfrihet. 14) Retten til et trygt ste å bo. 15) Retten til statsborgerskap. 16) Ekteskap og familie. 17) Retten til dine egne ting. 18) Tankefrihet. 19) Ytringsfrihet. 20) Retten til å møtes offentlig. 21) Retten til demokrati. 22) Sosial trygghet. 23) Arbeiderens rettigheter. 24) Retten til å leke. 25) Kost og losji for alle. 26) Retten til utdanning. 27) Opphavsrett. 28) En rettferdig og fri verden. 29) Ansvar. 30) Ingen kan ta menneskerettighetene dine fra deg. (Ung for menneskerettigheter: <http://no.youthforhumanrights.org/what-are-human-rights.html> og <http://no.youthforhumanrights.org/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights/articles-1-15.html> og <http://no.youthforhumanrights.org/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights/articles-16-30.html> (30. apr 2014))

Kilder

Bokkilder:

Bøker:

- Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012
- Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995
- Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997
- Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000
- Meisler, Stanley. *United Nations: The First Fifty Years*. New York: Atlantic Monthly Press, 1995
- Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004
- Palmer, Colton og Kramer red.: *A History of the Modern World*. USA 2007, 10 utg.
- Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 3: Internasjonal politikk 1941-1955*. Universitetsforlaget, Oslo 1972
- Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001
- Stenersen, Øyvind, Ivar Libæk og Asle Sveen: *The Nobel Peace Prize: One hundred years for peace*. Laureates 1901-2000. Cappelen
- Thune, Henrik og Leiv Lunde: *Hva Norge kan være i verden*. Cappelen Damm, Trondheim 2013
- Zhao, Suisheng red.: *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior*. An East Gate Book, USA 2004

Elektroniske bøker:

- Conboy, Kenneth and James Morrison: *The CIA's Secret War in Tibet*:
agentura.ru/library/THCIA.doc (3. november 2014)
- Laird, Thomas: *The Story of Tibet: Conversations with the Dalai Lama*. Google books:
<http://books.google.fr/books?id=NH5vuMA7LYcC&printsec=frontcover#v=snippet&q=%22broken%20Chinese%20regional%20dialect%22&f=false> (19. sep 2014)
- Liljevalch, Carl Fredrik: *Chinas handel, industri och statsförfatning jemte*. Google books:
http://books.google.no/books?id=KBQEAAAAQAAJ&pg=PA22&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (12. mar 2014)
- Liu, Xiaoyuan: *Reins of Liberation*. Google books:
http://books.google.no/books?id=mhJY7VgEWTUC&pg=PA2003&dq=reins+of+liberation&sig=ACfU3U1gNusc78Fwt-lkrPBBSb7FuHKDMQ&redir_esc=y#v=onepage&q=reins%20of%20liberation&f=false (27. april 2014)
- Lund, Erik og Eivind Indresøvdde: *Historie 10*. Aschehoug, 2005. Nasjonalbiblioteket:
<http://www.nb.no/nbsok/nb/517e94df7585b378a9d727e202a0488b?index=5#107> (21. mars 2014)
- Nilsen, Fritz: *Pekings tapte vår*. Nasjonalbiblioteket:
<http://www.nb.no/nbsok/nb/3092fdf9cb58e98373ac7ba412a1960f?index=12#29> (18. mars 2014)

Masteroppgaver og artikler:

- Kvalvik, Dag Thomas: *Norske misjonærers bilder av Kina*: https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3331/Masterthesis_Kvalvik.pdf?sequence=3 (8. jan 2014)
- Kvalvik, Olav M.: *Sikkerhetsrådets forutsetninger for å gripe inn i humanitære kriser*. 2009 <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99964/Kvalsvik%20Olav%20Martin.pdf?sequence=1> (17. mars 2014)
- Liland, Frode: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*. Institutt for forsvarsstudier: http://brage.bibsys.no/fhs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_20744/3/INF0396.pdf (10. jan 2014)
- Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009, s. 10
- Sørensen, Christian H.: *Konsesjon til radikalere*: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/34468/Sxrensen-Master.pdf?sequence=1> (4. feb 2014)
- Voldhagen, Eva Terese: *Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia*. NTNU, Trondheim 2001
- Handelskampanjen: http://www.handelskampanjen.no/files/documents/Publications/Handelskampanjen_Kina_elektronisk.pdf (14. mar 2014)
- A letter from Qing China to Norway. Translated by Zhang Dingquan of Shanghai International Studies University. A copy hangs at the Norwegian Consulate General in Shanghai. (10. juni 2013)

Aviskilder:

Adresseavisen:

- Adresseavisen, torsdag 14. januar 1988
- Adresseavisen, onsdag 19. april 1989
- Adresseavisen, tirsdag 25. april 1989
- Adresseavisen, fredag 5. mai 1989
- Adresseavisen, mandag 5. juni 1989
- Adresseavisen, tirsdag 12. september 1989
- Adresseavisen, mandag 23. oktober 1989
- Adresseavisen, torsdag 23. november 1989
- Adresseavisen, lørdag 9. desember 1989
- Adresseavisen, mandag 11. desember 1989
- Adresseavisen, tirsdag 12. desember 1989
- Adresseavisen, fredag 9. mars 1990
- Adresseavisen, tirsdag 4. juni 1991
- Adresseavisen, torsdag 18. juli 1991
- Adresseavisen, mandag 6. januar 1992

Aftenposten:

- Aftenposten, onsdag 19. april 1989
- Aftenposten, mandag 26. juni 1989
- Aftenposten, mandag 23. oktober 1989

- Aftenposten, tirsdag 24. oktober 1989
- Aftenposten, torsdag 26. oktober 1989
- Aftenposten, mandag 30. oktober 1989
- Aftenposten, onsdag 1. november 1989
- Aftenposten, mandag 20. november 1989
- Aftenposten, onsdag 22. november 1989
- Aftenposten, lørdag 25. november 1989
- Aftenposten, onsdag 29. november 1989
- Aftenposten, fredag 1. desember 1989
- Aftenposten, lørdag 2. desember 1989
- Aftenposten, tirsdag 5. desember 1989
- Aftenposten, onsdag 6. desember 1989
- Aftenposten, torsdag 7. desember 1989
- Aftenposten, lørdag 9. desember 1989
- Aftenposten, mandag 11. desember 1989
- Aftenposten, lørdag 10. mars 1990
- Aftenposten, onsdag 4. september 1991
- Aftenposten, lørdag 1. februar 1992

Andre aviser:

- Bergens Tidende, torsdag 7. juni 1990
- Bergens Tidende, torsdag 21. mars 1991
- Dagbladet, fredag 28. april 1989
- Dagbladet, tirsdag 23. mai 1989
- Dagbladet, lørdag 10. juni 1989
- Dagbladet, torsdag 22. juni 1989
- Dagbladet, lørdag 24. juni 1989
- Dagbladet, ? oktober 1990
- Dagens Næringsliv, lørdag 2. juni 1990
- Dagens Næringsliv, tirsdag 14. april 1992
- Dagens Næringsliv, torsdag 26. november 1992
- Dagens Næringsliv, lørdag 28. november 1992
- Fædrelandsvennen, torsdag 24. januar 1991
- Fædrelandsvennen, torsdag 18. april 1991
- Fædrelandsvennen, lørdag 27. april 1991
- Fædrelandsvennen, tirsdag 4. juni 1991
- Fædrelandsvennen, lørdag 31. august 1991
- Fædrelandsvennen, mandag 21. oktober 1991
- Fædrelandsvennen, tirsdag 26. mai 1992
- Helgeland Arbeiderblad, juli 1990
- Rana Blad, onsdag 1. august 1990
- Stavanger Aftenblad, torsdag 18. mai 1989
- Stavanger Aftenblad, torsdag 29. juni 1989
- Stavanger Aftenblad, torsdag 6. desember 1990
- Stavanger Aftenblad, torsdag 18. april 1991

- Stavanger Aftenblad, tirsdag 4. juni 1991
- Stavanger Aftenblad, torsdag 26. september 1991
- Stavanger Aftenblad, tirsdag 27. oktober 1992
- Trønder-Avisa, mandag 5. juni 1989,
- Trønder-Avisa, lørdag 10. juni 1989
- Trønder-Avisa, lørdag 24. juni 1989
- Trønder-Avisa, torsdag 29. juni 1989

Intervju:

- Intervju med en representant på den Kinesiske ambassaden i Oslo mandag 22. oktober 2012, kl. 9:30,
- Intervju med en representant fra det norske Utenriksdepartementet mandag 22. oktober 2012, kl. 12:00,

TV-kilder:

NRK:

- http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6339176 (10. feb 2014)
- http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6338749 (10. feb 2014)
- http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.6338951 (10. feb 2014)
- http://www.nrk.no/nyheter/nobels_fredspris/1.4146695 (10. feb 2014)
- <http://www.nrk.no/multimedia/1.7822014> (10. feb 2014)
- <http://www.nrk.no/skole/artikkeldetalj?article=oid:T485759240> (21. okt 2014)
- <http://www.nrk.no/nobel/nobelstiftelsen-frikjenner-komiteen-1.8026445> (22. okt 2014)
- http://www.nrk.no/fordypning/_-norge-er-ingen-fredsnasjon-1.11970441 (23. okt 2014)
- http://www.nrk.no/fordypning/_-feil-a-gi-prisen-til-liu-xiaobo-1.11963950 (23. okt 2014)
- <http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDUP11001114/07-10-2014> (23. okt 2014).
- <http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=nrk:klipp/796149> (6. nov 2014).
- <http://www.nrk.no/nobel/19-land-med-nobel-nei-1.7413906> (10. nov 2014)
- <http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=urn:x-mediadb:18971> (10. nov 2014)
- <http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=urn:x-mediadb:18995> (10. nov 2014)

Annet:

- Dagsrevyen: YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=F5hPURmqffM> (10. nov 2014).

Internettkilder:

Den norske regjeringen:

- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/nou-er/2003/nou-2003-32/10.html?id=373172> (20. aug 2013).
- <http://www.regjeringen.no/nb.html?id=4> (15. okt 2013)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/reaksjoner/kinasvekst.html?id=525402> (21. nov 2013)
- http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Kinastrategi_opplag_to.pdf#search=kina (21. nov 2013)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/norske-interesser/endring.html?id=478867> (21. nov 2013)

- http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/Nyheter-og-pressemedlinger/nyheter/2013/nytt_kart.html?id=727646 (22. nov 2013)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dep/org/historikk.html?id=861> (6. jan 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/nhd/Nyheter-og-pressemedlinger/pressemedlinger/2011/efta-og-hong-kong-kina-undertegnet-en-fr.html?id=648588> (4. feb 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/nou-er/2012/nou-2012-2/15.html?id=669574> (8. mars 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/frihandelsavtaler/partner-land/kina.html?id=457436> (14. mar 2014)
- <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Norway%20-%20China%20FTA%20MoU.pdf> (14. mar 2014)
- <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Handelsavtaler/Forstudien%20med%20Kina.pdf> (14. mar 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/frihandel-og-internasjonalt-naringssamar/kina.html?id=594109> (14. mar 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/ud/Nyheter-og-pressemedlinger/nyheter/2008/stort-kina-engasjement-i-oslo.html?id=517507> (14. mar 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks.html?id=474693> (14. mar 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-1999-27/8/3/7.html?id=355171> (18. mars 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-1999-27/14/1.html?id=142143> (18. mars 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/sok.html?pageRef=115322&querystring=Kina&offset=0&sortby=default++dcdte&hits=1&lang=nb&solution=gov&searchview=governmentnbsppublished&id=86008> (16. apr 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv.html?pageRef=86008&querystring=Kina&offset=0&sortby=default++dcdte&hits=1&searchview=governmentnbsppublished&solution=archive&lang=nb&id=115322> (16. apr 2014)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-33-20112012/4/2.html?id=699451> (29. apr 2014)
- http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Jagland/ud/Nyheter-og-pressemedlinger/1997/statssekretaer_jan_egeland_besoker.html?regj_oss=1&id=237675 (11. nov 2014)

Den kinesiske regjeringen:

- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17823.htm> (15. nov 2012)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.htm> (15. nov 2012)
- <http://www.china.org.cn/english/2005/Dec/152669.htm> (16. sep 2013)
- <http://english.gov.cn/index.htm> (15. okt 2013)
- http://english.gov.cn/official/2011-07/11/content_1904075.htm (29. apr 2014)
- http://english.gov.cn/official/2010-09/26/content_1709982.htm (29. apr 2014)
- http://english.gov.cn/official/2011-09/06/content_1941354_4.htm (29. apr 2014)
- http://english.gov.cn/2011-04/10/content_1841375.htm (29. apr 2014)
- <http://www.china.org.cn/e-white/> (16. nov 2014)
- <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/index.htm> (16. nov 2014)

- <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/9-1.htm> (16. nov 2014)
- <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/9-2.htm> (16. nov 2014)
- <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/9-3.htm> (16. nov 2014)

Det norske utenriksdepartementet:

- <http://www.landsider.no/land/kina/fakta/politikk/> (20. aug 2013)
- <http://www.landsider.no/land/kina/fakta/bilaterale/> (20. aug 2013)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/Introduction-Norway-and-China/#.Uk6fK1b7pMc (4. okt 2013)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/history/#.Uk6rlob7pMc (4. okt 2013)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/history/#.Uk6rlob7pMc (4. okt 2013)
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud.html?id=833> (15. okt 2013)

Det kinesiske utenriksdepartementet:

- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.htm> (15. nov 2012)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3576/t17831.htm> (16. nov 2012)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.shtml> (20. sep 2013)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17825.shtml> (20. sep 2013)
- http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/gjlb_664408/3346_664700/ (20. sep 2013)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18023.shtml> (21. sep 2013)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18016.shtml> (21. sep 2013)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18014.shtml> (23. sep 2013)
- <http://www.fmprc.gov.cn/eng/> (15. okt 2013)
- http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/gjlb_664408/3346_664700/3348_664704/t842426.shtml (22. feb 2014)
- http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xos_664404/gjlb_664408/3346_664700/3348_664704/t843810.shtml (22. feb 2014)
- http://www.chinaforeignrelations.net/establishment_diplomatic_relations_sequence (12. apr 2014)

Det norske Stortinget:

- <http://www.stortinget.no/> (2. des 2013)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1311 (22. jan 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1312 (22. jan 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1312 (22. jan 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1930&paid=6&wid=b&psid=DIVL980&pgid=b_0387 (11. mars 2014)

- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1310 (11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=a_1313 (11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=6&wid=a&psid=DIVL2986&pgid=a_1044 (11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=7&wid=a&psid=DIVL710&pgid=b_0773 (11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1930&paid=6&wid=b&psid=DIVL980&pgid=b_0388 (11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=6&wid=b&psid=DIVL682&pgid=b_0101 (11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=7&wid=a&psid=DIVL630&pgid=a_0356 11. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1932&paid=6&wid=b&psid=DIVL942&pgid=b_0267 (12. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1932&paid=7&wid=a&psid=DIVL718&pgid=b_0626 (12. mar 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=7&wid=a&psid=DIVL630&pgid=a_0357 (12. mars 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1932&paid=6&wid=a&psid=DIVL1608&pgid=a_0552 (9. apr 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1934&paid=2&wid=a&psid=DIVL1403&pgid=a_1239 (9. apr 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1933&paid=7&wid=a&psid=DIVL638&pgid=b_0652 (9. apr 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1934&paid=7&wid=a&psid=DIVL673&pgid=b_0619 (9. apr 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1933&paid=2&wid=b&psid=DIVL204&pgid=b_0087 (9. apr 2014)

- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1980-81&paid=7&wid=a&psid=DIVL566&pgid=a_0739 s. 615-616 (12. apr 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1995-96&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=b_0959 (12. apr 2014)
- https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1987-88&paid=7&wid=a&psid=DIVL14&pgid=b_0534 (12. apr 2014)
- <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/?y=1814&yw=1987&s=Kina> (16. apr 2014)
- <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/?y=1993&yw=2001&s=Kina> (16. apr 2014)
- <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/?y=1987&yw=1992&s=Kina> (16. apr 2014)

Den norske ambassaden i Kina:

- <http://www.norway.cn/Embassy/Norway-and-China/Anniversaries/50år/> (27. sep 2012)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/Norway---China-55-year-friendship/#.Uk6wz4b7pMc (4. okt 2013)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/shanghai/#.UIKB-VCuwqc (7. okt 2013)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/visit_shijia_hutong/#.UIKBJFCuwqc (7. okt 2013)
- <http://www.norway.cn/> (15. okt 2013)
- http://www.norway.cn/News_and_events/Bilateral-cooperation/History/Officialvisits/#.U0uoLPl_tW9 (14. apr 2014)

Den kinesiske ambassaden i Norge:

- <http://no.china-embassy.org/eng/zngx/t110722.htm> (23. mai 2012)
- <http://no.china-embassy.org/eng/zyxw/t1075708.htm> (16. sep 2013)
- <http://no.china-embassy.org/eng/> (15. okt 2013)
- <http://www.chinese-embassy.no/eng/zngx/t110722.htm> (14. apr 2014)

Andre statlige organisasjoner:

- Department of State: Office of the Historian: <https://history.state.gov/departmenthistory/visits/china> (10. nov 2014)
- Det finske sametinget: <http://www.samediggi.fi/index.php?lang=english> (9. jan 2014)
- Det norske sametinget: <http://www.sametinget.no/> (9. jan 2014)
- Det norske sametinget: <http://www.sametinget.no/Om-Sametinget/Bakgrunn> (9. jan 2014)
- Det norske sametinget: <http://www.sametinget.no/Om-Sametinget/Bakgrunn/Historikk> (9. jan 2014)
- Det svenske sametinget: <http://www.sametinget.se/> (9. jan 2014)
- Embassy of the United States: Beijing, China: <http://beijing.usembassy-china.org.cn/bilateral.html> (10. nov 2014)
- Lovdata: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09?q=traktater* (17. mars 2014)

- Lovdata: <http://emeritus.lovdata.no/cgi-wift/udoffles?doc=tra-19730512-001.txt&> (14. apr 2014)
- Lovdata: <http://emeritus.lovdata.no/cgi-wift/udoffles?doc=tra-19800925-001.txt&> (14. apr 2014)
- Lovdata: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-6#KAPITTEL_2-6 (7. nov 2014)
- Lovdata: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_3-3#KAPITTEL_3-3 (7. nov 2014)
- Lovdata: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-5#KAPITTEL_2-5 (7. nov 2014)
- http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5#KAPITTEL_2-5 (7. nov 2014)
- Samisk parlamentarisk råd: <http://www.giella.org/artikkel.aspx?Mid1=3414&Aid=3340> (9. jan 2014)
- Statistisk Sentralbyrå: http://www.ssb.no/english/subjects/00/minifakta_en/en/ (9. nov 2012)
- Sveriges ambassade i Kina: <http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/Peking/Landfakta/Om-Kina/> (4. okt 2013)
- Sveriges ambassade i Kina: <http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/Peking/Landfakta/Om-Kina/> (4. okt 2013)
- U.S. Department of State: <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v30/d342> (24. jul 2014)

Central Tibetan Administration:

- <http://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/an-overview-of-sino-tibetan-dialogue/> (4. apr 2014)
- <http://tibet.net/his-holiness/> (18. apr 2014)
- <http://tibet.net/information/> (28. apr 2014)
- <http://tibet.net/information/programs/international-relations-division/> (28. apr 2014)
- <http://tibet.net/about-tibet/issues-facing-tibet-today/> (29. apr 2014)

Den norske tibetkomite:

- http://tibet.no/site/wp-content/uploads/verdenstak/verdensTak_1-2011.pdf (2. apr 2014)
- <http://tibet.no/fakta-om-tibet/historie/> (18. apr 2014)
- <http://tibet.no/fakta-om-tibet/dalai-lama/> (22. apr 2014)
- <http://tibet.no/fakta-om-tibet/historie/> (27. apr 2014)
- <http://tibet.no/2013/04/artikkel-fra-torbj%C3%B8rn-f%C3%A6r%C3%B8vik-i-dagsavisen-27-mars-2013/> (28. apr 2014)

Dalai Lama:

- His Hollines the 14. Dalai Lama: <http://www.dalailama-archives.org/texts.php?pageID=30> (27. sep 2014)
- His Hollines the 14. Dalai Lama: <http://www.dalailama-archives.org/texts.php?pageID=28> (27. sep 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/the-dalai-lamas> (21. apr 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/reincarnation> (22. apr 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/three-main-committments> (22. apr 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/awards-honors/1957---1999> (22 apr 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/awards-honors> (22 apr 2014)

- <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1954-1989> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/1990-1999> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/2000---2004> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met/dignitaries-met-2005> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/dignitaries-met> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/travels/1959---1979> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/travels/1980---1989> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/travels/1990---1999> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/travels/visits-yearly-breakdown> (25. april 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/travels/2010-present> (25. apr 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/retirement1> (25. apr 2014)
- <http://www.dalailama.com/biography/from-birth-to-exile> (25. apr 2014)

Tibet Justice:

- Legal Materials on Tibet: <https://sites.google.com/site/legalmaterialsontibet/home/eden-memorandum> (21. apr 2014)
- Legal Materials on Tibet: <https://sites.google.com/site/legalmaterialsontibet/home/1949-tibet-china> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet1.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet2.html> (21. apr 2014).
- <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet3.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet4.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet5.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china1.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china2.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties10.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties11.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties12.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties14.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties16.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties18.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/treaties/treaties19.html> (21. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/china/china3.html> (25. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/un/un2.html> (27. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep1.html> (28. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep2.html> (28. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep3.html> (28. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/ep/ep4.html> (28. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/us/us1.html> (28. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/other/saami.html> (28. apr 2014)
- <http://www.tibetjustice.org/materials/govngo/govngo5.html> (28. apr 2014)

Nobelinstittuttet:

- http://nobelpeaceprize.org/nb_NO/laureates/ (10. feb 2014)
- http://www.nobelprize.org/alfred_nobel/will/ (21. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/lundestad-review/index.html (21. okt 2014)

- http://nobelpeaceprize.org/nb_NO/nomination_intro/nomination_criteria/ (22. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_organizations/nobelfoundation/statutes.html#par4 (22. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/facts/ (22. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1968/press.html (22. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1989/press.html (23. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2010/press.html (23. okt 2014)
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1990/press.html (24. mar 2014)

FN og andre FN relaterte organisasjoner:

- <http://www.fn.no/Bibliotek/FNs-historie/1970-1979> (27. jan 2014)
- http://www.un-mongolia.mn/new/?page_id=2 (28. apr 2014)
- <http://www.fn.no/Tema/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklaering-for-menneskerettigheter> (29. apr 2014)
- <http://www.fn.no/Bibliotek/FNs-historie/1980-1989> (29. apr 2014)
- www.fn.no/content/download/3941/19989/file/ICCPR.pdf (29. apr 2014)
- <http://forentenyheter.elevavis.no/index.php?pageID=12&page=Leseraktivitet> (29. apr 2014)
- <http://forentenyheter.elevavis.no/?artID=25&navB=1> (29. apr 2014)

Aftenposten:

- <http://www.aftenposten.no/okonomi/Island-snot-Giske-for-forste-Kina-avtale-7174902.html#.UvCyahB5NW8> (4. feb 2014)
- <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Kina-er-blitt-verdens-storste-handelspartner-7067331.html#.UwxIcfl5NW8> (14. mar 2014)
- <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Arrestasjoner-pa-Tiananmen-15-ar-etter-6306258.html#.UzAuiPI5NW8> (24. mar 2014)
- http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Tibet-var-ikke-noe-Shangri-La-7544028.html#.U1gNqPl_tW8 (25. april 2014)
- http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Borge-Brende-far-kraftig-Tibet-kritikk-i-sporretimen-7543517.html#.U1gOFPl_tW8 (28. apr 2014)
- http://www.aftenposten.no/meninger/Feighetens-hus-7542424.html#.U1gOM_1_tW8 (28. apr 2014)
- http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/-Om-Regjeringen-moter-Dalai-Lama_-kan-konflikten-med-Kina-fortsette-inn-i-evigheten-7543225.html#.U1gOD_1_tW8 (28. apr 2014)
- http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Slik-blir-han-mott-i-Europa-7543184.html#.U1gOPfl_tW8 (28. apr 2014)
- http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/--Kommer-til-a-folge-Dalai-Lama-inn-hovedinngangen-7542606.html#.U1gORvl_tW8 (28. apr 2014)
- http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Norge-snur-ryggen-til-Tibet-7543642.html#.U1ougvl_tW8 (28. apr 2014)
- <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Rettferdighet-har-aldri-vart-gratis-7545376.html> (28. apr 2014)

Andre internett kilder:

- ABC Nyheter: <http://www.abcnyheter.no/diverse-pengeartikler/100816/norges-handelspartnere> (10. des 2011)

- ABC Nyheter: <http://www.abcnyheter.no/penger/oekonomi/2013/08/13/kina-i-ferd-med-bli-verdens-stoerste-oljeimportoer> (14. mar 2014)
- ABC News: <http://abcnews.go.com/GMA/story?id=1142148> (16. apr 2014)
- About News: <http://worldnews.about.com/od/tibet/p/Dalai-Lama.htm> (18. sep 2014)
- About Religion.com: <http://buddhism.about.com/od/vajrayanabuddhism/tp/Schools-of-Tibetan-Buddhism.htm> (26. apr 2014)
- About Religion.com: <http://buddhism.about.com/od/vajrayanabuddhism/a/tibetfreedom.htm> (26. apr 2014)
- About Religion.com: http://buddhism.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=buddhism&cdn=religion&tm=4675&f=00&su=p284.13.342.ip_&tt=2&bt=8&bts=9&zu=http%3A//www.bbc.co.uk/dna/h2g2/A415450 (28. apr 2014)
- About Religion.com: <http://buddhism.about.com/od/The-Dalai-Lamas/a/The-13th-Dalai-Lama-Part-1.htm> (27. sep 2014)
- American Society of International Law: <http://www.jstor.org/stable/2212084> (7. jan 2014)
- Amnesty International: <http://www.amnesty.no/aktuelt/flere-nyheter/arkiv-bakgrunn/d%C3%B8dsstraff-oversikt> (8. jan 2014)
- Amnesty International: <http://www.amnesty.no/ikke-publisert/tibet-brenner-seg-til-d%C3%B8de> (3. apr 2014)
- Asia Times: <http://www.atimes.com/atimes/China/JC26Ad02.html> (3. nov 2014)
- BBC News: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4551425.stm> (22. apr 2014)
- Biography: <http://www.biography.com/people/dalai-lama-9264833#synopsis> (25. okt 2014)
- Bjørn O. Hansen: <http://bjornolav.blogspot.no/2010/12/125-ar-siden-de-frste-norske.html> (7. jan 2014)
- British Library: <http://www.bl.uk/reshelp/findhelpregion/asia/china/guidesources/chinatrade/> (8. Mars 2014)
- Buddhist Channel: http://www.buddhistchannel.tv/index.php?id=70,4013,0,0,1,0#.U1Zaivl_so4 (22. apr 2014)
- Cambridge Journals: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=6872100&next=true&jid=CEH&volumeId=19&issueId=01> (9. Apr 2014)
- Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/part2.html> (27. apr 2014)
- Canonymous: <http://www.canonymous.com/press/ecritique2/appendix.html> (28. apr 2014)
- Centre de Recerca en Economia Internacional: http://www.crei.cat/people/voth/voth_trading_silver.pdf (10. mars 2014)
- China Education Center: <http://www.chinaedcenter.com/en/whychina/qing.php> (10. mars 2014)
- China Foreign Relations: http://www.chinaforeignrelations.net/treaty_table (12. mar 2014)
- China History Forum: <http://www.chinahistoryforum.com/topic/17589-napoleons-saying-about-china/> (16. apr 2014)
- E24: <http://e24.no/makro-og-politikk/kina-og-sveits-inngaar-frihandelsavtale/21095616> (4. feb 2014)
- Encyclopedia of World Biography: <http://www.notablebiographies.com/Co-Da/Dalai-Lama.html> (23. sep 2014)
- Frelsesarmeens Historiske Selskap: <http://fahistoriskselskap.bloggnorge.com/2013/09/27/frelsesarmeens-forste-kina-misjonaer-fra-norge/> (7. jan 2014)

- Friends of Tibet: <http://www.friendsoftibet.org/databank/usdefence/usd7.html> (3. nov 2014)
- Global Security: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/1990/900816-151051.htm> (8. nov 2014)
- Global Policy Forum: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/102/32810.html> (15. apr 2014)
- Global Policy Forum: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/102/40069.html> (28. apr 2014)
- H2G2: http://h2g2.com/edited_entry/A415450 (26. apr 2014)
- H2G2: http://h2g2.com/edited_entry/A2671814/conversation/view/F1822737/T5239761 (27. apr 2014)
- History.com: <http://www.historynet.com/cias-secret-war-in-tibet.htm> (3. nov 2014)
- Idunn: <http://www.idunn.no/ts/ip/2011/03/art18> (21. nov 2013)
- Indipendant: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/china-appoints-panchen-lama-in-tactical-move-to- quell-unrest-1914309.html> (22. Apr 2014)
- Institutt for Forsvarsstudier: http://ifs.forsvaret.no/publikasjoner/info/inf_1996/Sider/IFSInfo0396.aspx (10. jan 2014)
- Institutt for forsvarsstudier: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99523/INF0396.pdf?sequence=3> (Frode Liland: *Moral og realpolitikk: Norges forhold til Kina etter 1966*) (10. jan 2014)
- International Campaign for Tibet: <https://www.savetibet.org/policy-center/united-nations/un-general-assembly-resolutions/> (28. apr 2014)
- James Madison University: <http://www.jmu.edu/orgs/tibet/tibetandun.html> (28. apr 2014)
- Kinas tilbakevenden: http://www.krigsvidenskab.dk/sites/default/files/militaert_tidsskrift_139.argang_nr.2_2010_3.pdf (1. apr 2014)
- Michael Parenti Political Archive: <http://www.michaelparenti.org/Tibet.html> (3. Nov 2014)
- NRK: <http://nrk.no/nyheter/okonomi/1.6937788> (14. mar 2014)
- People's Daily: <http://english.people.com.cn/constitution/constitution.html> (5. sep 2013)
- People's Daily: <http://xz.people.com.cn/GB/138902/139219/139607/8407580.html> (28. jan 2014)
- People's Daily: <http://english.people.com.cn/90840/92283/92284/6278554.html> (29. apr 2014)
- Projekt Runeberg: <http://runeberg.org/sbh/b0055.html> (7. jan 2014)
- Roosevelt Institute: <http://www.rooseveltinstitute.org/new-roosevelt/china-syndrome-krugman-blaming-victim-crime> (10. mars 2014)
- Science for a Changing World: http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eqarchives/significant/sig_1989.php (15. jan 2014)
- Skepticblog: <http://www.skepticblog.org/2009/03/15/dalai-lama/> (3. nov 2014)
- Skeptoid: <http://skeptoid.com/episodes/4111> (3. nov 2014)
- South China Morning Post: <http://www.scmp.com/news/china/article/1456366/activist-jailed-18-months-june-4-protest-bid> (25. mars 2014)
- South China Morning Post: <http://www.scmp.com/news/china/article/1253688/death-chen-xitong-retribution-his-sins-says-father-tiananmen-student> (26. mar 2014)
- South Dakota State University: <http://www.sdstate.edu/projectsouthasia/loader.cfm?csModule=security/getfile&PageID=863071> (21. apr 2014)
- Store Norske Leksikon: <http://snl.no/Norge/utenrikshandel> (10. des 2011)
- Store Norske Leksikon: http://snl.no/Norsk_historie_fra_1905_til_1939 (20. jan 2014)

- Taylor and Francis Online: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03068376708731991#.U1Ugr_1_so4 (21. apr 2014)
- Tent: <http://www.tent.no/413/forsker-pa-misjon-og-handel-i-kina> (7. jan 2014)
- Teknisk Ukeblad: <http://www.tu.no/kraft/2013/01/28/ble-storst-i-verden-pa-vindkraft-i-lopet-av-10-ar> (14. mar 2014)
- Teknisk Ukeblad: <http://www.tu.no/industri/2012/08/12/-nar-kineserne-bestemmer-seg-for-a-ta-et-marked-sa-gjor-de-det> (14. mar 2014)
- Tibetan Centre for Human Rights and Democracy: <http://www.tchrd.org/2013/12/maos-legacy-in-tibet/> (29. apr 2014)
- The Economist: <http://www.economist.com/node/12570571> (21. apr 2014)
- The New York Review of Books: <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2013/apr/09/cias-cancelled-war-tibet/> (3. nov 2014)
- The New York Times: <http://www.nytimes.com/1989/03/08/world/tibet-strife-seen-as-major-challenge-to-china.html> (27. jan 2014)
- The New York Times: <http://www.nytimes.com/1989/03/11/world/tibetan-asks-deng-to-lift-martial-law.html> (27. jan 2014)
- The Tibet Album: http://tibet.prm.ox.ac.uk/photo_1999.23.1.14.1.html (18. sep 2014)
- Trinity College Dublin: <http://www.tcd.ie/Economics/staff/orourke/Istanbul/JGWGEHNIndianDeind.pdf> (10. mars 2014)
- UiO Apollon Forskningsmagasinet: <http://www.apollon.uio.no/artikler/2008/sprakrettigheter.kina.html> (9. jan 2014)
- UiO Apollon Forskningsmagasinet: <http://www.apollon.uio.no/artikler/2010/menneskerettigheter.html> (20. jan 2014)
- University of Colorado: http://spot.colorado.edu/~shiue/Keller_Li_Shiue.pdf (10. mars 2014)
- Vincent Ferraro: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/WorldWar2/manchuria.htm> (10. apr 2014)
- Washington Post: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/23/AR2006042301349.html> (22. apr 2014)
- WikiLeaks: <http://wlstorage.net/file/crs/RL32870.pdf> (18. okt 2014)
- WorldLII: <http://www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1939/42.html> (17. Des 2013)
- World War II Database <http://ww2db.com/battle.php?list=C> (9. Apr 2014)
- Xinhua: http://news.xinhuanet.com/newscenter/2008-03/27/content_7865199.htm (26. apr 2014)
- Xinhua: http://news.xinhuanet.com/politics/2010-10/14/c_13557628.htm (27. okt 2014)
- Young Tibet: <http://www.youngtibet.com/playground/tibettimeline.html> (28. apr 2014)

Videre lesning – forskning

- Bjøl, Erling: *Internasjonal politikk*. Cappelen forlag, Oslo 1972
- Eriksen, Knut E. og Geir Lundestad: *Kilder til moderne historie 1: Norsk utenriks politikk*. Universitetsforlaget, Oslo 1972
- Hill, Christopher: *The Changing Politics of Foreign Policy*. Palgrave MacMillan, Kina 2003
- Hjellum, Torstein: *Kinesisk Politikk: Fra opiumskrig til Deng Xiaoping*. Universitetsforlaget, Oslo 1995 (Nasjonalbiblioteket: <http://www.nb.no/nbsok/nb/6a75523fcad174e2e00ace4e9fda624c?index=0#0> (16. apr 2014))
- Knutsen, Sørbo og Gjerdåker red.: *Norges Utenrikspolitikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo 1997, 2. utg.
- Lawrence, Alan: *China under Communism*. Routledge, Storbritannia 2000
- Lunde, Leiv, Henrik Thune m.fl.: *Norske interesser: Utenrikspolitikk for en globalisert verden*. Cappelen Damm, Norge 2008
- Myrstad, Ingrid: *Generalkonsulatet i Kina: En studie av en svensk-norsk utenriksstasjon, 1842-1905*. Bergen 2009
- Mølster, Odd og Åsmund Weltzien red.: *Norge og det nye verdenskartet*. Cappelen Damm, Latvia 2013
- Norges nærings- og handelsdepartement red.: *Norway-China: Free Trade Agreement – Joint Feasibility Study*. Norges nærings- og handelsdepartement, Oslo, 2007
- Norwegian Embassy red.: *Modern Norway and China*. Norwegian Embassy, Beijing 1998
- Norwegian Embassy red.: *Norway in China, 1954 – 2004: Celebrating 50 years of diplomatic relations*. Norwegian Embassy, Beijing 2004
- Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 3: Internasjonal politikk 1941-1955*. Universitetsforlaget, Oslo 1972
- Pharo, Helge og Bjørn A. Nordahl: *Kilder til moderne historie 4: Internasjonal politikk 1950-1965*. Universitetsforlaget, Trondheim 1973
- Riste, Olav: *Norway's Foreign Relations: A History*. Universitetsforlaget, Oslo 2001
- Seeberg, Stein og Gunnar Filseth: *I Yangzidgagens rike: Nordmenn i Shanghai gjennom 150 år*. Schibsted, Oslo 2000
- Stenersen, Øyvind, Ivar Libæk og Asle Sveen: *The Nobel Peace Prize: One hundred years for peace. Laureates 1901-2000*. Cappelen 2001
- Thune, Henrik og Leiv Lunde: *Hva Norge kan være i verden*. Cappelen Damm, Litauen 2013
- Voldhagen, Eva Terese: *Explaining Norway's Foreign Policy towards Myanmar, the People's Republic of China and Indonesia*. NTNU, Trondheim 2001

Trondheim, 6. februar 2014

Til
Avdelingsdirektør Per Eigil Schwab
Seksjon for informasjons- og dokumentforvaltning
Utenriksdepartementet

Fra
Masterstudent Joakim D. Andersen
Institutt for historiske studier
NTNU

Ønsker innsyn i arkivet

Hei, jeg er student på NTNU. Jeg har tidligere både ringt og sendt e-post om ønsket mitt om innsyn i utenriksdepartementets arkiver til denne seksjonen og jeg har snakket med noen på Øst-Asia seksjonen. Alle var tydelige på at det var mulig for meg å få innsyn i feltet jeg søker om. Jeg skriver en masteroppgave i norsk-kinesiske diplomatiske forbindelser. Mer eksakt ser jeg på situasjonen som oppstod i 1988 og 1989 da Dalai Lama kom på besøk til Norge og da han fikk Nobels fredspris. Og på norske myndigheters reaksjoner til demonstrasjonene og massakren Tiananmen våren 1989.

Jeg ønsker derfor innsyn i utenriksdepartementets arkiver for å se på forholdet mellom Norge og Kina i årene 1988 til 1991. Jeg ønsker å se på hva som skjedde med forholdet da disse to krisene oppstod. Hva Norge gjorde for å bedre forholdet. Hva Norge forlangte av Kina for å bedre forholdet. Hvordan utenriksdepartementet så på hele saken, og hvor langt Norge var villig til å gå for å blidgjøre kinesiske myndigheter.

Jeg legger ved et anbefalingsbrev fra veilederen min ved NTNU, professor Per Oluf Hernæs.

Hilsen Joakim D. Andersen

universitet



Til rette vedkommende
UD

professor
Per Hernæs
Telefon 73 59 68 44
E-post perher@ntnu.no

Vår dato:
9.2.2014

Vår ref.:

Deres dato:

Deres ref.:

Introduksjonsbrev – Joakim D. Andersen

Jeg bekrefter med dette at Joakim D. Andersen er mastergradsstudent ved Institutt for historiske studier, NTNU. Undertegnede er ansvarlig veileder for hans arbeid med masteravhandlingen.

Joakim arbeider med et tema om Norges diplomatiske relasjoner med Kina i sin masteroppgave: Det er derfor meget aktuelt for ham å undersøke de dokumenter han kan få tilgang til i UD's arkiver.

Han er en pålitelig, hardt arbeidende og grundig ung forsker. Som veileder vil jeg derfor gi ham min fulle anbefaling. Jeg vil også på vegne av Institutt for historiske studier, NTNU, uttrykke et ønske om et godt samarbeid med UD's arkivavdeling og andre aktuelle instanser i dette og kommende tilfeller. Vi vil sette stor pris på all mulig hjelp og rettleiding Joakim D. Andersen kan få i sitt arkivarbeid.

Vennlig hilsen

Per Hernæs
professor, dr.philos

Forskerinnsyn

From: **Dæhlen, Sverre** (sverre.daehlen@mfa.no)
Sent: Friday, September 26, 2014 3:30:47 PM
To: joakimdandersen@hotmail.com

Det vises til din søknad fra januar i år med anmodning om innsyn i arkiver relatert til Kina i perioden 1988-1991 og da særlig Fredsprisen til Dalai Lama og protestene på Den Himmelske Freds Plass.

Innledningsvis vil vi beklage at det har tatt såpass lang tid å avklare søknaden. Dette henger sammen med parallell behandling av en beslektet innsynssøknad , mengden materiale, at saken er behandlet på høyt nivå i departementet samt sommerferien.

Konklusjonen ble dessverre at søknaden avslås i sin helhet under henvisning til Offentlighetslovens §§ 20.1.b og 20.3 og 12.b. Meroffentlighet er vurdert.

Det kan kreves begrunnelse for avslaget innen 3 uker fra mottak av denne eposten ihht. Offentlighetslovens §31.2 ledd. Avslag på begjæring om innsyn kan påklages ihht. Offentlighetslovens §32, 1.ledd. Fristen for å klage følger av forvaltningsloven § 29, 1. ledd og er 3 uker fra mottak av avslaget.

Med vennlig hilsen

Mvh

Sverre Dæhlen

rådgiver

Utenriksdepartementet
Seksjon for informasjons- og dokumentforvaltning
Enhet for gradert dokumentforvaltning

Tlf. 23 95 11 96

ArkivReferanse:#60b38b7157b94a23ad38102d14c1daf02014006660#ACOS.WEBSAK#

Vedlegg – Utdrag fra Kongeriket Norges Grunnlov⁴⁷⁵

Den norske grunnloven er basert på den franske- og den amerikanske grunnloven. Noen av kjernepunktene i den norske grunnloven er folkesuverenitetsprinsippet⁴⁷⁶, maktodelingsprinsippet⁴⁷⁷ og menneskerettighetsprinsippet⁴⁷⁸.

§ 2 – Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighederne.

§ 49 – Folket udøver den lovgivende Magt ved Stortinget.

§ 93 – For at sikre den internationale Fred og Sikkerhed eller fremme international Retsorden og Samarbejde kan Stortinget med tre Fjerdedeles Flertal samtykke i, at en international Sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter sig til, paa et saglig begrænset Omraade, skal kunne udøve Beføielser der efter denne Grundlov ellers tilligge Statens Myndigheder, dog ikke Beføielse til at forandre denne Grundlov. Naar Stortinget skal give sit Samtykke, bør, som ved Behandling af Grundlovsforslag, mindst to Trediedele af dets Medlemmer være tilstede.

Bestemmelserne i denne Paragraf gjælde ikke ved Deltagelse i en international Sammenslutning, hvis Beslutninger har alene rent folkeretslig Virkning for Norge.

§ 96 – Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom. Pinligt Forhør maa ikke finde Sted.

§ 97 – Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft.

§ 99 – Ingen maa fængslig anholdes, uden i lovbestemt Tilfælde og paa den ved Lovene foreskrevne Maade. For ubeføiet Arrest, eller ulovligt Ophold, staa Vedkommende den Fængslede til Ansvar.

⁴⁷⁵ Lovdata: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17> (22. nov 2013) (Utvalgte lover om ytringsfrihet fra den norske grunnloven: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-1999-27/14/1.html?id=142143> Lover om ytringsfrihet innen andre konvensjoner: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1999/nou-1999-27/14/2.html?id=142144> (16. apr 2014))

⁴⁷⁶ Folkesuverenitet er en idé som går ut på at all legitim statsmyndighet utgår fra folket, og da som regel hele folket. Ideen oppfattes slik at den krever at utøvelsen av statlig myndighet skjer med utgangspunkt i et folkevalgt parlament. Store norske leksikon: <http://snl.no/folkesuverenitetsprinsippet> (22. nov 2013)

⁴⁷⁷ Statsmakten skal fordeles på tre uavhengige institusjoner: en lovgivende [Stortinget], en utøvende [Kongen i statsråd] og en dømmende [Domstolene]. Store norske leksikon: <http://snl.no/maktfordelingsprinsippet> (22. nov 2013)

⁴⁷⁸ Rettigheter som tilkommer mennesket som sådant, uavhengig av for eksempel kjønn, klasse eller etnisitet. Menneskerettighetene handler om for eksempel retten til liv og sikkerhet, frihet fra tortur, rett til privatliv, vern mot diskriminering, tanke- og religionsfrihet, ytringsfrihet, rett til arbeid, helse og velferd. Både sivile og politiske rettigheter og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter omfattes av menneskerettighetene. Store norske leksikon: <http://snl.no/menneskerettigheter> (22. nov 2013)

Regjeringen er ikke berettiget til militær Magts Anvendelse mod Statens Medlemmer, uden efter de i Lovgivningen bestemte Former, medmindre nogen Forsamling maatte forstyrre den offentlige Rolighed og den ikke øieblikkelig adskilles, efterat de Artikler i Landsloven, som angaa Oprør, ere den tredje Gange lydelig forelæste af den civile Øvrighed.

§ 100 – *Ytringsfrihed bør finde Sted.*

Ingen kan holdes retslig ansvarlig for at have meddelt eller modtaget Oplysninger, Ideer eller Budskab, medmindre det lader sig forsvare holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelse i Sandhedssøgen, Demokrati og Individets frie Meningsdannelse. Det retslige Ansvar bør være foreskrevet i Lov.

Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte. Der kan kun sættes slige klarlig definerede Grænser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarligt holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser.

Forhaandscensur og andre forebyggende Forholdsregler kunne ikke benyttes, medmindre det er nødvendigt for at beskytte Børn og Unge imod skadelig Paavirkning fra levende Billeder. Brevcensur kan ei sættes i Værk uden i Anstalter.

Enhver har Ret til Indsyn i Statens og Kommunernes Akter og til at følge Forhandlingerne i Retsmøder og folkevalgte Organer. Det kan i Lov fastsættes Begrænsninger i denne Ret ud fra Hensyn til Personvern og af andre tungtveiende Grunde.

Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale.

§ 109 – *Enhver Statens Borger er i Almindelighed lige forpligtet, i en vis Tid at værne om sit Fædreland, uden Hensyn til Fødsel eller Formue.*

Denne Grundsætnings Anvendelse, og de Indskrænkninger den bør undergaa, bestemmes ved Lov.

§ 110a – *Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.*

§ 110c – *Det paaligger Statens Myndigheder at respektere og sikre Menneskerettighederne. Nærmere Bestemmelser om Gjennemførelsen af Traktater herom fastsættes ved Lov.*

Vedlegg – Utdrag fra Folkerepublikken Kinas Grunnlov⁴⁷⁹

PRC is run by *“The people's democratic dictatorship”*.

Under the leadership of the Chinese Communist Party (CCP), the Chinese Government will continue to *“steadily improve socialist institutions, develop socialist democracy, improve the socialist legal system and work hard and self-reliantly to modernize industry, agriculture, national defence and science and technology step by step to turn China into a socialist country with a high level of culture and democracy.”*

The Chinese Constitution explains that feudalism, imperialism and capitalism has been defeated in China. *“However, class struggle will continue to exist within certain limits for a long time to come. The Chinese people must fight against those forces and elements, both at home and abroad, that are hostile to China's socialist system and try to undermine it.”*

China is open for help with its progression, but is strongly against interfering as can read in the Constitution. *“China's achievements in revolution and construction are inseparable from support by the people of the world. The future of China is closely linked with that of the whole world. China adheres to an independent foreign policy as well as to the five principles of mutual respect for sovereignty and territorial integrity, mutual non-aggression, non-interference in each other's internal affairs, equality and mutual benefit, and peaceful coexistence in developing diplomatic relations and economic and cultural exchanges with other countries.”*

“China consistently [...] works to strengthen unity with the people of other countries.”

Article 1. *The People's Republic of China is a socialist state under the people's democratic dictatorship.*

Article 34. *All citizens of the People's Republic of China who have reached the age of 18 have the right to vote and stand for election, regardless of nationality, race, sex, occupation, family background, religious belief, education, property status, or length of residence, except persons deprived of political rights according to law.*

Article 35. *Citizens of the People's Republic of China enjoy freedom of speech, of the press, of assembly, of association, of procession and of demonstration.*

Article 41. *Citizens of the People's Republic of China have the right to criticize and make suggestions to any state organ or functionary.*

⁴⁷⁹ People.com: <http://english.people.com.cn/constitution/constitution.html> (5. sep 2013)

Article 51. *The exercise by citizens of the People's Republic of China of their freedoms and rights may not infringe upon the interests of the state, of society and of the collective, or upon the lawful freedoms and rights of other citizens.*

Article 52. *It is the duty of citizens of the People's Republic of China to safeguard the unity of the country and the unity of all its nationalities.*

Article 53. *Citizens of the People's Republic of China must abide by the constitution and the law, keep state secrets, protect public property and observe labour discipline and public order and respect social ethics.*

Article 54. *It is the duty of citizens of the People's Republic of China to safeguard the security, honour and interests of the motherland; they must not commit acts detrimental to the security, honour and interests of the motherland.*

In Amendment 3, **Article 28** is changed. *“The State maintains public order and suppresses treasonable and other criminal activities that endanger State security; it penalizes actions that endanger public security and disrupt the socialist economy and other criminal activities, and punishes and reforms criminals.”*

In Amendment 4, **Article 33** is lengthened. *“The State respects and preserves human rights.”*

With the inauguration of the PRC on October 1, 1949, the Chinese government declared solemnly: "This government is the sole legal government representing the people of the People's Republic of China. It is ready to establish diplomatic relations with all foreign governments which are willing to observe the principles of equality, mutual benefit and respect for each other's territorial integrity and sovereignty." There is only one China in the world. Taiwan Province is an integral part of the territory of the PRC. Any country seeking to establish diplomatic relations with China must show its readiness to sever all diplomatic relations with the Taiwan authorities and recognize the government of the PRC as the sole legal government of China. The Chinese government will never tolerate any country scheming to create "two Chinas" or "one China, one Taiwan"; nor will it tolerate any moves on the part of countries having formal diplomatic relations with China to establish any form of official relations with the Taiwan authorities. ”⁴⁸⁰

⁴⁸⁰ Kinan Regjering: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ljzg/zgjk/3575/t17826.htm> (15. nov 2012).

Vedlegg – Den tibetanske eksilregjeringens grunnlov⁴⁸¹

Det ble laget et utkast til denne loven av Dalai Lama 10. mars 1963. Men det var først 14. juni 1991 at denne loven ble inkorporert i den tibetanske eksilregjeringen etter å ha blitt forandret en god del. Det første eksemplet er fra 1963 versjonen mens resten er fra 1991 versjonen.

Article 10 - Right to Life

Every person shall have the right to life, provided that deprivation of life shall not be deemed to contravene this Article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary (a) in defence of any person from unlawful violence, (b) in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained or (c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.

Den tibetanske eksilregjeringens grunnlov etter 1991.

Article 9 - Equality Before the Law

All Tibetan citizens shall be equal before the law and shall enjoy the rights and freedoms set forth in this Charter without discrimination on grounds of birth, sex, race, religion, language, lay or ordained status, social origin, rich or poor.

Article 10 - Religious Freedom

All religious denominations are equal before the law. Every Tibetan shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. These religious rights include the freedom to manifest one's beliefs, to receive initiation into religious traditions, and to practice with matters relating to religious commitment, such as preaching or worship of any religion, either alone or in community with others.

Article 11 - Right to Vote and Nomination of Candidates for the Assembly

Subject to laws depriving the right to vote, all Tibetan citizens who have attained the age of eighteen shall be entitled to the right to vote. Subject to laws depriving the right to nomination, all Tibetan citizens who have attained the age of 25 shall be entitled to be a nominee.

Article 12 - Other Fundamental Rights and Freedoms

Subject to any law imposing restrictions in the immediate and ultimate interest of the Tibetan people and for the benefit of the public, and subject to legal restrictions imposed by the

⁴⁸¹ Tibets eksilregjering: <http://tibet.net/wp-content/uploads/2014/07/Charter.pdf> og <http://tibet.net/about-cta/constitution/> (16. Nov 2012) og Tibet Justice: <http://www.tibetjustice.org/materials/tibet/tibet2.html> (1. mai 2014)

Tibetan Assembly during the tenureship of a civil servant, all Tibetans shall be entitled to the following rights and freedoms:

- (a) freedom of life, liberty and property;
- (b) freedom of speech and expression;
- (c) freedom of movement;
- (d) the right to publish and distribute newspapers, periodicals, articles and other writings;
- (e) freedom to assemble peacefully without arms;
- (f) when charged and required to appear before a court of law, the right to free legal counsel and interpreter should a person lack necessary means;
- (g) the right to form and become a member of any religious, cultural, economic, or trade union or other association;
- (h) freedom of employment in the Tibetan Administration, or any other institution under its jurisdiction, according to qualification;
- (i) the right to practice any profession or carry out any trade or business enterprise or occupation, including acquisition of land and property, in accordance with the law of the respective host countries;
- (j) the right of children under the age of 14 years not to be employed in manual labor.

Article 13 - Obligations of Citizens: All Tibetan citizens shall fulfill the following obligations

- (a) bear true allegiance to Tibet;
- (b) faithfully comply and observe the Charter and the laws enshrined therein;
- (c) endeavor to achieve the common goal of Tibet;
- (d) pay taxes imposed in accordance with the laws; and
- (e) perform such obligations as may be imposed by law in the event of a threat to the interest of Tibet or other public catastrophe.

Article 14 - Enforcement of Fundamental Rights and Duties

Subject to restrictions imposed by law, as specified in Article 12 of this Charter, all Tibetans shall have the right to approach the Tibetan Supreme Justice Commission, and all Tibetan Local Justice Commissions, in the event of violation of rights. The above Justice Commissions are entitled to issue such orders as are necessary to protect these rights as specified therein.

Vedlegg – Utdrag fra Folkeforbundets Grunnlov (Charter)⁴⁸²

I betraktning av at det, for å utvikle samarbeidet mellom folkene og betrygge fred og sikkerhet, er av [betydning å] påta sig visse betingelser til ikke å gå til krig, å vedlikeholde åpne, på rett og hederlighet hvilende forbindelser mellom folkene, å iaktta på det nøieste den internasjonale retts forskrifter, der herefter erkjennes som bindende rettesnor for regjeringene, å la retferdighet råde og samvittighetsfullt overholde alle traktat-forpliktelse i organiserte nasjoners gjensidige forhold, antar de høie kontraherende parter nærværende pakt, som innstifter Folkenes Forbund.⁴⁸³

Article 5.

Except where otherwise expressly provided in this Covenant or by the terms of the present Treaty, decisions at any meeting of the Assembly or of the Council shall require the agreement of all the Members of the League represented at the meeting. [...]

Article 8.

The Members of the League recognise that the maintenance of peace requires the reduction of national armaments to the lowest point consistent with national safety and the enforcement by common action of international obligations. [...]

The Members of the League undertake to interchange full and frank information as to the scale of their armaments, their military, naval, and air programmes and the condition of such of their industries as are adaptable to war-like purposes.

Article 10.

The Members of the League undertake to respect and preserve as against external aggression the territorial integrity and existing political independence of all Members of the League. In case of any such aggression or in case of any threat or danger of such aggression the Council shall advise upon the means by which this obligation shall be fulfilled.

Article 11.

Any war or threat of war, whether immediately affecting any of the Members of the League or not, is hereby declared a matter of concern to the whole League, and the League shall take any

⁴⁸² Yale Law School: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (17. des 2013) og Wikisource: http://en.wikisource.org/wiki/Covenant_of_the_League_of_Nations (17. des 2013) og Brigham Young University: <http://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versailles.html> (17. des 2013).

⁴⁸³ Haug, Karl Erik: *Folkeforbundet og krigens bekjempelse: Norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. NTNU, Trondheim 2012, s. 512

action that may be deemed wise and effectual to safeguard the peace of nations. In case any such emergency should arise the Secretary General shall on the request of any Member of the League forthwith summon a meeting of the Council.

It is also declared to be the friendly right of each Member of the League to bring to the attention of the Assembly or of the Council any circumstance whatever affecting international relations which threatens to disturb international peace or the good understanding between nations upon which peace depends.

Article 12.

The Members of the League agree that if there should arise between them any dispute likely to lead to a rupture, they will submit the matter either to arbitration or to inquiry by the Council, and they agree in no case to resort to war until three months after the award by the arbitrators or the report by the Council.

In any case under this Article the award of the arbitrators shall be made within a reasonable time, and the report of the Council shall be made within six months after the submission of the dispute.

Article 13.

The Members of the League agree that whenever any dispute shall arise between them which they recognise to be suitable for submission to arbitration and which cannot be satisfactorily settled by diplomacy, they will submit the whole subject-matter to arbitration.

Disputes as to the interpretation of a treaty, as to any question of international law, as to the existence of any fact which if established would constitute a breach of any international obligation, or as to the extent and nature of the reparation to be made or any such breach, are declared to be among those which are generally suitable for submission to arbitration.

For the consideration of any such dispute the court of arbitration to which the case is referred shall be the Court agreed on by the parties to the dispute or stipulated in any convention existing between them.

The Members of the League agree that they will carry out in full good faith any award that may be rendered, and that they will not resort to war against a Member of the League which complies therewith. In the event of any failure to carry out such an award, the Council shall propose what steps should be taken to give effect thereto.

Article 15.

If there should arise between Members of the League any dispute likely to lead to a rupture, which is not submitted to arbitration in accordance with Article 13, the Members of the League agree that they will submit the matter to the Council. Any party to the dispute may

effect such submission by giving notice of the existence of the dispute to the Secretary General, who will make all necessary arrangements for a full investigation and consideration thereof.

For this purpose the parties to the dispute will communicate to the Secretary General, as promptly as possible, statements of their case with all the relevant facts and papers, and the Council may forthwith direct the publication thereof.

The Council shall endeavour to effect a settlement of the dispute, and if such efforts are successful, a statement shall be made public giving such facts and explanations regarding the dispute and the terms of settlement thereof as the Council may deem appropriate.

If the dispute is not thus settled, the Council either unanimously or by a majority vote shall make and publish a report containing a statement of the facts of the dispute and the recommendations which are deemed just and proper in regard thereto.

Any Member of the League represented on the Council may make public a statement of the facts of the dispute and of its conclusions regarding the same.

If a report by the Council is unanimously agreed to by the members thereof other than the Representatives of one or more of the parties to the dispute, the Members of the League agree that they will not go to war with any party to the dispute which complies with the recommendations of the report.

If the Council fails to reach a report which is unanimously agreed to by the members thereof, other than the Representatives of one or more of the parties to the dispute, the Members of the League reserve to themselves the right to take such action as they shall consider necessary for the maintenance of right and justice.

If the dispute between the parties is claimed by one of them, and is found by the Council, to arise out of a matter which by international law is solely within the domestic jurisdiction of that party, the Council shall so report, and shall make no recommendation as to its settlement. (Det var dette punktet Japan brukte i sitt forsvar av sin inngripen i Mandsjuria.)

Article 16.

Should any Member of the League resort to war in disregard of its covenants under Articles 12, 13, or 15, it shall ipso facto be deemed to have committed an act of war against all other Members of the League, which hereby undertake immediately to subject it to the severance of all trade or financial relations, the prohibition of all intercourse between their nations and the nationals of the covenant-breaking State, and the prevention of all financial, commercial, or personal intercourse between the nationals of the covenant-breaking State and the nationals of any other State, whether a Member of the League or not.

It shall be the duty of the Council in such case to recommend to the several Governments concerned what effective military, naval, or air force the Members of the League shall severally contribute to the armed forces to be used to protect the covenants of the League. The Members of the League agree, further, that they will mutually support one another in the financial and economic measures which are taken under this Article, in order to minimise the loss and inconvenience resulting from the above measures, and that they will mutually support one another in resisting any special measures aimed at one of their number by the covenant-breaking State, and that they will take the necessary steps to afford passage through their territory to the forces of any of the Members of the League which are co-operating to protect the covenants of the League.

Any Member of the League which has violated any covenant of the League may be declared to be no longer a Member of the League by a vote of the Council concurred in by the Representatives of all the other Members of the League represented thereon.

Article 23.

Subject to and in accordance with the provisions of international conventions existing or hereafter to be agreed upon, the Members of the League:

- (a) will endeavour to secure and maintain fair and humane conditions of labour for men, women, and children, both in their own countries and in all countries to which their commercial and industrial relations extend, and for that purpose will establish and maintain the necessary international organisations;
- (b) undertake to secure just treatment of the native inhabitants of territories under their control;
- (c) will entrust the League with the general supervision over the execution of agreements with regard to the traffic in women and children, and the traffic in opium and other dangerous drugs;
- (d) will entrust the League with the general supervision of the trade in arms and ammunition with the countries in which the control of this traffic is necessary in the common interest;
- (e) will make provision to secure and maintain freedom of communications and of transit and equitable treatment for the commerce of all Members of the League. [...]
- (f) will endeavour to take steps in matters of international concern for the prevention and control of disease.

Article 25.

The Members of the League agree to encourage and promote the establishment and co-operation of duly authorised voluntary national Red Cross organisations having as purposes

the improvement of health, the prevention of disease, and the mitigation of suffering throughout the world.

Original signatories of the Treaty of Peace

United States of America, Belgium, Bolivia, Brazil, British Empire, Canada, Australia, South Africa, New Zealand, India, China, Cuba, Ecuador, France, Greece, Guatemala, Haiti, Hedjaz, Honduras, Italy, Japan, Liberia, Nicaragua, Panama, Peru, Poland, Portugal, Roumania, Serb-Croat-Slovene State, Siam, Czecho-Slovakia, Uruguay.

States Invited to accede to the Covenant

Argentine Republic, Chile, Colombia, Denmark, Netherlands, Norway, Paraguay, Persia, Salvador, Spain, Sweden, Switzerland, Venezuela.

USA og Tyrkia signerte Folkeforbund charteret, men ratifiserte den aldri, og ble derfor aldri medlemmer av Folkeforbundet.

Vedlegg – Utdrag fra De forente nasjoners Grunnlov (Charter)⁴⁸⁴

WE THE PEOPLES OF THE UNITED NATIONS DETERMINED

to save succeeding generations from the scourge of war, which twice in our lifetime has brought untold sorrow to mankind, and
to reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small, and
to establish conditions under which justice and respect for the obligations arising from treaties and other sources of international law can be maintained, and
to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

AND FOR THESE ENDS

to practice tolerance and live together in peace with one another as good neighbours, and
to unite our strength to maintain international peace and security, and
to ensure, by the acceptance of principles and the institution of methods, that armed force shall not be used, save in the common interest, and
to employ international machinery for the promotion of the economic and social advancement of all peoples,

HAVE RESOLVED TO COMBINE OUR EFFORTS TO ACCOMPLISH THESE AIMS

Accordingly, our respective Governments, through representatives assembled in the city of San Francisco, who have exhibited their full powers found to be in good and due form, have agreed to the present Charter of the United Nations and do hereby establish an international organization to be known as the United Nations.

Article 1.

The Purposes of the United Nations are:

- 1) To maintain international peace and security, and to that end: to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace, and to bring about by peaceful means,

⁴⁸⁴ De forente nasjoner: <http://www.un.org/en/documents/charter/> (17. des 2013) og De forente nasjoner <http://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter.pdf> (17. des 2013) Finnes på norsk på FN-Sambandet: <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/FN-pakten/FN-pakten> (17. des 2013)

and in conformity with the principles of justice and international law, adjustment or settlement of international disputes or situations which might lead to a breach of the peace;

- 2) To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;
- 3) To achieve international co-operation in solving international problems of an economic, social, cultural, or humanitarian character, and in promoting and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion; and
- 4) To be a centre for harmonizing the actions of nations in the attainment of these common ends.

Article 2.

The Organization and its Members, in pursuit of the Purposes stated in Article 1, shall act in accordance with the following Principles.

- 1) The Organization is based on the principle of the sovereign equality of all its Members.
- 2) All Members, in order to ensure to all of them the rights and benefits resulting from membership, shall fulfill in good faith the obligations assumed by them in accordance with the present Charter.
- 3) All Members shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security, and justice, are not endangered.
- 4) All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.
- 5) All Members shall give the United Nations every assistance in any action it takes in accordance with the present Charter, and shall refrain from giving assistance to any state against which the United Nations is taking preventive or enforcement action.
- 6) The Organization shall ensure that states which are not Members of the United Nations act in accordance with these Principles so far as may be necessary for the maintenance of international peace and security.
- 7) Nothing contained in the present Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state or shall require the Members to submit such matters to settlement under the present Charter; but this principle shall not prejudice the application of enforcement measures under Chapter VII.

Article 4.

- 1) Membership in the United Nations is open to all other peace-loving states which accept the obligations contained in the present Charter and, in the judgment of the Organization, are able and willing to carry out these obligations.
- 2) The admission of any such state to membership in the United Nations will be effected by a decision of the General Assembly upon the recommendation of the Security Council.

Article 6.

A Member of the United Nations which has persistently violated the Principles contained in the present Charter may be expelled from the Organization by the General Assembly upon the recommendation of the Security Council.

Article 33.

- 1) The parties to any dispute, the continuance of which is likely to endanger the maintenance of international peace and security, shall, first of all, seek a solution by negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements, or other peaceful means of their own choice.
- 2) The Security Council shall, when it deems necessary, call upon the parties to settle their dispute by such means.

Article 34.

The Security Council may investigate any dispute, or any situation which might lead to international friction or give rise to a dispute, in order to determine whether the continuance of the dispute or situation is likely to endanger the maintenance of international peace and security.

Article 42.

Should the Security Council consider that measures provided for in Article 41 would be inadequate or have proved to be inadequate, it may take such action by air, sea, or land forces as may be necessary to maintain or restore international peace and security. Such action may include demonstrations, blockade, and other operations by air, sea, or land forces of Members of the United Nations.

Article 43.

- 1) All Members of the United Nations, in order to contribute to the maintenance of international peace and security, undertake to make available to the Security Council, on its call and in accordance with a special agreement or agreements, armed forces, assistance, and facilities, including rights of passage, necessary for the purpose of maintaining international peace and security.

- 2) Such agreement or agreements shall govern the numbers and types of forces, their degree of readiness and general location, and the nature of the facilities and assistance to be provided.
- 3) The agreement or agreements shall be negotiated as soon as possible on the initiative of the Security Council. They shall be concluded between the Security Council and Members or between the Security Council and groups of Members and shall be subject to ratification by the signatory states in accordance with their respective constitutional processes.

Article 55.

With a view to the creation of conditions of stability and well-being which are necessary for peaceful and friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, the United Nations shall promote:

- a) higher standards of living, full employment, and conditions of economic and social progress and development;
- b) solutions of international economic, social, health, and related problems; and international cultural and educational cooperation; and
- c) universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion.

Article 73.

Members of the United Nations which have or assume responsibilities for the administration of territories whose peoples have not yet attained a full measure of self-government recognize the principle that the interests of the inhabitants of these territories are paramount, and accept as a sacred trust the obligation to promote to the utmost, within the system of international peace and security established by the present Charter, the well-being of the inhabitants of these territories, and, to this end:

- a) to ensure, with due respect for the culture of the peoples concerned, their political, economic, social, and educational advancement, their just treatment, and their protection against abuses;
- b) to develop self-government, to take due account of the political aspirations of the peoples, and to assist them in the progressive development of their free political institutions, according to the particular circumstances of each territory and its peoples and their varying stages of advancement;
- c) to further international peace and security;

- d) to promote constructive measures of development, to encourage research, and to cooperate with one another and, when and where appropriate, with specialized international bodies with a view to the practical achievement of the social, economic, and scientific purposes set forth in this Article; and
- e) to transmit regularly to the Secretary-General for information purposes, subject to such limitation as security and constitutional considerations may require, statistical and other information of a technical nature relating to economic, social, and educational conditions in the territories for which they are respectively responsible other than those territories to which Chapters XII and XIII apply.

Article 93.

- 1) All Members of the United Nations are ipso facto parties to the Statute of the International Court of Justice. [...]

Article 111.

The present Charter, of which the Chinese, French, Russian, English, and Spanish texts are equally authentic. [...]

Vedlegg – De Forente Nasjoner – Verdenserklæringen Om Menneskerettighetene⁴⁸⁵

INNLEDNING

Da anerkjennelsen av menneskeverd og like og umistelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden, da tilsidesettelse av og forakt for menneskerettighetene har ført til barbariske handlinger som har rystet menneskehetens samvittighet, og da framveksten av en verden hvor menneskene har tale- og trosfrihet og frihet fra frykt og nød, er blitt kunngjort som folkenes høyeste mål, da det er nødvendig at menneskerettighetene blir beskyttet av loven for at menneskene ikke skal tvinges til som siste utvei å gjøre opprør mot tyranni og undertrykkelse, da det er viktig å fremme utviklingen av vennskapelige forhold mellom nasjonene, da De Forente Nasjoners folk i Pakten på ny har bekreftet sin tro på grunnleggende menneskerettigheter, på menneskeverd og på like rett for menn og kvinner og har besluttet å arbeide for sosialt framskritt og bedre levevilkår under større Frihet, da medlemsstatene har forpliktet seg til i samarbeid med De Forente Nasjoner å sikre at menneskerettighetene og de grunnleggende friheter blir alminnelig respektert og overholdt, da en allmenn forståelse av disse rettigheter og friheter er av den største betydning for å virkeliggjøre denne forpliktelse, kunngjør

GENERALFORSAMLINGEN

nå denne VERDENSERKLÆRING OM MENNESKERETTIGHETENE som et felles mål for alle folk og alle nasjoner, for at hvert individ og hver samfunnsmyndighet, med denne erklæring stadig i tankene, skal søke gjennom undervisning og oppdragelse å fremme respekt for disse rettigheter og friheter, og ved nasjonale og internasjonale tiltak å sikre at de blir allment og effektivt anerkjent og overholdt både blant folkene i medlemsstatene selv og blant folkene i de områder som står under deres overhøyhet.

Artikkel 1.

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

Artikkel 2.

Enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som er nevnt i denne erklæring, uten forskjell av noen art, f. eks. på grunn av rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen

⁴⁸⁵ United Nations Human Rights: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/nrr.pdf og <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=nrr> (16. apr 2014)

oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse eiendom, fødsel eller annet forhold. Det skal heller ikke gjøres noen forskjell på grunn av den politiske, rettslige eller internasjonale stilling som innehas av det land eller det område en person hører til, enten landet er uavhengig, står under tilsyn, er ikke-selvstyrende, eller på annen måte har begrenset suverenitet.

Artikkel 3.

Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet.

Artikkel 4.

Ingen må holdes i slaveri eller trelldom. Slaveri og slavehandel i alle former er forbudt.

Artikkel 5.

Ingen må utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 6.

Ethvert menneske har krav på overalt å bli anerkjent som rettssubjekt.

Artikkel 7.

Alle er like for loven og har uten diskriminering rett til samme beskyttelse av loven. Alle har krav på samme beskyttelse mot diskriminering i strid med denne erklæring og mot enhver oppfordring til slik diskriminering.

Artikkel 8.

Enhver har rett til effektiv hjelp av de kompetente nasjonale domstoler mot handlinger som krenker de grunnleggende rettigheter han er gitt i forfatning eller lov.

Artikkel 9.

Ingen må utsettes for vilkårlig arrest, fengsling eller landsforvisning.

Artikkel 10.

Enhver har krav på under full likestilling å få sin sak rettferdig og offentlig behandlet av en uavhengig og upartisk domstol når hans rettigheter og plikter skal fastsettes, og når en straffeanklage mot ham skal avgjøres.

Artikkel 11.

1. Enhver som er anklaget for en straffbar handling har rett til å bli ansett som uskyldig til det er bevist ved offentlig domstolsbehandling, hvor han har hatt alle de garantier som er nødvendig for hans forsvar, at han er skyldig etter loven.

2. Ingen må dømmes for en handling eller unnlattelse som i henhold til nasjonal lov eller folkeretten ikke var straffbar på den tid da den ble begått. Heller ikke skal det kunne idømmes strengere straff enn den som det var hjemmel for på den tid da den straffbare handling ble begått.

Artikkel 12.

Ingen må utsettes for vilkårlig innblanding i privatliv, familie, hjem og korrespondanse, eller for angrep på ære og anseelse. Enhver har rett til lovens beskyttelse mot slik innblanding eller slike angrep.

Artikkel 13.

1. Enhver har rett til å bevege seg fritt og til fritt å velge oppholdssted innenfor en stats grenser.
2. Enhver har rett til å forlate et hvilket som helst land innbefattet sitt eget og til å vende tilbake til sitt land.

Artikkel 14.

1. Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.
2. Denne rett kan ikke påberopes ved rettsforfølgelse som har reelt grunnlag i upolitiske forbrytelser eller handlinger som strider mot De Forente Nasjoners formål og prinsipper.

Artikkel 15.

1. Enhver har rett til et statsborgerskap.
2. Ingen skal vilkårlig berøves sitt statsborgerskap eller nektes retten til å forandre det.

Artikkel 16.

1. Voksne menn og kvinner har rett til å gifte seg og stifte familie uten noen begrensning som skyldes rase, nasjonalitet eller religion. De har krav på like rettigheter ved inngåelse av ekteskapet, under ekteskapet og ved dets oppløsning.
2. Ekteskap må bare inngås etter fritt og fullt samtykke av de vordende ektefeller.
3. Familien er den naturlige og grunnleggende enhet i samfunnet og har krav på samfunnets og statens beskyttelse.

Artikkel 17.

1. Enhver har rett til å eie eiendom alene eller sammen med andre.
2. Ingen må vilkårlig fratras sin eiendom.

Artikkel 18.

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.

Artikkel 19.

Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å hevde meninger uten innblanding og til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer gjennom ethvert meddelelsesmiddel og uten hensyn til landegrenser.

Artikkel 20.

1. Enhver har rett til fritt å delta i fredelige møter og organisasjoner.
2. Ingen må tvinges til å tilhøre en organisasjon.

Artikkel 21.

1. Enhver har rett til å ta del i sitt lands styre, direkte eller gjennom fritt valgte representanter.
2. Enhver har rett til lik adgang til offentlig tjeneste i sitt land.
3. Folkets vilje skal være grunnlaget for offentlig myndighet. Denne vilje skal komme til uttrykk gjennom periodiske og reelle valg med allmenn og lik stemmerett og med hemmelig avstemning eller likeverdig fri stemmemåte.

Artikkel 22.

Enhver har som medlem av samfunnet rett til sosial trygghet og har krav på at de økonomiske, sosiale og kulturelle goder som er uunnværlige for hans verdighet og den frie utvikling av hans personlighet, blir skaffet til veie gjennom nasjonale tiltak og internasjonalt samarbeid i samsvar med hver enkelt stats organisasjon og ressurser.

Artikkel 23.

1. Enhver har rett til arbeid, til fritt valg av yrke, til rettferdige og gode arbeidsforhold og til beskyttelse mot arbeidsløshet.
2. Enhver har uten diskriminering rett til lik betaling for likt arbeid.
3. Enhver som arbeider har rett til en rettferdig og god betaling som sikrer hans familie og ham selv en menneskeverdig tilværelse, og som om nødvendig blir utfyllt ved annen sosial beskyttelse.
4. Enhver har rett til å danne og gå inn i fagforeninger for å beskytte sine interesser.

Artikkel 24.

Enhver har rett til hvile og fritid, herunder rimelig begrensning av arbeidstiden og regelmessige ferier med lønn.

Artikkel 25.

1. Enhver har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for hans og hans families helse og velvære, og som omfatter mat, klær, bolig og helseomsorg og nødvendige sosiale ytelser, og rett til trygghet i tilfelle av arbeidsløshet, sykdom, arbeidsuførhet, enkestand, alderdom eller annen mangel på eksistensmuligheter som skyldes forhold han ikke er herre over.

2. Mødre og barn har rett til spesiell omsorg og hjelp. Alle barn skal ha samme sosiale beskyttelse enten de er født i eller utenfor ekteskap.

Artikkel 26.

1. Enhver har rett til undervisning. Undervisningen skal være gratis, i det minste på de elementære og grunnleggende trinn. Elementærundervisning skal være obligatorisk. Alle skal ha adgang til yrkesopplæring, og det skal være lik adgang for alle til høyere undervisning på grunnlag av kvalifikasjoner.

2. Undervisningen skal ta sikte på å utvikle den menneskelige personlighet og styrke respekten for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Den skal fremme forståelse, toleranse og vennskap mellom alle nasjoner og rasegrupper eller religiøse grupper og skal støtte De Forente Nasjoners arbeid for å opprettholde fred.

3. Foreldre har fortrinnsrett til å bestemme hva slags undervisning deres barn skal få.

Artikkel 27.

1. Enhver har rett til fritt å delta i samfunnets kulturelle liv, til å nyte kunst og til å få del i den vitenskapelige framgang og dens goder.

2. Enhver har rett til beskyttelse av de åndelige og materielle interesser som er et resultat av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som han har skapt.

Artikkel 28.

Enhver har krav på en sosial og internasjonal orden som fullt ut kan virkeliggjøre de rettigheter og friheter som er nevnt i denne erklæring.

Artikkel 29.

1. Enhver har plikter overfor samfunnet som alene gjør den frie og fulle utvikling av hans personlighet mulig.

2. Under utøvelsen av sine rettigheter og friheter skal enhver bare være undergitt slike begrensninger som er fastsatt i lov utelukkende med det formål å sikre den nødvendige anerkjennelse av og respekt for andres rettigheter og friheter, og de krav som moralen, den offentlige orden og den alminnelige velferd i et demokratisk samfunn med rette stiller.

3. Disse rettigheter og friheter må ikke i noe tilfelle utøves i strid med De Forente Nasjoners formål og prinsipper.

Artikkel 30.

Intet i denne erklæring skal tolkes slik at det gir noen stat, gruppe eller person rett til å ta del i noen virksomhet eller foreta noen handling som tar sikte på å ødelegge noen av de rettigheter og friheter som er nevnt i Erklæringen.

Vedlegg – Liste over offisielle besøk mellom Norge og Kina

Besøk som er foretatt i tiden 1949 til 2013 på høyere nivå, mellom Kongeriket Norge og Folkerepublikken Kina.

Period	Norway visit China			China visit Norway		
	Year	Official position	Name	Year	Official position	Name
1949 - 1954						
1955 - 1959	1958	Chairman of the Committee of Foreign and Constitutional Affairs of the Norwegian Parliament	Mr. Finn Moe			
1960 - 1964						
1965 - 1969						
1970 - 1974				1971	(high ranking official)	Mr. ?
	1973	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Mr. Dagfinn Vårvik			
	1974	Committee of Foreign and Constitutional Affairs of the Norwegian Parliament				
	1974	Minister of Trade				
1975 -	1975	Minister of Trade	Mr. Einar			

1979			Magnussen			
	1978	Minister of Oil	Mr. Bjartmar Gjerde			
	1978	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Mr. Knut Frydenlund			
				1979	Vice-Premier	Mr. Geng Biao
1980 - 1984	1980	Prime Minister	Mr. Oddvar Nordli			
				1984	Premier	Mr. Zhao Ziyang
	1984	Prime Minister	Mr. Kåre Willoch			
1985 - 1989	1985	<i>Crown Prince</i>	HRH Crown Prince Harald			
		Crown Princess	HRH Crown Princess Sonja			
				1986	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Mr. Wu Xueqian
	1988 Jan	Prime Minister	Ms. Gro Harlem Brundtland			
	1988	President of the Storting	Mr. Jo Benkow			
	1988	Minister of Justice	Ms. Helen Bøsterud			
	1990 - 1994	1991	Minister of Fisheries	Ms. Oddrun Pettersen		
				1992 Nov	Vice-Premier	Mr. Zhu Rongji
1993		State Secretary	Mr. Jan			

			Egeland			
				1993	NPC Standing Committee Vice-Chairman	Wang Hanbin
	1994	Human Rights Delegation				
				1994	Chairman of the Political and Consultative Conference	Li Ruihuan
1995 - 1999	1995 Sep	Prime Minister	Ms. Gro Harlem Brundtland			
	1995	President of the Storting	Ms. Kirsti Kolle Grøndahl			
				1995	Vice-Premier	Li Lanqing
				1996	President	Mr. Jiang Zemin
					Vice-Premier	Qian Qichen
	1997 Apr	State Secretary	Mr. Jan Egeland			
	1997 Oct	King	HRH King Harald V			
		Queen	HRH Queen Sonja			
				1997	Chairman of the People's Congress	Qiao Shi
				1997	Vice-Premier	Zou Jiahua

	1998 Oct	Minister of Labour & Administration	Ms. Elbjørg Løver			
				1999	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Tang Jiaxuan
				1999	Party Secretary of Shanghai and Politburo member	Huang Ju
2000 - 2004	2000 Oct	Minister of Labour & Administration	Mr. Jørgen Kosmo			
				2000	Politburo member	Ding Guangen
				2000	Vice-Minister for Research and Technology	Deng Nan
				2000	Director General of Public Prosecutions	Han Zhubin
					President of the Supreme Court	Xiao Yang
	2001 Jan	Minister of Trade & Industry	Ms. Grete Knudsen			
	2001 May	Minister of Culture	Ms. Ellen Horn			
	2001 Jun	<i>Minister of Foreing Affairs</i>	Mr. Thorbjørn Jagland			

2001 Jul	Minister of Church, Education & Research	Mr. Trond Giske			
2001 Sep	Chief Justice of the Supreme Court	Mr. Carsten Smith			
			2001 Oct	State Councillor	Ismail Ahmat
2002 Jan	Prime Minister	Mr. Kjell Magne Bondevik			
	Minister of Trade & Industry	Ansgar Gabrielsen			
	Minister of Environment	Mr. Børge Brende			
2002 Sep	Standing Committee of Finance				
2002 Oct	Minister of Health	Mr. Dagfinn Høybråten			
			2002	Minister of Defence	Chi Haotian
			2002	Minister of Environment	Xie Zhenhua
			2002	Vice-president of the People's Congress	He Luli
2003 Sep	Minister of Culture & Church Affairs	Ms. Valgerd Svarstad Haugland			
2003 Oct-	Minister of Environment	Mr. Børge Brende			

	Nov					
				2003	Minister of Environment	Xie Zhenhua
				2003 Oct	Minister of Culture	Sun Jiazheng
	2004 Apr	Minister of Defence	Krisitn Krohn Devold			
				2004 May	Minister of Tourism	He Guangwei
				2004 Jun	Chairman of the People's Congress	Mr. Wu Bangguo
	2004 Oct	President of the Storting	Mr. Jørgen Kosmo			
	2004 Oct	Minister of Trade & Industry	Mr. Børge Brende			
	2004 Oct	Minister of Culture & Church Affairs	Ms. Valgerd Svarstad Haugland			
				2004 Oct	Acting Minister of Health	Gao Qiang
2005 - 2009	2005 Jan	Minister of Petroleum & Energy	Ms. Torild Widvey			
	2005 Mar- Apr	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Mr. Jan Petersen			
	2005 Apr	Minister of Children & Equality	Ms. Laila Dāvøy			
	2005 Apr	Minister of Health	Ansgar Gabrielsen			

				2005 May	Vice-Premier	Hui Liangyu
				2005 May	Vice-Minister of Commerce	Zhang Zhigang
2005 Jun	Minister of Fishery and Coastal Affairs	Mr. Svein Ludvigsen				
2005 Jun- Jul	Minister of Environment	Mr. Knut Arild Hareide				
				2006 Jan	<i>Vice-Minister of Foreign Affairs</i>	Li Zhaoxing
				2006 Jun	Member of the Standing Commitee of the Politburo	Li Changchun
2006 Sep	Minister of the Environment and Minister of Development Cooperation.					
2006 Sep	Minister of Environment	Ms. Helen Bjørnøy				
2006 Sep	Standing Committee on Foreign Affairs					
				2006 Sep	Vice-Premier	Zeng Peiyan
				2006 Sep	Minister of Commerce	Mr. Bo Xilai
2006 Oct	Chief of Defence Staff	Mr. Arne Bård Dalhaug				

2007 Mar	Prime Minister	Mr. Jens Stoltenberg			
	Minister of Finance	Ms. Kristin Halvorsen			
	Minister of Trade & Industry	Mr. Dag Terje Andersen			
2007 Sep	Standing Committee on Local Government and Public Administration				
2007 Oct	Minister of Transport and Communications	Ms. Liv Signe Navarsete			
2007 Oct- Nov	Parliamentary Ombudsman	Mr. Arne Fliflet			
			2007	<i>Vice-Minister of Foreign Affairs</i>	He Yafei
2008 Jan	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Mr. Jonas Gahr Støre			
2008 Jun- Jul	Minister of the Environment and Minister of Development Cooperation	Mr. Erik Solheim			
2008 Aug	King	HRH King Harald V			
	Queen	HRH Queen Sonja			

2008 Aug	<i>Crown Prince</i>	HRH Crown Prince Haakon			
2008 Aug	Minister of Petroleum & Energy	Mr. Terje Riis Johansen			
2008 Aug	Minister of Culture & Church Affairs	Mr. Trond Giske			
2008 Sep	Minister of Labour & Including	Mr. Bjarne Håkon Hansen			
2008 Sep	<i>Crown Prince</i>	HRH Crown Prince Haakon			
			2008 Sep	Chief of PLA Staff	General Chen Bingde
2008 Nov	Minister of Research & Higher Education	Ms. Tora Aasland			
			2009 Mar	Minister of Water Resources	Chen Lei
2009 Apr	Director of Norwegian Customs and Excise Authorities	Mr. Bjørn Røse			
2009 May	Minister of Health	Mr. Bjarne Håkon Hansen			
			2009 May	Minister of Railways	Liu Zhijun

				2009 Jun	Director of the International Department Central Committee of the Communist Party of China	Wang Jiarui	
	2009 Aug	State Secretary	Mr. Håkon Gulbrandsen				
				2009 Sep	Chief of PLA Navy	Admiral Wu Shengli	
	2009 Nov	Minister of the Environment and Minister of Development Cooperation	Mr. Erik Solheim				
2010 - 2014	2010 Jan	Minister of Trade and Industry	Mr. Trond Giske				
	2010 Apr	Minister of Finance	Mr. Sigbjørn Johnsen				
	2010 May	Minister of Trade and Industry	Mr. Trond Giske				
	2010 May	Minister of Petroleum & Energy	Mr. Terje Riis Johansen				
	2010 May	<i>Crown Prince</i>	HRH Crown Prince Haakon				
					2010 May	<i>Vice-Minister of Foreign Affairs</i>	Fu Ying
					2010	Member of the	He Guoqiang

				May	Standing Committee of the Politburo	
2010 Jun	Chief of Navy	Mr. Haakon Bruun-Hansen				
2010 Jun-Jul	Vice-Minister of Agriculture and Food	Mr. Ola Heggem				
			2010 Jul	Deputy Chief of General Staff	Vice Admiral Sun Jianguo	
2010 Aug	<i>Minister of Foreign Affairs</i>	Mr. Jonas Gahr Støre				
2010 Sep	Standing Committee on Trade and Industry					
2010 Sep	Standing Committee on Foreign Policy and Defence					
2010 Sep	State Secretary of International Development	Ms. Ingrid Fiskaa				
2010 Sep-Oct	Minister of Labour	Ms. Hanne Bjurstrøm				
2010 Sep	Minister of Culture	Ms. Anniken Huitfeldt				
			2010 Sep	Vice-Minister of Overseas Chinese Affairs Office	Xu Yousheng	

					of the State Council	
				2010 Sep	Vice-Minister of Commerce	Jiang Yaoping
	2010 Oct	Ministry of Fisheries & Coastal Affairs	Ms. Lisbeth Berg-Hansen			
	2011 Sep	<i>Crown Prince</i>	HRH Crown Prince Haakon			
	2011 Sep	Minister of Petroleum & Energy	Mr. Ola Borten Moe			

Vedlegg – En liste over norske og kinesiske ambassadører

Period	Norwegian ambassadors in China			Chinese ambassadors in Norway		
	Year	Official position	Name	Year	Official position	Name
1949 - 1959	1954 - 1955	Chargé d'Affaires	Nicolai Geelmuyden	Oct. 1950 - May 1955	Minister	Mr. Geng Biao
	1955 - 1959	Ambassador	Ernest Krogh-Hansen	Jun. 1955 -	Ambassador	Mr. Wang Youping

				Apr. 1958		
1960 - 1969	1959 - 1963	Ambassador	Erik Dons	May 1958 - Feb. 1962	Ambassador	Xu Yixin
	1963 - 1976	Ambassador	Helge Akre	Apr. 1962 - Jan. 1965	Ambassador	Qin Lizhen
	1967 - 1969	Ambassador	Ole Ålgård	Mar. 1965 - Jun. 1967	Ambassador	Feng Yujiu
1970 - 1979	1970 - 1971	Ambassador	Monrad Helle	Feb. 1971 - Aug. 1972	Ambassador	Hao Deqing
	1971 - 1975	Ambassador	Per Galby Ravne	Sep. 1972 - Dec. 1976	Ambassador	Cao Chun'geng
	1975 - 1979	Ambassador	Torleif Anda			
1980 - 1989	1979 - 1982	Ambassador	Tancred Ibsen Jr.	May 1977 - Mar. 1980	Ambassador	Liu Shuqing
	1982 - 1987	Ambassador	Arne Arnesen	Aug. 1980 - Nov. 1982	Ambassador	Ding Guoyu
				Aug.	Ambassador	Zhang

				1983 - Dec. 1986		Yongkuan
				Jan. 1987 - Dec. 1989	Ambassador	Li Baocheng
1990 - 1999	1987 - 1994	Ambassador	Jan Tore Holvik	Apr. 1990 - Dec. 1993	Ambassador	Wang Xin'gui
	1994 - 1999	Ambassador	Sverre Berg Johansen	Feb. 1994 - Jun. 1998	Ambassador	Zhu Yinglu
2000 - 2013	1999 - 2003	Ambassador	Haakon Baardsøn Hjelde	Jun. 1998 - Dec. 2002	Ambassador	Ma Enhan
	2003 - 2007	Ambassador	Tor Christian Hildan	Jan. 2003 - Mar. 2007	Ambassador	Ms. Chen Naiqing
	2007 -	Ambassador	Svein Ole Sæther	Apr. 2007 - Jun. 2009	Ambassador	Ms. Gao Jian
				Sep. 2009 - Mar. 2012	Ambassador	Tang Guoqiang
				May 2012 -	Ambassador	Mr. Zhao Jun

Vedlegg – En liste over viktige avtaler inngått mellom Norge og Kina.⁴⁸⁶

This is a list of standing agreements between Norway and China. Agreements between the different departments are not included in this list. Every time the agreement was entered into with the People's Republic of China, China is highlighted in **red**. Every time the agreement was entered into with Qing China, the Republic of China or Hong Kong, China is highlighted in **green**.

1. [20-03-1847 no 1 Bilateral](#) Treaty of peace, friendship and commerce between Norway and **China**.

⁴⁸⁶ Utenriksdepartementet, Lovdata: <https://www.lovdato.no/traktater/index.html> (23. aug 2013) og The United Nations: <http://treaties.un.org/> (23. aug 2013) og Lovdata: <https://www.lovdato.no/cgi-wift/udoffsok?tittn=Kina&kortn=&tittu=&emne=&datou=&datov=&stedu=&datoi=&datoun=&datoin=&depos=&tekst=&trakt=&trunker=on&button=+%A0+S%D8K+%A0+> (23. aug 2013) og Kinas ambassade i Norge: <http://www.chinese-embassy.no/eng/zngx/t110722.htm> (23. aug 2013)

2. [23-09-1910 no 1 Multilateral](#) An international convention for the unification of certain rules of law with respect to collisions between vessels. Signed by Norway, **China** and others.
3. [09-02-1920 no 1 Multilateral](#) The Spitsbergen (Svalbard) treaty. Signed by Norway, **China** and others.
4. [17-06-1925 no 1 Multilateral](#) A protocol on prohibition for the use of choking, poisonous or similar gasses and bacterial materials in war. Signed by Norway, **China** and others.
5. [27-08-1928 no 1 Multilateral](#) An agreement on the renunciation of war. Signed by Norway, **China** and others.
6. [12-11-1928 no 1 Bilateral](#) Treaty between Norway and **China** regulating tariff relations.
7. [10-11-1943 no 1 Bilateral](#) A treaty between Norway and **China** on waiver of rights to extraterritorial rights in China and other related questions.
8. [02-12-1946 no 1 Multilateral](#) An international convention for the regulation of whaling. Signed by Norway, **China** and others.
9. [1958 Bilateral](#) A Trade and Payment Agreement between Norway and **China**.
10. [01-12-1959 no 1 Multilateral](#) The Antarctic Treaty. Signed by Norway, **China** and others.
11. [04-04-1961 no 1 Bilateral](#) An exchange of notes between Norway and **China** constituting an agreement for the waiver of visa fees. (This agreement has been discontinued, 25. March 2001.)
12. [18-06-1963 no 1 Bilateral](#) A cultural agreement between Norway and **China**.
13. [02-12-1967 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** for the construction of a Norwegian embassy complex in Beijing.
14. [20-08-1971 no 1 Multilateral](#) An agreement relating to the International telecommunications satellite organization "INTELSAT". Entered into by Norway, **China** and others.
15. [12-05-1973 no 1 Bilateral](#) A civil air transport agreement between Norway and **China**.
16. [02-08-1974 no 1 Bilateral](#) A naval navigation agreement between Norway and **China**.
17. [08-11-1974 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** on registration of trade marks.
18. [19-05-1978 no 1 Multilateral](#) A protocol on privileges, exemptions and immunities to the Agreement relating to the International telecommunications satellite organization. Signed by Norway, **China** and others.
19. [09-06-1979 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** on reciprocal withdrawal of claims for a country of origin prof for trademarks.

20. [01-10-1979 no 1 Multilateral](#) A protocol to the Treaty concerning the permanent neutrality and operation of the Panama Canal. Signed by Norway, **China** and others.
21. [25-09-1980 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** on economic, industrial and technical cooperation.
22. [01-12-1981 no 1 Multilateral](#) A protocol on the privileges and immunities of the International maritime satellite organization. Signed by Norway, **China** and others.
23. [15-06-1982 no 1 Bilateral](#) A long term trade agreement between Norway and **China**.
24. [21-11-1984 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** regarding the mutual protection of investments with ledger.
25. [1985 Bilateral](#) Minutes of Scientific and Technological Cooperation between Norway and **China**.
26. [25-02-1986 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** for the avoidance of double taxation and the prevention of fiscal evasion with respect to taxes on income and on capital.
27. [10-11-1988 no 1 Bilateral](#) A visa agreement between Norway and **China** for the flight crew of SAS and Air China and their office workers.
28. [04-10-1991 no 1 Multilateral](#) A protocol to the Antarctic Treaty on environmental protection. Signed by Norway, **China** and others.
29. [20-06-1995 no 1 Bilateral](#) A Memorandum of Understanding between Norway and **China** on the protection of intellectual property rights.
30. [28-06-1996 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** on establishment of Consulates General.
31. [05-02-1997 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** for the establishment of a Consulate General in Hong Kong.
32. [02-06-2000 no 1 Bilateral](#) An agreement between Norway and the **Hong Kong** special administrative region of China concerning scheduled air services.
33. [30-06-2000 no 1 Bilateral](#) A protocol between Norway and **China** on certification and inspection procedures regarding fertilizers.
34. [10-09-2003 no 72 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** for the establishment of a Honorary Consulate for Hong Kong and Macao.
35. [16-10-2003 no 44 Bilateral](#) An agreement between Norway and **Hong Kong** SAR for the avoidance of double taxation on income, profits or capital from shipping transportation.
36. [2003 Bilateral](#) A Memorandum on Sports Cooperation between Norway and **China**.

37. [04-12-2003 no 80 Bilateral](#) An agreement on maritime transport between Norway and **China**.
38. [2004 Bilateral](#) Norway and **China** exchanged notes concerning the extension of the scope of the consular district of the Norwegian Consulate General in Shanghai to Jiangxi and Fujian Province.
39. [26-03-2007 no 7 Bilateral](#) A Memorandum of Understanding between Norway and **China** recognizing China as full market economy country.
40. [25-12-2007 no 45 Bilateral](#) An agreement in the form of an exchange of letters between Norway and **China** on the establishment of a consular post in Guangzhou.
41. [05-11-2008 no 28 Bilateral](#) An agreement between Norway and **China** on cooperation in the fields of science and technology.
42. [21-06-2011 no 24 Multilateral](#) An agreement on employee rights between the EFTA states and **Hong Kong, China**.
43. [21-06-2011 no 35 Multilateral](#) A Free Trade Agreement between the EFTA States and **Hong Kong, China**.

Vedlegg – Regjeringens Kina-strategi 2007⁴⁸⁷

Utviklingen i Kina, landets endrede rolle i verdenssamfunnet, og den østasiatiske regionens økende betydning, økonomisk og geopolitisk, stiller Norge overfor muligheter og utfordringer. Regjeringen har derfor utarbeidet en strategi som klargjør målsettinger og prioriteringer i Norges forhold til Kina.

Kina i dag

Kina er verdens fjerde største økonomi. Grunnleggende for Kinas vekst har vært den nærmest ubegrensede tilgangen på rimelig arbeidskraft, landets økonomiske reformer og internasjonal utvikling innen teknologi, handel og investeringer. Med fortsatt årlig økonomisk vekst på mellom 5 og 10% kan Kinas økonomi om få år være verdens nest største.

Gjennom sin økonomiske vekst har Kina maktet å gjennomføre den mest omfattende fattigdomsreduksjonen verden noen gang har sett. Kina, som verdens største utviklingsland

⁴⁸⁷ Den norske regjering:
http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Kinastrategi_opplag_to.pdf#search=kina (22. nov 2013)

med 1,3 milliarder innbyggere, har likevel et brutto nasjonalprodukt per innbygger langt under verdensgjennomsnittet (ca. 2035 USD). Norges BNP per innbygger er nesten 35 ganger større. Opp mot 200 millioner kinesere lever i ekstrem fattigdom, dvs. for mindre enn 1 USD per dag.

Hensynet til egen utvikling er overordnet i kinesisk politikk. Behovet for sosial ro innenriks og politisk stabilitet i regionen og internasjonalt for å sikre egen utvikling, er styrende for Kinas opptreden i verdenssamfunnet. Samtidig er velstandsgapet innad i ferd med å øke, forårsaket av en svak fordelingspolitikk. Korrupsjon, fare for sosial uro og manglende ivaretagelse av grunnleggende menneskerettigheter er noen av utfordringene i det kinesiske samfunnet som gir grunnlag for bekymring.

Kinas økonomiske vekst innebærer et stadig økende energikonsum. Energiforsyningssikkerhet har således blitt en sentral faktor, også i kinesisk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Landet er verdens nest største forbruker av energi, og netto-importør av olje. Kina er også verdens tredje største energiprodusent og mesteparten av landets energiforbruk dekkes gjennom selvforsyning, særlig kull. Kinas ledelse erkjenner at den økonomiske utviklingen har påført landet alvorlig miljøforringelse som må rettes opp, at det økte energibehovet må møtes bl.a. med bedre effektivisering og satsing på fornybare energikilder, og at landet har et globalt ansvar på miljø- og klimaområdet.

Kinas integrasjon i internasjonal økonomi, politikk og kulturliv er et talende bilde på dagens globaliserte verden. Hvordan Kina vil styre sin utvikling er et spørsmål av stor betydning, også for Norge. Det samme gjelder spørsmålet om hvordan Kina gjør sin økte politiske tyngde og internasjonale innflytelse gjeldende, særlig som fast medlem av FNs Sikkerhetsråd. Likeledes hvordan Kina vil utøve og respektere forpliktelsene i WTO. Kinas økte geopolitiske rolle og betydning vil få konsekvenser for den sikkerhetspolitiske situasjonen regionalt og globalt. Forholdet til USA og dets nære allierte i regionen vil også endre seg. I lys av sine investeringer og økonomiske interesser i utlandet, og stadig mer aktive rolle på den global arena, kan landet vanskelig opprettholde sin ikke-innblandingspolitikk overfor konflikter i andre land.

Utfordringer og målsettinger for Norge

Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og verdier i en verden i rask endring. Regjeringen vil at Norge skal være en pådriver i kampen mot fattigdom og for menneskerettigheter, i internasjonalt miljøarbeid, bidra til å bygge en bedre og mer rettferdig organisert verden, samt til å forebygge og løse konflikter. Dette er prioriteringer som er relevante for utviklingen i Kina.

Regjeringen vil aktivt søke å utnytte de muligheter som åpner seg ved Kinas økende interesse for samarbeid med Norge på områder av betydning for Kinas egen utvikling. Dette gjelder særlig norske velferdspolitiske erfaringer, norsk forvaltningskompetanse på områdene energi og miljø, samt vår forsknings- og utdanningsmessige kompetanse. Det gjelder også varer og tjenester innenfor sektorer der Norge er ledende, for eksempel innenfor miljø- og energiteknologi, maritim og marin sektor.

I sin politikk overfor Kina vil Regjeringen:

- **Arbeide for å fremme norske næringsinteresser, norsk spisskompetanse og norske verdier.**
- **Søke å integrere hensynet til miljø, klima og bærekraftig utvikling i all norsk innsats.**
- **Være pådriver for at Kina skal bidra aktivt til et verdenssamfunn forankret i FN, basert på respekt for menneskerettigheter, solidaritet, rettferdig fordeling og en bærekraftig utvikling.**

Kina gjør seg gjeldende med stor tyngde på nesten alle utenrikspolitiske områder, hvilket skaper behov for å se ulike politikkområder i sammenheng. Regjeringen vil således tilstrebe skarpere fokus, samordning og synergieffekter på norsk side. Det gjelder besøksutveksling med Kina, avtaleinngåelser og oppfølging av inngåtte avtaler og prosjektsamarbeid, etablering av ”nye møteplasser” med Kina, samt offentlige bidrag til å frembringe økt kunnskap om Kina i Norge, og til profilering av Norge/omdømmearbeid i Kina.

Det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Kina er godt utviklet, og preget av stadig større kontaktflater og økt aktivitet på nærmest alle områder og nivåer. Kina viser stor interesse for kontakt og samarbeid med Norge. Mye av det etablerte samarbeidet finner sted uten myndighetenes aktive tilrettelegging. Dette er positivt. En videre utbygging av de bilaterale forbindelser med Kina er krevende, gitt konkurransen om å samarbeide med Kina og landets størrelse, avstanden til Norge og vår begrensede kapasitet og ressurser. Dette krever en mer

koordinert profileringsstrategi, herunder en aktiv bruk av medier i informasjonsøyemed. Det kreves også en bevisst holdning til det offentlige rolle, på hvilke områder og hvilke måter myndighetene og virkemiddelapparatet har en merverdi å tilføre. Samarbeidet innenfor kultur, utdanning og forskning er viktige virkemidler for å øke Norges kontaktflater mot det kinesiske samfunn og styrke det bilaterale samarbeidet innenfor de tematiske satsingsområdene. Det arbeides for å inngå en bilateral avtale om forskning og teknologi på regjeringsnivå. Norge ønsker å videreutvikle samarbeidet mellom kulturinstitusjoner i Norge og Kina, for å styrke gjensidig kulturforståelse og muligheter for kulturell utfoldelse.

Utenriksdepartementet vil ha et særlig ansvar for å bidra til samordning og oppfølging av Kina-arbeidet, i samarbeid med de øvrige departement, direktorat og andre deler av det offentlige norske virkemiddelapparatet.

Prioriterte samarbeidsområder

Et utvidet økonomisk samkvem med vekt på økt markedsadgang for norske varer og tjenester

På det næringsøkonomiske felt tilbyr Kina et voksende hjemmemarked med økende kjøpekraft, muligheter for effektiv og rimelig produksjon og forskningskapasitet, samt en økende interesse og anledning til turisme og investeringer i utlandet. Kina er Norges viktigste handelspartner i Asia, og vår femte største leverandør av tradisjonelle varer. Regjeringen vil, i samarbeid med næringslivet, bidra til best mulige rammebetingelser og forutsigbarhet for norsk næringsliv, herunder ved å etablere en handelsavtale med Kina og jobbe med problemstillinger knyttet til immaterielle rettigheter. Regjeringen vil videre legge forholdene til rette for økt kinesisk turisme til Norge og investeringer begge veier, samt bistå norsk næringsliv og drive næringsfremme i Kina.

Kina er verdens største mottaker av utenlandske direkte investeringer, verdens viktigste fabrikk for arbeidsintensiv industri og en av verdens største eksportører. Samtidig investerer kinesisk næringsliv stort i utlandet, særlig i andre utviklingsland. Hvilke arbeidsstandarder som praktiseres i Kina vil dermed ha innflytelse på arbeidsstandarder og arbeidsdeling globalt. Regjeringen vil derfor i kontakt og samarbeid med Kina legge økende vekt på området arbeidstakeres rettigheter og bedrifters samfunnsansvar.

En utvikling som er lokalt, regionalt og globalt bærekraftig

Kinas formidable miljøutfordringer er knyttet til vedvarende sterk økonomisk vekst, lav ressurseffektivitet, manglende integrering av miljøhensyn, ujevn fordeling av ressurser og stort befolkningspress. Både regionalt og globalt vil miljø og klima i høy grad berøres av om Kina greier omleggingen til en mer bærekraftig og balansert økonomisk utvikling. Videre spiller landet en viktig rolle i multilaterale fora og forhandlinger også på dette området. Norge mener at rike land bør være med på å finansiere utslippsreduksjoner i u-land, også i Kina. Kina ønsker norsk assistanse til å bygge opp egen institusjonell, faglig kompetanse på miljøområdet, og til å fremme energieffektivisering, vannkraft og annen fornybar energi. Det vil være i norsk egeninteresse å gjøre dette.

Regjeringen vil styrke utviklingssamarbeidet med Kina på miljø-, klima- og energifeltet i henhold til Handlingsplanen for miljørettet bistand. Norge vil samarbeide bilateralt og multilateralt, for å bidra til Kinas gjennomføring av internasjonale miljøforpliktelser. Vi vil bidra til å bygge opp kinesiske institusjoners faglige kapasitet og kompetanse innenfor miljøfeltet, og til styrket miljøkunnskap i sivil sektor. Reduksjon av forurensning, bevaring av biologisk mangfold og bærekraftig bruk av naturressurser vil være i fokus.

Regjeringen vil søke å etablere hensiktsmessige konsultasjonsmekanismer på politisk nivå om miljø-, klima- og energispørsmål, og inngå en rammeavtale med Kina om klimasamarbeid. Kompetanse- og teknologioverføring som kan bidra til å redusere forurensende utlipp i Kina vil utgjøre en sentral del av samarbeidet med Kina på disse områdene. Norske investeringer i CDM-prosjekter i Kina vil bli vurdert. Ved å utnytte Norges høyteknologiske kompetanse og stilling som olje- og gassleverandør, ønsker Regjeringen å fremme samarbeid mellom kinesiske og norske selskaper og institusjoner innen petroleums- og offshoreteknologi, miljøteknologi, tjenester og kompetanse.

Styrket demokrati og menneskerettigheter

At Kina lykkes med sin sosiopolitiske reformprosess har stor betydning for Asia og resten av verden. Kinas utvikling vil først og fremst bero på de veivalg landet selv tar. Regjeringen er opptatt av at kinesiske myndigheter legger til rette for en bærekraftig og rettferdig økonomisk og sosial utvikling, en utvikling som utvider demokratiet, som garanterer befolkningen grunnleggende menneskerettigheter og ivaretar menneskeverdet i henhold til internasjonalt vedtatte økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

Norge ønsker å bidra til stabilitet og utvikling i Kina, herunder ved å samarbeide om utvikling av godt styresett og respekt for internasjonale menneskerettigheter og standarder. Norges MR-dialog med Kina vil forbli en sentral arena for vårt bilaterale samarbeid med Kina. Regjeringen ønsker å videreføre samarbeidet, og særlig legge vekt på oppbyggingen av en rettsstat, forenings- og organisasjonsfrihet, ytringsfrihet, kvinners rettigheter, fangers og anholdtes rettigheter, minoriteters rettigheter, religionsfrihet og arbeidet mot dødsstraff. Videre er det ønskelig å videreutvikle og supplere med økt forskningsinnsats på temaer relatert til godt styresett.

En mer rettferdig fordeling av velferdsgoder og ressurser

En av Kinas hovedutfordringer er en rettferdig fordeling av samfunnets goder. Norges kompetanse på kombinasjonen av markedsøkonomi og sosialpolitikk, trepartssamarbeidet i arbeidslivet, en sosial og geografisk fordelingspolitikk, gode offentlige velferdsordninger, likestilling og bred folkelig deltakelse i det sivile samfunn – den såkalte nordiske modellen – er av interesse for kinesisk side.

Det er i Norges interesse at Kina lykkes med en jevnere ressursfordeling, og med å balansere veksten med beskyttelse av miljøet og anstendige arbeidsvilkår. Regjeringen ønsker å bidra til samarbeid og dialog mellom våre to land om en velfungerende offentlig sektor og en bærekraftig forvaltning av økonomiske og menneskelige ressurser.

Styrket samarbeid om internasjonale spørsmål

Kina er fast medlem av FNs Sikkerhetsråd og de fleste multilaterale institusjoner, og blir en stadig mer sentral premissleverandør i internasjonal politikk. I likhet med Norge legger Kina stor vekt på betydningen av FN og andre multilaterale fora. Nær kontakt med Kina er avgjørende for å finne løsninger på de fleste globale spørsmål, inkludert regionale og multilaterale miljø-, helse- og sikkerhetspolitiske saker. Regjeringen vil, som en av de største bidragsyterne til flere av FNs særorganisasjoner, og basert på vår lange erfaring med multilateralt arbeid og bidrag til freds- og forsoningsprosesser, styrke kontakten med Kina i internasjonale organisasjoner. Regjeringen ønsker å styrke samarbeidet med Kina i internasjonale spørsmål, herunder om landets nye regionale og globale rolle, sikkerhetspolitiske temaer som konfliktforebygging, internasjonale menneskerettigheter,

fredsbevaring og ikkespredning og nedrustning, samt globale miljø- og klimautfordringer og handels- og udviklingsspørgsmål.